

HONORÉ DE BALZAC

Jean-Louis

EDITURA EMINESCU

Honoré de BALZAC

Jean-Louis

(OPERĂ DE TINEREȚE)

În românește de
TEODORA POPA-MAZILU

Jean-Louis (Oeuvres de Jeunesse)
1831

Wm. Hall

Cuprins

<u>CAPITOLUL I</u>	
<u>CAPITOLUL II</u>	
<u>CAPITOLUL III</u>	
<u>CAPITOLUL IV</u>	
<u>CAPITOLUL V</u>	
<u>CAPITOLUL VI</u>	
<u>CAPITOLUL VII</u>	
<u>CAPITOLUL VIII</u>	
<u>CAPITOLUL IX</u>	
<u>CAPITOLUL X</u>	
<u>CAPITOLUL XI</u>	
<u>CAPITOLUL XII</u>	
<u>CAPITOLUL XIII</u>	
<u>CAPITOLUL XIV</u>	
<u>CAPITOLUL XV</u>	
<u>CAPITOLUL XVI</u>	
<u>CAPITOLUL XVII</u>	
<u>CAPITOLUL XVIII</u>	
<u>CAPITOLUL XIX</u>	
<u>CAPITOLUL XX</u>	
<u>CAPITOLUL XXI</u>	
<u>CAPITOLUL XXII</u>	
<u>CAPITOLUL XXIII</u>	
<u>CAPITOLUL XXIV</u>	
<u>CAPITOLUL XXV</u>	
<u>CAPITOLUL XXVI</u>	
<u>CAPITOLUL XXVII</u>	
<u>CAPITOLUL XXVIII</u>	
<u>CAPITOLUL XXIX</u>	
<u>CAPITOLUL XXX</u>	

CONCLUZIE

CAPITOLUL I

„E o mare greșeală să crezi că primul venit te poate iubi. Ca să săvârșești această mare nebunie, trebuie să ai mult suflet și să afli tot atâta și la cel pe care-l iubești... Mahomed a spus că femeile n-ar avea suflet.

ANONIM ^[1]

Să ne închipuim o fațadă magnifică: arhitectul și-a desfășurat aici toate posibilitățile sale, iar omul, toată măreția fanteziei lui. Pe o temelie de treizeci de picioare înălțime, ale cărei pietre se îmbucă perfect una cu alta și sunt lustruite într-un mod desăvârșit, se înalță douăzeci și patru de coloane canelate, pe care e așezată o friză de o admirabilă simplitate. Frumusețea, albeața ei, nu se pot compara decât cu ale unei frunți virginale de fată tânără... În adâncul acestei galerii aeriene se află niște coloane plate și spațiul este aici atât de bine amenajat, încât lumina, aerul și privirea trec printre ele fără dificultate. Arhitravele, capitelurile și basoreliefurile sunt de un gust fără cusur. Geniul care a prezidat amenajarea Parthenonului a așezat cu propriile sale mâini pietrele acestui lăcaș. În dreapta și în stânga se ridică două pavilioane pătrate, încadrate perfect ansamblului central; în mijloc, un minunat portal, deasupra căruia e sculptat un Apollo conducându-și cvadriga cerească: prezența aceluia zeu în acel loc pare să anunțe că palatul, prea mare pentru micimea omului, este lăcașul nemuritorilor. Totul întărește această credință: puritatea aerului, strălucirea unui cer de azur și majestoasa repeziciune a fluviului

care, după ce a străbătut imperiul, se grăbește să-și aducă omagiul stăpânului acestui nou Olimp... Cât privește interiorul, noi, subsemnații, scriitori modești, nu vom vorbi despre el, având în vedere că n-am avut niciodată cinstea de a fi poftiți înăuntru. Asta nu înseamnă că am admirat mai puțin imensa trudă pe care acest edificiu a impus-o celor zece generații de oameni și de animale. Într-adevăr, zânele și geniile, mai pe limba noastră, suprintendenții și miniștrii (presupunând că le-am putea da aceste nume și mai ales ultimul), care au construit acel vast monument, au stors pentru el mai bine de trei sute de ani de cazne și de sudoare (ale oamenilor lor, se înțelege): lucrătorii folosiți au fost în număr de 91.912.500.095.258.912.349.781.239; aceștia au mâncat:

258.945.988.578.959.000.956.667.778.889.111.12
2 de obroace de grâu pe jumătate stricat; mai bine de 359.105.905.920.597.810.009 de pungi cu morcovi, 32 de miliarde de livre de carne de vacă; în ceea ce privește vinul... fluviul curgea doar la o sută de pași de ei. Zidarii, au stricat nedeliberat diverse mașinării, în valoare de treizeci de milioane, aparținând Statului; în ceea ce privește sculele lor, stricăciunile au fost în valoare doar de douăzeci și șapte de livre și zece bănuți... În concluzie, acea clădire importantă nu este, la urma urmelor, decât un monument funerar, căci a murit acolo o mulțime de lume, fie la săpatul fundațiilor, fie la ridicatul schelelor, fie sub bătele șefilor, fie de foame, de sete, de frig, de căldură, de apoplexie, de epilepsie, de țâfnă sau de răpciugă.

Ceea ce posterității îi va fi greu să creadă, e faptul că acel carbet^[2] regal n-a costat decât vreo șaizeci de miliarde, care șaizeci de miliarde au fost achitate în mod scrupulos și fără nicio revoltă de cel mai spiritual dintre popoarele lumii. În concluzie, acea grămadă de pietre a văzut multe lucruri, dintre care despre unele e bine să vorbești,

dar pe cele mai multe e bine să le treci sub tăcere. Construcția a fost întinată de vizitele a douăzeci de milioane de mincinoși și de lingușitori, adică vrem să spunem, de curteni; numărul înșelaților care s-au înghesuit în incinta sa se ridică la cincizeci de milioane, cel al pungașilor la patruzeci și nouă de milioane și... n-au pășit în ea decât treizeci și doi de oameni cinstiți, și încă și dintre aceștia, douăzeci și cinci, victime ale virtuților lor, au fost alungați în mod rușinos.

Această capodoperă a geniului oamenilor, această somptuoasă dovadă a tuturor necazurilor lor, va dăinui oare? Nu știm... Important pentru noi e doar faptul că în 1788 ea exista și că eroina noastră locuia atunci în acel palat nemaipomenit, dar când spunem *în*, înseamnă de fapt invers!

Dragă cititorule! Noi îi iubim mult pe cititori, dar mai ales pe cei care, în loc să ne laude (*locare*), ne cumpără. Nu-ți vom aduce ocară de a crede că, după descrierea noastră amănunțită, te vei strădui să afli numele acelui palat... Totuși, în cazul în care noi vom fi fost neclari, căci suntem mult prea politicoși pentru a da vina pe perspicacitatea dumitale, te invităm – după ce menajera dumitale, urâtă sau frumoasă, îți va aduce cafeaua sau orice altceva, deci după ce vei fi cu stomacul plin, cu burta pusă la cale, cu picioarele calde și cu ideile limpezi – să ieși, pe orice drum vei vrea, în Piața Saint-Germain-l'Auxerrois, având totodată precauția de a-ți înălța cu mândrie capul și de a deschide ochii. După ce vei fi văzut și recunoscut Luvrul, coboară un pic acel cap mândru și vei zări, lipit de poarta mare din stânga, un mic butoi... care e locuința Fanchettei.

Această locuință nu l-a costat decât o zi de muncă pe Jean Matigot, din strada Verrerie 64. L-a meșterit între gustarea de dimineață și masa de seară. Fata i-a plătit pe loc șase franci și n-a profitat de sudoarea nimănui pentru a-și plăti datoria. Nu s-a stricat nimic util. N-a pierit nicio

ființă, ci doar un biet vierme pe care l-a zdrobit rindeaua. Orice s-ar spune, acel butoi diogenic^[3] era și el locuit de un om, ca și Luvrul, căci avea șase picioare în înălțime și nouă în circumferință.

În plus, conținea chiar și un fotoliu mâncat de carii, căci fusese scos la licitație de către primul consilier cleric ce făcea parte din Parlamentul Parisului; se mai găseau de asemenea în butoi, buzunare unde se aflau ciorapii rupți, lână, andrele de tricotat; butoiul era acoperit cu o bucată de tafta înnegrită, ce fusese odată de un alb moarat, rămasă din rochia pe care o avusese domnișoara de la Vallière în ziua... sau în noaptea în care Ludovic al XIV-lea... dar șșșt! să păstrăm secretele de Stat. Puterea are mare trecere la răposata Bastilie!

Această casă modestă se afla acolo întocmai ca o violetă alături de un stejar. Niciodată vreunul dintre cei care au locuit la Luvru n-au avut sufletul atât de liniștit ca Fanchette, deși nu avea pe acest pământ, nici tată, nici mamă, nici pergamente, avere sau alte dovezi ale vieții sociale. Era veselă, prin urmare săracă. Săracă? Nu, fiindcă plătea un franc capitație^[4] pentru niște obiecte ce valorau mai mult de o sută de mii și anume: o talie frumoasă, brațe rotunde și durdulii, două mâini ale căror degete prelungi și subțiri se sfârșeau cu niște unghii de culoarea petalelor de trandafir, picioare mici, doar de două degete – încântător indiciu!... *item*^[5] doi sâni mici, rotunjori, tari și bine despărțiți, ce începeau a se împlini, a deveni frumoși și a fremăta; în sfârșit, gura îi era ca o rodie, ochii ca stelele, dinții ca perlele, obrazul ca o piersică, fiecare gest, plin de grație, iar ea întrutotul, o încântare.

Nu vă înflăcărați și să nu credeți că era, totuși, desăvârșită: năsucul ei frumos nu era acvilin, sprâncenele, perfect arcuite, din păcate puțin cam prea stufoase, dădeau fizionomiei sale o expresie de mândrie, care s-ar fi potrivit oricărei alteia, dar nu unui sărman copil găsit; ochii ei negri erau prea

mari, iar genele, prea lungi, le diminuau strălucirea aproape umedă. Dar aceste cusururi nu însemnau nimic în comparație cu cel pe care-l vom semnală acum: frumoasa Fanchette, da, trebuie s-o spunem, fiică a sărăciei și a virtuții, nu posedă acel ten palid, apanajul fetelor din aristocrație, descris de către adoratorii lor prin interesantul cuvânt „paloare”, rezultatul inevitabil al nopților pierdute, pe la baluri, la recepții, la concerte și la alte o mie de distracții pe care nu le cunoașteți.

Sigur că e vina dumată, amabile cititor, dacă n-ai văzut-o pe Fanchette trudind în butoiul ei, cu privirea coborâtă în mod pudic, dar ridicând-o cu grație pentru a trage cu ochiul, desigur, în mod involuntar, la fiecare cavalier frumos care trecea pe sub acea poartă a Luvrului. Era în iunie și toți negustorii își datară, în acea zi, toate scrisorile, cu cifra 27. La Saint-Germain-l'Auxerrois ceasurile bătuseră ora trei, anunțând vecernia. Foarte puțină lume se duse la slujbă, având în vedere că plouase toată ziua și știți și dumneavoastră cam ce urmează după o ploaie la Paris.

De două minute, Fanchette – cu privirea fixată asupra străzii Prêtres – urmărea, plină de curiozitate, mișcările unui tânăr destul de arătos, îmbrăcat în negru din cap până în picioare și care părea să se îndrepte spre dugheana ei. Văzând grija cu care își puneă pe fiecare piatră ieșită în afară, picioarele cu încălțări foarte curate, ai fi spus că mergea pe cărbuni aprinși, după exemplul nu știu cărui sfânt. Datorită manevrelor savante, tânărul izbuti să străbată oceanul de noroi ce acoperea piața și, cu ingeniozitatea sa, se străduia să treacă peste pârâu când, o voce ascuțită îl făcu să se oprească exact în timpul saltului grațios pe care voise să-l facă. Strigătul ieșise din gâtul unei ființe înaltă de patru picioare și nouă degete, cu o mutră de dihor, cu picioare sprintene și cu spinarea murdară de noroi, oh, dar ce murdară! Purta o tașcă plină cu acte care-l acoperea aproape. Acea

ființă se numea Courottin, și era un mic slujbaș al unui procuror.

— Domnule Vaillant! Domnule Vaillant! Sunteți așteptat la Palat^[6]... E vorba de afacerea monseniorului duce de Parthenay... Iată dosarul!

Rostind cuvintele cu un glas de trâmbiță, Courottin agită dosarul pe care-l scosese din tașca lui enormă; mișcarea fu executată cu întreg orgoliul unui tânăr recrut purtând un vechi drapel.

La strigătele ascuțite, notarul, căci asta era, se întoarce, făcu un gest poruncitor și sări ușor peste pârâu pentru a înainta spre butoiul pe care-l asedia cu privirea. Pe măsură ce se apropia, chipul Fanchettei se însuflețea, răsuflarea îi devenea sacadată, șalul nu-și mai găsea locul și totuși nu-l iubea pe tânăr. Vedeți deci că păcătuia prin cochetărie, ușurință, vanitate, imprudență și slăbiciune, toate cusururi înrudite.

— Bună ziua, domnișoară Fanchette, zise notarul cu o voce dulceagă și aproape tremurând.

— Bună ziua, domnule Vaillant, răspunse fata, stânjenită de privirile lacome ale tânărului.

— Ți-am adus de lucru.

— Iar?

— Fiindcă ești foarte pricepută. Iată ciorapii.

— Dar sunt aproape noi! Ar fi păcat!

— Ah, Fanchette, zise notarul încercând s-o apuce de mână, niciodată un ciorap nou nu mi s-a părut atât de moale ca cel dres de tine.

— Cum așa? se miră Fanchette râzând.

— Nu știu; ceea ce știu, însă, e că mâinile tale dau o anumită suavitate tuturor lucrurilor pe care le ating.

— Ah, domnule, mâinile mele!

Și roșie ca o cireasă, fata își ascunse sub șorț degetele mici și frumoase, înnegrite de lâna pe care o folosea.

Notarul, văzând mișcarea pudică declanșată de vanitate, se crezu pe drumul cel bun. Și tocmai când se pregătea să facă un gest de o familiaritate

elocventă, auzi un: – Bună ziua, Fanchette!, ieșit din adâncurile unui piept voinic, care-l făcu să rămână *in statu quo*, adică cu cete zece degete ale sale doar la o jumătate de picior distanță de caraco^[2]-ul Fanchettei. Notarul, dezumflat, se întoarse spre vocea de bas și zări un băiat înalt de cinci picioare și zece degete (vechea măsură), voinic, brunet, proaspăt, bine dispus, sigur de sine. Și neîndoios că avea motive temeinice, căci formele sale atletice dădeau în vileag puterea de a reînnoi chiar și cea mai dificilă dintre cele douăsprezece munci ale lui Hercule. Oh, dacă vă întoarceți cu gândul la 1778, timp în care femeile par să fi însemnat mult în statul nostru, veți fi de acord că Jean-Louis putea merge încrezător-și țănoș.

Forța fiului Alcmenei n-a fost singurul dar pe care natura generoasă l-a revărsat asupra acestei ființe privilegiate. Jean-Louis se bucura, de asemenea, de o rară perspicacitate; așa că ghici îndată dorințele ascunse în sufletul clerical al lui Vaillant. Un cărbunar înghite tot atât de puțin ca și un duce pe cel care vrea să-i sufle iubita și se răzbună când și cum poate; iată de ce Jean-Louis, izbind cu talpa lui solidă în noroiul ce se afla lângă Fanchette, îl împrășcă din cap până în tălpi pe frumosul notar. Dar, dezarmat de aerul lui jalnic, puse capăt răzbunării, așezându-și pe creștet sacul de cărbuni pe care tocmai îl golise acasă, la șeful rivalului său și, zâmbindu-i plin de înțeles frumoasei sale, strigă râzând cu glas tare:

— Pe deseară, Fanchette! După care dispăru, dar bolțile Luvrului mai păstrară încă multă vreme ecoul râsului său.

Notarul, năucit, nu cuteza s-o privească pe frumoasa care-i cârpea ciorapii; își închipuia că noroiul care-i stropise superba lui haină îi răpise orice merit, făcându-l să pară ridicol. Vru să bată în retragere, simțind că în situația lui era singurul lucru pe care l-ar mai fi putut face. Tocmai se

pregătea să execute această manevră, când Fanchette, scoțându-și șorțul, i-l întinse cu un aer pe jumătate compătimator, pe jumătate ironic.

— Ia-l, sărmane domn Vaillant și șterge-te. Sunt foarte supărată de stângăcia lui Jean-Louis.

— Deci necioplitul ăla se numește Jean-Louis? Cum se face, adăugă notarul, că o fată atât de plăcută ca dumneata e în relații cu un asemenea specimen?

— E logodnicul meu. Fiul domnului Granivel, cărbunarul cel bogat...

— Granivel... un cărbunar... Ah, domnișoară Fanchette!

Aerul de dispreț al notarului îl nedreptăți cumplit pe Jean-Louis în inima tinerei, care avu josnica vanitate de a roși pentru iubitul ei și singura apărare pe care i-o luă fu să-i replice notarului, cu un aer încurcat:

— E totuși foarte cunoscut în port...

— Cunoscut? reluă notarul.

— Cunoscut? repetă și Courottin care-și potrivea mutra după cea a șefului său, prezentându-i inevitabilul dosar. Eu nu-l cunosc, eu, care cunosc întreg cartierul, adică lumea bine. De pildă, pe bogata negustoreasă de fructe, care furnizează desertul doamnei, pe bătrâna negustoreasă de hârtie timbrată, pe aprod, pe ajutoarele de portărei și pe grefierul comisarului... ba puțin chiar și pe comisar. Așa că vezi, îi zise Vaillant Fanchettei, în mod triumfător, vezi...

Aici notarul luă un aer plin de demnitate, adăugând:

— Domnișoară, vreau ciorapii gata la ora șapte! Apoi, smulgând dosarul din mâinile respectuosului Courottin, alergă la Palat.

— La ora șapte! repetă Fanchette.

— Trebuie neapărat, adăugă atunci Courottin, devenit mult mai expansiv după dispariția șefului său; îi trebuie neapărat, că doar n-o să meargă la serată cu picioarele goale precum canibalii, fiindcă

n-are decât trei perechi de ciorapi de mătase: una murdară, una în picioarele lui și una în frumoasele dumitale mânușite.

— Și la ce serată e poftit? întrebă curioasă Fanchette.

— Cum, nu știi? strigă micul slujbaș răutăcios, când de o lună de zile întreg cartierul a fost întors pe dos pentru a-i face rost maestrului Plaidanon de cincizeci de cutii cu biscuiți, de douăzeci și cinci de înghețate, de ceai de China pe care l-am văzut fabricat azi-dimineață din frunze de vătămătoare elvețiană, de către cofetarul din colț... Ah, ce n-aș da să văd și eu serbarea și dumneata la fel, nu-i așa? În ce mă privește, eu sunt invitat. Pot să intru oriunde. Chiar și în salon. E adevărat că trebuie să fiu chemat ca să intru acolo. Dar mi-am ales domiciliul în bucătărie.

— Desigur că ești foarte fericit că poți să vezi toată lumea aceea.

— Păi nu ține decât de dumneata să te împărtășești din această fericire. Îți ofer protecția mea... N-am decât să-i spun un cuvânt Justinei, și poți intra.

— Ce să zic, mare bucurie mi-ai mai face! N-ai spus dumneata mai adineauri că viitorul meu socru nu e cunoscut în cartier? Ei drăcie! E urât să renegi un om căruia îi suntem obligați. Ți-ar plăcea s-o vezi pe bătrâna dumitale mamă sâcâită pentru cărbunii pe care i-i datorează?

— Cum se face, domnișoară, Fanchette, că tocmai dumneata, care ai atâta spirit, nu înțelegi că sunt obligat, din pricina slujbei și din prudență, să devin ecoul șefului meu? Dacă de o sută de ori n-are dreptate, eu trebui să-i dau dreptate. Asta nu mă împiedică să-l respect în mod deosebit pe domnul Granivel, ale cărui vapoare și probitate sunt cunoscute pe cele două maluri ale Senei.

— Deci ești, cum s-ar spune, cu fundul în două luntri...

— Ascultă-mă, domnișoară Fanchette, peștele nu poate trăi pe uscat... în plus, e vorba de domnul Vaillant... Nu mai pierde timpul. L-ai auzit, îi trebuie ciorapii la ora șapte. Te rog să nu uiți să-i aduci dacă ți-e milă de picioarele mele. Au alergat prin întreg Parisul. Cu bine, domnișoară.

— Și serata pe care mi-ai făgăduit să mi-o arăți?

— Un Courottin n-are decât o vorbă, zise cu noblețe micul slujbaș. Du-te la Justine și o să te lase să intri... Mă duc să-i strecor două vorbe... Cu bine, micuț!

Cu asta, cotoiul judecătoresc își relua drumul, fără să-i pese de pârâu și în trei minute ajunse la maestrul Plaidanon.

Fanchette se apucă de treabă și cum domnul Vaillant nu-i dăduse cine știe ce de lucru, isprăvi repede; după care se îndreptă către locuința maestrului Plaidanon. În timp ce urca scara, un dihor căruia naturaliștii i-au uitat numele în nomenclatorul lor, într-un cuvânt Courottin, o pândeă. Îi surâse, îi făcu semn cu ochiul, o conduse, i-o prezentă Justinei și i-o recomandă pe un ton și cu niște gesturi care dovedeau că Justine, camerista, nu mai avea nimic ce-i refuza. O, preafericitele Courottin! Căci Justine era perla subretelor; avea ochi de pungășoaică (dar să nu te lași înșelat, cititorule: pungășoaică are aici înțeles de femeie cinstită), îndărătnicia zugrăvită pe chip, auzul fin, piciorul sprinten, inima la fel, încolo, fată bună! Totuși trebuie să spunem că de cincisprezece zile de când îl alesese pe Courottin, îi era credincioasă; această fidelitate data din momentul în care dibuise în persoana acestuia din urmă o mare doză de filosofie, multă dibăcie, ordine și ambiție; de asemenea Justine se gândi și la jurământul de atâtea ori uitat...

Pentru toate aceste motive pe care vi le-am expus în amănunt, la recomandarea micului slujbaș, Fanchette a căpătat, fără nicio greutate, permisiunea de a vedea lumea bună ce avea să se

strângă în acea seară la procuror acasă. Prudenta Justine avea în plus și un interes personal care o determinase să-i îndeplinească dorința curioasei Fanchette. Având de rezolvat o mulțime de treburi, se gândise că Fanchette îi va da o mână de ajutor.

În timp ce aceasta din urmă discuta și fâgăduia tot ce-i cerea Justine, timpul trecea și solidul Jean-Louis ajunsese la poarta Luvrului pentru a lua, ca de obicei, casa portativă a iubitei sale. Dar în zadar o căută pe Fanchette: locul era pustiu și butoiul gol. Departe de a o acuza pe Fanchette, bravul tânăr își făcu sieși reproșuri că ajunsese prea târziu. E drept că nu și le-a făcut cu glas tare. Doi sau trei de: „Ei drăcie!”, au fost principalele fraze ale discursului său.

Acestea odată spuse, Jean-Louis a înșfăcat casa Fanchettei și s-a îndreptat spre locuința tatălui său.

Cititorilor, dacă ne îngăduiți, vom alerга și noi odată cu el.

CAPITOLUL II

*„...Ce zile fericite,
Să simtă mângâierea unei soții iubite.
S-audă cm îi spune când scump, când inimioară,
Să vadă-apoi în juru-i cum tot încep s-apară
Sub mângâierea mamei, de lege apărută,
Mici cetățeni ce crede, sărmanul că li-i tată”*

BOILEAU, Satira X-a

— La dracu cu ultimul meu mușteriu! își zicea Jean-Louis mergând cu pași mari și sprinteni pe chei, cu butoiul Fanchettei pe umăr. Din pricina lui am ajuns la ora opt, la Luvru. Plictisită să mă mai aștepte, Fanchette s-a dus singură acasă. Ei drăcia dracului! Aveam atâtea lucruri să-i spun între patru ochi! Cu atât mai mult cu cât tata șovăie dacă să ne căsătorim sau nu. El zice că fata n-are un sfaț și că nu e nimic de capul ei. Noroc că unchiul Barnabé e de partea noastră. E, cum s-ar zice, un savant, un filosof și trag nădejde...

Ar fi prea lung, amice cititor, să-ți vorbesc despre toate castelele din Spania pe care bunul Jean-Louis și le clădi tot timpul cât merse de-a lungul râului. Oricât de puțin ați fi iubit, vă puteți face totuși o oarecare idee. Tot visând, Jean-Louis se trezi în preajma casei părintești. Zări fereștră de la cămăruța Fanchettei. „E acolo, își zise, ocupată să-și pună în ordine lucrul de peste zi. Mi se pare c-o și văd cum stă în locul dintre dulap și pat... Pat... Ah, oare când voi putea și eu...” Căsuța de lemn a Fanchettei i se păru băiatului, în acel moment, ușoară ca un fulg. Picioarele sale abia dacă mai atingeau pământul: alerga, zbura, se

grăbea și căzu ca un fulger în fața tatălui său și a unchiului Barnabé care, așezați amândoi la o masă lungă, sorbeau câte o înghițitură din minunatul vin de o oca. Chipul deosebit de însuflețit al tânărului, ochii strălucitori, gâfâiala sa îi făcură pe cei doi bătrâni să creadă ea se întâmplase o nenorocire. Amândoi gândiră același lumi, amândoi strigară într-un glas:

— Ce s-a întâmplat cu Fanchette, Jean-Louis?

— Cu Fanchette? Păi eu credeam că e aici!

— Noi încă n-am văzut-o! — Ce spui tată? Ce spui, unchiule?

— Oare să se fi pierdut? S-o fi răpit cineva?

— Răpit? strigă Jean-Louis.

Și gelozia îi pătrunse în inimă. Iute ca focul, ea i-o străpunse și i-o pârjoli. Se întoarse cu gândul îndărăt. Îl văzu pe notar lângă butoiul Fanchettei, își aminti de privirile sale, le interpretează limbajul și strigă:

— Vai de capul lui! Apoi, făcând un salt ca un tânăr leu furios, se năpusti. În zadar moș Granivel și unchiul Barnabé îl ocăriră, tunară și fulgerară, încercară să-l astâmpere cu vorbă bună. Nimic nu-l putu opri pe vijeliosul tânăr. Plecă, purtând fulgere în ochi, și răzbunarea în inimă. Dar poarta se deschise brusc, Fanchette apăru și prezența ei făcu mult mai mult decât strigătele și filosofia celor doi bătrâni. Jean-Louis își văzuse iubita: se năpusti spre ea, o strânse în brațe și înainte ca fata să-și vină în fire, el îi dădu un sărut zgomotos, apoi se duse liniștit să se așeze la locul obișnuit.

Văzând bucuria fiului său, moș Granivel își înălță capul în semn de nemulțumire.

— Hm! făcu el privind-și fratele care era unul dintre cei mai înflăcărați discipoli ai lui Pyron^[8]

— Totul își află dezlegarea în natură, răspunse filosoful.

— Se poate, frate, dar până atunci, ceea ce văd nu-i prea vesel. Apoi, întorcându-se spre

Fanchette, moș Granivel o întrebă destul de aspru de ce venise atât de târziu.

— Vin de la domnul procuror Plaidanon, unde am dus un lucru extrem de urgent.

— Într-adevăr, trebuia să fi fost foarte urgent, zise Jean-Louis plin de curiozitate.

— Oh, poți fi sigur de asta, zise fata ducându-se să se așeze lângă iubitul ei. Închipuie-ți, dragă Louis, că în seara asta, la domnul Plaidanon e bal, concert, nici eu nu știu prea bine ce e... Se vor aduna acolo o mulțime de doamne și de domni frumoși. Notarii casei nu vor să rămână nici ei mai prejos și tocmai de asta m-am dus acolo ca să le înapoiez ciorapii de mătase cărora le scăpasera câteva ochiuri. Dar asta nu-i tot, adăugă Fanchette, mai încet; am văzut-o pe domnișoara Justine, camerista doamnei, și ea m-a poftit să vin să văd și eu serbarea. Dacă ai putea obține de la tatăl tău îngăduința de a mă conduce până acolo, ah, dragă Jean-Louis, ce mult te-aș iubi!

— Fanchette, nu m-ai iubi decât pentru asta? întrebă tânărul pe un ton plin de reproș.

— Vreau să spun, zise cocheta, că mi-ai face o mare plăcere.

— Ajunge! Tată, vreau să te rog ceva!

— Vorbește, băiete, și dacă depinde de mine...

— Da, tată, depinde numai de tine. Fanchette a fost invitată de domnișoara Justine să vadă serbarea pe care o dă doamna Plaidanon; arde de nerăbdare să se ducă acolo, iar eu m-aș arunca și în foc ca s-o conduc până la procuror. Tată, îngăduie-mi acest lucru.

— Fanchette și numai Fanchete, zise bătrânul întorcându-se către fratele său Barnabé; băiatul ăsta nu se gândește decât la ea. De ce vrei să te duci acolo, fetițo? adăugă el adresându-se tinerei care, cu inima tremurând de emoție, aștepta în tăcere rezultatul rugăminții lui Jean-Louis.

— Ei, taică Granivel, ca să văd...

— Să vezi ce?

— Ei, să văd cum se dansează.

— La dracu cu dansul! Țsta e pierzania fetelor!

— Frate, zise atunci pyronianul, punându-și pe masă ochelarii și cartea pe care le avea în mână, n-ai dreptate să ponegrești dansul! În cel mai rău dans există ceva bun, după cum în cel mai bun, există ceva rău! Gândește-te că dacă dansul a prins în mreje mai multe suflete, el a ajutat să se îndrepte tot atâtea trupuri. Evreii au jucat în fața unui Vițel de aur, sunt de acord cu asta, dar David a jucat în fața arcei Domnului. Frate, trebuie să te abții să rostești *non liquet*^[9].

— Poate că ai dreptate, frate, dar spune-mi, te rog, ce să facă Fanchette și cu fiul meu la domnul Plaidanon?

— Habar n-am!

— Ce figură vor face în mijlocul acelei lumi bune, cu hainele lor sărăcăcioase?

— Oh, tată, te asigur că Fanchette va arăta bine oriunde, mai ales cu frumoasa ei cămașă albă și cu șorțului negru.

— Nu le-am pus decât de două ori, adăugă fata cu un aer plin de mândrie și toată lumea m-a asigurat că nu-mi stau rău.

— Mă rog, în sfârșit, veți deranja oamenii...

— Dimpotrivă, taică Granivel, zise Fanchette, domnișoara Justine mi-a spus de câteva ori că-i voi face un mare serviciu dacă voi veni deseară...

— Cum așa?

— Ei, drăcie! Pentru că are nevoie de cineva care s-o ajute să ducă dansatorilor, răcoritoarele.

— Și vrei să-l iei cu tine pe Jean-Louis ca s-o facă pe valetul? Vai, Fanchette, credeam că-l iubești...

— Dar taică Granivel...

— Nu, don'șoară, nu, îți zic! Nu voi îngădui niciodată ca fiul meu să ajungă să-i slugărească pe alții, oricine vor fi aceia! Un lacheu nu-i om!

— Ce tot spui acolo, frate? strigă Barnabé auzind această propozițiune ce-i suna atât de rău în

urechile sale pyroniene, un lacheu nu-i om? *Per sapientiam*^[10] eu susțin că posedă tot ceea ce caracterizează acest animal. Are, ca și el, două mâini și două picioare, un cap și un nas; ca și el, mănâncă și bea; ca și el, plânge, râde, suferă și moare. Ce-i trebuie în plus?

— Nu e totul să fii om, totul e să nu fii disprețuit!

— Și ce vezi demn de disprețuit la ființa umană care se consacră necazului și durerii pentru a semăna flori în viața fericiților societății? Cum, pentru că un om îmi va da mănușile și pălăria când plec, o farfurie cu mâncare și un pahar cu vin când mă așez la masă; pentru că mă va peria, mă va șterge, mă va îmbrăca, mă va curăți de noroi, mă va plictisi, activități total nevinovate prin ele însele, și pe care și cel mai bogat și cel mai nobil le-a făcut de o sută de ori în viața lui, acel om trebuie disprețuit? Nu, frate, astfel de cuvinte nu se pot susține... Ți-o repet; *non liquet!*

— Totuși, frate Barnabé...

— Sunt de acord, reluă neobositul orator, că un om ce-și sacrifică libertatea pentru câteva piese de metal gălbui, metal urât și inutil prin sine însuși, deși foarte necesar din pricina valorii pe care o reprezintă, sunt de acord, zic, că un astfel de om degradează într-un anumit fel ceea ce are divin în structura sa. De aici conchid și zic:

— Conchizi și zici ce anume, Barnabé?

— Că există argumente pro și contra și aici ca și în orice alt lucru și că cel mai înțelept e să te abții să rostești acel *non liquet*.

— Deci, frate, tu ești de părere să-i las pe tineri să se ducă acolo?

— Sunt pentru!

— Uiți că sunt îndrăgostiți? zise moș Granviel, încet.

— Aici e vorba de opoziția ta de principiu, iar dragostea lor nu schimbă cu nimic datele problemei.

— Nu, dar poate s-o încurce al dracului! Gândește-te că doi tineri care aleargă noaptea la bal și care se iubesc, pot foarte bine să...

— Sigur, asta e în firea lucrurilor.

— Și atunci cum ai să mai dregi necazul? Cum să scap de temerile pe care mi le pricinuiește micuța Fanchette?

— Măritând-o cu Jean-Louis.

— Dar, frate, e săracă lipită pământului!

— Dar se iubesc!

— E o fată găsită!

— Ai prefera să fie o fată pierdută?

— Domnul mi-e martor că...

— Hai, frate, fă-i pe tinerii ăștia fericiți.

— O să mă mai gândesc.

Toată această discuție dintre cei doi frați avusese loc cu voce scăzută. Dar cum îndrăgostiții au urechea fină, n-au pierdut niciun cuvânt din ea. Or, Jean-Louis, văzându-se susținut de unchiul său, hotărî să profite de ocazie pentru a da câștig de cauză dragostei sale. Se grăbi deci să dea în vileag acel „O să mă mai gândesc” al tatălui său.

— Tată dragă, strigă el strângându-i mâna în mâinile sale, nu te va costa nimic dacă te vei gândi chiar acum. Vezi, Fanchette și cu mine ne iubim și nu putem trăi unul fără celălalt. Dacă ne desparti, mă va cuprinde disperarea; las baltă cărbunii și mă angajez în vreun regiment unde mă las ucis în prima luptă. Dacă dimpotrivă, ne căsătorești, voi lucra cu atâta tragere de inimă, încât îți făgăduiesc să devin, în mai puțin de zece ani, primul cărbunar din Paris. Hai, tată, fă-ne fericiți!

— Da, tăicuțule, adăugă și fata mângâind bărbia bătrânului cu mâna ei plinuță.

— Șmecheră mică, zise bătrânul pe jumătate convins. Ce, Jean-Louis, vrei neapărat să te însori? Gândește-te, băiete, că însurătoarea...

— E cea mai plăcută sărbătoare, nu-i așa, Fanchette?

Fanchette nu răspunse nimic. Figura ei încântătoare, acoperită în acel moment de o ușoară și strălucitoare roșeață, vorbea în locul ei.

— Nu-i așa, unchiule? se adresă Jean-Louis filosofului Barnabé, a cărui logică spera să se desfășoare în favoarea lui.

— Sunt de acord, nepoate, zise pyronianul punându-și din nou cartea pe masă și grăbindu-se să ia cuvântul, lucru pe care nu-l lăsa niciodată să-i scape ori de câte ori avea ocazia; sunt de acord că însurătoarea e ceva demn de râvnit. Într-adevăr, nimic nu e mai încântător decât să afli, când te întorci acasă, un chip surâzător, în locul unui chip împietrit, ceea ce ți se întâmplă când ești flăcău. Discuți, apoi te culci pe cea mai dulce pernă pe care ne-a creat-o natura, o vezi renăscând, în roadele iubirii tale; în sfârșit, ai cu cine împărți necazul și durerea. *Ergo*^[11], cred că însurătoarea e o instituție delicioasă și consolatoare.

— Crezi bine, unchiule, strigă Jean-Louis, și niciodată nu te-am auzit vorbind atât de elocvent.

— Totuși, reluă demnul elev al lui Pyron, când stau să mă gândesc că natura n-a făcut nimic asemănător, că – prin urmare – caracterele sunt toate contradictorii; că, în general, femeile sunt capricioase și au o imaginație foarte mobilă; că, în plus, au un principiu iritant, iritabil și iritat de o specie extraordinară, care le domină, le atrage după sine, le subjugă; că atunci ele ne tulbură, se supără și ne înșală (asta nu e vina lor, dar, în sfârșit, suntem... înșelați); atunci, zic eu, fericirea în căsnicie devine o piatră filozofală ce se găsește foarte rar; iată de ce n-aș sfătui pe nimeni să se însoare, nu atât din pricina, urmărilor mai mult sau mai puțin supărătoare ale căsniciei, ci pentru că argumentele și pro și contra fiind egale... *non liquet*, ar trebui să te abții ca măgarul lui Buridan^[12].

— Dar, unchiule, dacă mi-e cu neputință să mă abțin?

— E lucru dovedit?

— Doamne, tot atât pe cât e de adevărat că dumneata simți nevoia să mănânci atunci când ți-e foame.

— Bravo, Jean-Louis, strigă pyronianul, iată un argument. Totuși nimic nu mi-ar fi mai ușor decât să ți-l distrug prin alt argument. Dar nu; vreau să-ți las ultimul, cuvânt; eu mă dau bătut... Hai, frate, imită-mă și unește mâinile acestor doi copii.

Amenințarea lui Barnabé îl speriasse pe Jean-Louis, dar încurcătura cinstului filosof, cât și prietenia pe care i-o purta nepotului său opriră torentul elocinței sale. Doar ce-și isprăvi imboldul fratern, că Jean-Louis și Fanchette căzură în genunchi, în fața lui moș Granivel. În privirile lor străluceau atâta dragoste și fericire, atâta respect filial și reculegere în ținuta lor, încât bătrânul nu putu să nu le dea binecuvântarea paternă.

— Acum e a mea! strigă Jean-Louis cu o bucurie greu de descris. Ah, tată, mi-ai dat viață pentru a doua oară!

Vorbind astfel, tânărul începu să sară și să alerge prin odaie, ținând-o în brațe pe frumoasa sa logodnică. În zadar moș Granivel striga la fiu-său să se liniștească; în zadar pyronianul susținea că moderația este virtutea celor înțelepți; neobositul Jean-Louis ar fi jucat până a doua zi dimineață, dacă Fanchette nu i-ar fi spus cu vocea ei dulce ca de flaut:

— Dragule, mă înnăbuși...

La aceste cuvinte, delirul tânărului încetă ca prin farmec. Se opri și o depuse încetișor pe viitoarea lui nevastă, pe genunchii tatălui său. Curioasa Fanchette, care nu-și pierduse capul, profită de calmul survenit pentru a strecura în urechea lui Jean-Louis – Iubitule, și balul?

Îngăduința, dorită cu atâta ardoare, fu cerută și obținută, așa că îndrăgostiții noștri alergară să se îmbrace.

În timp ce Fanchette se gândea la bal, la frumoasele doamne și la frumoșii domni, iar Jean-Louis la anumite lucruri care aveau mult mai mare preț pentru el, prima, punându-și caraco-ul ei alb, iar celălalt, frumoasa lui vestă, cei doi frați discutau despre necesitatea de a-i căsători cât mai repede pe cei doi tineri, cu scopul de a readuce liniștea în casă. Unchiul Barnabé făcu o propunere ademenitoare. Și anume, ca Granivel să se ducă de îndată să-l caute pe preotul de la Saint-Germain-l'Auxerrois ca să discute cu el despre mijloacele prompte și decente de a așeza o fată frumoasă în brațele unui bărbat și asta în fața sfintei biserici catolice, apostolice și romanice, martor ce pune în adevărata lor valoare, onoarea și virtutea femeilor și fetelor.

Cum această hotărâre tocmai fusese acceptată în unanimitate, Fanchette și Jean-Louis apărură în veșmintele lor de sărbătoare. Granivel, zărind încântătoarea mutrișoară a Fanchettei, fu întrutotul de părerea fiului său, bineînțeles atât cât îi îngăduiau cei șaiszeci și nouă de ani ai săi. Cât despre unchiul Barnabé, el n-a fost de părerea nimănui, având în vedere că avea atâtea argumente atât pro cât și contra. Orice-ar fi fost, fiecare se simțea în cea mai minunată dispoziție. Ieșiră, închiseră ușa și porniră la drum, îndrăgostiții topăind, bătrânii flecărind. Fiecare vârstă cu plăcerile ei... Ajunși la poarta preotului, îi urară amândoi Fanchettei cele cuvenite. Îi dădură, pe tăcute, câteva sărutări lui Jean-Louis, după care intrară la slujitorul Domnului.

Cinstitul preot tocmai mânca; și el și menajera ajunseseră la brânză și la pere.

— Momentul e bun, zise Barnabé; să intrăm în materie. Domnule preot, fratele meu și cu mine venim pentru o căsătorie...

— Făcută? îl întrerupse brusc preotul.

— Nu, domnule, de făcut.

— Dați-vă osteneala și stați jos.

— Domnule preot, fratele meu, pe care-l vedeți aici, e un bogat negustor de cărbuni, ce nu se uită la câțiva scuzi^[13]...

— Un bogat negustor de cărbuni! strigă preotul. Doamnă Paradis, oferă acestor domni câte un pahar din vinul meu de Roussillon. Domnilor, vă rog să-mi faceți cinstea...

— Cu plăcere, domnule preot. Excelent, pe cuvântul meu.

— Excelent, frate!

— Ah, da, unde rămăsesem?

— ...un bogat negustor de cărbuni ce nu se uită la câțiva scuzi... zise preotul.

— Foarte bine. Fratele meu este deci, domnule preot, un bogat negustor de cărbuni ce nu se uită la câțiva scuzi în plus sau în minus, dacă e cu puțință să grăbească nunta unicului său fiu, un băiat încântător care știe de pe acum ce înseamnă un argument

— Și care poate să ducă o greutate de nouă sute în spinare, adăugă oarecum orgolios moș Granivel.

— Și cum îți spuneam, domnule preot, reluă Barnabé, nepotul meu e îndrăgostit de cea mai frumoasă fată care există pe o sută de leghe de jur împrejur, iar noi vrem să i-o dăm de soție cât mai repede cu puțință.

— Nimic mai ușor, domnilor. Tatăl și mama domnișoarei sunt de acord cu dumneavoastră?

— Vă promit că nu vom mai avea nicio dificultate cu ei.

— Eu aș pune chiar rămășag... Fiindcă viitoarea soție a fiului meu n-are nici tată, nici mamă.

— Deci e orfană?

— Nu știm.

— E copil din flori?

— Nu știm nici asta.

— Atunci ce e?

— Un copil găsit. Câte zile vă trebuie și câți bani ne cereți ca să-mi însurați nepotul?

— Depinde... Vreți să-l însurați... eu decență?

— Sigur.
— Plătiți și strigările?
— Plătim tot ce va fi de plătit.
— Atunci o să vă coste o sută douăzeci de franci.

— O sută douăzeci de franci! strigă Granivel. Eu când m-am însurat, n-am plătit decât douăzeci și cinci.

— Tot ce se poate. Dar a fost o cununie ca oricare alta.

— Mai bine zi cum nu vezi prea multe. Fiindcă pot să mă laud că...

— Orice-ai spune dumneata, sunt sigur că n-ai avut nici sobă, nici pernă, nici lumânări, nici altar mare, nici sacristan, nici țarcovnic, nici copii din cor, nici pastor; ce mai, ai fost însurat de un preot oarecare; și în ce parohie, mă rog?

— Saint-Jean-de-Latran.

— Mda, un presupus sfânt, o parohie mărginașă... în vreme ce parohia Saint-Germain-l'Auxerrois...

Preotul pusese atâta căldură în enumerarea pompelor din parohia sa și atâta energie an a-l lăuda pe sfântul Germain, încât moș Granivel, năucit, socoti că nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să scoată cei patruzeci de scuți ceruți. Tocmai se pregătea să se ducă să-i dea menajerei, când Barnabé începu un discurs atât de frumos, atât de elocvent, încât preotul și menajera nu înțeleseseră clar decât concluzia care, rostită în termeni foarte preciși, suna cam așa:

— Ori îmi însori nepotul pentru șaizeci de franci, ori se va însura în altă parte.

Dintre toate argumentele invocate de pyronian, niciunul nu produse un mai mare efect ca acesta din urmă. Preotul își înclină capul, moș Granivel își desfăcu punga și strigările lui Jean-Louis și ale Fanchettei fură afișate. Dar, vai...

CAPITOLUL III

*„...E Armoſlede. Pe-atuncea un paladin temut
Recunoscându-și fiica după-acel semn știut
Și vrând, după aceea, să-și cânte bucuria,
El prelungi serbarea, vesti și cununia;
Apoi goni păstorul profund nefericit,
Rămas fără speranță, dar foarte-ndrăgostit...”*

HONORÉ D'URFE

În vreme ce demnul elev al lui Pyron se tocmea cu cheltuielile sacre care fac ca un copil să fie legitim, noi să-i urmărim, pe străzile Parisului, pe cei doi eroi ai acestei istorisiri adevărate. Dragă cititorule, cunoști strada Saint-Germain-l'Auxerrois? — În mod sigur. — Ei bine, ea se termină la Grand-Châtelet. — Știu asta. — În acest caz, punctele noastre de vedere coincid. Châtelet e tăiat de un mic pasaj. — Da, dar asta era înainte de Revoluție. — Fără îndoială. Doar ne aflăm în 1788, nu? — După. — Nu, înainte. — Cum înainte? — Înainte de pasajul de la Châtelet, acolo unde strada l'Auxerrois se întretaie cu strada Saint-Denis, se află o casă. — O văd. — Dar nu în asta, ci în cea de alături locuia maestrul Roc Plaidanon, cel mai vestit dintre procurorii de la Châtelet. Nu știu dacă această casă mai există și acum. Dacă din întâmplare, există, îl rog pe proprietar să repare poarta care încă din 1788 se afla într-o stare jalnică, la fel ca și starea socială. Nu tăgăduiesc că în curte se vedea atât de bine, încât puteai citi ceva... la amiază. Dar, bunule Dumnezeu! Ce scară întortocheată! Se asemana cu

labirintul legilor de atunci. Să mărturisim totuși că Jean-Louis și Fanchette zăriră niște lampioane pe cele două borne de la poarta largă, aproape ca pentru trăsură. Și Dumnezeu știe ce discuție avea loc între bătrâna portăreasă și comisar.

— Hai, un pic de bun-simț! spunea acesta din urmă.

— Asta nu mă privește!

— Dar nu-i oare un scandal ca un procuror, și încă la Châtelet, să facă o asemenea iluminatie când dă o serbare? Scoate lampioanele!

— Dar, domnule, asta nu-i treaba mea!

— Nu există niciun „dar”. Stinge lampioanele, sau monseniorul locotenent al poliției...

— Asta nu-i treaba mea! rostea încăpățânată portăreasa, scoțându-și ochelarii de pe nas și privindu-l pe comisar ca să vadă dacă chipul său ridat nu l-ar obliga să se retragă.

— Am să te chem la tribunal, bătrână nebună ce ești.

— Asta nu-i treaba mea!

— Hai, repede, scoate lampioanele!

La orice spunea comisarul, bătrâna răspundea cu: „Asta nu-i treaba mea!”. Atunci, tiranicul comisar dădu cu piciorul în lampioane.

— Ah, domnule, strigă Courottin intervenind, ai cam încurcat-o. Dacă domnul Plaidanon se plânge de acest lucru unuia dintre clienții săi care vine astă-seară, Excelența Sa monseniorul duce de Parthenay...

— Monseniorul duce! repetă polițaiul cu spaimă. Și luă el însuși lampioanele de jos, spunându-i portăresei: Aprinde-le, femeie! Într-adevăr, am băgat de seamă că în fața porții dumitale e măturat și foarte curat.

Jean-Louis îi zise Fanchettei:

— Vezi ce înseamnă degradarea puterilor a căror ierarhie ne-a explicat-o unchiul? Fanchette îi surâse ca și cum ar fi înțeles, apoi intrară, avându-l alături pe Courottin, frizat și îmbrăcat în straie de

duminică. Micul slujbaş se veseli de mirarea lor când cei doi tineri văzură pe fiecare treaptă vase cu flori. Scara o dată urcată, prima uşă era cea a biroului de notariat. Un slujbaş tânăr lipise pe ea o fâşie de hârtie – înlocuind-o pe cea veche – pe care scria: *Notariat*. Se folosisese, ca să scrie acel cuvânt, de toate înfloriturile scrisului, ceea ce-i dădea într-adevăr un aer de sărbătoare. A doua uşă era cea a cabinetului lui Plaidanon, transformat în ziua aceea într-o somptuoasă antecameră. D'Aguesseau, Cochin, Patru, Domat, etc., împodobeau pereţii, iar busturile vechilor fondatori ai şicanei făceau ca biblioteca să pară mai înaltă. Portretul cancelarului de atunci nu fusese nici el uitat. Dar acel lux datorat proceselor nu-i miră nici pe Fanchette, nici pe Jean-Louis, atât de mult ca salonul care urmă.

— Domnişoară Justine, ce am de făcut? întreabă Fanchette care începu să se admire în toate oglinzile din salon.

— Vom aduce nişte prăjituri grozave, lapte, ceai, lichioruri şi fructe.

— Şi ce vor face cei ce se vor aşeza pe aceste canapele frumoase?

— Vor discuta.

— Halal viaţă! strigă Jean-Louis.

Pe aceste cuvinte, intră doamna Plaidanon, şi prima ei privire, fu extrem de favorabilă lui Hercule cel modern. Dar când văzu rara frumuseţe a tovarăşei sale, schiţă un gest de ciudă ce se manifestă prin aceste vorbe:

— Nu vă credeam atât de neîndemânatici. Justine, lumânările astea curg, mobila e prost aranjată. Niciodată nu vor încăpea aici cincizeci de persoane. Du-te şi aranjează-mi odaia şi aşază mesele de joc.

Dar cercetând mai pe îndelete statura cărbunarului, mânia i se îmblânzi. Se aşeză pe canapea, în vreme ce îndrăgostiţii o tuliră la bucătărie, unde Courottin se şi asigurase, punându-

și viața în primejdie, că niciuna dintre bunătățile de acolo nu fuseseră otrăvite.

Urcară trei persoane.

— Aștia sunt, zise Courottin, privind către piciorul scării, niște procurori din Piața Maubert. Cel înalt și slab are calendarul plin de zile de post și nu presară pătrunjel pe friptura de vită decât în zilele de sărbătoare; al doilea, nu mănâncă niciodată la el acasă; iar al treilea e de toate: procuror, slujbaș, notar, și curier; face de toate, chiar și copii, ceea ce nu fac primii doi.

Spre marea mirare a lui Jean-Louis și a Fanchettei, Courottin le făcu o plecăciune adâncă și alergă, sprinten ca un cerb, să-i anunțe.

Doamna Plaidanon, îmbrăcată toată în alb, cu o simplitate plină de cochetărie, îi primi cu grație și se așeză alături de procurorul care făcea de toate.

Sprintenul Courottin se și afla în bucătărie, încondeindu-l pe noul sosit:

— Îl vezi pe ăsta? îi spuse el Fanchettei. E slujbaș în biroul nostru de notariat și doamna îl îndoapă cel mai bine la masă.

— Ce vrea să spună cu asta? îl întrebă Fanchette pe Jean.

— Ce vrei? învață meserie de la procuror... Se străduie să vorbească fără să fie înțeleș.

— Domnișoară Justine, zise Fanchette cameristei, când vom vedea frumoasele toalete și pe frumoșii domni?

— Încă nu e ora, răspunse slujbașul, mărimile nu vin la bal decât când e pe sfârșite.

Atunci apăru o femeie însoțită de un omuleț scund și cu ochelari.

— E nevasta unui consilier, zise Justine, o prietenă a doamnei.

— Ce diamante frumoase! exclamă Fanchette.

— Cu atât mai frumoase, observă Courottin, cu cât nu l-au costat un franc.

— Ce femeie frumoasă! spuse Jean-Louis.

— Ce te-a apucat? zise Fanchette, trăgându-l de haină pe cărbunarul ce se sprijinea de balustradă.

— Taci, Fanchette nu vorbesc decât despre veșminte.

— Are dreptate, zise Courottin; prefer colierul decât fiara... Courottin! strigă o voce care pornea de sub acoperișul casei.

Vicleanul slujbaș, recunoscând vocea șefului său, se cațără ca o pisică, urcând o scară pentru a ajunge în mansarda acestuia.

— Pudrează-mă, caraghiosule, și dă-mi haina!

Când șeful fu gata îmbrăcat, îi înălbi un umăr și se reîntoarse râzând, în bucătărie.

— Loc! Loc! strigă el privind scara, iată niște podoabe ale Parlamentului în frunte cu cel mai celebru avocat.

Jean și Fanchette căscară ochii mari și văzură trecând două capete chele și ascuțite.

După o vreme, un bărbat tânăr, a cărui îmbrăcăminte nu trăda un prea mare lux, urcă – cu un aer timid – scara.

— Iată-l zise Courottin, pe cel mai slab avocat: pledează micile noastre cauze, pe mai nimic; stați un pic să vedeți...

Un cocoș pe o grămadă de bălegar nu manifestă mai mult orgoliu decât Courottin proțăpît pe palierul ce dădea în antecameră.

— Stimabile, îi spuse el tânărului, domnul nu are timp astăzi pentru afaceri...

— Te înșeli, amice, îi-replică avocatul roșind: sunt invitat.

— Ah, sunteți invitat? Aceste cuvinte fură rostite pe un ton ironic care-l făcură pe tânăr să grăbească pașii spre salon unde intrarea sa n-a fost remarcată.

— Ești un caraghios răutăcios, zise Jean-Louis.

— Ei bine, află că răutățile sunt singurul meu profit. De altfel, la noi, nenorocire celui care are dreptate: *vae victis*^[14] – Draga mea copilă, îl

întrerupse Justine, trebuie să-ți scoți șorțul negru și să-ți pui unul alb.

— Păi de ce asta? sări Jean-Louis. Ei drăcie, nu vreau, fiindcă eu i l-am dat!

— Trebuie, domnule Jean. Înțelege și dumneata cum e în societate, zise Courottin.

— Mă rog, dacă trebuie, dragule...

Tonul cu care Fanchette rosti aceste cuvinte făcu mai mult decât orice și îndrăgostitul cărbunar își sărută tandra iubită. Se auzi un plescăit, căci micul slujbaș făcu să răsune sărutul pe care-l depusese și el pe gâtul Justinei.

— Courottin, amice, o să ne supărăm.

— Taci, Justine! Fără glume; iată-l pe amfitrion.

— Pe cine? întrebă ea.

— Pe umflatul de procuror care plătește serbarea. Ah, are o memorie!

În acel moment, maestrul Plaidanon își arătă mutra lipsită de noblete și-i zise bătrânei sale bucătărese:

— Ai grijă să nu se arunce nimic! Resturile să fie și ele servite, iar tu, Courottin, anunță-i fără ocolișuri, pe duce și pe nepotul său. Ce dracu! Ți-am zis să cauți o livrea printre veșmintele acelea vechi pe care le-am înșfăcat de la comedianții ăia de la țară... Zicând acestea, procurorul intră în salon.

Era destul de plin de oameni insignifianți, șopotind despre convocarea Statelor Generale și în vorbele lor se și distingea ardoarea care semnaleză prezența noii clase în adunările noastre legislative. Femeile se priveau una pe alta, cu tristețe, în ochi li se citea plictiseala și fără răutățile pe care le furniza Courottin și pe care și le șopteau pe sub evantaie, nici n-ar fi știut de ce se mai adunaseră acolo.

Doamna Plaidanon privea cu neliniște o pendulă de prost-gust care zăcea între două candelabre de aramă aurită, darul vreunui avocat. „Va veni, nu va veni...”, ăsta era singurul ei gând. Își manifestă

enervarea prin mișcarea bruscă cu care trase de cordonul soneriei.

La auzul sunetului, escadronul de la bucătărie se puse în mișcare. Justine și Fanchette aduceau platourile pline-ochi, iar Jean-Louis o tavă goală pe care urma să adune paharele. Când frumoasa fată care cârpea ciorapi intră în salon, se petrecu un lucru curios: n-a existat niciun bărbat care să nu-și folosească la maximum puterea nervului optic, pentru a o privi; toți ochii, până și ochiul mort al bătrânului procuror, se reînveseliră. Doamnele își potoliră mânia pe care le-o iscase apariția acelei Hebe, examinând paleativul care o însoțea: adică mușchii proeminenți ai tânărului Granivel.

Senzația produsă de cele două ființe se prelungi multă vreme după plecarea lor, așa precum urma pe care o lasă un vas nu este imediat ștersă de mare. Fiecare bărbat își făgădui să fie cât mai amplu informat în privința Fanchettei. Cât despre doamne, ele și începuseră a șușoti, două câte două, despre cărbunar și iubita lui și, încă mai vorbeau chiar când se așezară la mesele de joc.

— Ei drăcie! zise Courottin; atenție, dragi mei, aud o trăsură! Primul va intra ducele de Parthenay, un bătrân bun și frumos, care nu prea ține la rangul său, căci oamenii din slujba sa sunt foarte de treabă; dar la dracu, marchizul de Vandeuil deși e un bărbat frumos nu sta la taclale cu oamenii săi decât dându-le câte un picior în fund; își neglijează nevasta... E un senior, deh!

— Ce tot spui acolo, răutăciosule? interveni Justine. Cel puțin, nu învenina lucrurile...

— Nu pricep, adăugă Fanchette.

O privire a cărbunarului o recompensă.

— Să mă explic, zise Courottin. Marchizul de Vandeuil își neglijează nevasta. E un obicei al celor nobili și care nu ne privește. Se pare că numai noi suntem obligați să le iubim pe ale noastre.

Cum isprăvi, ducele de Parthenay, decorat cu ordinul Saint-Ésprit, la braț cu nepoata sa, foarte gătită, și urmat de tânărul și frumosul marchiz de Vandeuil, apărură în capul scării. Courottin își și îndoise spinarea atât cât îi îngăduia natura.

— Amice, zise ducele, fă-mi plăcerea și ne anunță.

— Anunță-ne, caraghiosule, adăugă marchizul.

Courottin, încântat de grația acestuia din urmă, își adună tot aerul pe care-l avea în plămâni, și rosti, pe un ton cristalin, dar pătrunzător, următoarele cuvinte:

— Monseniorul duce de Parthenay! Monseniorul marchiz și doamna marchiză de Vandeuil!

— Sunt clienții mei, zise pe un ton neglijent Roc Plaidanon procurorului din Parlament, care se afla împreună cu el, sprijinit de șemineu și care murea de invidie, căci niciodată ducele nu i se adresase, deși fusese la Parlament. Numai un furnicar ce se agită poate oferi imaginea rumorii din salon. Courottin arboră un aer ironie și nu făcu decât un pas până la Justine; Fanchette și Jean-Louis, cu gâtul întins, căscau gura la spectacol, în vreme ce servitorii marchizului îi puneau pe cei ai ducelui să șterpească prisosul de prăjituri, fructe, etc., adunat de procuror.

Marchiza de Vandeuil se așeză alături de doamna Plaidanon și fu obiectul tuturor privirilor. Fiecare îi comenta paloarea, aerul de victimă și deseale priviri furișe aruncate soțului ei, fără ca acesta să pară că le-ar fi băgat în seamă. Așa că toate acele căsnicii burgheze își făgăduiră să le imite pe cele aristocratice. Ducele de Parthenay discută neceremonios cu doamna de Plaidanon, fiindcă o văzuse într-o zi la Operă. A doua zi, o vizitase la ea acasă, a treia zi socoti că e de ajuns. După câte va zile, avu un proces. Crezu că soțul se va comporta, în afaceri, la fel ca și soția, dar își subapreciase gazda, fiindcă procesul dura de doi

ani, ceea ce făcuse ca doamna Plaidanon să capete niște diamante foarte frumoase, iar maestrul Plaidanon să prezinte o enormă listă de cheltuieli.

— Ați auzit, zise Courottin, tonul ducelui și pe cel ai nepotului său?

— Cum, caraghiosule, cutezi să vorbești despre stăpânii noștri? Și un lacheu al marchizului înainta către micul slujbaș. Jean-Louis și pusese ochii pe lacheul care se tot uita la Fanchette și, oprindu-i mâna gata să-l lovească pe slujbaș, îl răzbună pe Courottin apucându-și rivalul de brăcinarii pantalonilor și agățându-l de balustrada scării.

— Dacă ești obraznic, îi zise iritat Jean-Louis, te agăț de fereastră, afară. Lacheul deveni pe loc foarte respectuos.

Clopotul sună din nou și Fanchette își făcu cea de a doua apariție; noi murmure; uimirea tânărului marchiz de Vandeuil fu mare văzând în micul salon, sau mai curând în acea etuvă, un trandafir atât de proaspăt și atât de frumos printre atâtea flori trecute.

— Micuța e frumoasă, îi spuse marchizul lui Plaidanon.

— Sunt întrutotul de părerea dumneavoastră, monseniore, răspunse acesta tulburat.

— Ei, drăcie, deși om al legii, ai dreptate: E născută pentru a fi podoaba unei case!

— Nepoate, rosti ducele, ești cam ușuratic; și asta e de neiertat când ai o nevastă atât de frumoasă.

— Adevărat, unchiule, Ernestine e frumoasă, i-o spun în fiecă zi, dovadă că știu prea bine acest lucru. Dar unchiule, uită-te, ce forme suave, ce frumoși ochi negri, ce sini voluptoși, ce piele și mai ales ce candoare...

— Domnule, doriți o prăjitură? întrebă Fanchette plină de modestie.

— Cum, frumoaso, dar mănânc și douăzeci de mii în fața dumitale, numai ca să te pot vedea cât mai mult

În ciuda celor douăzeci de saci cu cărbuni pe care doamnele îi comandaseră lui Jean-Louis, complimentul marchizului îl făcu să simtă apropierea a ceea ce medicii numesc criză de nervi.

— Nu vreau să mai intri în salon, îi zise el Fanchettei. Hai să mergem... S-a făcut unsprezece și jumătate.

— Gelosule răutăcios! Asta din pricină că ducii și marchizii îmi fac complimente! Domnul Vaillant m-a strâns de mână...

— Am să i-o plătesc!

— Iar bătrânul procuror m-a ciupit de...

— Cum? Am să-lucid!

— Nu te supăra, zise Courottin; Justine mi-e dragă, dar sunt sigur că domnul Vaillant... Sstt! Iat-o! Crede-mă, vinul nu-și pierde din aromă dacă mai bea și altul din el.

— Amice, îi zise Jean, văd că ești foarte savant și înaintat în rele... Ai să ajungi departe și sus.

— Să bem deci în cinstea horoscopului meu. Și drăguțul slugarnic nu părăsi partida, ca să ne slujim și noi de limbajul lui Courottin a cărui mutră de viezure și ai cărui ochi mici străluciră la vederea Fanchettei, deși domnul. Vaillant...

În consecință, habar n-am de ce domnul Plaidanon a dat un ceai; dar dacă vrem să mergem pe firul vremii îndărăt, în 1788, veți vedea că această modă englezească era supremul *bonton* al celor care-și spuneau „oameni cumsecade” sau „societatea bună”, iar noi vom avea cinstea de a mărturisi că nimic nu avea un aspect mai neplăcut ca salonul lui Plaidanon, nu atât prin aerul protector și plin de bunăvoință al ducelui și al nepotului său, cât prin năuceala și slugărnicia celorlalți. După zece minute, cele trei personaje se și gândeau să se retragă, când iată că un incident veni să însuflețească reuniunea prezidată de zeul *spleen*^[LS].

Ați remarcat gelozia lui Jean care voia să se întoarcă acasă. Disputa continuase și se manifestase prin trageri de rochie și prin priviri amenințătoare. Justine cuteză să ia apărarea frumoasei care dregea ciorapi și care dorea să revină În salon pentru a culege laude, în vreme ce pierzania îi și fusese hotărâtă de marchiz.

Sunând miezul nopții, începură pregătirile pentru ceai. Courottin și Justine cărând masa, se pregăteau să intre. Fanchette și Jean se pregăteau să iasă. Dar demonul dorinței de a străluci o îmboldi pe Fanchette să părăsească brațul protector al cărbunarului și să se năpustească în cabinetul-antecameră, în vreme ce Justine și Courottin tocmai atunci treceau pe acolo, ocupându-l în întregime cu persoana lor și cu masa încărcată. Impetuosul Jean-Louis alergă după iubita lui. Dar trebuia să se strecoare în spațiul dintre Justine și perete, sau să sară peste masa plină cu ceai. Preferă prima variantă, dar execută mișcarea cu atâta violență, încât le împinse pe Justine și masa peste Courottin, care se trezi vârat în bibliotecă, unde sparse geamurile din cristal de Boemia. Primul zgomot, primul dezastru! Courrotin supărat, părăsi locul accidentului; Justine râse, masa căzu, oferind golul acolo unde mai înainte domnise plinul. Gălăgie mare, al doilea dezastru! Serviciul de porțelan de Saxa făcându-se praf, Justine aruncă cioburile pe fereastră; unul, căzu în sânul portăresei, ceea ce fu o binecuvântare pentru ea, fiindcă îi sparse un buboi din care *i* se putea trage moartea. Portăreasa trase un răcnet, iar zarva atinse apogeul. La rândul ei, Fanchette se strecură în salon. Dar călcând prost, alunecă pe parchet în chipul cel mai nefericit, căci rochia *i* se ridică până la jumătatea coapsei. Jean-Louis rămase stupefiat. Se auzi un strigăt general. Plaidanon începu să-l croiască pe Courottin, bucătăreasa, bătrână și urâtă, începu să fugărească o pisică ce furase un pui rece și apoi se refugiase lângă Fanchette, încât

orice bărbat ar fi vrut să fie în locul felinei. Pisica era ocărită, Plaidanon bombănea, nevastă-sa își luase câmpii, portăreasa răcnea, Justine era încurcată, Fanchette plângea, adunarea râdea. Bătrâna Léonarde veni să-și alăture chipul ei ca un pergament, trandafirilor bengalezi răspândiți pe obrajii Fanchettei. Râsetele se întetiră. Dar iată că în toiul larmei, Jean-Louis trânti o înjurătură care îi făcu pe toți să amuțească. Lumea părăsise mesele de joc și Fanchette aproape goală, apucând pisica, deveni centrul atenției, ca într-un amfiteatru. Marchizul mânca din ochi piciorul alb ale cărui vine diafane lăsau să se vadă sângele circulând. Până și ducele aruncă fetei o privire complezentă. Vaillant ardea ca un tăciune, iar toți bătrânii procurori simțeau că n-au decât douăzeci de ani. Plaidanon – profitând de acest interval de timp ca să-l muștruluiască aspru pe Courottin, care râdea jurând să se răzbune – intră în salon. Văzând genunchiul Fanchettei, strigă:

— E fiica mea! O pată roșie pe genunchi! E fiica mea! Lumea crezu că se țicnise. Dar Plaidanon dădu fuga, o ridică pe Fanchette și-i arătă soției sale mica pata roșie pe care fata ce cârpea ciorapi o avea deasupra genunchiului.

Scena se schimbă. Ducele pe jumătate leșinat se retrase spunându-i procurorului:

— Ah, cât ești de fericit că ți-ai regăsit fiica! Eu nu mai rezist unui asemenea spectacol! îmi amintește de pierderea scumpei mele Léonie și de cumplitul foc care mi-a răpit-o atât de curând iubirii mele de părinte...

Ducele ieși. Nepotul său nu întârzie să-l urmeze, dar nu înainte de a se opri pe scară ca să-i spună valetului său să ia toate informațiile necesare ca s-o poată răpi pe fata procurorului.

— Monsenior, sări Courottin, vă voi da-o eu și vă voi sluji bine. Mutră vicleană îi plăcu marchizului care îi făgădui micului slujbaş

protecția sa și o sută de ludovici dacă avea să reușească, ajutat de valetul său Lafleur.

Bucuria unui tată care-și regăsește copilul e mult prea firească pentru a nu se reflecta asupra celorlalți și a nu-i însufleți. Așa că salonul deveni cu totul altul. Justine adunase ce mai rămăsese din serviciul de ceai încât de bine de rău, acesta fu servit, fără să se observe nimic.

— Unde ai fost găsită, fata mea? întrebă procurorul.

— În pădurea din Sénart, răspunse o voce groasă al cărei sunet pătrunse până în sufletul doamnelor.

— De către cine? îl întrebă Plaidanon pe Jean-Louis.

— De către tatăl meu.

— Cine ești dumneata?

— Om cinstit și cărbunar, replică Courottin pe tonul unei flașnete.

— E fata mea! Și mutră galbenă și grăsună a procurorului maculă, printr-o țocăitură zgomotoasă, crinii proaspătului chip al Fanchettei:

— Scumpa mea Paméla!

— Ea e Paméla? Dumnezeule! Deci am pierdut-o pe Fanchette... zise cărbunarul retrăgându-se.

Fosta reparatoare de ciorapi nici nu se uită la el când pleacă. Bietul băiat se prăvăli, în bucătărie, peste o magnifică prăjitură de Savoia, pe care o turti ca pe o foaie de hârtie, după care leșină.

În zece minute, Justine o îmbracă pe domnișoara Paméla cu o rochie de-a mamei sale, așa că fata reapăru, strălucitoare ca un astru. Vaillant se dovedi de o curtenie care-l făcu pe Plaidanon să creadă că-și va putea mărita fata fără nicio zestre, cu acest tânăr, băiatul celui mai bogat notar din Paris. Toată lumea îi felicită pe Roc Plaidanon și pe soția sa și ceasul de bucurie care a urmat a compensat îndestul plictiseala de la începutul seratei.

— Bietul meii domn, îi zise Courottin lui Jean-Louis pe jumătate leșinat, iubita dumitale și-a luat tălpășița, căci domnișoara Paméla cam prea trage cu ochiul la domnul Vaillant ca să mai rămână Fanchette pentru dumneata. Ăsta-i mersul lumii. Nu există decât fericire și nefericire. Caută în altă parte o prăjiturică și nu lăsa să-ți scape nicio îmbucătură; nu merită să-ți faci sânge-rău pentru o treabă ca asta. Îți jur că mă voi răzbuna pe notar și pe diavolul de procuror care m-a snopit în bătaie. E un om fără suflet. Nicio persoană din familia lui, nici din cea a soției sale, n-a fost poftită. Sunt săraci.

— Prietene, unde e ea?

— Cine?

— Fanchette.

— În salon.

— Trebuie să mă duc acolo!

Courottin îl conduse pe Jean-Louis până la ușa salonului unde, acesta din urmă luând o tavă, trecu prin fața Pamélei, care-și plecă ochii. Gestul îl făcu pe băiat să scape tava din mâini și să fugă, cu moartea în suflet.

— Nu știi să te porți, îi zise Courottin arătându-i drumul spre scară, fiindcă bietul cărbunar ținea morțiș să iasă prin bucătărie.

Când Fanchette-Paméla se culcă în frumoasa cameră ce-i fusese destinată, își pierdu capul; privirile înflăcărate ale lui Charles Vaillant au fost singurele de care și-a mai amintit și a adormit fără să se mai gândească la Jean-Louis. Era pentru prima oară când i se întâmpla un asemenea lucru.

Încet, încet, la Plaidanon se instăpâni calmul. Courottin nu părăsi casa decât când totul fu pus în ordine; își tot sucea prin minte planurile de răzbunare și de înălțare, căci cuvântul „protecție”, rostit de marchiz fusese de ajuns ca să-l facă să se înflăcăreze. Nu uită să ia cu sine prăjitura de Savoia, strivită de Jean-Louis, și diverse rămășițe

cu care bătrâna lui mamă, avea să se hrănească vreme de cincisprezece zile. O sărută pe Justine care-și spusese în sinea ei că tânărul era de o inteligență fără pereche. Jean-Louis se întoarse acasă. Îl găsi pe moș Granivel adormit în scaunul lui, și pe profesorul Barnabé rostind același lucru pentru a treisprezecea oară. Era clar că bietul cărbunar căzuse victimă elocinței fratelui său.

— Ce ai, copile? Chipul tău mă sperie, zise pyronianul.

— Fanchette nu mai e a noastră! E fiica lui Plaidanon!

— La un fapt ca ăsta nu mai obiectezi. Te plâng, dar nu e totul pierdut, nepoate...

— Nu mă mai iubește...

— Ceea ce e un bine, fiindcă tu o iubeai prea mult.

— Ai dreptate, unchiule.

— Nu, pentru că lucrul ăsta poate deveni un rău, încât să-ți pierzi mințile.

— Mă tem să nu mi le fi și pierdut...

— Nu trebuie să te temi niciodată de nimic. Teama este opiumul sufletului. Totuși există.

Pentru prima oară în viața lui, profesorul fu scurt; apoi se duse să se culce și adormi între un argument pentru și un argument contra. Cât despre Jean-Louis, nu închise ochii toată noaptea, căci era obsedat de un demon căruia puteai să-i dai orice nume doriți.

CAPITOLUL IV

*...Pe prietenul din leagăn
...Ea lesne l-a gonit.
Credeam c-am s-o găesc tot tandră și loială
Dar ca s-o mai iubesc, e mult prea criminală.*

Comedia celor doi îndrăgostiți

*„Ți-oi spune-n trei cuvinte afacerea cum stă.
E vorba de o nuntă și-aș vrea să fi aflat
Că doar de tine ține, că totu-i aranjat”*

RACINE, ultima scenă din *Pledanții*

Jean-Louis se sculă odată cu zorile, hotărât să se ducă s-o găsească pe Fanchette. La ora cinci și jumătate se afla la poarta lui Plaidanon, privind cu un aer jalnic ferestrele de la odaia frumoasei sale. Dar vai! Toată lumea dormea: stăpânii, valeții, portăreasa, chiar și notarul. În sfârșit, după trei sferturi de ceas de pândă, poarta se deschise și îngrozitoarea femelă-cerber ieși să măture prin fața casei. Jean-Louis tocmai se pregătea să lege o discuție cu ea, când iată că apărură sprintenul Courottin, care se ducea la slujbă.

— Eh, nu mă înșel, e chiar domnul Jean-Louis! Ce te poate aduce așa devreme prin părțile noastre? Cam ghicesc eu, dragostea, nu-i așa?

— Nu, dracul!

— De fapt asta voiam să spun și eu.

— Ascultă, Courottin, zise Jean-Louis înșfăcându-l brusc pe slujbaș de mână, poți să-mi faci un mare serviciu. Ești un om cinstit?

La această întrebare neașteptată, Courottin îl privi fix pe cărbunar ca să vadă dacă nu-și bătea joc de el. „Sau e așa, își zise el, sau băiatul ăsta e smintit!” Liniștit totuși de chipul sincer al lui Jean-Louis, se încumetă să răspundă în doi peri:

— Domnule Jean-Louis, nu mă aflu, slavă Domnului, în fața judecății...

— Spune-mi care-i drumul care duce la Fanchette.

— Vrei să spui la domnișoara Paméla?

— Blestemat fie acest nume!

— Domnișoara stă într-una din odăile apartamentului doamnei. Câțiva slujbași și-au mai făcut drum pe ici, pe colo, dar asta nu mă privește pe mine.

— Iată, zise Jean-Louis scoțând din buzunar un pumn de scuzi mari, sunt ai tăi dacă accepți să mă conduci la Fanchette.

— Pentru mine? repetă Courottin cu ochii strălucitori și cu mâna întinsă. Ah, domnule Jean-Louis, sunt al dumitale.

— Ia-o înainte.

— Un moment... A dracului treabă, dar cum crezi că domnișoara poate fi văzută la ora asta? Află că nu poți vorbi cu ea înainte de amiază.

— Înainte de amiază? Ei, drăcie! Dar până atunci am vreme să mor de douăzeci de ori de nerăbdare!

— Nu pot să fac nimic, domnule Jean-Louis. Cred că-ți dai seama că nu stă în puterea mea să le poruncesc stăpânilor din casă să se scoale înainte de ora fixată de modă.

— Ei bine, strigă, înciudat tânărul, am să aștept; mă duc să dau o raită pe la vapoarele noastre până ce va bate clopotul de amiază. Ia scuзии ăștia și ține-ți făgăduiala, că de nu...

— Fii liniștit, domnule Jean-Louis, o s-o vezi pe domnișoara Paméla. „Asta nu mă va împiedica, adăugă răutăciosul slujbaş, după ce cărbunarul dispăru, să fac tot ce-mi stă în putință ca să fiu pe

placul monseniorului marchiz de Vandeuil. Până atunci, să sugem de la două ugere, ba și de la trei dacă vom putea. Iată care-i cea mai bună filozofie...”

În vreme ce Courottin, ferm în principiile sale și foarte calm mătură biroul, apoi se duse să aducă plinea și brânza ce formau mâncarea slujbașilor, Jean-Louis se speti descărcând un vapor cu cărbuni.

— Dracu să-i ia pe toți procurorii! strigă el. Ah, taica avea dreptate! Sindrofiile astea blestemate duc fetele la pierzanie! Fără cea din noaptea trecută, Fanchette ar fi fost acum a mea și nimeni pe lume n-ar mai fi venit să. mi-o ia! Ei, drăcie, de ce sunt doar un biet cărbunar?

Dorința ambițioasă îi încolți pentru prima oară în inimă. Până atunci Jean-Louis trăise mulțumit și fericit de soarta lui; acum însă, o blestema; în sfârșit, aproape că și roși pentru bătrânul său tată. Și să se mai spună că dragostea e izvorul tuturor virtuților!... Dimpotrivă, e un fel de poftă feroce și rușinoasă, și în plus, o absurditate.

În timp ce Jean-Louis era frământat de gânduri negre, râul curgea și odată cu el și timpul. În curând bătu amiaza și tânărul o luă la goană; în mai puțin de zece minute fu la poarta lui Plaidanon.

— Courottin! Courottin!

După glasul sonor care-i rostea numele, acesta îl recunoscă pe cărbunar; temându-se de vreo boacănă, Courottin coborî treptele, câte patru deodată și se înfățișă, plin de devotament, în fața impetuosului tânăr. Fu prompt, fiindcă tânărul Granivel era adesea brutal ca un principe.

— Courottin, Fanchette s-a sculat?

— Da, domnișoara poate fi văzută. Mă duc eu însumi să-i anunț vizita dumitale...

— Ei bine, ce-a zis?

— A părut foarte emoționată... Presupun că de bucurie... Până una, alta, m-a rugat să te conduc

pe scara cea mică și cu multă precauție. Justine e de partea noastră, așa că nu te teme de nimic.

— Recomandarea e de prisos, zise cu mândrie hotărâțul Jean-Louis, eu încă nu știu ce înseamnă frica.

— În acest caz, ești un om fericit.

— Eu, fericit...

— Cel puțin, în comparație cu mine

— Taci și dă drumul la picioare... Te urmez.

— Un moment... Mai întâi trebuie să te duc la bucătărie...

— Nu mi-e foame.

— Nu e vorba să mănânci... Doar n-ai să iei masa la noi! Trebuie să așteptăm acolo până când Justine va găsi momentul potrivit să ne înfățișăm domnișoarei Paméla.

— Încă o întârziere...

— Trebuie, domnule, e în interesul dumatăle... dar mai ales al domnișoarei care nu trebuie compromisă.

— Am să aștept...

Și cărbunarul, blând ca un miel, se lăsă condus în bucătărie. Nu după mult, sosi și Justine.

— Don'șoară, am s-o văd? întreba Jean-Louis.

— Sigur, domnule, căci ești un om mult prea cinstit pentru ca tânăra mea stăpână să se teamă de dumneata. Rostind aceste vorbe, camerista îl privi pe frumosul flăcău cu un aer ce părea a spune că, dacă s-ar fi aflat în locul stăpânei sale ea ar fi înfruntat cu plăcere pericolele ce le-ar fi avut de întâmpinat dacă s-ar fi aflat singură cu el. Apoi, luându-l de mână, îl conduse în budoarul doamnei de Plaidanon. Paméla era singură, maică-sa plecase.

— Ah, Fanchette, strigă îndrăgostitul cărbunar, în sfârșit te revăd... Și alergă spre frumoasa lui, pe care o luă în brațe fără să-i pese de inevitabila mototolire a rochiei. Tânăra, deosebit de încântată, fiindcă dragostea lui Jean-Louis îi flata inima și vanitatea, nu observă că frumoasa ei rochie fusese

șifonată și înnegrită de mâinile cărbunarului. Totuși, cum o femeie frumoasă nu poate sta cinci minute – cinci secole – fără să se uite în oglindă, Fanchette descoperi imediat ravagiile lui Jean-Louis. Ciuda puse stăpânire pe cocheta, care strigă, privindu-și prost dispusă iubitul:

— Dumnezeule, Louis, ce murdar ești pe mâini!

La acest reproș, evident destul de întemeiat, dar pe care Jean-Louis îl socoti cea mai cumplită nedreptate, tânărul păli, se înroși, tremură și se înfurie.

— Orgolioaso! Iată deci rolul rezervat iubirii mele! Te rușinezi cu prietenul tău din copilărie. Prezența lui te deranjează, te umilește; ei, bine, am să te cruț de toate astea! Da, am să fug... Fanchette nu mai există!

— Jean-Louis! Dragul meu, întoarce-te! în zadar Paméla dădu dovadă de cea mai vie căință; cărbunarul dispăruse cu repeziciunea unui fulger. Pe scară se auziră niște strigăte.

— Ah, zise fata alarmată, e el! S-o fi rănit...

Alergă, se grăbi, coborî și-l văzu pe Courottin grămadă, cu ghearele și încălțările în aer. Se apropie, îl ridică, îl întrebă și află – în timp ce acesta se lamentă un sfert de ceas – că-l trântise un hoț. Prudentul Courottin preferă să mintă, după lăudabilul său obicei, decât să spună adevărul; și anume că fusese trântit cu picioarele în sus de către Jean-Louis, în vreme ce stătea cu urechea lipită de ușa odăii unde tânărul discuta cu domnișoara Plaidanon. La cuvântul „hoț”, stăpânii și valeții începură să miorlăie la rândul lor, iar slujbașii să râdă.

— Controlați toată casa, strigă Plaidanon speriat, pivnița, podul, cabinetul meu...

— Cruțați-ne de această osteneală, domnule, zise un slujbaș hazliu; vă jur că ar fi absolut inutil.

— Și de ce mă rog, domnule l'Entedu?

— Pentru că e cu neputință ca un hoț să vină și să fure de la un procuror.

— Și mă rog, pentru care motiv?
— Există o mie de motive: mai întâi, îl oprește frica de justiție; apoi...
— Apoi?
— Apoi „corb la corb nu-și scoate ochii”, zise slujbașul, reintrând în birou.
— A și găsit într-adevăr, momentul să glumească, zise Plaidanon, trăgând cu coada ochiului la slujbașii care Burâdeau. Gata, domnilor, intrați în birou. Iar tu, Courottin, însoțește-mă în controlul pe care-l voi face.

Să-l lăsăm pe prudentul procuror să se asigure că nu mai exista un pungaș în plus, în casă, iar noi să ne întoarcem la Jean-Louis. Îl vedeți cum aleargă de-a lungul cheiului? Lovește cu cotul un magistrat foarte serios, face să pirueteze o fetișcană și trânteste în glod un solicitant care și așa era înnoroiat. Ajuns la tatăl său, dă buzna în casă, se năpustește spre scaunul pe care stătea altădată Fanchette și rămâne acolo ghemuit timp de douăzeci și patru de ore, păstrând o tăcere stupidă și înverșunată. În zadar moș Granivel și unchiul Barnabé se înghesuie în jurul lui. În van pyronianul îi adresează argumentele cele mai presante, iar tatăl, întrebările cele mai tandre, nimic nu-l poate smulge din letargica lui stupoare. Ce-i de făcut? Ce se întâmplă cu el? Cum să-l salvezi pe Jean-Louis? Cei doi bătrâni își pierd, unul, cumpătul, celălalt capul. Trece ziua, trece noaptea și Jean-Louis nu se simte nici mai bine, nici mai rău, în ciuda celor trei medici care-l înconjoară. Dar chiar atunci, curiosul Courottin se prezintă la locuința iubitului Fanchettei; vede apatia cărbunarului și ghicește cauza. Om dibaci, profită imediat de ocazie ca să mai facă rost de câțiva scuzi. Înaintează spre Jean-Louis și-i spune:

— Domnule, vin din partea domnișoarei Fanchette să-ți spun că te iubește și că nu va înceta să te iubească!

La auzul numelui Fanchettei, Jean-Louis pare să iasă din letargie; se însuflețește, trage cu urechea și aude cele două jurăminte pe care șiretul Courottin le rostește în calitate de ambasador. Nici n-are nevoie de mai mult pentru a-și reveni; surâde, se ridică și privește în jurul lui. Își recunoaște unchiul, tatăl și se aruncă în brațele acestuia din urmă.

— Tată, Fanchette încă mă iubește...

La aceste cuvinte, gândul la Fanchette și la dragostea ei credincioasă îl înduioșează în așa hal, încât inundă pieptul patern cu lacrimi de bucurie și fericire.

— E salvat! strigă Barnabé.

— Datorită nouă, spun medicii.

— Datorită mie, strigă Courottin întinzând mâna.

— Datorită naturii, spune Barnabé.

— Și Fanchettei, adăugă Jean-Louis.

Orice-ar fi fost, toată lumea s-a declarat mulțumită. Bătrânul Granivel, încântat să-și vadă fiul în afară de orice pericol, fu de acord cu medicii că datora acest lucru științei lor și-i plăti cu generozitate; îi spuse lui Courottin că nu va uita niciodată serviciul pe care i-l făcuse, îi strecură doi ludovici în pălărie și-l îmbrățișă pe fratele său mulțumind naturii. Barnabé a fost cel mai răsplătit.

— Ce face Fanchette? îl întrebă Jean-Louis pe Courottin.

— Se gândește la dumneata, plânge, geme și suspină.

— Și de ce mă rog? zise moș Granivel.

— Pentru că domnul Plaidanon vrea s-o mărite cu tânărul Charles Vaillant, primul său slujbaş, al cărui tată e un bogat notar. Această veste fu o lovitură teribilă pentru bietul Jean-Louis. Căzu grămadă, apoi ridicându-se furios se jură să le vină de hac lui Plaidanon, lui Charles Vaillant și notarului bogat.

Barnabé tocmai se pregătea să ia cuvântul împotriva acestei propuneri atât de brutale, când fratele său îl împiedică spunând:

— Băiete, înainte de a omorî oamenii, ar trebui să vezi dacă nu există vreun mijloc de a te înțelege cu ei; lasă-mă să mă duc la acest Plaidanon; voi vorbi cu el și, la toți dracii, vom mai vedea... Ah, bunul meu domn Granivel, zise atunci răzbunătorul Courottin, care ar fi dorit să-l vadă pe Plaidanon ciomăgit de Jean-Louis, vă asigur că vă străduiți zadarnic: patronul are o inimă de piatră și nimic nu-l va putea înduioșa.

— Cum nimic? Nici măcar banii?

— Asta e singurul mijloc.

— Dacă-i așa, să-l folosim.

— Dar gândiți-vă, stimate domn Granivel, că vă vor trebui mai mulți decât au toți cărbunarii din Paris laolaltă.

— Cam cât adică?

— Știu eu? Poate douăzeci de mii de franci?

— Numai atât? Hai, Jean-Louis, bucură-te! Fanchette va fi a ta!

— Cum, tată, crezi că s-ar putea?

— Eu îți spun să ai curaj și să mă lași să rumeg până diseară, împreună cu Barnabé, povestea asta... Măine o să-ți explicăm totul.

Aveți dreptate să spuneți că nu există o pernă mai bună decât speranța; Jean-Louis o simți pe propria lui piele, fiindcă dormi neîntors douăsprezece ore. Courottin dimpotrivă, nu închise un ochi pe patul lui mizerabil, încercă să ghicească de unde putea să provină siguranța lui moș Granivel.

— Oare să fie atât de bogat încât să-și poată însura băiatul cu fata bogatului Plaidanon? Haida-de! Un cărbunar înstărit, într-adevăr, dar cărând el însuși sacii?... Totuși a fost văzut adesea... de pildă, roaba negustorului de oțet... Courottin,

Courottin, trebuie să te pui la curent cu tot și să tragi folos din orice...

În vreme ce Courottin își făcea planuri, în vreme ce Jean-Louis dormea, în vreme ce Fanchette își regreta cămăruța ei din strada Thibautodé, și mai ales pe vecinul ei care dormea alături, moș Granivel și cu Barnabé, fratele său, stabilind cu înțelepciune planul de bătaie pe care urmau să-l pună în aplicare a doua zi, acționau în consecință.

Închipuiți-vă deci surpriza lui Jean-Louis, când sculându-se, zări etalate în fața lui hainele cele mai elegante și bijuteriile cele mai prețioase; deschise ochii, privi, se frecă pe pleoape și privi din nou. Ce să însemne lucrurile care-i luau privirea? Cui să fie destinate podoabele strălucitoare? în timp ce-și puneă astfel mii de întrebări la care nu putea răspunde într-un mod satisfăcător, moș Granivel și unchiul Barnabé intrară în odaie.

— Băiete, zise primul, nu mai suntem cărbunari, acum suntem proprietari și rentieri ai Statului și în această calitate putem pretinde mâna fiicei unui procuror, ba chiar și a unui consilier. Peste două ceasuri, ne vom duce, cu o trăsură bună, la Plaidanon și, pe toți dracii, vom vedea dacă va refuza să ne-o dea pe Fanchette.

— Nu va putea, zise și Barnabé, pentru că am pregătit o mulțime de argumente la care îi va fi cu neputință să răspundă.

— Cum tată, cum unchiule, credeți că mă voi putea însura cu Fanchette?

— Suntem siguri, băiete.

— Adică nădăjduim, adăugă pyronianul. Căci cine se poate lăuda de a fi sigur de ceva?

Jean-Louis, în culmea bucuriei, se dăduse jos din pat și dansa ca un smintit, prin odaie. Pentru a-i potoli clocotul sângelui și mai ales pentru a-l curăța de negreală pe fostul cărbunar, Barnabé declară că trebuia neapărat să i se facă o baie. Jean-Louis nu opuse nicio rezistență, așa că fu adusă cada.

Îmi veți îngădui, cititorilor, să trec sub tăcere numărul ce indică de câte ori a fost schimbată apa din baie; vă e de-ajuns să știți că Jean-Louis spălat, curățat, albit, frecat pomădat, pieptănat, îmbracă bogatele veșminte ce-i fuseseră destinate și care nu-i ședeau mai rău decât coroana ducală, parveniților noștri. Dar ce spun eu? îi ședeau de o sută de ori mai bine, căci Jean-Louis nu era nici cocoșat, nici chior, nici măcar șasiu; dimpotrivă avea, cum am mai spus, cinci picioare și zece degete; în plus, (și noi încă nu v-am spus acest lucru) avea un picior desăvârșit, niște ochi mari, negri și frumoși, dinți minunați, și douăzeci și două de primăveri; cu asta, se putea prezenta cu îndrăzneală, oriunde.

Toaleta odată făcută și bucatele înfulecate, o trăsură frumoasă se apropie și eroul nostru, tatăl și unchiul său, se îndreptară spre strada Saint-Denis. Ajunseră imediat la locuința care constituia obiectul tuturor gândurilor lui Jean-Louis. Zgomotul neobișnuit \$1 echipajului produse asupra procurorului și a oamenilor săi efectul pe care și-l dorea moș Granivel.

— Cum? Domnul Jean-Louis? Dumneata ești? striga Courottin în extaz, în fața strălucitorului costum al cărbunarului.

— Da, băiete, răspunse moș Granivel încântat de uimirea slujbaşului. Nu-i așa că vezi rar seniori atât de bine înțoliți? Courottin se înclină, încurcat.

— Hai, anunță-ne, repetă cu emfază, moș Granivel; și în același timp lasă să-i cadă un pumn de scuzi în fața lui Courottin și a bucătăresei.

La vederea ispititorului metal, Courottin se precipită, adună trei sferturi din el și, prompt ca fulgerul, intră în cabinetul patronului strigând cât îl țineau bojocii:

— Domnii de Granivel!

La acest anunț, și mai ales la tonul cu care fusese rostit, Plaidanon se ridică grăbit și alergă

înaintea nobilelor personaje care, probabil, veneau să-i încredințeze trei sau patru procese.

— Domnilor, zise el, mă simt copleșit de onoare... Courottin, scaune... Domnilor, binevoiți să...

— Domnule, spuse unchiul Barnabé, venim pentru o afacere extrem de importantă.

— Domnule, îmi voi da toată silința...

— Sunteți tată, domnule?

— Da, domnule, am această onoare.

— Fiica dumneavoastră e încântătoare.

— Așa se spune.

— Înțeleaptă?

— Asta nu mă privește.

— Bogată?

— Iată un lucru important.

— Noi venim, domnule, să v-o cerem în căsătorie pentru fiul și nepotul nostru aici de față, un tânăr cu un caracter minunat, care o iubește de multă vreme.

— Domnule...

— Și care este iubit...

— Domnule...

— Și care va avea două sute de mii de franci când se va însura, fără a mai pune la socoteală speranțele...

— Păi să discutăm, domnilor!

Tocmai când era pe cale să înceapă discuția, ușa cabinetului se deschise și doamna Plaidanon, Fanchette, Charles Vaillant și tatăl său își făcură apariția. Văzându-și iubita, Jean-Louis abia se stăpâni, și mai mult ca sigur că ar fi dat prilej la vreo nouă încăierare, dacă Barnabé nu i-ar fi aruncat o privire care-i recomanda prudență.

— Ce-am auzit? strigă notarul. Vreți să concurați cu fiul meu? Domnule Plaidanon, îți declar că nu voi îngădui așa ceva!

— Dar amice, replică avidul procuror, eu n-o pot constrânge pe Paméla să se mărite cu fiul dumitale! Acest tânăr pe care-l vezi aici, o iubește

de multă vreme. La rândul lui e iubit de ea și, în plus, mai are și două sute de mii de franci dotă, în timp ce fiul dumatăle n-are decât cincizeci de mii.

— Două sute de mii de franci și fiul unui cărbunar n-au ce căuta împreună.

— Ei drăcie! strigă Jean-Louis.

— Pace, băiete, zise moș Granivel, lasă-mă pe mine să vorbesc. Domnule Plaidanon, am spus că-i dau lui Jean-Louis două sute de mii de franci; iată-i în scrisori de credit, în perfectă regulă, la cele mai mari Bănci din Paris.

— Hârtiile sunt în regulă, zise Plaidanon după ce le verifică. Așa că, dragă notarule, vezi că nu mă pot opune...

— Dar gândește-te că e un cărbunar! zise notarul.

— Are două sute de mii de franci!

— E un om din popor!

— Are două sute de mii de franci!

— Ei bine, eu îi dau fiului meu două sute cinci mii de franci!

— Ah! Ah! strigă Plaidanon.

— Fericirea băiatului meu nu va ține de un fleac ca ăsta, zise moș Granivel; eu îi voi da două sute zece mii de franci!

— Auzi, notarule? strigă procurorul, două sute zece mii de franci?

La această apostrofă, notarul jignit la sânge, se trânti pe o berjeră enormă apoi, adunându-și toate forțele, reîncepu lupta cu aceste cuvinte rostite scurt:

— Cinci mii...

— În plus? zise Plaidanon care înțelese imediat manevra prietenului său.

— În plus, răspunse notarul.

— În plus, repetă Plaidanon întorcându-se către Granivel.

— Două sute douăzeci de mii de franci, zise atunci moș Granivel.

— Cinci mii, ripostă imperturbabil, notarul.

— În plus?

— În plus, procurorule. În plus, domnule Granivel.

— Frate aici e o înțelegere la mijloc, zise Barnabé, hai să plecăm.

— Ah! tată, strigă Jean-Louis privindu-l pe bătrânul care, indignat, se pregătea să dea curs invitației fratelui său.

— Două sute treizeci de mii! Asta e tot de ce pot dispune, zise bătrânul mișcat de durerea fiului său.

— Cinci mii, zise din nou, notarul.

— În plus notarule?

— În plus procurorule. Ei bine, domnule Granivel, mergeți mai departe cu licitația?

— Du-te dracului...

— O dată... de două ori... de trei ori... Nimeni nu mai spune nimic? Adjudecat domnului Vaillant.

Vorbind astfel, Plaidanon puse mâna fiicei sale în mâna lui Charles Vaillant.

Degeaba încercă pyronianul să vină cu un argument; degeaba plângea Fanchette; degeaba se mânie, strigă și amenință Jean-Louis... Totul a fost inutil.

— Adjudecat, repeta Plaidanon, adjudecat...

CAPITOLUL V

*„Și astfel se întoarse copila ne-ntinată;
Cu rugăciuni aprinse pe limba ei curată,
Cu ochii plini de lacrimii, cu fruntea-ngrijorată,
De gândurile negre, cumplit de apăsată,
Și multele-i suspine, i se opreau pe buze.”*

RONSARD, *Franciada*, cartea a VII-a.

*„Iuda nu l-a vândut pe Domnul decât pe treizeci de
dinari. Eu nu sunt atât de viclean...
Pierderea Inocenței fu astfel hotărâtă.”*

MATHURIN, *Melmoths*

Vânzarea judiciară odată terminată, Fanchette fu adjudecată celui mai puternic licitant. Astfel, maestrul Vaillant și cu maestrul Plaidanon, asistați de taciturnul notar, începură citirea contractului de căsătorie. Cum trebuie să cunoașteți clauzele înscrise în el, căci un contract de căsătorie e cunoscut de toată lumea, în timp ce ei citesc, vă rog să vă transportați în altă parte.

La o sută de picioare de solul noroios din strada Ogniard, se află un palier căzut în ruină cu un acoperiș de țiglă care lasă, prin vreo douăzeci de locuri, spațiul necesar unui astronom să vadă cerul. Se ajunge acolo, urcând o scară; într-o parte a acestui palier se află locuința lui Courottin și a bătrânei sibile care l-a purtat nouă luni în pânțece. Nu-i despărțită de azurul atmosferic decât prin acel acoperiș de astrolog. În față, se află o cameră locuită de o altă bătrână. Stă culcată pe un pat

mizerabil, e aproape goală, întinzându-și mâinile descărnate spre cerul pe care-l zărește, prin scândura găurită, numită acoperiș. Ochii îi sunt rătăciți, părul cărunt îi iese de sub boneta zdrențuită iar sughițul morții îi îngăduie din când în când să mai rostească aceste cuvinte, sprijinindu-se de salteaua amărâtă:

— Măcar dac-aș avea un duhovnic... Mor ca un câine, fără să văd pe nimeni!

— Ei drăcie, strigă Courottin, oare bătrâna noastră nebună să-și facă ultimul bagaj, singurul în care nu mai poate lua nimic de la nimeni?

— Hei, să vină careva, fie el și diavolul! Ah, Dumnezeule, oare mă vei ierta? Milostenie!

— Suferă totuși... zise Courottin liniștit.

— Ah nu-i nimeni să-mi potolească și mie setea! îmi arde gura la fel ca și conștiința... „Asta are ceva pe suflet”, își zise Courottin.

— Ceai... vin!

— Asta e! Vin, repetă Courottin, înșfăcând ultimul clondir din pivniță; biata femeie a dat pe gât destul; se vede că vrea să moară, așa cum a trăit! Cât e de greu să mori! Dar e și mai greu să trăiești! Rostind aceste vorbe, filosoful făcu un salt până la ușa ce nu se închidea bine a odăii mizerabile plină de tot felul de insecte, de oale sparte, de miros de șoarece și de sărăcie.

— Milă... fie-ți milă... dă-mi niște apă... și ascultă-mi greșeala...

— Da, spune... Despre ce-i vorba?

— Acum șaptesprezece sau optsprezece ani, am fost doică... După aceste cuvinte, pe bătrână o apucă o criză și recăzu pe patul ei de suferință. Courottin se impacientă.

— Copilul... apă... mi se lipește limba de cerul gurii. Slujbașul îi întinse o oală ciobită din care bătrâna bău jumătate, cu o plăcere de nespus.

— Copilul, reluă muribunda, s-a prăpădit din cauza mea.

— Și ce mă privește asta pe mine? Te iert, femeie, mori liniștită; ce mai contează unul în plus sau în minus! Nimeni nu-ți mai poate face nimic.

— Mi s-a făcut un act., am fost judecată, dar m-au găsit nevinovată... Eu am fugit totuși din ținut și familia n-a mai aflat despre moartea copilului...

— De unde ești?

— Apă... mor...

— De unde ești?

— Din Quincy, aproape de pădurea din Sénart.. Dacă ai putea să spui familiei Plaidanon...

— Plaidanon? strigă Courottin; și unde-i actul?

— Sub saltea. Așteaptă ca mai întâi să-mi dau sufletul.

— Chiar că de asta-mi arde, zise slujbașul ridicând salteaua infectă.

— Ah, mor! Fie-ți milă... apă...

Courottin scotoci cu o ardoare inumană. O răsturnă pe muribundă lângă fereastră; aceasta scoase un suspin lamentabil, pe care Courottin nu-l auzi, fiindcă era ocupat cu hârtiile de sub saltea.

— Hai, babo, curaj; dă ortul popii! Ei, unde ai dispărut? Recunoscându-și greșeala, se grăbi s-o ridice, dar sparse oala ciobită; vinul curse pe jos, iar muribunda, însetată, linse acel „ceai” de pe piatra murdară și împruțită. Apoi muri în brațele lui Courottin care o azvârli ca pe un pachet și fugi sărind câte patru trepte deodată. Ajunse la maestrul Plaidanon unde tatăl lui Charles tocmai se pregătea să semneze contractul. Fanchette, în prada unor remușcări dureroase, simți renăscând în ea dragostea pentru Jean-Louis cel disprețuit, gândindu-se cât avea să fie de nefericită alături de un bărbat care o cumpăraseră ca pe un sac cu grâu.

Dacă aș fi zugrăvit vreodată chipul răutății, l-aș fi luat ca model pe Courottin care intră cu un nemaipomenit tupeu, în cabinet și aruncă pe masă, cu o bucurie rea, actele descoperite la bătrână.

— Cum, caraghiosule, vii să mă întrerupi? strigă Plaidanon.

— Citiți, domnule!

— Dumnezeule, strigă avarul procuror, ce era să fac! Paméla e moartă! Fata asta care țese ciorapi e o ticăloasă! Urzește un complot ca să mă moștenească. Afacere civilă și criminală.

— Drace! Ce grozăvie! zise doamna Plaidanon, încântată că poate umili farmecele rivalei sale. Chemați-o pe Justine s-o dezbrace! Să i se dea boarfele ei.

— Doamnă și domnule, zise ex-Paméla lui Plaidanon și soției sale, vă mulțumesc pentru brutalitatea dumneavoastră, a cărei amintire o voi păstra ca și cum ar fi izvorât din inimă.

— Vai, ce era să fac! Courottin, prietene, zise Plaidanon, vino să te răsplătesc. M-ai scăpat de ruina totală... Da, sigur, îl întrerupse notarul, căci nu era vorba, nici mai mult, nici mai puțin, decât de un stelionat^[16].

— Iar dumneavoastră ați fi nimerit la galere, zise Courottin ca să-și dea importanță. Dar acest cuvânt produse un efect cu totul opus.

— Ține, Courottin, și chipul galben al procurorului se întunecă dându-i un scud, micului slujbaş.

Fanchette îi aruncă o privire plină de mulțumire care-l miră pe Courottin. Bătrânul notar îi dădu doi ludovici; iar Vaillant, un picior în fund. Văzându-se, ca și Basile, răsplătit de toată lumea, nu mai scoase un cuvânt.

— Ieși afară, fată de nimic care mi-ai uzurpat dragostea! strigă doamna Plaidanon.

— Un moment, zise procurorul și năpustindu-se – ca să zic așa – la mâinile Fanchettei, îi smulse fetei inelele pe care le avea pe degete și asta, fără nicio rușine.

— Fanchette, zise notarul cel tânăr, am să-ți aduc o pereche de ciorapi la cârpit...

O alta ar fi plâns, dar Fanchette abia își stăpânea bucuria, gândindu-se că scapă de un supliciu. Justine veni s-o caute ca s-o dezbrace.

— Ei bine, draga mea copilă, iată-te pe drumuri!
A fost un vis frumos.

— Visul meu a fost mai mult urât decât frumos,
și-mi pare bine că am redevenit ceea ce am fost.

— Asta-i filosofie; trebuie să recunosc însă că ai
fi fost o stăpână bună, în ciuda crizelor tale de
mândrie.

Fanchette se îmbrăcase cu rochia ei modestă, își
pusese șorțul negru și boneta. Când plecă, toți
slujbașii îi spuseră un: „Adio, Fanchette”, destul
de prietenos.

După ce Courotin se văzu în posesia a o sută
douăzeci și trei de franci, primiți pentru că
săvârșise un rău și trăgând nădejde să mai
primească o sută de ludovici dacă va mai săvârși
unul, inteligența lui spori; își neglija slujba,
ocupându-se de planul a cărui reușită trebuia să-i
aducă o sută de ludovici, să-i asigure protecția
marchizului și să-l ajute să parvină.

Prin urmare, luă un aer plin de compasiune,
oferindu-i brațul fostei fiice a procurorului, cu
scopul de a o putea urmări și de a-și pune în
aplicare planurile.

— Hai, domnișoară Fanchette, ia-mă de braț,
vreau să te conduc,

— Oh, prietene, tu nu ești un ingrat! N-am să-ți
pot răsplăti serviciul pe care mi-l faci! Și ochii i se
umplură de lacrimi. „Ei drăcie, zise în sinea lui
acel fiu al diavolului, m-am născut sub o stea
fericită și aș face bine să mă așez în așa fel încât să
mă lumineze tot timpul.”

Fanchette era foarte gânditoare și mergea încet.

— Jean-Louis Granivel e un bărbat foarte
frumos; e nobil și generos.

— Oh, sigur...

— Numai că eu m-am făcut că nu-l cunosc și m-
am lepădat de el.

— Ei, domnișoară, sfântul Petru a fost iertat, și
el se lepădase de trei ori...

— Courottin, sunt foarte vinovată!

Neînțelegând nimic din delicatețea acestor sentimente, Courottin se mulțumi să-și spună că cei doi tineri luau viața și lumea invers de cum erau ele.

Să-i lăsăm pe cei doi să meargă, iar noi să-l privim pe sărmanul Jean-Louis, trist, abătut, așezat în fotoliul primului consilier clerical, scaunul său favorit, pentru că fusese scaunul Fanchettei. Nefericitul se afla în sala scundă din mica baracă pe care tatăl său o construisese în spatele frumoasei lui case din strada Thibautodé; moș Granivel ședea în fața lui. Îi despărțea o masă; tatăl îi privea cu o durere egală cu cea pe care o resimțea Jean-Louis. Profesorul nu încetase să vorbească vreme de două ceasuri. Acum limba refuza să-l mai slujească. Nepotul său, privind cu o profundă tristețe orologiul de lemn spuse:

— Iată, e nouă... Ea s-a măritat...

Barnabé își adună ultimele forțe ca să-i răspundă:

— E un lucru dovedit?

— Și încă prea dovedit, unchiule! Trebuie să părăsesc Parisul.

— Pe ce dilemă îți sprijini propunerea?

— Nu-mi priește aerul.

— E o propoziție simplă; concluzia deci.

Copleșit de durere Jean-Louis nu răspunse. Își puse cotul drept pe masă și-și sprijini capul în palma nervoasă. La acel spectacol, cei doi frați cântară următorul psalm:

— Bietul meu copil! zise tatăl înlăcrimat.

— Ce nenorocire! zise Barnabé...

— Fără leac. I-aș fi dat toată averea mea.

— Nu poți lecui rănila sufletului.

— S-o ia ciurma de ticăloasă!

— De ce înjuri, frate?

— E o ingrată...

— Nu!

— Cum nu?

— Când ai luat-o s-o crești, ți-a făcut plăcere, prin urmare te-ai răsplătit singur; o binefacere este o datorie; recunoștința e un preț mult prea mare; mulțumește-te doar cu un pai din viața ei.

— Ai dreptate. Deci n-are rost s-o fac ingrată...

— Ba da, dar nu s-o spui tu, ci s-o recunoască ea.

— E adorabilă, murmură Jean-Louis cu glasul unuia care se stinge.

— Fiule, dragostea, bucuria mea, micuțul meu Jean! Ce față descompusă...

— Așa e... Nădejtile te înșală! Totuși ce-i de făcut? zise profesorul.

— Să-l plângem, frate!

— Asta nu ajută la nimic.

— Să nu-l plângem.

— Asta e rău!

— Știi vreun mijloc?

— Nu știu.

— Atunci ce să fac?

— Să taci și să-i respecti durerea.

— Mii de trăsnete! Cel de Sus confundă dragostea, sufletul și femeile.

Tăcură. Tăcerea se înstăpâni și durerea cea mai profundă domină sala graniveliană. Acest cult al nenorocirii este, după părerea mea, cel mai delicat, mai ales pentru un nefericit pe care nici rațiunea, nici vârtejul vieții nu i-l pot îndulci. Pe scurt, tăcerea se strecurase în toate colțurile, în aer, peste tot; până și lampa lumina mai slab. Profesorul se întoarse auzind zgomotul pe care-l făcea un șoarece care alerga scutit de necazurile rațiunii. Jean lăsă să-i alunece mâna și păli privindu-și tatăl, ai cărui ochi umezi își dezvăluiau dragostea. În acel moment o cheie se răsuci încetîșor în broască, toți se întoarseră și Fanchette – strălucind de frumusețe și de grație – apăru... Lacrimile ce-i atârnavă în bărbie, arătau – prin dărele lor strălucitoare de pe obraji – lupta ce se dăduse în ea

înainte de a intra la tatăl său adoptiv. Jean sări peste masă, răsturnându-l pe unchiul său și căzu la picioarele Fanchettei. După cinci... să fi fost cinci? nu, după șase minute de înduioșare generală, cărbunarul strigă cu voce tremurătoare:

— O, Fanchette, draga mea, ce sacrificiu ai făcut! Mor de bucurie! Ai părăsit totul ca să te întorci la mine!

— *Per philosophiam*, un asemenea devotament nu mă miră.

Cât despre moș Granivel, privirea lui spunea totul prin expresia ei paternă. Fiecare imagine a tabloului ce i se înfățișa era o lovitură de pumnal în inima vinovatei Fanchette; noroc că spaima avea loc în sufletul ei, căci fața dulce îi surâdea lui Jean-Louis; dar surâsul avea totuși ceva penibil. Luă o atitudine respectuoasă, întocmai ca zeițele ce-l urmau pe Jupiter și-i zise lui moș Granivel:

— Nu-mi mai rămâne, ca o culme a nenorocirii mele, decât să mă bucur de mișcătorul spectacol al prieteniei voastre, tocmai atunci când sunt mai puțin demnă de ea... Voi avea curajul să vă mărturisesc rușinea mea... Aș fi preferat mai curând reproșurile voastre decât dovezile de dragoste... Nu sunt deloc fiica lui Plaidanon!

Printre auditori se iscă o oarecare zarvă, dar tandra prietenie a lui Jean-Louis ieși din nou la iveală.

— Nu vin să vă implor... Vina mea e mult prea mare ca să mai pot fi iertată. Dar înainte de a fugi, am vrut să-l mai văd o dată pe prietenul meu din copilărie, cel pe care l-am jignit prin orgoliul, sfruntarea și micimea mea de suflet. Află, Jean-Louis, că te iubesc și te voi iubi mereu. Din clipa asta, inima mea nu va mai șovăi niciodată. Rămâi cu bine!

Fruntea severă a lui Granivel se descreți. Se pregăti să vorbească, dar pyronianul strigă:

— Copila mea, micul tău discurs n-are niciun pic de logică; dar deși e lipsit de argumente și de

raționamente nu înseamnă că nu m-a impresionat. Te iert din toată inima și te înzestrez cu șase mii de livre rentă, cu care n-am ce face.

La aceste cuvinte, Courottin, auzind vorbindu-se despre șase mii de livre, își arată mutra răutăcioasă.

— Cine-i cotoiul ăsta? zise profesorul.

— E cel care m-a adus acasă; cinci minute de întârziere și eram doamna Vaillant. Profesorul scoase o pungă lungă de piele și i-o dădu.

Dar ce făcea în vremea asta Jean-Louis? mă vor întreba mai mulți cititori. Nu mai auzea nimic; o paloare înfricoșătoare întinsă pe fața lui arăta că se topise de bucurie. Fie ca romancierii din zilele noastre să tremure în fața sfântului adevăr al acestei istorii! Bieți oameni, care până acum nu le-au făcut decât pe femei să leșine!

Alarmată, încântătoarea Fanchette ținea chipul drag pe sânul ei. Se uita la el cu dragoste și statornicia razelor din privirea ei dulce și languroasă îl făcu pe Jean-Louis să-și revină încet-încet, ca floarea ce renaște sub razele soarelui. Ridicându-și pleoapele, retina îi fu imediat lovită de expresia plină de amor întipărită în întreaga faptură a alesei sale; savură acea plăcere în timp ce moș Granivel sorbea de aproape trei ore, dintr-un păhărel cu rachiu, aflat în fața lui și în timp ce profesorul încerca, scărpînându-se în barbă, să se convingă că ceea ce vedea în fața lui, era aieva. Courottin își număra ludovicii.

Fără să spună un cuvânt, moș Granivel se duse la preotul din Saint-Germain-l'Auxerrois ca să aranjeze căsătoria Fanchettei pentru a doua zi. Courottin îl urmări și fu martor că i se cerură încă douăzeci de scuzi pentru noua ceremonie.

— Mii de trăsnete! Odată ce-am plătit pentru o căsătorie, pot s-o fac când vreau!

— Nu, domnule, pe aia ai de comandat-o! Asta e alta nouă!

— Poate fi făcută mâine? întrebă Courottin.

— Sigur, dacă plătiți douăzeci de scuzi!

— Ați auzit, domnule Granivel?

Bietul om slobozi douăzeci de scuzi și se înțelese ca a doua zi la prânz s-o mărite pe Fanchette, în fața altarului cel mare; că se va oficia slujba întreagă și că se va desfășura tot luxul marilor festivități.

— Vii la nuntă; vicleanule? îl întrebă moș Granivel pe Courottin, despărțindu-se de el la ieșirea din biserică. Ne-ai făcut un mare serviciu; fii prietenul nostru.

— Am să vă mai fac și altele, răspunse răutăciosul slujbaș.

— Cu bine. Mă duc să-i fac să sară în sus de bucurie pe cei doi bieți copii; de data asta sper că nu vor mai exista piedici.

— Să sperăm.

Ajuns aici, pășându-i foarte puțin de îndatoririle sale de slujbaș, Courottin galopă ca un cal de poștă beat către palatul marchizului de Vandeuil. Pe drum, își făcu cele mai ambițioase planuri. Ele se datorau celor o mie două sute de franci pe care-i primise de la profesor. Cei o mie trei sute douăzeci și trei de franci ai săi, plus marchizul de Vandeuil de jumulit, îi pricinuiră un gest de orgoliu; se crezu bogătaș și se jură să parvină până la cele mai înalte demnități.

Ajunse la somptuosul palat, intră, se înclină, mai întâi în fața unei porți pe care scria: „*Vorbiți în elvețiană*”. Un bărbat voinic, îmbrăcat în roșu, era așezat afară, pe un fotoliu.

— Domnule, zise Courottin, salutându-l până la pământ, monseniorul de Vandeuil e acasă?

Elvețianul tăcu mâlc. Respectuosul slujbaș așteptă. Își reînnoi întrebarea la trei intervale egale. Văzând nepăsarea portarului, încercă să intre în curte. Elvețianul se ridică și zise:

— Mudrele urâte sunt inderzise. Pleaca de aici, aprod nebun!

— N-am cinstea de a fi un...

— Cine este tu?

— Domnul Courottin, primul curier din regat.

— Eu nu cunosc asta funezia!

Slujbașul, profitând de mirarea elvețianului, trecu printre picioarele sale. Acesta vru să-l prindă, strângând picioarele, dar slujbașul se strecurase ca o anghilă.

— Ți-am zis că am o treabă! spuse el. Acest prim pas odată făcut, intră în curte, dar fu oprit de un lacheu care-l întrebă unde se ducea.

— La marchiz... Unde e apartamentul său?

— La parter, răspunse lacheul intimidat de aerul insolent și familiar al slujbașului. Sună la un apartament. Un găligan de valet veni să-i deschidă.

— Ce dorești?

— Pot să-l văd pe marchiz?

— Nu. Și ușa se închise.

Courottin se gândi.

— Doamna e acasă?

— Apartamentul doamnei nu-i aici!

— Amice, deschide ușa! Stăpânul dumitale te va răsplăti! Niciun răspuns. Slujbașul sună din nou. Ușa se deschise și el își puse degetul pe canatul ei. Servitorul impacientat, văzând aceeași mutră, trânti ușa și se întoarse la locul lui. În ciuda durerii, Courottin intră după el.

— Amice, îți făgăduiesc jumătate din ceea ce-mi va da marchizul. Lasă-mă să vorbesc cu stăpânul dumitale.

— În cazul ăsta, vorbește cu Lafleur și treci.

Slujbașul ajunsese în antecamera marchizului, unde dădu nas în nas cu Lafleur care tocmai ieșea din cabinet.

— Dragă domnule Lafleur, nu mă mai recunoști?

— Nu! și omul trecu ducând o scrisoare urgentă.

Atunci Courottin deschise ușa, se trezi în fața marchizului, se anunță el însuși spunând, după ce se aplecase până la pământ:

— Monsenior, sunt unul dintre cei mai devotați servitori ai dumneavoastră!

— Ei și?

— Mi-am dat toată osteneala...

— Pentru ce?

— Păi am izbutit...

Marchizul întinse mâna ea să sune. Courotin înțelese, o dată pentru totdeauna, că față de cei mari, trebuie să fii scurt. Așa că zise:

— Monsenior, o iubiți pe Fanchette; nu mai e fata lui Plaidanon, a fost o greșeală; dacă dragostea dumneavoastră mai durează, mâine o veți avea.

— De ce nu spui așa, dragul meu? Cum! Dacă o mai iubesc! Sunt nebun după ea!

— Monsenior, pentru treaba asta mi-ar trebui o sută de ludovici!

— Ia-i de pe șemineu!

Slujbașul luă, fără să mai numere.

— Ia să vedem ce plan ai, zise marchizul.

— Monsenior, binevoiți a da poruncă să se pună un număr de birjă de piață la una din trăsurile dumneavoastră. Să fie condusă de valetul dumneavoastră și să fie la unsprezece și jumătate în strada Bourdonnais; să-i dați poruncă să mă asculte și răspund de reușită.

— Știi că dacă mă înșeli te așteaptă o celulă subterană?

— Și dacă reușesc?

— Protecția mea!

— Monsenior, o voi obține. Unde va trebui s-o duc pe Fanchette?

— La casa mea de plăceri din strada Folie-Méricourt. Lafleur va fi la ordinele tale și trăsură va fi gata pregătită.

— Monsenior, nu mai am decât o singură rugămintă.

— Care? zise marchizul nerăbdător.

— Faceți-mi onoarea de a-mi acorda o sută de lovituri de baston. N-am putut ajunge la

dumneavoastră decât făgăduindu-i unuia dintre lachei jumătate din ceea ce-mi veți da.

Marchizul râse cu poftă și zise:

— Pe legea mea, ești un viclean și te voi proteja cu dragă inimă.

— Monsenior, voi fi demn de bunătatea dumneavoastră.

Se îndoi până la pământ și cum marchizul, distrat, îl însoți până în antecameră, Courottin se bucură de respectul tuturor slugilor. „Sunt pe drumul cel bun, își spuse el; hai, amice Courottin, egoism, minte și nerușinare și te vei vedea în curând printre cei mari. Afacerile serioase, pe mâine...” Și o porni la drum, cu siguranța unui ministru ce se îndreaptă spre Luvru.

CAPITOLUL VI

*„De un iute bidiviu o văzurăm deci purtată.
Bidiviul era zeu stăpânind suflarea toată
Și cu Europa-n spate, străbătu marea-nfuriată.
Ea plângea...”*

ANONIM

*„Zeită condamnată la laude puține
Și îngerii și zeii îi meriți lângă tine.
Căci ei sunt acei care, îngenunchind, să-mpartă
Între stăpân și tine, respectul ce ți-l poartă.”*

MILTON, *Seducerea Evei*

Ce lucru frumos e ziua nunții! Ceasul a bătut de nouă dimineața. Fanchette sare jos din patul ei virginal de la care-și ia rămas bun, cu o tandră bucurie... Courottin a adus-o pe maică-sa care se înfățișează ca s-o îmbrace pe mireasă. Îi pune o rochie albă de moar. Un coafor îi aranjează cu grație, frumoasele ei plete; îi întemnițează frumosul picioruș într-un pantof elegant. Bustul divin e acoperit de o mantie elegantă care i-a fost vândută profesorului drept dantelă englezească; albul satinat al pielii tinerei Fanchette strălucește prin această dantelă, la fel ca și umerii de alabastru, al căror contur grațios fusese ascuns până atunci de bluza grosolană; i-au pus o pălărie cu flori de portocal. Dar ceva mult mai eficace decât toate astea – fericirea – făcea să-i strălucească încântătorul obraz de un fard necunoscut celor nefericiți. Se observa totuși că nu

dormise toată noaptea, năpădită de gândurile legate de solemnitatea angajamentului pe care urma să și-l ia ca și de tot ceea ce avea să urmeze după aceea; ori, se știe ce gânduri iscă această treabă în inima unei tinere fete! Sosi și Jean-Louis, îmbrăcat frumos, dar foarte simplu. Lămurit de profesor că nu haina face pe om, trimisese la telal veșmintele pline de aurării pe care i le dăruise unchiul său ca să-l uluiască pe Plaidanon. Își ieși din fire de bucurie când o văzu pe dulcea și tandra lui logodnică, împodobită de atâtea minunății străine. Fiindcă trebuie s-o spunem, toaleta vine mult în sprijinul frumuseții. Farmecul virtuții răspândea o mireasmă celestă peste acea scenă mișcătoare și profesorul strigă, isprăvind o felie de jambon:

— Nu există niciun argument mai frumos decât o femeie! Moș Granivel intră, deranjat în mersul lui de hainele de ceremonie.

— Iată, copila mea, îi zise el cu bunătate, Fanchettei, îți aduc toată averea pe care ți-a lăsat-o familia ta; trebuie să-ți dau socoteală de gestiune. Și scoase un medalion prins de un lanț de aur; în medalion se afla portretul unei femei. Iată moștenirea și zestrea ta! Și îi trecu lanțul de aur pe după gât.

Fata își îmbrățișă socrul, spunându-i:

— Dar pentru câte nu-ți sunt eu datoare? Îți datorez până și virtutea mea!

După care se așeză pe o canapea; Jean-Louis, încântat, puse cinci ludovici în mâna bătrânei mame a lui Courottin apoi, apropiindu-se de canapea, își adună forțele ca să poată rezista torentului de bucurii care-l inunda și făcea să-i clocotească sângele în vine.

În acel moment, sprintenul slujbaș sosi și, salutând cu un aer viclean întreaga familie, spuse:

— Dar la martori s-a gândit careva dintre dumneavoastră?

Imediat fură invitate patru persoane de pe strada Thibautodé care, ademenite de perspectiva unei mese bune, alergară tot atât de repede ca orice pântecos; or dumneavoastră știți cu câtă repeziciune aleargă un pântecos într-un asemenea caz.

— Vremea e incertă, zise Courottin, vă trebuie două trăsuri.

— Sigur, amice, Fanchette nu poate merge pe jos la biserică.

— De ce? Natura ne-a dat picioare ca să mergem cu ele!

— Frate, decența...

— E o convenție.

— Vom fi urmăriți de toată lumea.

— Cu atât mai bine. Vor exista cu atât mai mulți martori ai fericirii lor!

Dar Jean-Louis îl și trăsese pe Courottin într-un colț și-l ruga să se ducă să caute două trăsuri cuviincioase. Când se auzi, în sfârșit, zgomotul celor două vehicule, o bucurie fără margini îi cuprinse pe cei doi îndrăgostiți. Galantul Jean-Louis dădu brațul miresei; grăbitul Courottin vru să coboare scara trăsurii, dar nu reuși. Vizitiu! avea o mutră de bețiv, cu niște pete roșii pe nas; ocărând și înjurând, strigă:

— Scara nu-i în partea aia! Grăbiți-vă, pe toți dracii! Caii mei sunt nărăvași!

Impacientat, Jean-Louis îl trase pe Courottin spre el, îl așeză lângă borna porții, își luă logodnica în brațe și-o puse pe fatala pernă din fundul trăsurii; apoi se întoarse ca să-l aștepte pe tatăl său. Dar portiera se închise de la sine și caii o luară la goană, mâncând pământul. Goniră pe strada Bourdonnais și de-acum și ieșiseră din strada Saint-Honoré, când Jean-Louis, încremenit, încă mai privea locul unde fusese mai înainte, trăsura.

— Dumnezeule! strigă Courottin pe a cărui mutră se putea citi o mare spaimă, am fost înșelați!

Ți-au răpit mireasa!

— Cum? întrebă Jean-Louis.

— Ticălosul de vizitiu!

— Ei drăcie, asta văd, dar cine mi-a răpit-o?

— S-a oferit cu prea multă grabă!

— Dar cine i-a poruncit să facă asta?

— Nu știu, dar...

— Ei bine, ce s-a întâmplat, nepoate? Hai să ne urcăm în trăsură, strigă pyronianul.

— Să ne urcăm, repetă și moș Granivel.

— Fanchette a fost răpită! răspunse Jean-Louis. Jur, strigă el strângându-și pumnii și închizându-și furios, ochii, jur să-l omor pe răpitor! Ai de gând să vorbești, momâie de piatră? răcni el apucându-l de gât pe palidul Courottin.

— E vorba de marchizul de Vandeuil... În ziua ceaiului de la Plaidanon i-a spus ticălosului său de lacheu s-o răpească și s-o ducă la casa lui de plăceri. Acum îmi aduc aminte că lacheul a tot dat târcoale vreo trei zile prin cartier; dar cum are o verișoară care stă pe-aici, am crezut că venea la ea.

— Ține, amice, zise Jean-Louis dându-i lui Courottin un pumn de ludovici. Spune-mi unde stă acest Vandeuil?

— La ducele de Parthenay...

Jean-Louis nu voi să audă mai mult: alergă, zbură. Să-l lăsăm să alerge. Cei patru martori și cei doi frați se priviră cu melancolie.

— Ce nenorocire, frate, zise moș Granivel.

— Asta nu-i nicio nenorocire.

— E o fericire?

— Nu.

— Atunci ce e?

— Un fapt deocamdată fără importanță. Trebuie să mai așteptăm ca să putem discuta. Și filosoful, neurcând cu ceilalți în casă, rămase lângă poartă, preocupat să descopere dacă „a deschide sau a închide” poarta, nu era de fapt, aceeași operație ascunsă sub doi termeni diferiți. Avu răbdare de a deschide și de a închide poarta, timp de o jumătate

de ceas, argumentând de unul singur. Numai că el aplica această experiență la viață și la moarte și se gândea la niște lucruri sublime.

Trăsura o ducea pe Fanchette cu o iuțeală înfricoșătoare. Zgomotul pe care-l făcea înăbușea strigătele fetei oare nu putu coborî geamurile, închise probabil într-un anumit fel. Trăsura parcurse întreg Parisul și după cinci ceasuri de mers, de goană și de ocolișuri, se îndreptă către bulevardul Pont-aux-Choux, intră pe o stradă pustie, apoi pe o alee de nisip. În sfârșit, se opri în fața unei case oarecare a cărei poartă se deschise, apoi se închise după ce intrase trăsura. Rândașii ținură caii, falsul vizitiu își scoase masca și peruca; apoi Lafleur deschise portiera și doi servitori o apucară, în ciuda țițetelor sale, pe sârmana Fanchette, care fu dusă pe sus într-o odăiță unde o lăsară singură. Frumusețea budoarului o surprinse; mireasma celor mai suave parfumuri îi calmă agitația; se așeză pe o mobilă îmbrăcată în mătase; ridică ochii și se crezu în ceruri. Sub tavanul care era o adevărată operă de artă, zburau păsări. Aurăriile, luxul o năuciră. Până și pereții erau ascunși sub cele mai de preț stoffe, drapate cu o rară eleganță. Cum ședea așa pe canapea, începu – pe nesimțite – să fie mai puțin țeapănă; apoi se întinse cu plăcere pe ea. Atunci o muzică voluptuoasă făcu să răsunе cele mai tandre acorduri și o voce plăcută o invită să se simtă bine, pe niște tonuri strecurate cu o adevărată artă... Toate simțurile tinerei erau mult prea ocupate de ceea ce vedea și auzea, ca să mai aibă când se gândi la necazul ce i se întâmplase.

Se deschise o ușă și apărură un senior tânăr, îmbrăcat cu toată măreția posibilă; era decorat cu toate ordinele Franței și Fanchette tremură recunoscând chipul nobil și cavaleresc al marchizului de Vandeuil. O roșeață timidă îi coloră obrazul.

— Fanchette, spuse el cu glas dulce și tremurător; oare mă vei ierta? Dumnezeu! Cât ești de frumoasă! Da, am văzut-o pe regină și am văzut cele mai frumoase femei din Europa; dar toate ar trebui să-ți cedeze de bunăvoie, premiul frumuseții. Marchizul nu se apropie de Fanchette, dar își desfășură toate grațiile trupului pe care fata nu le putu trece cu vederea. Seducătorul continuă; — Sunt foarte vinovat, vai! Dar scuza mea e dragostea puternică pe care ți-o port; n-am putut rezista tentației de a te admira o clipă fără ca fericirea mea să fie împărțită cu rivali insolenți; tu singură ești vinovata de această fărădelege... N-ai decât să deschizi gura și eu mă voi supune...

Trebuie să mărturisim că mintea Fanchettei, la fel ca și simțurile sale, erau încântate de discursul debitat pe tonul unei pasiuni adevărate... dar iată că-i apărură în minte chipul lui Jean-Louis și scena din ajun. Așa că răspunse:

— Monsenior, sunt o fată simplă și mărturisesc că vorbele domniei voastre m-au încântat. Nu sperați totuși că vor ajunge la inima mea, unde domnește un altul și pentru totdeauna.

— Draga mea Fanchette, nu vreau decât să te văd și să te ador, fie chiar și fără speranță.

— Eu nutresc o speranță, monsenior, și anume că-mi veți da voie să mă întorc imediat la familia și la logodnicul meu.

— Cum aș putea face asta, crudă Fanchette? strigă marchizul așezându-se pe canapeaua unde ședea victima sa. Fanchette, zeița inimii mele, îmi vei refuza trista plăcere de a-ți savura privirea timp de ci leva momente?

— Ah, savurați-mă mai repede, monsenior, căci dacă mă iubiți, tot privindu-mă, dragostea Domniei Voastre va crește, preschimbându-se într-o iubire ce nu e demnă de niciunul dintre noi.

— Dar cum aș putea, frumoasă Fanchette? răspunse galant vicleanul marchiz; mi-e cu

neputință să te mai las să pleci, după ce te-am văzut...

Îmbătând-o astfel pe Fanchette cu elogii, curtezanul duse la buze mâna frumoasă a tinerei. Speriată de gestul marchizului și mai ales de privirile înflăcărâte pe care i le arunca, Fanchette se ridică brusc și se refugie în colțul cel mai îndepărtat al budoarului. Neînfrânatul Vandeuil contemplă un moment, cu deliciu, fermecătoarea porumbiță ce voia să se sustragă sorții sale; apoi ridicându-se, mânat de dorință, se îndreptă spre Fanchette cu sufletul plin de pofte vinovate. Văzând fulgerele din ochii marchizului și expresia chipului său, Fanchette își dădu imediat seama de primejdia mare în care se afla. Căzu în genunchi și, cu brațele întinse către prigonitorul ei, strigă:

— Monsenior, în numele mamei Domniei Tale, fie-ți milă de mine!

Oricât de crudă și de înflăcărâtă ar fi fost inima curtezanului, înfățișarea, tonul și privirile Fanchettei îl mișcară fără să vrea. Privi acea capodoperă de grație și nevinovăție, prosternată la picioarele sale, și-i fu rușine de el însuși. Remușcarea neașteptată o salvă pe moment, pe fată. Poate că disperarea și energia întipărită pe chipul ei să fi contribuit și ele, oprindu-l pe marchiz de a-și desăvârși mârșăvia.

— Locul tău nu e la picioarele mele! strigă de Vandeuil, apropiindu-se cu respect de captiva sa. Ah, frumoasă Fanchette, cum crezi că te-ai putea teme de ceva alături de cel mai tandru și mai supus îndrăgostit?

— Monsenior...

— Liniștește-te! Aici tu ești suverană și toată lumea trebuie să-ți asculte poruncile.

— Atunci, îngăduiți-mi, monsenior, să părăsesc această locuință atât de bogată și care nu-i făcută pentru mine.

— Crudă Fanchette, de ce-mi ceri singurul lucru pe care nu ți-l pot acorda? În afară de libertatea ta

de care depind fericirea și viața mea, nu există dorință pe care s-o rostești și pe care eu să nu ți-o îndeplinesc... Vorbește, și bijuteriile cele mai prețioase, diademele cele mai strălucitoare vor veni să-ți sporească frumusețea... Voi pune toată măreția mea la picioarele tale.

— Monsenior, atâtea onoruri mă dezonorează; orfană, necunoscută și săracă, trebuie să rămân în clasa socială pe care mi-a hărăzit-o cerul. Domnul mi-e martor că n-am ambiția s-o părăsesc.

— Cum, poți rămâne insensibilă la tot ceea ce au mai seducător, dragostea, măreția și plăcerile?

— Monsenior, eu sunt și mai sensibilă la rușine...

— Există careva, frumoasă Fanchette, care să nu se supună dulcilor înclinări ale naturii? Privește, te rog, adaugă marchizul așezând-o pe fată în fața unei oglinzi; vezi trăsăturile astea fine și delicate, gura asta ca trandafirii, împodobită cu perlele cele mai strălucitoare, ochii a căror blândă strălucire cer admirație și dragoste; tu trebuie să placi, să seduci, să subjugi... Eu trebuie să te iubesc, frumoasă Fanchette, așa că va trebui să ne supunem sorții.

Nu degeaba vicleanul curtezan o copleșea pe frumoasa fată cu atâtea elogii măgulitoare. Demnă fiică a maicii noastre Eva, virtutea Fanchettei începu să se înmoaie ascultând laudele măgulitoare; marchizul băgă imediat de seamă acest lucru. Dar mult prea versat în arta seducției pentru a risca să strice, printr-o purtare nechibzuită, încrederea pe care fata o recăpătase în el, se hotărî dimpotrivă, să i-o întărească, așa că, așezându-se în genunchi, îi adresă aceste cuvinte înșelătoare:

— Adorabilă Fanchette, e mult prea adevărat că n-aș putea trăi fără tine, că aș fi fericit să nu te mai părăsesc, să te înconjur fără încetare cu grija și cu dragostea mea. Totuși, dacă această încântătoare perspectivă pentru mine costă fie și un singur

suspîn al inimii tale, sînt gata să-mi sacrific fericirea, dorin ele, speran ele, în, fa a celor mai mici dorin e ale tale! Da, încântătoare copilă, aceste dorin e vor fi legi pentru s rmanul marchiz de Vandeuil. Vorbe te  i chiar dacă ar trebui să-mi plătesc supunerea cu viața, u ile acestei încăperi se vor deschide în fa a ta... Dar, înainte de a fugi pentru totdeauna, acordă-i omului care te idolatrizează o mică favoare din pricina căreia rigida ta virtute nu va ro i...

— Ce-mi cere i, monseniore? zise Fanchette cobor ndu- i ochii.

— Unica favoare pe care  i-o cer este să consim i să r m i încă o zi, aici; acest răgaz odată expirat, dacă persi ti totuși în a-l părăsi pe cel mai tandru  i mai sincer îndrăgostit, jur pe onoarea mea că te voi înapoia prietenilor, familiei,  i poate unui rival preferat. Cutez să sper că nu-mi vei refuza singura favoare care mă poate feri de disperare.

Oricât de naivă ar fi fost, Fanchette înțelese că trebuia să-i acorde marchizului ceea ce nu era în puterea ei să refuze. Oftă, tăcu, apoi păru să se resemneze cu soarta sa.

Plin de speranță  i de înflăcărare, marchizul începu atunci să- i conceapă planul de luptă; din porunca lui au fost adunate toate splendorile artei menite să subjuge imaginația  i sim urile fetei; niciodată nu făcuse risipă de atâtea pregătiri, nici măcar pentru cucerirea unei doamne din lumea mare. La rândul ei, frumoasa captivă întocmea planuri, se gândea la Jean-Louis  i jura să se păstreze pură pentru el.

 n timp ce fiecare   i făcea planurile lui, ceasurile treceau  i iată că se făcu noapte. Marchizul veni s-o vadă pe Fanchette. Tânăra, a ezat  în fa a unei ferestre deschise, privea cu melancolie steaua Venus, a cărei strălucire o admirase adesea împreună cu Jean-Louis. „Vai,   i spuse ea, dacă prive te  i el acum cerul, se

gândește la mine...” Auzind oftatul fetei, marchizul bănuie cam ce gând o tulbura,

— Frumoasă Fanchette de ce privești cerul cu invidie? Nu stă în puterea mea să-ți ofer diamantele de pe boltă cerească; nu ți le pot pune la picioare...

La acest compliment, rostit cu o voce dulce și tandră, Fanchette se întoarse brusc. Tresări și încercă în zadar să-și înăbușe tulburarea care-o cuprinsese.

— Cum, încântătoare fată, prezența mea încă te mai sperie?

— Nu domnia voastră, monseniore, ci noaptea care se lasă... Ceasul înserării... cum să vă spun...

— Fiindcă nu-ți place întunericul, am să-i poruncesc să dispară... Genii și zâne ale acestor locuri, strigă marchizul ridicând glasul, îndepliniți dorința suveranei voastre!

Într-o clipă toate boschetele din grădină se iluminară ca printr-o vrajă; jerbe, flăcărui de tot felul se înălțară în aer și numele Fanchettei, înconjurat de diverse fraze amoroase și de jurăminte, apăru sub mii de forme. Dar în curând, totul reîntră în ordinea obișnuită; copacii își recăpătară frunzișul verde, iar noaptea, vălurile ei întunecate și calmul liniștit.

— Frumoasă Fanchette, îi zise atunci marchizul, tinerei emoționate, dragostea mea nu se va sfârși; la fel de vie ca focurile de adineauri, va fi la fel de durabilă ca și noaptea...

— Vai, monseniore, spuse atunci iubita lui Jean-Louis, de ce vă irosiți atențiile unei iubiri atât de delicate pentru o biată fată care nu vă poate răspunde cu aceeași monedă? Inima mea nu mai e a mea.

— Hai, zise Vandeuil, văd că odată cu ceasul înserării, îți revine și melancolia. Trebuie să alungăm dușmanul...

La aceste cuvinte, marchizul apăsă pe un buton și o nouă minune se ivi în fața ochilor Fanchettei.

Plafonul budoarului se întredeschise și o magnifică lustră de cristal, încărcată cu lumânări parfumate coborî încet. Strălucirea luminărilor fu reflectată în oglinzi și Fanchette, aruncându-și privirea în ele, se bucură văzând cât era de frumoasă; atunci se auziră niște voci melodioase; o muzică aeriană le acompania dând un farmec de nespus cântecelor voluptoase care parcă suspinau.

Veți fi de acord, amabile cititoare, că mărinimia marchizului, era destul de bine pusă la punct; își încunună capodopera de seducere luându-și rămas bun de la Fanchette, cu vorbe pe cât de tandre, pe atât de respectuoase. Să le lăsăm pe cameriste, atente și dibace, s-o dezbrace pe eroina noastră. S-o lăsăm pe aceasta din urmă să se întindă pe cel mai moale puf, după ce a cercetat și a baricadat totuși toate ușile odăii și a înălțat către cer căruia probabil că prea puțin îi păsa de inocența ei în pericol – o rugăciune înflăcărată, ca să i-o păstreze intactă pentru a fi demnă de Jean-Louis. Și cu asta, să adormim și noi, ca Fanchette...

A doua zi, la ceasurile opt, Fanchette deschise ochii, proaspătă ca Hebe, frumoasă ca Venus și pură ca Minerva... lucru ce nu i se întâmplase încă decât ei, în casa marchizului de Vandeuil. Dar care nu-i fu surpriza și spaima! Cu toate precauțiile sale, cineva pătrunsese în odaie... Pe mobile, erau întinse cele mai scumpe stofe; pe toaletă, era așezat, cu artă, un sipet bogat plin cu cercei cu diamante, cu un colier de perle rare, cu inele și cu brățări. Aproape pe pat, un capot elegant, împodobit cu dantele magnifice; peste tot, în sfârșit, minuni ale bijutierilor și ale artei aminteau de dragostea și de reținerea dibace a marchizului.

Fanchette mirată, strigă; la glasul ei câteva cameriste intrară în odaie și-și oferiră, în grabă, serviciile. Înainte de a avea timp să aleagă, tânăra fu îmbrăcată cu o simplitate căutată, de un gust desăvârșit. Părea că e slujită de niște zâne. Sau cel puțin așa își spunea în gând, necutezând să

rostească cu glas tare plăcerea pe care i-o provoca vederea frumuseții sale.

În sfârșit, din încântare în încântare, jumătate de zi trecu. Fanchette, înconjurată de tot ceea ce poate ispiti cel mai mult vanitatea femeilor, vedea totuși cu plăcere apropiindu-se momentul în care avea să fie redată lui Jean-Louis și libertății. Se gândea la fidelul ei prieten din copilărie, la durerea pe care trebuie s-o fi resimțit la pierderea ei și la bucuria pe care i-o va pricinui reîntoarcerea... Dar chiar în acel moment, Vandeuil, împodobit în așa fel încât să-și pună în valoare, la lumina zilei, darurile cu care-l hărăzise natura, intră în budoar. De-abia sosi că un majordom veni să-l anunțe că masa era servită. Marchizul se ridică, dădu Fanchettei mâna și o conduse în sala de ospete... O, biată Fanchette, ține-te bine!

CAPITOLUL VII

„O dezordine plăcută e adesea un efect al artei”

BOILEAU, *Arta poetică*

*„...Eu de la munte vin...
Fără iubită, cum să mă mențin?
Ea-i sufletul ți fericirea mea.
Să puneți capăt chinului aș vrea.
Redându-mi-o pe dulcea îndrăgită.
A mea iubită.”*

Balada cerșetorului

L-am lăsat pe Jean-Louis alergând după draga lui Fanchette; or, v-aș ruga cu mult respect, să citiți istoricul acestei alergături, dacă totuși veți avea vreme.

Un burghez de treabă din Marais, care vine din Place Royale să-și vadă copilașii jucându-se, face im pas pe secundă și merge ca limba unei pendule, chiar dacă e vorba să se ducă să-și soarbă supa de la ora două. Să luăm deci această bază pentru a calcula pasul unui om. Cititorul știe că Jean-Louis avea cinci picioare și zece degete. Pasul lui trebuia deci să fie de două ori mai mare decât cel al burghezului; și asta nu e tot. Doamnele remarcaseră că Jean-Louis avea mușchi, nu glumă, străbătuți de nervi viguroși: deci să dublăm și noi viteza. În plus, Jean-Louis iubea, deci s-o triplăm. Atunci s-ar observa că tânărul cărbunar făcea șase pași uriași pe secundă, ceea ce ar însemna o mie

optzeci de picioare pe minut și ceva mai puțin de cinci leghe pe oră. Asta însemna să gonești tot atât de repede ca și caii unui prinț. Un adevărat scandal!

Orice-ar fi fost, Jean-Louis alerga cu nasul în vânt, privind toate trăsurile verzui: asta era culoarea celei care o răpise pe Fanchette. Pe cheiul de la Tuileries, băiatul zări o trăsură de această culoare și întâmplarea făcuse ca vizitiul să aibă mutra roșie și nasul plin de coșuri. Tânărul își aruncă privirea geloasă în trăsura care mergea destul de repede și zări o tânără frumoasă, îmbrăcată în moar sau într-o stofă asemănătoare. Pentru el era destul: se furișă în spatele trăsurii și se urcă pe mica scândură aflată acolo, făgăduindu-și să-l ciomăgească zdravăn pe marchiz ca s-o ia îndărăt pe Fanchette. Jean-Louis devenise logician. Gemulețul din spatele trăsurii fiind spart, Jean-Louis trase cu urechea și auzi aceste cuvinte deznădăjduitoare:

— Ei bine, Fanchette, ești mulțumită?

Un zgomot funest fu singurul răspuns. Jean-Louis simți că leșină; parcă l-ar fi lovit careva cu un pumnal, drept în inimă! În timp ce-și revenea, trăsura se opri la poarta elvețiană a grădinii Tuileries. Perechea dinăuntru coborî încet și intră în restaurant. Venindu-și în fire, Jean-Louis se grăbi... dar cei doi îndrăgostiți și intraseră într-un separeu comod. Înciudat, cărbunarul plânse de furie, apoi îi dădu un ludovic băiatului și ceru un separeu.

— Domnule, toate sunt ocupate!

— Toate!

— Da, domnule, ultimul a fost ocupat acum câteva secunde.

— Vreau să văd.

— Domnule, asta nu se poate!

— Cum, dragul meu, nevasta mea e acolo cu un marchiz!

— Un motiv în plus să nu vă duceți acolo, filosofă băiatul.

Jean-Louis insistă, băiatul îl trimise la plimbare; Jean-Louis trânti o palmă peste mutra băiatului care-i răspunse cu un pumn; Jean-Louis îl duse în bucătărie și-l scufundă într-un hârdău cu apă caldă.

Toți bucătarii în panică, se înarmează cu ce găesc și înjură... Văzând „batalionul” pe picior de război, cei care ies din restaurant se strâng grămadă, cei care intră și slugile țin sfat și se hotărăsc să se ducă să-l caute pe supraveghetor. În toiul zarvei, un mic ajutor de bucătar strigă: „M-a omorât!” Toată atenția se îndreaptă asupra lui, Jean-Louis dispare și urcă să viziteze separeurile. Ușile sunt închise, cărbunarul bate și strigă. Nu i se răspunde pentru un motiv bine întemeiat. Atunci sparge o ușă, sparge două, trei și vede niște lucruri cam... decoltate. Doamnele țipă de moarte, supraveghetorul și comisarul urcă treptele patru câte patru. Dar Jean-Louis, sărind pe o fereastră, se pune la pândă la o sută de pași de acolo. Vede cum sunt luați patru oameni... Mesenii tulburați, vor să-și isprăvească masa sau... ceea ce începuseră să facă... O trăsură mai duce doi... Lui Jean-Louis i se pare că-i recunoaște. Jean-Louis dă fuga dar... prea târziu. Trăsura pleacă și tânărul e obligat să se agațe de ea, la spate. Nu peste mult, trăsura se oprește în fața porții altei case. Fără să aștepte ca vizitiul să coboare, Jean-Louis deschide portiera, îl lăsa pe bărbat să coboare, înșfacă femeia, și-o pune pe cap, ca pe-o oală cu lapte, și gonește cu aceeași repeziciune pe care i-o cunoașteți.

— Hoțul! Asasinul! și omulețul burdihos fuge după el. Cei care au văzut scena, fug împreună cu el. Micul domn e palid, rătăcit. Cred și eu, nu te poți urca nepedepsit, într-o trăsură, împreună cu o femeie frumoasă! Paznicul de la Operă dă fuga (nu te alarma cititorule, dacă omul de pază apare iar. Dar paza, înainte de Revoluție și jandarmii, în

zilele noastre, au fost întotdeauna niște lucruri indispensabile;) pe scurt, paznicul îl confundă pe micul domn cu hoțul. Îl înșfacă cu brutalitate, iar douăzeci de oameni afirmă că l-au văzut alergând; trăsura a dispărut, micul domn pus sub pază, se tulbură. Vine și comisarul, îl interoghează și-l trimite la închisoare.

Ce iese din toată tevatura asta? Doamna Jacques Lenfant împreună cu fiica și cu servitoarea ei l-au așteptat pe stăpânul casei până a doua zi, la ora opt dimineața; au presupus că prizăritul om se pierduse la Operă.

— Opera e atât de mare, spuse doamna Lenfant, încât Lenfant s-o fi rătăcit pe-acolo! Uneori, când ne culcăm, mi-e destul de greu să-l găsesc prin patul nostru mare. Încheindu-și raționamentul, se duse să reclame la directorul Operei; acesta îi răspunse că lui nu-i păsa câtuși de puțin de cei care veneau la el, ci numai de urechile lor. Și când familia reveni din lunga ei călătorie, în strada Nonnains-d'Yeres cu acest răspuns egoist și deznădăjduitor, găsiră o scrisoare de la Conciergerie:

„Micuța mea (femeia era înaltă de patru picioare și avea șaptezeci și două de degete grosime), vino și mă scoate de la poliție; am pierdut o sută douăzeci de franci pe care ne-am străduit atâta ca să-i adunăm și n-am văzut Opera.”

Semnat: *Lenfant*.

„P. S. Informează-te ce i s-a întâmplat micuței lenjereze din colț.”

Să-l lăsăm pe cinstitul negustor de mărunțișuri la Conciergerie, iar noi să ne reîntoarcem la Jean-Louis, care fugea cu mica lenjereasă din colț, pusă pe cap; ajuns la Palais-Royal, o puse jos și strigă:

— Fanchette! Nedemnă Fanchette!

Fata începu să plângă, Jean-Louis se uită la ea; nu era Fanchette! Nu era ea! O luă la goană, lăsând-o pe noua Elenă în Piața Palais-Royal. Nu știi ce i s-a întâmplat, dar de atunci nimeni n-a mai văzut-o pe frumoasa fetișcană din prăvălia lenjeresei din colț. Greșesc, fiindcă marchizul de L. și-o făcu amantă; fata procedă metodic și când izbucni Revoluția, trecu la Mirabeau, și cumpără bunuri naționale; acum are o rentă de cincizeci de mii de livre, e nevasta unui demnitar, se duce la biserică și e evlavioasă pentru că are cincizeci și unu de ani și predică virtutea.

Din Palais-Royal, Jean-Louis alergă la palatul ducelui de Parthenay, în strada Bac. Portarul burduhănos îl lăsă să treacă fără să-i zică nimic și asta pentru excelentul motiv că Jean-Louis era furnizorul casei. Palid, răătăcit, mort de foame, ajunge în bucătărie.

— Iată-te amice! strigă bucătarul-șef fără să se deranjeze de la fiertura pe care o pregătea; provizia noastră de cărbuni încă nu s-a terminat.

— Ah, dragă domnule de Ripainsel, am lăsat baltă cărbunii și am venit să-ți cer să-mi faci un serviciu.

— Despre ce e vorba? întrebă bucătarul-șef, cu un aer protector, tot învârtind în cratiță.

— Spune-mi cinstit dacă ducele, marchizul și marchiza sunt acasă! Nimeni nu știe mai bine ca dumneata când sunt și când nu sunt acasă.

— Dragul meu, răspunse Ripainsel, punându-și mâinile în șolduri și clătinând din cap, excelența sa e de azi-dimineață la Versailles, l-a chemat regele; vezi, politica se cam încurcă; cu fiecă zi e tot mai greu de cârmuit, la fel cum e și de gătit. Poporul vrea lucruri noi, după cum cei din palatul ăsta vor mâncăruri noi. Și cred că monseniorul nu se va întoarce decât mâine, pentru că mâine va avea loc un mare dineu.

— Și marchizul?

— Ah, marchizul a șters-o de vreun ceas cu trăsura lui de expediție...

— Ce-i asta? întrebă Jean-Louis.

— O trăsură fără însemne, așa cum îi trebuie ca să umble teleleu.

— Ticălosul! Trăsni-l-ar cerul!

La acest blestem, ajutoarele de bucătari rămaseră cu gura căscată iar șeful lor strigă:

— Dragul meu, nu ești în apele dumitale! Ești roșu la față ca o tomată și te înfurii foarte iute!

— Ah, dragă domnule de Ripainsel, salvează-mi viața!

— Nici nu doresc altceva! Am ținut întotdeauna la ea!

— Ajută-mă să vorbesc cu doamna marchiză.

— Cu neputință! Mănâncă. Și mâncatul e o treabă mult prea importantă pentru ca să fie deranjată!

— Domnule de Ripainsel...

— Ți-am spus că e imposibil! și bucătarul-șef se întoarce la fiertura lui.

Între timp, sosi o cameristă frumoasă, care-l sâcăia pe Jean-Louis ori de câte ori îl vedea. Să mărturisim un lucru: Victoire era nebună după el.

— A, iată-te, băiat frumos! Ce faci aici la ora asta?

— Domnișoară, îi zise palidul cărbunar, fă-mi cel mai mare serviciu pe care o ființă îl poate face alteia!

— Care?

— Ajută-mă s-o văd pe stăpâna dumitale sau îmi dau duhul!

— Ah, domnule Granivel, asta nu se poate!

— Ce ți-am spus eu? strigă bucătarul-șef.

— Domnișoară! strigă Jean-Louis și o apucă pe Victoire de mână. Acest gest avu un oarecare efect.

— Ar însemna să-i nesocotesc poruncile. Și subreta o porni încetișor pe coridorul lung.

Jean-Louis era prea isteț ca să n-o urmeze și când zări ochii strălucitori ai domnișoarei Victoire,

începu a nutri unele nădejdi.

— Ah, domnișoară, strigă el apucând-o de alte, ai fi atât de crudă încât...

— Da! și fina cameristă ajunse în dreptul unei mici scări.

Întreprinzătorul Jean, văzând că după ce urcase trei trepte fata nu-l gonise, nădăjdui mai mult. Și cum era un om hotărât, riscă un lucru pozitiv, sărutând-o pe Victoire.

— Haide, sper, mică doamnă, că n-ai să mă refuzi!

— Lasă-mă, zise ea dându-i un bobârnac peste degete.

— Victoire! Jean-Louis insistă.

— Ah, domnule Granivel, ești un om prea bun ca să mă faci să-mi pierd slujba...

Apoi începu a urca scara cu o repeziciune cam ciudată. Ajunsă la ușa unei cămăruțe de la mansardă, intră repetând:

— E cu neputință!

Cum ușa rămăsese deschisă, îndrăgostitul cărbunar își dădu brusc seama de mărimea sacrificiului pe care trebuia să-l facă. „Haidem, își zise el, la urma urmei îl fac ca s-o recapăt pe Fanchette...”

Jean Louis intră și...

— Ei bine, zise subreta, încă uluită, mă resemnez să fiu certată pentru dumneata! Vezi cât sunt de bună! „Bună, la dracu! își zise Jean-Louis urmând-o; nu ești decât recunoscătoare!”

Și era adevărat, fiindcă respectuoasa subretă coborî scara admirându-l pe cărbunar; admirația se manifestă prin cuvintele: „De necrezut!” pe care le repetă de trei ori și care dovedeau cât de tare fusese impresionată de valoarea intrinsecă a lui Jean-Louis. Acesta din urmă, mergând cu capul sus, nu-i răspunse decât printr-un surâs de mândrie care părea a-i spune învinsei subrete: „Vezi bine că nu ți-am vândut gogoși!”

Victoire era atât de preocupată de cele întâmplate, încât intră la marchiză strigând:

— O, doamnă, ce bărbat! Vreau să spun, reluă ea roșind până în albul ochilor, că acest bărbat frumos e cărbunarul casei noastre și că dorește să vă vorbească...

Tânăra și frumoasa marchiză se amuza dând de mâncare unei mici maimuțe; nu se deranja, fiindcă era tristă. Se gândea la purtarea soțului ei.

— Ce poate dori de la mine? și aruncă o alună maimuței.

— Se pare, doamnă, că are necazuri.

— Necazuri... Atunci să intre.

— Doamnă... spuse Jean-Louis cu vocea lui răsunătoare și așezându-se fără să aștepte să fie poftit, conform principiilor egalitare ale bunului pyronian.

Marchiza, șocată, continuă să se joace cu maimuța, fără ca măcar să se uite la Jean-Louis; căci femeia care iubește n-are niciodată ochi de rezervă pentru alți bărbați.

Această abținere, departe de a-l intimida pe Jean-Louis, îl făcu să-și aducă aminte de un precept al unchiului său, oare pretindea că cei mari sunt înconjurați de iluzii și că frapându-i, cu adevărul și dreptatea, îi silești să te asculte.

— Doamnă... reluă Jean-Louis ridicând glasul, e într-adevăr o nenorocire, dar n-am ce face! Știu că părăsindu-vă maimuța va trebui să vă ocupați de un biet om, și încă de un om disperat, dar trebuie s-o părăsiți și să mă ascultați...

Uluită de un asemenea limbaj, marchiza îl privi pe cărbunar.

— Ah, doamnă, reluă el profitând de uimirea ei, vă doresc să nu cunoașteți niciodată cumplita tulburare în care te aruncă privarea de ceea ce adori, mai ales când ni se ia cu forța ființa care ne face să suportăm viața: căci asta mi s-a întâmplat mie. O iubeam pe Fanchette și ea mă iubea pe mine. Soțul dumneavoastră care are totuși o soție

destul de frumoasă ca să nu le mai râvnească pe ale altora, soțul dumneavoastră a văzut-o pe Fanchette și mi-a răpit-o azi-dimineață.

Tonul și cuvintele lui naive merseră drept la sufletul marchizei și acest început o făcu să plângă pe sărmana soție neglijată.

— Îl acuzi pe nedrept pe marchiz! El nu-i capabil de o asemenea faptă!

— Doamnă, nu vin să-l acuz! Că așa înțelege el să se comporte asta nu mă privește; dar vreau să știu unde îi e casa de plăceri, căci în acest moment se află acolo împreună cu Fanchette.

— Soțul meu are o casă de plăceri? și biata marchiză păli privindu-l din nou pe cărbunar. Ești sigur de asta? zise ea cu voce întretăiată.

— Doamnă, nu știu decât un lucru și anume că mi-a răpit-o pe Fanchette și că și-a făcut acest plan încă de la ceaiul dat de Plaidanon. Acolo, a fost auzit spunându-i unui oarecare Lafleur, trăsni-l-ar, vă rog să mă scuzați, să i-o obțină pentru casa lui de plăceri.

Marchiza, gânditoare, pălea și roșea, rând pe rând.

— Nu mă mai pot îndoi de acest lucru; mă abandonează, mă neglijează... Ce răsplată pentru atâta dragoste!

— Niciuna, doamnă! Eu sunt un om cinstit și n-o vreau decât pe Fanchette, reluă cărbunarul preluând schimbul.

— Prietene, zise Ernestine de Vandeuil, ți-e dragă tare Fanchette?

— Ah, Doamnă, e cel de al doilea Dumnezeu ai meu!

— Te iubește și ea?

— Dacă mă iubește! repetă cărbunarul, cu lacrimi în ochi și mototolindu-și pălăria, dacă mă iubește!

— Se iubesc! strigă îndurerată, marchiza. Prietene, continuă ea, ne e cu neputință să dezlegăm misterul acestei nelegiuiri; căci niciunul

dintre servitorii mei nu-mi va spune unde este casa de plăceri a domnului marchiz... dacă într-adevăr există una! Și din aceste ultime cuvinte răzbătu ciuda.

— Dar ducele trebuie să fie aici mâine seară, la șapte. Revino, și-ți jur pe sufletul meu că Fanchette a duminică îți va fi redată.

— Ah, doamnă marchiză... Și Jean Louis se aruncă la picioarele marchizei acoperindu-i mâna cu sărutări. Am jurat să-l omor pe răpitorul Fanchettei. Prefer să vă fiu îndatorat decât sperjur. Ah, doamnă, meritați să fiți fericită... Voi reveni mâine.

Rostind aceste cuvinte, Jean-Louis dispăru și, deși nu mâncase nimic toată ziua, deși se făcuse opt seara, deși alergase mult, deși era foarte obosit, ținea la tăvăleală, ca un maestru de scrimă care-și salută auditoriul, așa cum prea bine remarcase Victoire.

Totuși trebuie să înțelegem că natura începuse a-și cere drepturile. Să mărturisim că Jean-Louis era și el om. Cititorilor, scriem acest preambul ca să vă informăm că-i era sete și foame. Atunci, intrând la un cârciumar, aruncă un ludovic pe tejghea, văzu o stacană cu vin, o luă, o goli pe loc și dispăru. La fel ca și camerista, cârciumarul repetă:

— Ce bărbat!

Vă las să vă gândiți cât de uluiți au fost toți băutorii și mai ales cei care nu sorb decât o jumătate de litru de vin.

S-o luăm puțin înaintea lui Jean-Louis și să vedem ce se petrecea la moș Granivel. Courottin nu părăsise casa acestuia.

— E o casă de aur, îi spusese el mamei sale; bătrâna sibilă și fiul ei, prevăzând belșugul mesei, se înarmaseră cu niște cutii de tablă, vârate prin buzunare, în care vicleanul slujbaş îi ducea maică-si prânzul, căci o hrănea cu mâncarea luată de la avarul Plaidanon. Courottin, veritabil delegat al

iadului, se bucură câțva timp de necazurile fiecăruia, dând totuși dovadă, prin prefăcătorie bineînțeleasă, de o bună-credință care-l seduse pe pyronian. Cei patru martori aveau o mutră care arăta ferma lor dorință de a coopera la masa de nuntă. În timp ce mama sa puneă tacâmurile, Courottin scotocea: degetele sale lacome de câștig nemuncit se vârău peste tot cu o rară iscusință. Ajungând într-o odaie întunecoasă care dădea spre stradă, zări o sacoșă părăsită; simți o dragoste paternă pentru săculețul pe care-l luă cu multă milă; remarcând în același timp și un fel de sipet, vru să-i dea și lui un ajutor cât mai prompt, vârându-și în el mâna rapace. Dar sipetul era o capcană pentru șoareci; cu o mână astfel capturată, cu cealaltă încurcată de sacoșă se găsi într-o situație foarte încurcată. Atunci apăru Barnabé Granivel.

— Ce faci aici, caraghiosule?

— Făceam ordine, domnule de Granivel zise el plouat.

— Asta pricep... dar nu pricep cum de ți-ai prins mâna în capcană...

La această întrebare, respectuosul Courottin spuse un „Nu știu!”, cu mutra unei evlavioase care se căiește.

— Bravo! Admirabil! Frumos răspuns!

Slujbașul crezu că doctorul își bate joc de el. Dar acesta se apropie de Courottin și-i spuse cu bucuria unuia care-și regăsea un compatriot:

— Ești cumva pyronian?

— Ei drăcie, răspunse Courottin, sigur că sunt... Suntem din tată în fiu.

— Dovada, dovada!

— Sunt gata s-o fac; dar, cu toate că mi-e greu să afirm că mi-am prins mâna, vă rog să mi-o scoateți din această capcană.

Încântat de acel limbaj filosofic, pyronianul îl scăpă pe Courottin care zise:

— Asta nu-i tot... Sunteți sigur că vedeți acest mic sac?

— Sigur, nu...

— Sunteți sigur că nu-l mai vedeți? continuă Courottin vârându-l în buzunarul său.

— Sigur, nu...

— Bine, continuă slujbașul; să lăsăm sacul acolo unde e... Acum la cine credeți că se află?

— Nu mai pricep nimic din treaba asta! strigă moș Granivel care intrase între timp ca să ia argintăria; sacoșa mea!

— Ea dumneavoastră, domnule de Granivel!

— Există câteva probabilități în favoarea dumneavoastră; sunt de acord cu asta, așa că luați-o. Ceea ce făceam, reluă slujbașul găurind micul sac cu unghia, o făceam doar pentru a discuta despre realitatea lucrurilor... Crezi că un lucru există, în vreme ce el n-are decât formă; te poți înșela chiar și asupra cantităților, sacului și conținutului... și iată...

Slujbașul înapoie sacul micșorat.

— Acest tânăr va ajunge departe, frate, zise pyronianul surprins.

Masa odată pusă, fiecare își ocupă locul. Moș Granivel era atât de necăjit, încât nu mănca nimic. Courottin găsi mijlocul de a devora cât patru, de a discuta despre mișcare cu unchiul Barnabé, de a-l plânge pe moș Granivel, de a umple cutiile din cele două buzunare și de a se vârî în sufletul celor patru comeseni care-l priveau ca pe un geniu profund, j.

Vorbi despre comerț și-l laudă fiindcă la masă se aflau numai comercianți..

— Domnilor, strigă el, comerțul e cel care însufletește un Stat; fără comerț n-are nimic, absolut nimic: nici vin (spunând asta dădu pe gât un pahar mare cu vin), nici lichioruri (smulse sticla cu vișinată din mâna filosofului și-și turnă în pahar), nici blănuri, nici piei, nici marochinuri (și-l privi pe negustorul de pielărie), nici zahăr, nici

indigo, nici cafea, nici ciocolată (și îi surâse băcanului). Ah, domnilor, comerțul... Aici, îi privi cu un aer zeflemitor și reluă: – Comerțul este baza prosperității publice și particulare atunci când merge bine; e branșa cea mai utilă; celelalte sunt trândave: medicina, chirurgia, farmacia, milităria, baroul, chiar și justiția nu sunt nimic pe lângă comerț. Voi sunteți, bunilor comercianți, seva copacului și, pentru a o dovedi, să luăm situația unui cărbunar. Nu pentru că n-aș respecta-o pe a dumneavoastră, domnilor, ci pentru că trebuie să aleg una. Or, ce e mai util decât cărbunele? Mai întâi, te ajută să trăiești, fierbând mâncarea. Și oare nu o masă copioasă e cea care-ți face rost de onoruri, cu care seduci o femeie frumoasă și un magistrat? În plus, ea procură bogății și indigestii; indigestiile, moartea; or, ce e mai de folos ca moartea? Ea înseamnă viață pentru medici, procurori, notari, aprozi, și pentru biserica militantă care nu moare niciodată. Meseria de cărbunar e extrem de onorabilă.

— Iată ce înseamnă filosofie! strigă Barnabé.

— Și e drept! strigă moș Granivel.

— Foarte drept! repetară cei patru negustori.

Asta a fost prima dovadă pe care a dat-o Courottin despre elocința care l-a făcut mai pe urmă atât de vestit

— Și filosofia? întrebă Barnabé.

— Domnule, spuse Courottin cu glasul aproape stins, e cea mai frumoasă ocupație a unui om!

— Ce gândești despre mișcare?

— Că nu se află nici în obiectul mișcat, nici în cel care-l ajută să se miște, nici între ele!

— Atunci unde? întrebă căruțașul.

— Pretutindeni și nicăieri.

La acest răspuns, fiecare rămase perplex. Filosoful îl îmbrățișă pe Courottin.

— Vino să mă vezi cât mai des, prietene. Îți prezic că vei ajunge om mare!

— Sunt sărac, domnule profesor, asta-i ceea ce mă deranjează.

Aceste cuvinte aduseră câțiva scuzi mamei lui Courottin, căreia profesorul îi spuse:

— Ești o mamă fericită! Drace! Fără să faci studii, să dezvolti asemenea argumente!

Orologiul din lemn de nuc bătu opt și jumătate. Și, în toiul râsetelor pe care le stârniseră glumele lui Courottin, ușa camerei se deschise cu zgomot și Jean-Louis intră. Schimbat la față, trânti cea mai grosolană înjurătură pe care o poate rosti un bărbat. Ghiciți care...

— Deci treaba merge prost, băiete?

— Ah, tată, nici măcar nu se clintește din loc! Sărmana mea Fanchette!

— Domnule, îl întrerupse Courottin, n-ai vrea să-mi urmezi sfatul? Jean nu răspunse nimic.

— Pun rămășag, spuse slujbașul, că n-ai fost la poliție! Trebuia să te duci acolo...

— Adevărat, zise Barnabé. Nepoate, să ne ducem mâine împreună. Le voi pregăti niște argumente...

— Hai, domnule Jean-Louis, spuse unul dintre negustori, odihnește-te un pic, dormi, și mâine căutările dumitale vor fi cu folos. Sunt sigur că ai s-o regăsești pe domnișoara Fanchette.

— Și eu sunt sigur de asta, spuse băcanul; la poliție găsești orice! Mie mi s-a înapoiat umbrela pe care o uitasem într-o trăsură în ziua sfântului Médard. Ah, a fost o întâmplare faimoasă!

— Băiete, mănâncă și culcă-te, zise atunci și moș Granivel.

— Fanchette, tată...

— Mâine o vei avea.

— Să te audă Domnul! Și cu asta Jean-Louis se duse la culcare, cu un pic de nădejde în suflet.

Courottin și mama sa, încărcăți de provizii, se reîntoarseră în podul lor din strada Ogniard; biata sibilă făcu o congestie pulmonară, până într-atât se spetise spălând, frecând, servind, etc. Răutăciosul

slujbaş, după ce-și culcă mama, îi făcu un ceai, și-și puse hainele peste ea ca să transpire, scrise o scrisoare marchizului de Vandeuil în care-l informa despre strădaniile lui Jean-Louis pentru a o regăsi pe Fanchette și dădu o fugă până la palatul acestuia ca s-o înmâneze rotofeiului portar elvețian. Și deși s-a culcat la miezul nopții, asta nu înseamnă că a doua zi dimineată, la ora cinci, n-a fost la ușa lui Plaidanon. Iată modelul celor care vor să parvină! O, voi cei care alergați pe acest drum spinos, dacă vreți informații mai ample, le veți găsi în lucrarea anonimă a lui Courotin intitulată: *Arta de a parveni*; vă recomand capitolul *Tarife*; îl veți întâlni acolo pe cel care-și poate vinde, în mod decent, patria; ce valoare au o lege, un articol, un paragraf, un amendament, un om elocvent și un om plicticos, un parvenit sau un senior, un război cu sau fără capitulare, un tratat, o slujbă, în sfârșit, cât costă o conspirație făcută sau care urmează a fi pusă la cale, un deputat în Adunarea Națională, în Constituantă, sau în Convenție sau în Corpul Legislativ... Aceștia din urmă nu valorează mare lucru. Dar să ne întoarcem la Barnabé și la Jean-Louis, care plecaseră la locotenența poliției.

În antecamera șefului de la biroul reclamațiilor se întâlnește cu un soi de bulgăre învelit într-o bucată de mătase și împodobit cu un puf, din care se auzi o voce ascutită.

— Trag nădejde că acești domni nu vor trece înaintea mea.

— Nu, doamnă, zise Jean-Louis.

— Veniți să reclamați ceva?

— Nu știu, răspunse profesorul.

— Ba eu știu, ripostă Jean-Louis.

— Pe care să-l crezi?

— Nici pe unul, nici pe altul, zise Barnabé; rămâneți în starea de îndoială...

La aceste cuvinte, apăru șeful.

— Domnule, strigă doamna cea scundă vin să-mi caut bărbatul, pe Jacques Lenfant, negustor de mărunțișuri în strada Nonnains d'Yères.

— Doamnă, spuse șeful, soțul dumitale trebuie să fie acum acasă, i s-a dat drumul la primul cuvânt; extrema lui naivitate a pricinuit arestarea. A luat masa la elvețianul din grădina Tuileries, cu o oarecare Fanchette.

— Fanchette! făcu Jean-Louis, am văzut fata... dar nu era ea...

— O, ticălosul! Sperjurul! Îl iubeam, domnule șef!

Vocea ei ascutită sparse urechile șefului care-l zise:

— Acuma n-ai să-l mai iubești. Ce căuta la Operă?

— La Operă! Fanchette! Elvețianul! Ăsta-i omul meu! zise Jean-Louis.

— Omul dumitale, replică disprețuitoare doamna Lenfant.

— Domnule, zise grav Barnabé șefului; pe care-l apucă de un nasture, patimile bărbaților sunt...

— Domnule, zise Jean-Louis care socoti că unchiul său se pregătea să țină un discurs, am venit să vă întrebăm în ce loc din Paris se află casa de plăceri a marchizului de Vandeuil?

— Habar n-am!

— Ai dreptate, domnule, zise pyronianul, dacă e să vorbim din punct de vedere filosofic... Dar, admitând existența lucrurilor, unde e situată forma acestei case?

— Asta e o informație pe care n-am voie să v-o dau.

— Din ce motiv?

— Din motivul că n-am voie!

— Cerc vicios, zise Granivel; domnule, chiar n-ai habar de logică?

Jean-Louis își și părăsise unchiul, care fusese dat pe ușă afară, după o vie altercație filosofică foarte comică; dar pe care n-o vom mai menționa

pentru un motiv pe care cititorul trebuie să-l bănuiască.

Îndrăgostitul cărbunar alergă spre palatul ducelui, deși nu era decât ora patru. Avu răbdarea să se plimbe în lung și-n lat, fără să se plictisească un minut, căci se gândea la Fanchette.

— Fanchette! Sărmană Fanchette... oare în ce primejdie te afli?

La ora șapte, un echipaj pompos îl stropi de noroi pe Jean-Louis, din cap până în picioare. Băiatul intră și elvețianul îi spuse s-o ia pe o anume scară care-l va duce la domnișoara Victoire, și pe o alta, pe care va ajunge la doamna marchiză. Ernestine luase toate măsurile pentru ca protejatul ei să poată ajunge la dânsa și sigur că subreta era plătită ca să le țină minte. De altfel, s-a observat acest lucru din prima indicație pe care i-o dăduse portarul.,

Jean-Louis se duse drept la marchiză, căci nu era omul care să săvârșească, în mod gratuit, o infidelitate.

— Prietene, unchiul s-a întors, îi spuse Ernestine, haidem la el! Fanchette nu s-a întors?

— Nu, doamnă; dar e absolut sigur că domnul marchiz are o casă de plăceri, fiindcă locotenentul poliției a mărturisit că n-are voie să divulge locul.

Marchiza se simți rău și, sprijinindu-se de Jean-Louis, se îndreptă spre apartamentul ducelui de Parthenay.

— Unchiule, zise ea, îți prezint un om de treabă oare știe niște lucruri ciudate și care are a se plânge de Ferdinand.

— Vorbește, prietene!

— Domnule, eu nu acuz pe nimeni! Nu e vorba decât de un singur lucru: marchizul mi-a răpit-o pe Fanchette, fata se află în casa lui de plăceri și nu vă rog decât să-mi spuneți unde se află această casă.

— Nepotul meu... o casă de plăceri... Ce rușine!

— Unchiule, tânărul acesta o iubește pe Fanchette! Așa că trebuie să i-o redai!

— Să i-o redau? Imediat! și sună.

— Îmi voi aduce aminte toată viața de acest lucru, monseniore! exclamă vesel Jean-Louis.

Tonul vocii sale îl emoționează pe duce. Apăru un lacheu.

— Caută-l pe Lafleur!

— Nu-i aici, monseniore.

— În cazul ăsta nu pot face nimic, dragul meu! Lafleur e singurul care cunoaște secretele nepotului meu.

— Monseniore, există ranguri unde a vrea înseamnă a putea! Și de dumneavoastră depinde ca...

— O, unchiule! îl întrerupse Ernestine plângând, caută un mijloc! Nu voi putea trăi în incertitudine... Astă-noapte n-am dormit deloc...

— Monseniore, zise Jean-Louis, dați-i poruncă locotenentului poliției și vă va spune imediat! Ducele scrise două cuvinte, apoi sună.

— Intendentul să ia caii mei și să alerge iute la poliție, să-mi aducă răspunsul.

În timpul jumătății de oră care se scurse, discutară cu Jean-Louis; ducele și marchiza fură mirați de bunul lui simț, de filosofia lui și de pasiunea pe care-o puneă într-o discuție. Cunoscură, într-o clipă, toată viața și dragostea lui Ernestinei i se umplură, de câteva ori, ochii de lacrimi. Jean-Louis avea o naivitate și o căldură atât de înduioșătoare, încât ducele se interesă, în mod deosebit, de povestea lui. Puținul pe care-l istorisi despre copilăria Fanchettei trezi atenția nefericitului părinte. Când burdihănosul intendent sosi cu răspunsul, se făcuse nouă fără un sfert.

— Trage imediat trăsura la scară, zise ducele citind biletul.

— Adresa, monseniore... întrebă Jean-Louis.

— Strada La Folie-Mericourt, numărul 9.
— Voi fi acolo înaintea dumneavoastră!
— Și cărbunarul o luă la goană spre marea mirare a marchizei și a ducelui..

În timp ce cărbunarul fugea mâncând pământul, noi ne deplasăm la acea infernală casă de plăceri.

CAPITOLUL VIII

„Era fată, era îndrăgostită”

MALFILATRE

*„Dulcele fruct al iubirilor trecătoare vrea să fie
cules pe ascuns”*

RABELAIS

*„Se trase îndărăt... ca și cum în vastele deșerturi
ale Africii un leu cu botul înspumat i-ar fi ieșit brusc
în față, căutând hrană pentru pui”*

LORD BYRON, *Child-Harold*

Îl lăsasem pe marchizul de Vandeuil dând mâna Fanchettei ca s-o conducă în sufragerie. Fă-mi plăcerea de a fi de acord cu mine, cititorule, că niciodată vreun curtezan n-a condus mai bine o intrigă. Ai văzut cu câtă artă și-a învăluit prada. A început prin a incita curajul tinerei, obligând-o să privească tablourile voluptuoase ce împodobesc pereții unui budoar și ai unul dormitor... Pe urmă, o suavă muzică italiană s-a adăugat prestigioaselor picturi; au urmat discursurile înflăcărate, parfumate de otrava laudelor, cochetăria trezită pentru care risipești toate comorile luxului și toate ocaziile de a străluci; în sfârșit, plăcerile care se înghesuie cu grămadă, și oare încheie opera de seducere. Și asta nu e tot, nemulțumit de atâtea lucruri ajutătoare, marchizul vrea să adauge la beția morală și o beție adevărată; pentru a-și atinge

scopul, pune la contribuție tot geniul lui Koliker, a-cel Véry al zilelor noastre; mașinile de gătit se aprind, frigările se răsucesc, cuptoarele se încing, vinurile se pun la gheață, torturile se înalță și o masă cum niciun ministru sau un director-general nu mai dă în zilele noastre unor pântecoși flămânzi, e oferită senzualității Fanchettei. Din fericire, Fanchette era tristă; ori, când ești trist, mănânci puțin; ori, când mănânci puțin, nu bei deloc și-ți păstrezi mințile; ori, când ai mintea limpede, nu faci lucruri necugetate... faci uneori destule când n-o ai... Iată ce-a salvat-o pe Fanchette.

Marchizul, care voia s-o pună pe frumoasa lui captivă în rândul doamnelor de la Curte (deși gentilom, iubea egalitatea), închină în cinstea ei. Bău și avea motivele sale să bea, în cinstea frumuseții Fanchettei, a grațiilor, fericirii, ba chiar și a virtuții sale. Dacă pe marchiz l-ar fi luat gura pe dinainte, această ultimă închinare ar fi fost un *De profundis*^[12]. Din nefericire pentru marchiz și planurile lui, fata se feri să-i țină isonul, jură să-și păstreze mintea întreagă și, dacă va putea, și altceva... Se descurcă atât de bine, încât marchizul bău de unul singur; motiv pentru care curtezanul deveni tot atât de țeapăn ca un oștean al Papei escortând o procesiune. Iată-ne ajunși și în clipa critică... Masa s-a isprăvit, marchizul e *ebriolus*, altfel zis, cherchelit bine și prin urmare pus pe scandal. Se ridică hotărât de la masă, se înțepenește bine pe picioare, se apropie de bine, de rău, de Fanchette și, ascunzându-și un sughiț, îi oferă în mod galant mâna pentru a se reîntoarce în budoar, câmpul de bătălie ales cu prudență. Intră împreună, ușa se închide și...

O, voi cititori și mai ales, voi cititoare sensibile, nu vă speriați de acest rând de puncte. Încă nu i s-a întâmplat nimic rău frumoasei noastre Fanchette. Am vrut doar să vă previn că lupta a început.

Întreprinzător ca sultanul Mizapuf, marchizul se apropie de Fanchette; cu o mână nestăpânită strânge cea mai grațioasă talie; cu cealaltă, o apucă de amândouă mâinile pe care i le acoperă cu sărutări. Vrea să vorbească, dar degeaba: limba îngreunată de libațiunile sale în cinstea lui Bacchus refuză să-i mai slujească drept unealtă de seducție. Atunci se hotărăște să înlocuiască elocvența cuvintelor prin cea a gesturilor. Plin de îndrăzneală și de dorință, eliberează frumoasele mâini ale Fanchettei și, preludând unele acțiuni mai cutezătoare printr-un sărut care mânjește fruntea inocentei, smulge vâlul subțire de gaz ce acoperea cele două semigloburi cum nici însuși Zeuxis n-a văzut vreodată... O, ochilor! De ce n-ați fost acolo? O, oglinzi invidioase! De ce n-ați păstrat acea imagine a frumuseții ideale?

Văzând cutezanța lui Vandeuil, văzându-și farmecele profanate de niște priviri nelegiuite, roșeața rușinii și a indignării acoperi încântătorul chip al Fanchettei; îi coloră nu numai tenul ci și sânii albi ce părură că freamătă. Fata țipă, își adună puterile și se smulse din brațele marchizului. Dar vai! unde să fugă? Unde să găsească un adăpost? „Fac repede înconjurul budoarului, dar lupul hămesit e tot timpul doar la șase pași de mine...”

Înaintează... Ce-i de făcut? Se joacă neîndurător cu rugămințile și cu lacrimile mele... Ce spun eu? Lacrimile mele pot constitui o atracție în plus pentru el! Ah, dacă disperarea ar putea... Slabă, femeie și timidă fiind, ar putea să mă ucidă, dar nu să mă dea pradă fărădelegii!”

În timp ce biata noastră Fanchette făcea cu mare iuțeală aceste reflecții, marchizul – revenindu-și din surpriza pe care i-o provocase apărarea fetei – înaintă cu o inimă în care dorința stinsese orice milă.

— Iubito, trebuie să fii a mea! zise el.

— Niciodată! Niciodată! strigă Fanchette.

Lupta reîncepu imediat, cu și mai multă ardoare ca înainte și... Uite că mă apucă fantezia să pun din nou un rând de puncte. Dar nu, nu, nu mai e nevoie, fiindcă Fanchette se apără ca o leoaică ce urăște; marchizul, ale cărui forțe sunt mult diminuate de vin, atacă într-un fel care mă liniștește. Nu peste mult timp, îl văd cum se întoarce lac de transpirație ca să se trântescă pe o canapea pentru a-și recăpăta puterile.

Fericitul rezultat al apărării a înflăcărat curajul Fanchettei; acum nu mai e fecioara timidă pe care doar o privire o făcea să tremure; e femeia puternică a lui Salomon, copleșindu-l cu reproșuri și cu ocări pe cutezătorul care a îndrăznit s-o jignească.

Grozav de umilit de sarcasmele cu care e copleșit, de Vandeuil jură cu glas tare și foarte răspicat să triumfe asupra rebeleii. Își adună toată energia și înaintează, cu intenția de a smulge de la gâtul Fanchettei portretul pe care-l zărește, portret despre care bănuiește că ar fi al lui Jean-Louis și pe care-l socoate a fi pavăza virtuții sale. Degeaba rezistă Fanchette, degeaba își încrucișează mâinile frumoase peste ivoriul sânilor, lanțul e rupt și medalionul e în mâna marchizului. Mândru de avantaj, insultă medalionul, vrea să-l sfărâme când, ochiul căzându-i pe desen, vede că e un portret de femeie. Îl privește și... O paloare cumplită îi acoperă chipul; mâinile îi tremură, genunchii i se înmoaie, simte cum nu-l mai țin picioarele și strigă:

— Dumnezeule mare!

Încremenită, Fanchette tremură văzând trăsăturile răvășite ale lui de Vandeuil. Sub pleoapele umflate de vine enorme, ochii nu-i mai străluceau nici de dragoste, nici de flăcările dorinței și ale vinului, ci aveau o expresie sumbră. Amantul dispăruse și alte patimi cumplite alungaseră voluptatea.

Marchizul sări în picioare și se uită fix când la Fanchette, când la portret. Se părea că le compară, cu o groază de neînvinș. În sfârșit, rupse tăcerea prin aceste cuvinte întretăiate:

— A izbutit să-mi scape... deghizarea asta... Cum de s-a întâmplat astfel?

Apoi, apropiindu-se de Fanchette îi zise:

— Știi cine ești?

— Sunt o biată orfană.

— Părinții tăi?

— Nu i-am cunoscut niciodată.

— Mă minți!

— Ce interes aș avea s-o fac?

— Șarpe! Cum te cheamă?

— Fanchette.

— Și numele tatălui?

— Nu-l știu.

— Zici că nu-l știi?

— Jur!

— Unde te-ai născut?

— Nici asta nu știu.

— Cine te-a crescut?

— Niște cărbunari buni și de treabă.

— Familia Granivel?

— Chiar ei. M-au găsit la piciorul unui copac în pădurea din Sénart. Lor le datorez totul.

— Îi cunosc pe părinții tăi?

— Nu mi-au spus niciodată.

— Cum a ajuns acest portret la tine?

— A fost găsit asupra mea, în pădure...

— Știi pe cine reprezintă?

— Cred că e mama mea...

— Mama ta... Ferește-te să mai rostești vreodată cuvântul ăsta!

Pe chipul marchizului se iviră semnele unei tulburări violente. Căzu o vreme pe gânduri apoi, ieșind din sumbra reverie, o privi pe Fanchette cu o ură cumplită și, azvârlind-o cât mai departe de el, se năpusti afară din budoar, strigând cu glas puternic:

— Nenorocire ție!

CAPITOLUL IX

*„Un calomniator și-un ucigaș de tată
Nu spune liniștit, din inimă, vreodată,
Că-i bine să lovești în nevinovăție...”*

VOLTAIRE

*„Să fie oare o atracție? Să fie un vis?
Se auzi un strigăt speranța renăscu”*

MATHURUN

Părăsind-o pe Fanchette, prima grijă a marchizului a fost să-l cheme pe Duroc, intendentul și paznicul casei sale de plăceri. Dar bătrânul confident intim lipsea. Poruncind să fie anunțat ca de îndată ce se va întoarce să poftească la el, marchizul fugi și se ascunse în odaia cea mai retrasă a apartamentului său. La adăpost de orice privire, dădu drumul neliniștilor care-i umpleau sufletul. Aidoma unui criminal, tremura și se liniștea, sfida totul și în același timp se temea de orice. Când mohorât și abătut privea cu ochi rătăciți în pământ, când furios, izbucnea în cele mai cumplite imprecății; petrecu un ceas în această stare. În sfârșit, apăru Duroc.

— Domnul marchiz m-a chemat?

— Într-adevăr...

— Ce dorește domnul marchiz?

— Moartea ta, trădător ticălos!

— Eu trădător? Domnule de Vandeuil, după tot ce-am făcut pentru dumneavoastră, puteți să-mi

dați un nume atât de puțin meritat?

— Impostor josnic! Poți să tremuri! Știu tot!

— Ei bine, ce știți?

— Léonie trăiește, pungașule!

— Fata unchiului dumneavoastră?

— În persoană! Găsită în pădurea din Sénart, a fost luată de niște țărani obscuri... Am văzut-o, am vorbit cu ea...

— Ah, domnule marchiz, fie-vă milă de mine! strigă Duroc căzând la picioarele marchizului.

— Deci îți mărturisești crima, infamule!

— Mărturisesc că n-am avut barbarul curaj să vă slujesc așa cum mi-ați cerut, sau – ca să mă exprim mai bine – am crezut că vă slujesc procedând așa cum am procedat.

— Nenorocitul! Ai lăsat în viață copilul care acum îmi spulberă nădejtile de fericire și de avere...

— Domnule marchiz, v-am scăpat de crudele remușcări care urmează întotdeauna după sângele vărsat printr-o crimă.

— Îți faci o glorie din lașitatea ta!

— Nu mă apăr, am dat îndărăt din fața înfricoșătoarei răspunderi ce-mi amenința capul. Am respectat inocența, și totuși am dat dovadă de un devotament fără margini față de dumneavoastră.

— Un devotament fără margini, perfidule?

— Chiar trebuie să vă reamintesc crimele noastre? Cine mi-a poruncit s-o omor pe ducesa?

— Eu, zise marchizul, cu un aer sumbru.

— Cine i-a turnat otrava?

— Atunci te-ai dovedit un servitor credincios.

— Am fost un barbar! Nemulțumit de moartea mamei, ați vrut să veniți de hac și copilului... și ce copil! Fiica unchiului, binefăcătorului dumneavoastră, în sfârșit, verișoara dumneavoastră...

— Zi mai curând dușmanca mea!

— Ca să vă asigur averea și titlurile familiei de Parthenay, am consimțit s-o fac să dispară pe moștenitoarea legitimă a acestei nobile familii. Trădare, acte false, incendii, am săvârșit de toate ca să vă slujesc. Nu credeți că e destul? Trebuia să mai înfig cuțitul și în pieptul celei pe care ați păgubi t-o de averea și de familia ei?

— Trebuia să-mi execuți poruncile!

— Să fi fost tot atât de crud ca și dumneavoastră!

— Duroc!

— Domnule marchiz, crimele îi fac pe oameni egali.

— Vrei să mă trădezi? întrebă marchizul pălind.

— Eu, domnule?

— După regrete, urmează trădarea.

— Oricât de vinovate ar fi, nu regret serviciile pe care vi le-am adus. Tot ceea ce am făcut din atașament pentru dumneavoastră, pentru pruncul alăptat de sărmana mea Marie, voi face și de acum încolo.

— Spui adevărul?

— Numai Cel-de-Sus știe la ce m-am angajat!

— Ei bine, dragă Duroc, din moment ce nutrești față de mine aceeași fidelitate și același devotament, n-ai putea să-mi dai noi dovezi de credință?

— Vorbiți...

— Fata asta, pe care ți-am poruncit odinioară s-o dai gata, această Léonie căreia mila ta deplasată i-a cruțat viața...

— Terminați...

— Se află aici.

— Și ce doriți?

— Să moară! E singurul mijloc de a-mi regăsi liniștea, de a scăpa de pedeapsa justiției și de a-ți îndrepta greșala pe care ai săvârșit-o nerespectându-mi porunca.

— V-ați gândit la urmări, domnule marchiz?

— M-am gândit la tot.

- Și nu vă e teamă?
- Mă tem de orice dacă trăiește, nu mă tem de nimic dacă-i astup gura cu pământ!
- Deznădejdea v-a luat mințile... Ia faceți bine și vă gândiți la piedicile pe care le ridică moartea acestei nefericite fete! Slugile au văzut-o intrând aici, mulți știu cum o cheamă, mulți cunosc familia care a adoptat-o; pe de altă parte, această familie va face cercetări; poate că și ducele va fi informat de aventură... însuși prințul poate auzi de ea. Ce se va întâmpla atunci? Se va descoperi totul, vă veți pierde onoarea, reputația, averea, ba poate chiar și viața!
- Dumnezeule! ce tablou îngrozitor! Ah, Duroc, cum pot scăpa de toate aceste primejdii care mă amenință?
- Urmându-mi sfatul, zise intendentul încântat să-l vadă pe stăpânul său dând îndărăt din fața deciziilor sângeroase.
- Ce trebuie să fac? Spune?
- S-o îndepărtați, în mod fățiș, pe Léonie din acest loc, să-i redați libertatea.
- Să-i redau libertatea?... îl întrerupse speriat, marchizul.
- Doar pentru un ceas. Apoi o înhățăm și-i venim de hac.
- Înțeleg... într-un loc îndepărtat... pustiu...
- Deloc. Într-o casă de corecție.
- De unde va putea ieși oricând.
- Păi ce vă mai interesează? O vom ține atâta vreme în puterea noastră, încât o vom vedea fără teamă în mijlocul familiei și al prietenilor ei...
- Bănuiesc... Vreo băutură de leac...
- Cruțându-i zilele, o vom face să-și piardă mintea...
- Ești sigur de asta?
- Prea sigur, domnule marchiz, amintiți-vă de mătușa dumneavoastră...
- Taci! De ce-mi tot aduci aminte de ceea ce vreau să uit?

- Să uităm, domnule marchiz? Niciodată...
- Biet spirit! Suflet mărunț!
- Și totuși datorită mie...
- Ajunge! Voi ști să-ți răsplătesc zelul. Până atunci pregătește totul pentru plecarea Léonie. Lafleur va conduce trăsura care o va lăsa departe de aici. Îi va reda libertatea pe strada Postes, între nouă și zece seara. Am să fiu și eu acolo cu tine, și atunci...
- Foarte bine judecat, domnule marchiz.
- Dă fuga și îndeplinește-mi poruncile. Într-un sfert de ceas voi părăsi casa asta!
- Contați pe punctualitatea mea!

După aceste cuvinte, marchizul și confidentul său se despărțiră. Duroc se duse să se ocupe de pregătirile pentru fuga lui Léonie. Îl înștiință pe Lafleur să pregătească o trăsură pentru ora nouă fix și în plus, să înhame doi bidivii grozavi la trăsura marchizului, care se pregătea să plece.

În timp ce se petreceau toate aceste lucruri, Fanchette, venindu-și în fire din spaima pe care i-o pricinuiseră atacurile nerușinate ale marchizului și întrebările puse un ton sumbru și amenințător, Fanchette zic, era preocupată de mijloacele prin care să opună o rezistență de neînvins noilor manevre îndreptate împotriva ei. Sărmana, își făcu un zid de apărare din propriile-i veșminte: rochie, cămașă, jupon totul fu strâmtat, închis; cusături, ace, șnururi, nimic n-a fost uitat. Iat-o deci pe eroina noastră metamorfozată într-o citadelă de necucerit. Se zice că „de necucerit” nu-i un cuvânt francez, dar mă rog, n-are importanță; începu a trage cu urechea; cel mai mic zgomot o făcea să tremure. Se uită, cu privirea rătăcită, la ușile zăvorite și mai ales la pereții odăii. În fiecare clipă i se părea că vede deschizându-se o ușă secretă. În sfârșit, se făcu ora nouă. Când ultima bătaie a orgoliului încetă, se auziră niște pași: mai multe

persoane urcară scara, se opriră la ușa ei, ciocăniră și o strigară cu glas tare.

— Ce vreți? Cine sunteți?

— Sunt eu, Duroc, intendentul domnului marchiz, și vin, din porunca lui să-ți redau libertatea. Grăbește-te, trăsura te așteaptă!

— Nu mă minți, domnule?

— Îți jur, în numele Celui de Sus, că spun adevărul! Vino, nu-ți fie teamă! Soția mea e și ea cu noi!

Auzindu-l pe cel de afară că-și dă cuvântul în nume Atotputernicului, Fanchette – care era evlavioasă – deschise ușa și se văzu în fața lui Duroc, care îi întinse brațul, oferindu-se s-o conducă până la trăsura. În timp ce fata cobora scara, observă că mâna intendentului tremura. Aruncă o privire asupra bătrânului și se sperie de nemaipomenita tulburare ce i se citea pe chip.

— Domnule, îi spuse ea cu fermitate vei da socoteală în fața Celui de Sus pentru purtarea dumitale față de mine!

— Știu, zise Duroc cu un aer sumbru. Dar mai știu că Cel de Sus e milostiv.

— Și că-i ocrotește pe cei nevinovați, adăugă Fanchette înaintând cu curaj; așa că-mi pun nădejdea în El.

Isprăvind de rostit aceste cuvinte, ieși în curte și se trezi în fața unei trăsuri la care erau înhămați doi cai.

— Unde mă duceți?

— Aproape de prietenii dumitale... adică te vom lăsa să coborî în Piața Saint-Germain-l'Auxerrois... te vei duce singură acasă.

— Trebuie să aveți vreun motiv din moment ce procedați astfel... Căci ar fi cam primejdios pentru voi să vă întâlniți cu Jean-Louis...

— Hai, domnișoară, urcă!

Fanchette se urcă în trăsura. Poarta se deschise și caii o luară din loc. Dar, dintr-odată, ca și cum ar fi întâlnit un obstacol de netrecut, se opriră și

rămaseră nemișcați. În zadar vizitiul ocăra, înjura și-i biciuia, în zadar bidiviii băteau din picioare, nechezau și aveau botul alb de spumă; toată povestea se soldă cu un trosnet teribil; trăsura, aplecată într-o parte, stătea gata să se răstoarne când iată că dinlăuntrul ei se auzi un țipăt. Un glas formidabil răspunse acelui țipăt.: – Fanchette! Fanchette! Tânăra speriată de moarte, își recunoscui iubitul. Sparse geamul, 6trigă și-l chemă în ajutor. Jean-Louis se năpusti, rupse portiera și-și luă iubita în brațe. Dar Lafleur, Picard, Jasmin și rândașii începură să strige: „Săriți! Hoții! “ și-l înconjură pe Jean-Louis. Lumea ieși grămadă din colibe în care locuia din vremuri imemorale și cum ea dă întotdeauna dreptate celui care strigă mai tare, trecu de partea valeților care urlau... O droaie de lopeți, de sape, de furci, de frigări și de proști îl înconjură pe Granivel.

— Loviți!

— Doborâți-l! Ucideți-l pe hoț! se striga din toate părțile. Norodul a fost întotdeauna pentru mijloace expeditiv.

— Dar, zise Jean-Louis, e iubita mea... nevasta mea pe care o iau din mâna unor ticăloși...

— Ticălos ești tu, strigară valeții.

— Ticălos ești tu, repetă mulțimea. La moarte... La moarte...

— Ei, drăcie! strigă Jean-Louis, nu mi se va întâmpla nimic, măgarilor ce sunteți!

Rostind acest energic protest, nepotul pyronianului se năpustește asupra celor care-l înconjoară; izbește în dreapta, în stânga, în mijloc (ce n-aș da să mai facă cineva la fel și astăzi), îi îndepărtează, îi zdrobește, îi ciomăgește, și-și croiește un drum larg. Apoi se năpustește și, iute ca vântul, dispare... lăsând mulțimea și mai ales pe valeții marchizului de Vandeuil să urle ciomăgiți, ca spinarea ruptă, murdari de noroi și înjurând de mama focului.

CAPITOLUL X

„Nu e cu putință ca o persoană suspusă să aibă un suflet mare”

LA BRUYÈRE

*„De nuntă se gătesc cu mic, cu mare,
Pe regii dimprejur îi cheamă craiul;
Punându-și toți podoabe sclipitoare
Să poată fi de față, pornesc cu tot alaiul”*

CHARLES PERRAULT, Piele-de-măgar

Jean-Louis fu urmărit de unul sau doi valeți mai întreprinzători, dar era cu neputință ca ei să reziste la o mie optzeci de picioare, cât parcurgea, pe minut, cărbunarul. Ajuns în bulevard, o puse pe Fanchette jos. Și cum emoțiile atât de violente care o încercaseră cu atâta repeziciune, una după alta, îi răpiseră Fanchettei posibilitatea de a merge tot atât de repede ca Jean-Louis, luară o trăsură care să-i ducă până în strada Thibautodé. Ceea ce dovedește, în mod energetic, preocuparea amoroasă a lui Jean-Louis, e faptul că încă mai ținea în mână obada pe care-o rupsese de la una dintre roți și cu care oprise trăsura. Tandra Fanchette, în culmea bucuriei și a fericirii, își scoase batista ei fină ca să șteargă, cu duioșie, chipul lac de transpirație al iubitului ei. Îi șterse picăturile de apă de pe fiecare fir de păr și-și trecu mâna albă și delicată prin pletele tânărului. Doamnelor, mărturisiți că un bărbat de cinci picioare și zece degete, care face o mie optzeci de picioare pe minut, care cară nouă

sute și care oprește o trăsură, merita într-adevăr asemenea atenție.

Cărbunarul nu rostea un cuvânt, Fanchette respecta tăcerea iubitului ei, iar trăsură continua să gonească spre strada Thibautodé, unde profesorul și moș Granivel erau foarte neliniștiți de soarta copiilor lor.

Când a sunat ora zece, sprintenul Courottin, după ce și-a părăsit biroul, i-a dus maică-si supa și a consolat-o în privința pneumoniei de care suferea, a bătut la ușa lui moș Granivel ca să afle rezultatul cercetărilor.

— Domnule Granivel, renunță la fața asta tristă; îți făgăduiesc că o vom redobândi pe Fanchette.

— Deie Domnul! și bătrânul își ridică ochii spre cer.

— E încă îndoielnic, zise pyronianul, dar cum îndoiala e un gând și cum speranța e o multitudine de gânduri, suntem obligați să sperăm.

— Iată, strigă Courottin, cele mai frumoase argumente și cele mai filosofice cuvinte care au ieșit vreodată din gura oamenilor!

Profesorul fu cât pe-aci să-și piardă capul! Și pentru ce? Pentru ce, cititorule? Pentru că era primul elogiu ce-i fusese adresat direct...

În acel moment, se auziră roțile unei trăsură, apoi poarta fu izbită cu extremă violență; ușa odăiței scunde unde se aflau cei doi Granivel se deschise cu zgomot și Jean-Louis își făcu apariția, cu logodnica sa în brațe.

— Nu ți-am spus eu? strigă Courottin.

— Băiete, ai intrat deci din nou în posesia fericirii tale?

— De data asta, va fi pentru ultima oară, zise profesorul.

Jean-Louis o purtă pe Fanchette în triumf jur-împrejurul odăii. Dacă tânăra fusese uimită de strălucirea budoarului lui de Vandeuil, unde totul respira măreție și corupție, plânse de bucurie revăzând odaia simplă unde, drept orice lux,

figurau un orologiu din lemn de nuc, o masă rotundă, niște scaune grosolane și câțiva oameni virtuoși, exceptându-l bineînțeles pe Courottin. Mutra lui rea părea bucuroasă. În sfârșit, taciturnul cărbunar o depuse pe Fanchette, cu o mare gravitate pe virginalul fotoliu al primului consilier clerical pe care-l avusese Parlamentul Parisului. Fiecare privea ciudatele pregătiri, iar Fanchette era mirată; atunci Jean-Louis, încrucișându-și brațele cu putere, încruntându-și fruntea și sprâncenele, îi spuse iubitei sale cu tonul unui om foarte emoționat:

— Fanchette, vii dintr-o casă de plăceri... Ești sigură că mai poți sta pe fotoliul unei fete neprihănite și ireproșabile? Pe buzele acelei capodopere de grație și de nevinovăție, pluti cel mai dulce surâs.

— Ah, Fanchette acest surâs plin de candoare este cel mai frumos răspuns pe care-l poate da o fată!

Jean își luă iubita în brațe, o strânse la piept, o acoperi de sărutări și-i devoră cu ochii fiecare trăsătură. Potopul de mângâieri înflăcărâte fu pentru sufletul Fanchettei, ceea ce e rouă dimineții pentru proaspăta plantă însetată. Râse, se undui la pieptul iubitului ei ca o tânără lebădă pe ape, și datorită iubirii, toată suferința fu uitată. Apoi Jean o așază pe genunchii lui moș Granivel:

— Hai, tată, e rândul tău, mângâie-ți copila!

Moș Granivel o sărută pe fruntea virginală, iar fata H mângâie pe bărbie, cu mâna ei albă și frumoasă, exclamând:

— Mă înăbuș de atâta fericire!

Cuvintele ei fură semnalul pentru un nou potop de mângâieri pline de dragoste din partea lui Jean-Louis. Pyronianul se topea de plăcere:

— Iată simplitatea naturii... și a virtuții. Pentru taciturnul Courottin, tabloul părea a fi din Alkoran.

Dar iată că se auzi zgomotul unui echipaj și contele de Parthenay, curios s-o vadă pe acea

Fanchette, iubită cu atâta patimă, și în legătură cu care nepoată-sa îi trezise curiozitatea, sosi în toiul mișcătorului spectacol; apropierea unui om mare, avu același efect ca și atingerea unei mimoze de către o ființă însuflețită. Toți tăcură, veselia pieri, unii se înclină cu respect. Cine s-a înclinat? Courotin, căci cei trei Granivel păstrară o atitudine demnă; tandra Fanchette făcu o reverență, pe care ați fi plătit-o cu o mie de scuzi... bineînțeles, dacă i-ați fi avut! Dar atunci ați fi fost niște oameni fericiți. Jean-Louis îl luă pe duce de mână și-l prezentă lui taică-său, spunând:

— Tată, dumnealui este monseniorul duce de Parthenay care ne-a făcut onoarea să vină să ne vadă...

Fanchette împinse, cu respect, fotoliul primului consilier clerical și ducele se așeză în el.

— Domnule, zise acesta din urmă lui moș Granivel, cred că ți se pare de mare mirare să vezi un nobil în casa dumitale; dar vin să dreg boacănele nepotului meu; facă Cerul ca scuzele unui bătrân cu părul alb să fie suficiente pentru jignirea...

— Monsenior, îl întrerupse pyronianul, să nu mai vorbim despre asta; dumneavoastră faceți în clipa de față, nu ceea ce face de obicei un senior, ci ceea ce face un om... Aici, Excelența Voastră nu va auzi decât adevăruri simple, atât cât pot exista ele în lumea asta; căci vă mărturisesc că nu le-am prea văzut nici la Guelfi, nici la Ghibelini, nici la mijloc...

— Tinere, zise ducele adresându-se lui Jean-Louis, ești un om de cuvânt; caii mei nu te-au putut ajunge din urmă; am sosit ca să fiu martor la ancheta care se făcea în legătură cu lupta dumitale și căreia eu i-am pus capăt...

De când se afla în sala graniveliană, ducele nu-și mai lua ochii de la Fanchette.

— Iat-o deci pe fermecătoarea dumitale logodnică. Ah, dacă n-aș fi avut șaptezeci de ani,

nu știu domnișoară, dacă n-aș fi fost, nu zic tot atât de vinovat ca nepotul meu, dar cel puțin, tot atât de îndrăgostit!

— Degeaba, monseniore, strigă Jean-Louis.

— Voiam doar să aflu cum de ți-a redat nepotul meu libertatea, căci bătrânul Duroc mi-a spus că așa intenționa să facă... Ascultați, copii, expresia bătrânului servitor când îmi vorbea despre domnișoara, avea un nu știu ce care a făcut să mi se strângă inima; obișnuit cum e cu tot felul de aventuri – pentru că marchizul, din pricina căruia roșesc în fața voastră, are de zece ani acea casă abjectă – l-am găsit schimbat la față, speriat, îngrozit să mă vadă... Sunt sigur că, până acum, niciodată o tânără răpită nu i-a pricinuit asemenea remușcări; cel puțin asta oglindea chipul lui! Așa că, frumoasă Fanchette, explică-mi motivul pentru care Vandeuil ți-a redat libertatea. Știu că ai fost cruțată de rușine, dar pentru asta Vandeuil trebuie să fi avut motive serioase...

Amintindu-și de amenințările marchizului și de altfel temându-se ca felul în care fusese dibuit medalionul să nu-l supere pe Jean-Louis, fata se hotărî să treacă faptul sub tăcere; istorisi, cu naivitate, cele două zile pe care le petrecuse acolo și susținu în fața ducelui, roșind totuși, că lacrimile și disperarea ei îl tulburaseră pe Vandeuil. Văzând cum roșise fata, ducele – vechi diplomat și ministru abil – socoti că i se ascunde ceva. Îi veni un gând, și acel gând făcu să i se umple ochii de lacrimi.

— Câți ani ai?

— Cred că optsprezece, monseniore...

— Cam tot atâta ar fi avut și fiica mea...

— Monseniore, ascultați povestea Fanchettei, zise moș Granivel. Am niște pământuri și păduri înspre pădurea din Sénart. În noiembrie 1770...

— Asta-i anul când a luat foc ferma unde se afla Léonie... îl întrerupse ducele... Smintit ce sunt... Doar fata e moartă! N-am actul ei de deces?

Ducele păru copleșit de durere; pyronianul îi spuse în șoaptă, nepotului său:

— Ducele ăsta e într-adevăr un om demn de toată stima!

— Treceam, reluă moș Granivel, prin pădurea din Sénart; deodată am auzit un plânset de copil. Barbarii! Cu tot frigul de afară, lăsaseră copilul gol, fără hăinuțe, fără nimic, în pădure. Mi-a sângerat inima de milă! M-am dezbrăcat de haină, am înfășurat fetița în ea și i-am adus-o sărmanei mele soții, zicându-i: „Ține-o, ai grijă de ea! Așa a vrut Cel de Sus, căci El mi-a scos-o în cale, îi voi fi ca un tată!” Și i-am fost. Nu-i adevărat, Fanchette?

Drept răspuns, Fanchette îi sări de gât.

— Bine ai făcut, frate! strigă pyronianul, pentru care frumosul nu era niciodată îndoielnic. Ducele era asaltat de mii de gânduri contradictorii. Privind-o trist pe Fanchette, un gând precumpănea întruna: „Oare Léonie ar fi arătat la fel?”

— Monsenior, zise Courottin cu o voce mieroasă, mâine cei doi logodnici se vor căsători. Dacă le-ați face onoarea de a asista la nunta lor, dumneavoastră care i-ați protejat atâta...

— Cu multă plăcere, dragii mei, răspunse ducele uitându-se tot timpul la Fanchette. Totuși, adăugă el, nu vă pregătiți pentru mine... S-ar putea să fiu reținut de rege... așa că nu mă așteptați...

— Dacă monseniorul îmi îngăduie, continuă Courottin, aș veni să-l înștiințez de ora la care va avea loc cununia, pentru ca excelența sa să nu aștepte...

— Mi-ar face plăcere, amice, zise ducele.

— Atunci Excelența Voastră va avea extrema bunătate de a spune un cuvânt elvețianului pentru ca să-i îngăduie lui Courottin să treacă, acesta e numele preaplecaturii dumneavoastră servitor!

— Îi voi spune...

— Dacă monseniorul se interesează de noi și binevoiește să lase o rază din strălucirea sa să

lucească și asupra noastră...

— Ah monseniore, îl întrerupse pyronianul, tânărul ăsta e plin de talent...

— Și de zel, adăugă Courottin. La aceste elogii repetate, ducele încetă să se mai uite la Fanchette și-l privi pe jupânul Courottin care, printr-o tactică fericită, se plecă până la pământ, nelăsând să se vadă din figura lui decât atât cât trebuia pentru a putea fi recunoscut.

— Monseniore, reluă Courottin, Statul, știți, se află în niște împrejurări critice; ar fi necesar să aibă niște oameni dibaci care să fie înzestrați cu un spirit conciliant... Dacă din întâmplare... Excelența Voastră... Dar privirea inchizitorială a ducelui îl făcu pe Courottin să se bâlbâie.

— Cine ești dumneata, amice?

— Un prieten al casei... și aspir la onoarea de a-l sluji pe monseniorul... în momentul de față, sunt unul dintre cei care lucrează la Châtelet.

— Ajunge! Apoi ducele se ridică, apucă mâna bătătorită a lui moș Granivel și-i zise:

— Domnule Granivel, să știi că ai în mine pe cel mai zelos protector! O salută pe Fanchette cu acea grație și galanterie a oamenilor de la vechea Curte, se înclină ușor în fața celorlalți și plecă. Neobositul Courottin, înșfăcă lămpița și întinse brațul pentru ca ducele să se poată urca în trăsură.

— Ah, dacă toți seniorii ar semăna cu el! strigă moș Granivel.

— Sunt de acord că e un om bun. Dar pentru un ministru, mi se pare slab în privința raționamentelor și logicii. Totuși și-a cucerit stima mea... Spunând acestea, Barnabé își puse ochelarii și se apucă de Locke al său.

— În ce mă privește, Fanchette, eu îi datorez totul, căci dacă nu-mi spunea unde se află casa aia de plăceri, numai dracul știe dacă mai ajungeam la timp ca să te salvez, spuse Jean-Louis.

— Așa e, zise atunci și Courottin, dar trebuie să fiți de acord cu mine că ducele ăsta nu-și ține

rangul... Să vină la voi acasă...

La aceste vorbe trântite într-un mod atât de imprudent, Jean-Louis și moș Granivel se uitară la cotoiul judecătoresc cu un aer pe care îl pricepu foarte bine fiindcă se grăbi să adauge:

— Prieteni, cum puteți crede că vreau să vă jignesc? Vizita asta nu mi-a fost și mie utilă? Și n-aș fi un ingrat dacă... Dar observați un lucru... întreg cartierul e tulburat, douăsprezece persoane s-au adunat la poarta voastră și discută despre vizita nobilului. Or, știți până unde poate merge opinia publică; se pregătește o revoluție, norii politici vestesc furtuna. Băgați de seamă ca această vizită să nu lase să se creadă că sunteți în grația celor mari. Credeți-mă!

— Are dreptate, zise pyronianul, vorbește ca un înger!

Ajuns aici, Courottin găsi că e mai prudent să plece.

Urcat în cocioaba lui din pod, reflectă la acest eveniment și imediat îi scrisese un cuvânt marchizului de Vandeuil ca să-l informeze ce știa despre Fanchette. Și, cu un curaj demn de admirat, se duse să ducă scrisoarea portarului elvețian care-l primi bucuros spunându-i:

— Eu primit dispoziție să te las intri...

Courottin se culcă legănat de cele mai dulci nădejdi.

Moș Granivel alergă pentru a treia oară la Saint-Germain-l'Auxerrois să se tocmească din nou cu sacristanul și cu preotul de serviciu; de data asta reuși să nu mai dea nimic în plus și căsătoria Fanchettei și a lui Jean-Louis fu fixată pentru a doua zi.

Acea a doua zi atât de dorită sosi; dar Fanchette se sculă palidă, obosită, suferindă.

— Iubitule, îi zise ea lui Jean-Louis, îmi e cu neputință să merg la biserică.

— Ah, Fanchette, întârzierea mă sperie.

— Vom merge mâine, Louis, dacă asta te neliniștește; dar eu sunt sigură.

— Haide, băiete, nu te juca niciodată cu sănătatea!

În timp ce fusese trimis să cumpere de mâncare pentru slujbașii din birou, Courottin dădu o fugă la Graniveli. Își asumă sarcina să se ducă la Saint-Germain-l'Auxerrois și să amâne căsătoria pe a doua zi. Apoi profită de un drum în foburgul Saint-Marceau, ca să dea altă fugă până la palatul ducelui, în strada Bac, și să-l informeze printr-o scrisoare, despre amânarea nunții, fiindcă ducele nu putea fi văzut. Și veți afla de ce...

Lui Jean-Louis, ziua i se păru cât un secol. Dar avu plăcerea să vadă că febra Fanchettei dispăruse; și să-l audă pe medic spunând că totul nu fusese decât un fleac.

Să-i lăsăm pe cei doi îndrăgostiți în mrejele dulcilor nădejdi și să se bucure cât mai deplin crezându-se la poarta raiului, iar noi să-l urmărim pe duce.

CAPITOLUL XI

„O femeie e întotdeauna o femeie.”

MILORD H.

*„Whath can enoble sats, or slaves, or coward?
Alas! not all the blood of all the Howards.”*

POPE, *an Essay an man, Epistre IV.*

*„Iar tu, dacă virtutea cu grijă nu-ți vei ține,
Al Talbot-ilor sânge, nu s-o vedea în tine.”*

DELILLE, *traducere*

Reîntors la palatul Parthénay, ducele, indignat de purtarea nepotului său față de Fanchette, se hotărî să-și manifeste nemulțumirea. O găsi pe Ernestine plângând: marchizul nu călcase pe acasă de douăzeci și patru de ore.

— Săraca de tine! zise bunul duce privindu-și nepoata, plin de compasiune.

— Ah, unchiule, unchiule! Ferdinand e într-adevăr vinovat! Să răpești logodnica unui om de treabă, chiar în momentul când se pregătea să se însoare cu ea... Și s-o duci în acel loc mârșav... Dar cel puțin tânăra a scăpat de rușine?

— Slavă Domnului, nedemnul meu nepot n-a izbutit s-o batjocorească! Ernestine, încă nu știi în ce măsură a putut uita de onoarea și de îndatoririle sale!

— Dumnezeuule mare!

— Totul mă face să cred că mi-a făcut de râs numele! Am văzut-o pe tânăra Fanchette și am pus-o să-mi istorisească în amănunt peripețiile sale.

— Ei bine, unchiule?

— Ei bine, Ernestine, tânăra, plină de teamă și încurcată, nu mi-a putut explica limpede ce anume l-a putut determina pe marchiz să-i redea libertatea. Când iubitul ei a apărut și a smuls-o din mâinile persecutorilor ei... hm... Cine știe ce urma să facă Vandeuil fără acel ajutor neașteptat? Poate că se gândea s-o omoare...

— Vai, unchiule, de ce să nu crezi mai curând că poate căința și remușcarea...

— Dacă ar fi fost așa, Fanchette n-ar fi ezitat să-mi spună. Deci altceva l-a determinat pe bărbatul tău s-o elibereze. Aflu eu și vai de el dacă vreodată...

— Dragă unchiule, te rog...

— Nepoată, ești prea slabă și dacă te-aș imita, purtarea noastră în loc să-l îndrepte pe marchiz, l-ar încuraja la rele. Eu sunt hotărât: nu mai vreau ca strigătele victimelor acestui dezmățat să ajungă până la mine și nici să vină să mă acuze de nepăsare. Voi răzbuna societatea, pe tine însuți Ernestine, și onoarea numelui meu...

Marchiza nu avu replică; deși își iubea bărbatul cu o idolatrie oarbă, nu putea nega numeroasele părăsiri de care se făcea, în fiecă fel, tot mai vinovat. Văzându-l deci pe duce atât de pornit împotriva lui, nu cuteză să-i mai ia fățiș, apărarea. În schimb, se folosi de dibăcia demnă de admirat pe care o posedă femeile, pentru a-și aduce la îndeplinire dorințele. Îl copleși pe bătrânul senior cu atenții delicate care, aidoma unei plase invizibile, te prind în ea fără să-ți dai seama că ești captiv; plânse; era frumoasă, dulce, sensibilă și nefericită; ducele fu aproape dezarmat.

Între timp, se făcuse ora două noaptea și marchizul încă nu se întorsese acasă; înclinarea

către clemență începu a-l părăsi pe duce, când Ernestine, luându-l cu binișorul, mai ales că era obosit de încercările de peste zi, îl convinse, cu ușurință, de nevoia de a-și cruța sănătatea. Dar înainte de a se retrage, ducele o rugă pe marchiză, abia sculată din pat după o depresiune, să se culce imediat. Ernestine îl ascultă, conștiincioasă; totuși cum nu-i făgăduise să și doarmă, mai petrecu un ceas gândindu-se la nestatornicul care o neglija. În sfârșit, pe la trei dimineața, pleoapele îngreunate i se închiseră și imaginația îi fu legănată de niște vise cu atât mai plăcute, cu cât realitatea era mai deznădăjduită.

Să revenim acum la nedemnul soț al Ernestinei... Speriat de a nu o fi văzut pe Fanchette căzând în capcana din strada Postes, se reîntorsese la casa de plăceri; acolo află că Jean-Louis îi rănise oamenii, îi distrusese trăsura, își răpise logodnica și dispăruse. Mai află că la o jumătate de ceas după încăierare, sosise și ducele... La această ultimă veste, sufletul lui vinovat căzu pradă celor mai crâncene temeri. Crezu că se aflase despre crima lui și se și văzu pe eșafod. Duroc, martorul spaimelor sale, încerca în zadar să i le risipească... Vandeuil nu mai avea nici energie, nici curaj. În sfârșit, marchizul se liniști și căzu de acord, împreună cu confidentul său, asupra conduitei pe care urma s-o adopte. Au hotărât ca marchizul să nu se întoarcă acasă decât la patru dimineața și ca Lafleur, anunțat de Duroc, să aștepte această întoarcere având grijă să observe cu atenție toate demersurile ducelui.

Când se făcu ora patru, marchizul – furișându-se cu pași de lup – străbătu grădinile palatului. Ajuns în antecamera apartamentului său, intră și-și văzu servitorul dormind buștean.

— Lafleur... Lafleur... Cum mai doarme! Caraghiosul ăsta e fericit! Lafleur! Trezește-te, pungașule!

— Cine mă strigă? A, dumneavoastră sunteți, domnule marchiz? Iertare, dar așteptându-vă, trăgeam în tihnă un pui de somn.

— Tihnă! Văd că-ți arde de glume! Ce mai e nou? Ducele și marchiza s-au întors devreme?

— Doamna marchiză n-a ieșit din casă, iar domnul duce și-a petrecut seara împreună cu ea.

— Aha, bun...

— A trimis după dumneavoastră și am primit poruncă să-l anunț de îndată ce vă întoarceți...

— N-ai idee ce vrea să-mi spună?

— Cred că ceva în legătură cu ceea ce vi s-a întâmplat cu fata aia... iubita namilei de cărbunar.

— Ești sigur că despre asta e vorba? Întrebă marchizul pălind.

— Da, monseniore; domnișoara Victoire, una dintre cameristele doamnei, a surprins câteva vorbe din discuție și mi le-a spus, ca de obicei.

— Ducele părea tulburat?

— La început da, apoi s-a liniștit. Totuși a dat o mulțime de porunci valetului, a trimis pe unul dintre oamenii săi la Versailles, cu o scrisoare, și pe altul, cu altă scrisoare, la locotenentul poliției.

— Asta-i tot ce știi?

— Da, monseniore marchiz.

— Ajunge... Acuma lasă-mă singur.

Lafleur se duse să se culce, iar marchizul, ros de neliniște și de remușcare, se retrase în apartamentul său. Neputând să suporte starea de îngrijorare în care se afla, Vandeuil intră încetișor în dormitorul soției sale. „Dacă mă amenință vreun pericol, dragostea ei mă va avertiza!” Neglijându-i compania, ca mulți dintre soții pe care îi cunosc, ingratur făcea dreptate inimii pe care o sfâșiasse. Intră deci în odaia ei, se apropie de pat și o contemplă pe Ernestine care dormea liniștită și care probabil că în acel moment visa ceva nespus de plăcut, fiindcă rostea ca într-un fel de extaz, numele soțului care o părăsise. Somnul ei liniștit îl calmă pe marchiz care se reîntoarse, cu inima

ușurată, în apartamentul său. Se băgă în pat, încercă să doarmă, dar degeaba; chipul Léoniei cerându-și drepturile nu-i îngădui să se bucure de o clipă de odihnă. Scoase din buzunar portretul smuls de la gâtul Fanchettei, îl contemplă și începu să tremure. Un viitor sinistru i se prefiră prin fața ochilor: văzu adevărul ieșind din adâncul mormântului și arătându-se oamenilor; în sfârșit, după îndelungi frământări, trupul epuizat își ceru drepturile; marchizul se îndreptă spre masă și se așeză pe un scaun... apoi adormi. Dar ce somn! O sudoare rece îi șiroia pe frunte, simțea o greutate pe piept și cuvintele întretăiate pe care le rostea dovedeau tulburarea de care ora devorat.

În vreme ce Vandeuil îndura, în timpul somnului înfricoșător supliciul anticipat pe care-l merita, se făcu ziuă și primul gând al dulcei Ernestine, deschizând ochii, fu la soțul ei. Neliniștită, sări din pat, își puse un capot și alergă sprintenă în odaia unde se odihnea acesta. Crezându-l cufundat în gânduri, înaintă încetitor și se aplecă asupra-i pentru a-i spune bună-dimineața. Cum portretul luat Fanchettei se afla pe masă, marchiza îl văzu, îl luă și fugi, cu moartea în suflet.

În primul moment al durerii sale, alergă la duce și, uitând de orice prudență, căzu în brațele bătrânului senior, strigând:

— Ah, unchiule! Ai avut dreptate, Ferdinand este cel mai ingrât dintre bărbați!

Văzând-o pe Ernestine plângând, fruntea ducelui se înnoiră și privirea îi deveni severă.

— Văd, va trebui pedepsit cu asprime, zise ducele. Da, fata mea, ce nouă jignire te face să plângi astfel? zise el. Spune-mi și jur să nu...

Mânia ducelui o făcu pe marchiză să-și potolească plânsul; ea nu văzu decât primejdia în care se afla nestatornicul; și inima ei slabă, tremurând pentru bărbatul pe care-l iubea, și începuse a se căi că dăduse curs furiei de care fusese cuprinsă.

— Unchiule, eu nu-l acuz pe Vandeuil... Nu te lua după tulburarea mea... sănătatea... am avut un vis urât...

Dar scuzele tardive nu mai putură schimba părerea ducelui. Văzuse durerea oglindită în ochii Ernestinei; era adevărată. Și asta nu era tot: marchiza ținea în mână portretul fatal, pe care ducele i-l luă, zicându-i;

— Să văd acum dacă mai cutezi să-ți aperi soțul!

Tremurând, Ernestine se aruncă la picioarele unchiului ei.

— Milă! Milă! strigă ea.

— Niciun fel de milă pentru nedemnul marchiz! Ei cum, nepoată, te-ai coborât până într-atât încât să te rogi pentru ființa cea mai josnică?... Deci nu simți îndeajuns jignirile cu care te-a copleșit? Departe de a-l ierta, va trebui, dimpotrivă, să-l blestem.

— Dar, unchiule, e bărbatul meu!

— Tocmai pentru asta nu poate fi iertat! Având o soție încântătoare, o trădează mereu cu noi rivale; și ce rivale! Femei de moravuri ușoare, de condiție umilă și de o mie de ori mai puțin frumoase decât draga mea Ernestine.

— Ah, unchiule, dragostea dumitale față de mine e oarbă, zise atunci marchiza roșind de plăcere, în ciuda situației penibile în care se afla, până într-atât e adevărat că o femeie nu aude niciodată, fără urmări, dulcea otravă a laudei care i se strecoară în urechi.

— Nu, nepoată, zise bunul senior, sunt sigur că niciuna dintre amantele soțului tău nu se poate compara cu tine, în ceea ce privește grația și frumusețea... Și ca să vezi că am dreptate, să ne uităm la portret...

Rostind aceste cuvinte, ducele deschise medalionul pe care-l ținea în mână și-și aruncă privirea asupra lui, dar brusc, un strigăt ieși din pieptul său, portretul îi alunecă printre degete,

căzu și se rostogoli la picioarele sale. Marchiza se uită plină de curiozitate, dar descoperi cu durere cel mai frumos cap de femeie pe care-l văzuse vreodată. Ernestine încă nu-și revenise din uimire, că ducele și luase medalionul și-l ascunse cu grijă în haina sa. Apoi, luând-o de mână pe nepoată-sa și târând-o după sine, intră în apartamentul marchizului.

Acesta din urmă tocmai se trezise, și părea încă buimac de gândurile negre care-l asaltau. Prima lui grijă a fost să caute medalionul; dar acesta dispăruse. Vandeuil începu să strige... Repede ca vântul ce aduce cu sine furtuna, întrevăzu toată întinderea primejdiilor care îl înconjurau; trebuia sau să fugă, sau să moară... și apoi rușinea... Fereastra era deschisă, grădina pustie, nimeni, niciun zgomot, va putea deci să sară... Dar iată că ușa se deschise și ducele, cu chipul răvășit, și Ernestine, cu fața scăldată în lacrimi, apărură în fața sa.

— În sfârșit, te găsesc, zise ducele... La aceste cuvinte, rostite cu multă energie, marchizul se opri uluit. Cu ochii în pământ, nu cutează să-i ridice asupra venerabilului său binefăcător al cărui suflet patern îl sfâșiasse, și nici asupra blândeii Ernestine, atâta vreme neglijată.

În vreme ce Vandeuil, palid și tremurând, se străduia în zadar să-și regăsească prezența de spirit și cutezanța, ducele închise cu grijă toate ușile apartamentului, după ce se asigură că nu se mai află nimeni înăuntru. Atunci, înaintă către nepotul său și scoțând de la piept medalionul luat de la gâtul Fanchettei, i-l arătă marchizului.

— Cum se face, domnule, că portretul nefericitei mele soții se află azi în puterea dumitale?

Vandeuil tăcu.

— Cum, strigă Ernestine, portretul e al ducesei? Ah, dragă bărbate, câte scuze nu-ți datorez! Îi vei ierta oare vreodată geloasei Ernestine acuzațiile

smintite pe care a cutezat să ți le aducă? Dragă unchiule, vezi și dumneata că Ferdinand e nevinovat!

Scuzele marchizei picară cum nu se poate mai bine, ajutându-l pe Vandeuil să iasă din încurcătură. Înțelese imediat că, din moment ce soția sa vorbea astfel, însemna că ducele nu descoperise nimic în legătură cu soarta fiicei sale. Nu putea avea decât, cel mult, unele bănuieli vagi, și, cu puțină dibăcie, ar fi putut să i le risipească.

— Domnule, spuse abilul marchiz, ridicându-și spre duce privirea sigură pe care avu grijă să și-o facă temătoare, mărturisesc în fața dumitale și a Ernestinei greșeala de care-mi amintește această miniatură. E foarte adevărat că mi-am însușit-o odinioară și că n-am mai avut curaj să-ți spun după aceea.

— Pentru care motiv, domnule?

— Ca să am tot timpul, în fața ochilor, imaginea generoasei mele binefăcătoare. Unchiule, știi că datorez mult bunătații ducesei. Sunt de acord că în pătimașa mea tinerețe am săvârșit destule greșeli; dar niciodată, în inima mea nu și-a găsit sălaș ingratitudea.

— Atunci cum se face, întrebă ducele, aruncând asupra marchizului o privire scrutătoare, că acest portret, dat de mine scumpei și nefericitei mele Léonie, se află acum în mâinile dumitale?

— I l-am luat Léoniei într-una din călătoriile pe care le-am făcut în Poitou. Intenționez să fac o copie după el și să restitui originalul micii mele verișoare. Copila era atât de mică pe atunci, încât nu putea observa că i-l șterpelisem. Dar la scurt timp după asta, a avut loc incendiul care te-a lăsat fără fiica dragă... Am crezut că e de datoria mea să păstrez medalionul și să nu mai redeschid rănila ce încă nu se închiseseră bine în inima dumitale de tată, restituindu-ți ceva ce-ar fi necesitat, în mod indispensabil, o explicație pe care era de datoria mea să o evit.

— Unchiule, zise atunci marchiza, vezi că povestirea lui Ferdinand poartă pecetea adevărului...

— Da, pare veridică. Totuși aș vrea să știu cum se face că după mai bine de șaisprezece ani, câți au trecut de la moartea Léonie, portretul ducesei se afla, în dimineața asta, pe masa pe care dormeai...

Această întrebare neprevăzută păru să-l încurce pe marchiz. Ducele băga de seamă și își reînnoi întrebarea, încruntând din sprâncene, cu un aer sever. Vicleanul, făcând apel la toată îndrăzneala cu care-l dăruise soarta, hotărî să iasă în chip strălucit din situația critică în care se afla.

— Din moment ce mi-o ceri, domnule, am să-ți explic un lucru care o să ți se pară nemaipomenit. Dar mai înainte, dragă Ernestine, adăugă el întorcându-se către marchiză, îngăduie-mi să-ți cer, în genunchi, iertare pentru o greșeală de care acum roșesc... Și spunând acestea, Vandeuil îmbrățișă genunchii soției sale.

— Ridică-te. dragă, zise biata Ernestine tremurând pentru noua greșeală pe care urma să i-o ierte.

— Orice-ai fi făcut, voi uita dacă inima ta o reneagă.

— Îngăduitoare și blândă Ernestine... Ah, astăzi simt mai mult ca niciodată cât de nedemn sunt să-ți aparțin... Cum de-am putut-o trăda pe cea mai încântătoare dintre soții? Cum de-am putut alerga după o altă dragoste decât a ei? Sunt un ingrat, un smintit, un monstru și merit...

— Iubește-mă și voi uita totul!

La această ultimă dovadă de dragoste, marchizul lăsă să-i apară pe chip cea mai vie admirație și cea mai tandră recunoștință. Sărută mâna Ernestinei și câteva lacrimi chiar îi scăldară ochii.

— În sfârșit, strigă ducele care ascultase cu neîncredere frumoasele fraze ale nepotului său, ai de gând să-mi explici sau nu?

— Oricât de mult m-ar costa, reluă marchizul cu un aer ipocrit, trebuie să te ascult... Unul dintre prietenii mei s-a prezentat mai zilele trecute unei doamne al cărui nume nu-l pot spune... Încântat de frumusețea doamnei de X., am cutezat să-i spun cât de mult mă impresionase. Doamna era cochetă; a primit complimentele mele, dar a cerut dovezi de dragoste și chiar sacrificii... Imediat mi-a venit în minte portretul mătușii mele; greșind, desigur, mi-am zis că aş putea să-i ofer, ca dovadă a puterii pe care o dobândise asupra inimii mele, medalionul ce închidea în el chipul binefăcătoarei mele.

— Ah, domnule, îl întrerupse ducele cu dezgust, al putut fără rușine să...

— Acuză-mă, dragă unchiule, fă-mă cum îți vine la gură, voi îndura orice, mărturisindu-mi greșelile. Totuși nu mi-am realizat rușinosul plan pe care mi-l făcusem. Tocmai când eram pe cale să mă fac vinovat de cea mai josnică și mai reprobabilă faptă, amintirea demnei mele binefăcătoare, a bunătății sale și mai ales noblețea sângelui care curge în vinele mele, m-au reținut. Am ieșit de la doamna de X. fără să fi întinat imaginea unei Parthenay. Unchiule Ernestine, nu-mi rămâne decât să implor generoasa voastră iertare.

— Crudule, zise tandra marchiză, oare va trebui să te iert tot timpul?

— Ernestine, e pentru ultima oară...

— Să-ți aduci aminte de ce-ai spus acum, domnule, fiindcă eu îți jur că-mi voi aduce aminte de acest nou jurământ solemn!

Rostind aceste cuvinte, ducele se îndepărtă, aruncând asupra nepotului său una din acele priviri care zugrăvesc de o mie de ori mai bine decât cele mai lungi discursuri, sentimentele de care ne este plină inima. Marchizul o înțelese perfect; așa că-și făgădui să profite de momentul de răgaz pe care-l cucerise pentru a îngropa în măruntaiele

pământului urmele înfricoșătoarei crime pe care-o
săvârșise odinioară.

CAPITOLUL XII

„Cea dintâi crimă atrage după ea o mulțime de alte crime.”

OXENSTIERN

*„Dă-ne-o-ndărăt pe îndrăgita-mi fată,
Pe care-o plângem zilnic și-o chemăm.
Tu, care vrei durerea cumplită s-o uităm
Ca inima să-mi bată din nou ca altădată,
Dă-ne-o-ndărăt...”*

COMPIQNY

Cum scăpă, marchizul alergă la casa de plăceri. Faptul că pe moment risipise bănuielile ducelui, că impusese inimii și minții Ernestinei, nu însemna mai nimic. Mai trebuia ca. odată ce îndepărtase pericolul prezent, să scape și de cel viitor. Vandeuil n-avea mijloace de ales. Oricât de cumplite ar fi fost, cele mai prompte erau cele mai bune. Dar cum să procedeze? Pe ce drum să apuce? Ce să facă, în sfârșit, ca să iasă din încurcătură? Cu mintea răvășită de mii de gânduri diverse și contradictorii, cu inima tremurând și cu conștiința chinuită, așa a ajuns marchizul în casa lui din strada Folie-Méricourt. Primul său cuvânt a fost: Duroc! Era într-adevăr, singurul om căruia i se putea încredința în întregime, singurul care dăduse până atunci dovadă de un atașament statornic și fără margini.

— Domnule marchiz, Duroc este bolnav, răspunse un valet.

— Bolnav zici?

— Chiar foarte bolnav, domnule marchiz; doctorul care l-a vizitat a declarat că bătrânul are febră mare.

— Cum de l-a apucat așa, dintr-odată?

— Ah, Doamne, i-a venit brusc, domnule marchiz. Chiar în seara în care tânăra aceea a plecat de aici... Duroc era într-o stare... Trebuia să-l fi văzut. Începuse să delireze; dar boala s-a dezlănțuit de-a binelea abia după sosirea monseniorului duce.

— După sosirea unchiului meu?

— Da, domnule marchiz.

— Ajunge. Du-mă în odaia lui Duroc!

— Cu neputință, domnule marchiz, nimeni nu se poate apropia de el. Închipuiți-vă că într-una din crize – și a avut destule de acest gen – ar putea să vă înjunghie.

— Cred că exagerezi...

— Nu, domnule marchiz, vă jur că am fost obligați să-i luăm tot ceea ce, în mâinile lui, putea deveni o armă. Închipuiți-vă că furia lui a mers atât de departe, încât a încercat să-și curme propria-i viață... Auzind ultimele cuvinte, marchizul păru să reflecteze profund. Un gând îi însufleți cugetul și surâsul ce-i însenină chipul dovedea că se opriase la această idee cu o bucurie plină de cruzime.

— Deci spui că Duroc a încercat de mai multe ori să-și ia viața?

— Da, domnule marchiz!

— Du-te și vezi cum se simte bolnavul și vino îndărăt să-mi spui și mie... Te voi aștepta în cabinetul meu...

Scăpat de prezența inoportuna a valetului, marchizul lăsa să i se vadă pe chip niște semne de rău augur. Avu totuși, un moment, aerul de a se îndoi de sine însuși. Dar făcând Un efort puternic trecu prompt, peste ceea ce socoti a fi doar o slăbiciune și se îndreptă către apartamentul său. De-abia intră înăuntru, lăsând să izbucnească

infernalele patimi care-l frământau, că valetul și veni să-l anunțe că Duroc se afla în plin delir. Marchizul, după ce deplânse soarta celui pe care-l numi cel mai fidel și devotat slujitor al său, îi făcu vânt valetului și-și începu pregătirile. În sfârșit, veni și noaptea ca să pună capăt nerăbdării sale; ora opt... ora nouă... ora zece... Număra ceasurile cu spaimă, aidoma unui criminal care-și așteaptă moartea. Când sună de unsprezece, apucă un cuțit, îl ascunse la piept și se îndreptă spre odaia lui Duroc, după ce mai întâi se asigurase că nu se afla nimeni pe lângă intendent.

Datorită unei scări secrete și cheii sale false, marchizul intră la Duroc, fără să-l vadă nimeni. Înaintă spre patul bătrânului care se mai liniștise și care, treaz fiind, își recunoscuse stăpânul.

— Ah, dumneavoastră sunteți, domnule?

— Da, dragă Duroc răspunse marchizul cu glas tremurat. Am venit să văd eu însumi în ce stare te afli...

— Vai, stăpâne dragă, simt că nu voi întârzia să apar în fața Judecătorului Suprem... De ce a trebuit să-mi încarc conștiința cu o povară atât de grea? Mi se pare c-o văd în fața ochilor pe mătușa dumneavoastră... e aici, priviți-o... ochii îi strălucesc la fel ca și în ziua morții sale... îmi reproșează crima... cheamă asupra capului meu toate blestemele iadului! Milă! Milă! E neînduplecată... trebuie... Ah, dacă ar mai fi cu putință să-mi răscumpăr fapta, dacă cea mai sinceră căință... Fugi, stăpâne, iat-o pe ducesă! Ce doriți de la mine, doamnă? Spuneți că trebuie să-mi răscumpăr crima? Luați-mi tot sângele, vărsați-l până la ultima picătură. Dar salvați-mi sufletul! Scăpați-mă de chinurile veșnice la care sunt supuși criminalii! Dumneavoastră puteți face asta! Spuneți, ce trebuie să fac? Căința? Cel de Sus îmi citește în inimă... Să-i redau Léoniei numele, inima tatălui său și averea? Spuneți că el trebuie Bă moară? Da, așa ar fi drept! Dar în numele

Domnului cel milostiv, nu-mi cereți să-l dau chiar eu pe mâna călăului! N-aș putea, acest lucru e mai presus de curajul meu. Fie și damnat! Doamne-Dumnezeule, fie-ți milă de mine!

La aceste cuvinte, Duroc păru gata să-și dea sufletul. Văzând în ce hal delirează complicele său, marchizul tremurase de douăzeci de ori pentru viața sa și de douăzeci de ori apucase cuțitul ascuns în haină. Remușcările bătrânului puteau să-l piardă... Căința trecuse înaintea devotamentului. Așteptă deci, cu o nerăbdare greu de exprimat, sfârșitul crizei; dar contrar nădejzii sale, Duroc păru să-și vină în fire.

— Ticălosul nu-și va da duhul! strigă nemilosul Vandeuil. Duroc! Duroc!

— Cine mă cheamă?

— Duroc! repetă marchizul apropiindu-se de patul muribundului.

— Ah! dumneavoastră sunteți! zise bătrânul...

Apoi adăugă:

— Deci nu m-ați părăsit?

— Bătrân nebun! Nu poți să-ți înăbuși remușcările absurde?

— Ei, monseniore marchiz, ce tot spuneți acolo? Căința este singura virtute care poate vorbi pentru mine când voi ajunge în fața Domnului!

— Imbecilule! Iată care era deci atât de lăudatul tău atașament față de mine. Poate că într-un ceas îți vei trăda binefăcătorul și-l vei trimite pe eșafod!

— Nu, mai curând...

— Taci! Fiecare dintre cuvintele tale mă acuză!

— Aveți dreptate, zise convins bătrânul, trebuie să-mi țin gura! Am să tac! Am să tac pentru totdeauna! Dar vai! ce se va întâmpla cu tânăra Leonie?

— Crezi că o vei face fericită smulgând-o din brațele bărbatului pe care-l iubește?

— Dar tatăl ei? Soțul nefericitei pe care am vârat-o în mormânt?

— Crezi că regretele tale o vor mai învia?

— Nu! Am fost un om rău! Și încă aş mai putea face rău! Aş putea, într-un moment de spaimă, să vă sacrific pentru a-mi salva sufletul! Aşa că mai bine închideţi-mă! Nu lăsaţi pe nimeni să se apropie de mine, căci febra mă pârpoleşte şi remuşcările mă copleşesc.

— Ticălosule! zise furios marchizul, ai putea...

— Cu voia mea, niciodată! Dacă ar depinde de mine, v-aş lua taina în mormânt...

— Unde ar fi îngropată...

La aceste cuvinte abia murmurate, încât Duroc nu le auzi, Vandeuil se apropie de bătrân. Acesta luă mâna stăpânului său, o sărută, o udă cu lacrimile sale şi se jură să tacă. Devotament inutil! Un cuţit îi pătrunde în piept valuri de sânge ţâşnesc iar Duroc îşi priveşte stăpânul care venise să-l ucidă.

— A murit, zise marchizul văzându-şi victima scoţând un suspin pe care-l luă drept ultimul. Să dispar cât mai iute din acest loc... Nimeni nu m-a putut vedea... Deci totul e salvat!

Coborî, felicitându-se pentru reuşita crimei, şi se urcă liniştit, în trăsură, după ce le recomandă celorlalţi servitori să vegheze asupra bunului şi bătrânului Duroc, încredinţându-li-l. Ajuns acasă, intră în apartamentul Ernestinei cu surâsul pe buze. Marchiza îşi priveşte cu dragoste, soţul, iar ducele, încântat de această vizită, întinde nepotului său mâna.

A doua zi dimineaţă, la micul dejun, marchizul e curtenitor faţă de Ernestine, glumind cu ea; niciodată n-a fost mai atent, niciodată n-au ieşit din gura lui mai multe glume plăcute; toţi îi admiră veselia, graţia şi promptitudinea răspunsurilor. Dar iată că un servitor intră speriat şi-l anunţă pe duce că bătrânul Duroc, în delirul febrei, s-a înjunghiat.

— Nefericitul! strigă marchizul. A murit?

— Nu, domnule marchiz, încă mai răsuflă şi cere să-l vadă grabnic pe monseniorul. Zice că are

să-i dezvăluie niște lucruri de cea mai mare importanță.

La aceste groaznice cuvinte, marchizul, palid ca un mort, simte că nu-l mai țin picioarele. Tulburarea provocată de o asemenea veste îl împiedică pe conte să observe schimbarea nepotului său. Numai marchiza strigă:

— Dragul meu, ți-e rău?

— Într-adevăr, nu mă simt bine.. Eram atât de legat de slujitorul acela, încât...

— Să plecăm, îl întrerupse ducele. Vandeuil, vino cu mine!

— Dar unchiule, zise Ernestine, bărbatul meu nu se simte bine!

— N-o să i se întâmple nimic. Hai, nepoate!

Tot vorbind astfel, ducele îl trage după sine pe marchiz și se urcă împreună cu el, în trăsură. Caii gonesc mâncând pământul, așa că ajung imediat. Vandeuil, torturat și înspăimântat, ducele în prada celei mai mari neliniști.

— A murit? întreabă marchizul.

— Și-a recăpătat judecata? întreabă ducele.

— Trăiește, și e pe deplin conștient, zise valetul.

— Să mergem la el, nepoate...

Și ducele, sprijinindu-se de brațul lui Vandeuil, intră în odaia lui Duroc. Zărindu-și stăpânul, intendentul păru să se însuflețească.

— Ai vrut să-mi vorbești, Duroc? zise ducele apropiindu-se de bătrân, cu milă și bunăvoință; ce vrei să-mi spui?

— Monsenior... (Marchizul tremură.)

— Vrei să-mi ceri vreo favoare pentru familia ta?

— Nu, monsenior; datorită generozității domnului marchiz, copiii mei nu vor avea nevoie de niciun ajutor.

— Atunci explică-mi, ce vrei să-mi spui?

— Monsenior, cine crede că m-am înjunghiat într-un acces de delir, se înșală... (Aici, chipul marchizului se acoperi de o sudoare rece.) Se

înșală, monseniore, pentru că m-am înjunghiat cu bună știință... și asta, ca să scap de remușcările pricinuite de înfricoșătoarea crimă pe care am săvârșit-o odinioară dintr-un atașament orb față de stăpânul meu... Doamna ducesă a murit otrăvită!

— Monstrule! strigă ducele.

— Lăsați-mă să vorbesc monseniore, fiindcă asta nu e tot... Fiica dumneavoastră... Léonie...

— A fost ucisă tot de tine, nu-i așa?

— Nu, monseniore, fata trăiește...

— Trăiește? Dumnezeule! Domnule, adăugă bătrânul senior întorcându-se către nepotul său, ce mi-e dat să aud aici?

— Unchiule...

— Stăpânul meu habar n-are de crima mea, zise intendentul apucându-l pe marchiz de mână; el nu mi-ar fi îngăduit un asemenea lucru...

— Unde e fata mea?

— Monseniore, e la niște oameni de treabă... familia Granivel...

— Cum, Fanchette?

— Nu e alta decât Léonie!

— O, Dumnezeule mare! strigă ducele, căzând în genunchi pentru a mulțumi providenței.

— Monseniore, zise intendentul, rugați-vă și pentru mine! Dragul meu stăpân, simt că mă duc... Îndurare...

Și bătrânul își dădu sufletul. Copleșit de povara crimei, marchizul își ridică, încet, cu vinovăție, capul.

— Ce sfârșit! zise el ipocrit și la ce excесе s-a dedat nenorocitul din devotament față de mine! Ah, unchiule, crede-mă că-i blestem zelul și căința! Hai după fata dumitale!

Chiar în acel moment sună de amiază.

— E douăsprezece! strigă ducele. Astăzi, la ora asta Fanchette trebuia să se mărite cu cărbunarul!

Și bătrânul, în ciuda vârstei sale, o luă la goană, se urcă în trăsură și făgădui o sută de ludovici vizitiului dacă avea să ajungă la timp... Trăsura

porni ca vântul... Gânditor, marchizul, se întoarse
acasă. Oare ducele va ajunge la timp? Asta vrem să
vedem și noi...

CAPITOLUL XIII

*„...Trebuie să știi
Precum că-ntotdeauna, de-aceste sărbători,
Femeile-s mai anturate decât sunt alteori.
Că asta le cam duce adesea în ispită.
O, Doamne, cât era, atunci de mulțumită.”*

CLÉMENT MAROT, *Dialog între doi îndrăgostiți*

*„Cele mai dragi speranțe ale noastre pier adesea
ca și iluziile unui vis de dragoste.”*

AVERROES, *de Re medica...*

În sfârșit, Jean-Louis se afla în fața altarului cel mare al bisericii Saint-Germain-l'Auxerrois. Fanchette, în strălucitoarea ei toaletă, îngenunchease pe o pernă de catifea roșie. Ornamentele făgăduite de preot înfrumusețau ceremonia; în acel moment, însuși preotul intra în sacristie. În biserică domnea o vie activitate.

Cei patru negustori, moș Granivel și pyronianul îi înconjurau pe viitorii soți. O mulțime imensă contempla pregătirile ceremoniei; paznicul bisericii lovea mereu în dalele de piatră de pe jos, cu bastonul lui cu mâner de argint căci – în ciuda solemnității lăcașului toate cumetrele din cartier șușoteau: „Ce frumoasă e!”, „Ce flăcău arătos!”, „Ce pereche minunată!”, etc. Doamna Paradis și Courottin pe care îl trimiseseră la prezbiteriu ca să-l zorească pe preot, veniră și ei. Slujbașul se așeză în locul cel mai favorabil. Sună de amiază... Bunul preot înaintă grav. Un copil din cor scutură

un clopoțel cu clinchet cristalin și preotul paroh urcă în altar. La primul: *Pax sit vobiscum*^[18], Courottin văzând chipul congestionat al preotului, strigă:

— Ei drăcie, doar abia a mâncat, doamnă Paradis!

Dar femeia se făcu a nu-l auzi. Atunci, răutăciosul slujbaș ajunsese în partea altarului unde se afla cartea de rugăciuni și-i șopti, cu un aer diavolesc, preotului:

— Domnule părinte, ați uitat că în momentul de față sunteți *inter pocula*^[19].

— *Pocula* ești tu însuși, interveni mâniat copilul din cor. Slujba se întrerupe din pricina rumorii. Cuvântul *pocula*, care l-a vexat pe preot, trece din gură în gură și e cu neputință de descris tulburarea și confuzia din biserică.

— Asta nu împiedică însă cu nimic nunta, zise moș Granivel.

— Ce s-a întâmplat? întreabă Jean-Louis.

— Ni s-au promis dascăli, îi zice Courottin bătrânului Granivel... Cel ce va oficia slujba trebuie să țină un discurs, adăugă în șoaptă, la urechea lui Barnabé. Toți trei zboară spre sacristie; Courottin, însetat, profitând de zarvă, dă pe gât sticluta cu vin pentru miri, respectând agheasma. Trebuie să adăugăm că treaba asta era urmarea unui obicei pe care-l căpătase la vârsta de paisprezece ani, când cumula slujba de dascăl în altar cu cea de copil în cor. În timpul acestor ultime îndeletniciri învățase latina călugărilor din școlile creștine dinainte de Revoluție și tot ceea ce mai știa despre istorie, literatură, etc., etc. Dar de îndată ce Courottin împlini douăzeci de ani, își lepădă rasa călugărească și se consacră zeului șicanelor, după ce trăsese foloase din toate lecțiile și preceptele Bisericii.

Acel diavol împielit făcu ce făcu și ajunsese în sacristie înaintea fraților Granivel.

— Cum, domnule preot, ați trecut în cost și doi dascăli și nu i-ați adus? Trebuia să roștiți slujba și iată că *pocula* vă împiedică! Un preot *pocula*!

— Amice, dascălii ne-au fost ceruți la Saint-Denis pentru înmormântarea unui episcop.

— Ah!

— Iar eu, am însurat pe unul ieri, la miezul nopții. Dimineață m-am sculat cu stomacul secătuit... Doamna Paradis a uitat că aveam de făcut o slujbă și mi-a dat să mănânc zdravăn...

— Atunci aveți dreptate, domnule preot... Vă prezint scuze...

În vremea asta, pyronianul îl căuta pe cel care se îmbrăca pentru a oficia slujba. Era un om al cărui chip vădea o mare blândețe.

— Domnule, dumneata le vei ține un mic discurs tinerilor căsătoriți?

— Da, domnule!

— Ai putea să-mi spui și mie despre ce vei vorbi?

— Pot să știu și eu de ce, domnule?

— Da, domnule, ca să-ți răspund, fiindcă atunci când vorbești de unul singur, ai întotdeauna dreptate. Or, te rog să reții bine acest lucru, reluă el apucându-l pe oficiant de sutană, te voi contrazice, venind cu argumente contrare; atunci soții vor rămâne într-o stare de nehotărâre pe care trebuie s-o aibă orice om rațional.

— Dar, domnule, un om rațional nu poate avea nicio îndoială asupra lucrurilor palpabile pe care eu...

— Cum, domnule, nu te poți îndoii de un lucru? Ei bine, nu te îndoii! Ascultă-mă... ești sau nu ești preot? Nu ai decât aceste două alternative; una o exclude pe cealaltă. Ori ești preot, ori nu ești. Ce ești acum? Răspunde...

Bietul ecleziasat care, venit din fundul provinciei Sologne, oficia pentru prima oară la Paris, rămase cu gura căscată auzind acest argument al cărui

viciu nu-l cunoștea pentru că nicio carte de logică nu apăruse în Sologne.

— Cum nu sunt preot? Îți arăt scrisorile și actele doveditoare, zise el cu o rară simplitate.

— La ce-mi ajută?

— Păi n-are cine să vă mai însoare nepotul; eu sunt singurul aici care pot oficia slujba...

La aceste fatale cuvinte, moș Granivel se alătură preotului și-l rugă să pună piciorul în prag.

— Auzi, nu sunt preot! După douăzeci de ani...

— Hai, domnule abate Vinot, grăbește-te! Mirii sunt în fața altarului și așteaptă, zise preotul.

— Eu nu sunt preot! De douăzeci de ani îngrop, consolez, cunun, cădelnițez, botez, binecuvântează...

— Ah, domnule, zise moș Granivel, copiii mei... Ce întârziere!

Bietul solognez, jignit de moarte de teribilul argument, nu repeta decât: „Nu sunt preot!” în fața întregii sacristii consternate.

— Fă totuși slujba! strigă preotul paroh.

— Eu nu sunt preot! strigă Vinot, cu lacrimi în ochi.

Barnabé și mai ales Courottin se bucurau de încurcătură când, pyronianul, avertizat de către fratele său cum că întârzierea îi făcuse pe logodnici să se întristeze, înaintă grav, ca un medic sigur de vindecarea bolnavului său, și-i spuse bietului abate:

— De cine te îndoiești?

— De mine, fiindcă m-am îndoit întotdeauna de forțele mele.

— Ei bine, așa cum te-am făcut să observi, sau ești preot, sau nu ești...

— E adevărat!

— Ei bine, neavând decât aceste două posibilități, una excluzând-o pe cealaltă, trebuie să fii de acord că nu ești...

Pe chipul preotului se citi cea mai mare consternare.

— Or nu ești, replică pyronianul, deci ești!

— Ah, strigă bunul solognez ca și cum i s-ar fi luat o greutate de o sută de livre de pe stomac. Liniștit, își puse din nou sutana și intră în altar.

Slujba reîncepu la douăsprezece și un sfert și nerăbdarea lui Jean-Louis luă sfârșit. Îi sâcâia un fel de presimțire. Așa că atunci când, în toiul slujbei, fu obligat să se ducă să caute o altă sticlă cu vin, cu o lovitură de pumn făcu praf balustrada.

— Abține-te, dragul meu; n-avem de ce să ne temem îi spuse în șoaptă iubitoarea Fanchette.

În sfârșit, preotul solognez, care sluja cu o rară demnitate și cu o convingere atât de intimă, încât vorba lui mieroasă le merse și altora la inimă, se întoarse, cu chipul strălucind parcă de o lumină celestă; coborî treptele altarului și, adresându-se viitorilor soți, rosti următoarele cuvinte pe tonul unui om inspirat:

— Copii, sunteți pe cale de a vă uni... să fiți apropiați mereu! Cred în asta, în glasul tainic al inimii mele, în augurii pe care cerul îi face să strălucească în ochii voștri... Da... Știu că veți fi apropiați; și dragostea cea mai curată și mai statornică va semăna flori pe drumul pe care îl veți străbate împreună, chiar și în iarna vieții, pentru că virtutea vă va însoți... Nu vă mai spun în amănunt care sunt îndatoririle... Iubiți-vă... Acest cuvânt le cuprinde pe toate. Mulțumesc Atotputernicului că s-a slujit de slabele mele mâini pentru a binecuvânta căsătoria voastră, așa că priviți-mă ca pe reprezentantul Lui. Bărbate, juri s-o respecti pe această femeie și s-o ocrotești?

— Jur, răspunse vocea de bas ce făcu să se cutremure bolțile bisericii.

— Femeie, continuă preotul, juri să-ți ascuți soțul și să-i fii credincioasă?

— Jur, zise Fanchette exprimând cea mai tandră iubire.

Preotul se pregătea să rostească acel *conjugo vos*^[20]; o sacră reculegere cuprinse toată adunarea, cu excepția lui Courottin. Chipul celor doi iubiți

exprima o bucurie pură și un interes ce mișcă sufletul fiecărui spectator. Toți ascultau cu atenție, toți priveau... Dintr-odată, un bubuit ca de tunet se auzi la grilaj. Niște cai, albi de spumă, aduceau un echipaj...

— Până unde au ajuns cu slujba? strigă un senior decorat cu ordinul Saint-Ésprit, și care era din cale-afară de tulburat.

— La cea de a doua bătaie de clopot, răspunse paznicul elvețian.

— Monsenior, zise Courottin, înseamnă că s-a sfârșit predica și că acum se schimbă inelele...

La aceste cuvinte, ducele de Parthenay se grăbi și alergă spre altar.

— În numele regelui, mă opun la căsătorie! strigă el din toate puterile.

Preotul, mirat, se opri. Jean-Louis scrâșni din dinți. Toată lumea rămase stupefiată. Ducele o apucă pe Fanchette, o strânse în brațele sale și strigă cu glasul unui tată ce-și regăsește unicul copil:

— Fiica mea... Léonie a mea... Deci tu ești... Și vărsă un torent de lacrimi.

Insensibilă la mângâierile unui tată pe care nu-l cunoștea, Léonie deveni palidă ca o moartă când văzu durerea lui Jean-Louis. În toiul celei mai mari zarve care a avut vreodată loc într-o biserică, Courottin se apropie de duce și-i zise:

— Fără mine, monsenior, totul ar fi fost pierdut!

— Dumneata ești tatăl meu și asta vei fi întotdeauna! îi zise Léonie în șoaptă, bătrânului Granivel. O, micuța mea Fanchette... sufăr că-ți mai spun încă astfel... Dar rostesc acest nume pentru ultima oară, pentru că iată-te mare doamnă... Ai să ne uiți... Adio!

Privirea Léonie îl făcu pe moș Granivel să lăcrimeze; îi păru rău că rostise aceste cuvinte.

Léonie se smulse din brațele tatălui ei; își întoarse ochii triști și lipsiți de flacăra vie și pură

care-i însuflețise odinioară și-l privi pe bietul cărbunar care, încremenit, se uita la ea buimac. Pe chipul lui se putea totuși citi o dureroasă aviditate. Mirarea de pe toate fețele, subita stupefacție a fiecăruia, prezența venerabilului preot, măreția lăcașului, și neprevăzutul eveniment făcură ca momentul să pară cumplit. Ai fi zis că se abătuse secera morții semănând tăcerea ei veșnică. Atunci Léonie înaintă, își aruncă brațele pe după gâtul logodnicului ei și depuse pe buzele acestuia un sărut în care își puse toată puterea dragostei ei. Jean-Louis o privea fix; o lacrimă căzu din ochii Léoniei pe obrazul rece al iubitului ei.

— Voi fi Fanchette a ta, îi zise ea în șoaptă; apoi îl îmbrățișă pe profesor.

— Copila mea, strigă pyronianul, ai logica sufletului.

Ducele rămase mut și înduioșat; atunci, de față cu toată lumea, Léonie își scoase cununa nupțială, acea minunată și firavă pălărioară împodobită cu flori de portocal; presă buchetul cu mâna și-l vârî în sân, spunând cu voce întretăiată:

— Nu mă va părăsi niciodată!

O anume grație melancolică însufleți mișcătorul rămas bun. Ducele se apropie de moș Granivel:

— Prietene, nu mă acuza; vino la palatul meu; cel de al doilea tată al Léoniei mele va fi, în casa mea, venerat!

Cu aceste cuvinte se îndepărtă cu pași mari, ducându-și de braț fata aproape leșinată, care-și privea tot timpul iubitul rămas stană de piatră. Ca atrași de o forță magică, cei trei Graniveli o urmară; auzind roțile trăsurii care se apropia, Jean-Louis își veni în fire într-un mod înfricoșător, mod ce se manifestă printr-o palmă trasă pe obrazul lui Courothin. Dar având în vedere că nu opusese nicio rezistență, suplul slujbaş nu se alesese decât cu doi dinți rupți; se rostogoli însă până la grilaj, unde sări brusc în picioare pentru a o susține pe domnișoara de Parthenay, spunându-i:

— Domnișoară, aveți bunătatea de a o lua pe Justine cameristă! Apoi, ajutându-l pe duce să se urce în trăsură, repetă: — Să știți, monseniore, că mie îmi datorați...

Văzându-i mutra însângerată, ducele îi aruncă în bucuria sa, o pungă plină cu aur.

Odată în trăsura strălucitoare, Léonie zărindu-și prietenii și pe singurul bărbat pe care-l iubea, își duse mâna la inimă, apoi o întinse spre ei, exprimând astfel toate sentimentele de care era copleșită. Gestul melancolic zugrăvea toată suferința și starea inimii sale.

Zgomotul înfricoșător al trăsurii răsună în sufletul lui Jean-Louis ca un strigăt al nenorocirii ce nu mai putea fi îndreptată. Nemișcat, urmări trăsura cu ochii și când aceasta dispăru ochii săi rămaseră ațintiți în depărtări.

Courottin plecă țopăind; cei doi Granivel încercară să-l facă pe Jean-Louis să înțeleagă, dar el părea ținut în cuie sub portalul bisericii Saint-Germain-l'Auxerrois, întocmai ca un sfânt de piatră...

CAPITOLUL XIV

*„Orice om își are nebunia sa!
Ferice de omenire când nebunia celor mari e
blândă.”*

VAUVENARGUES

Cititorule, ai multă tinere de minte, lucru pentru care te felicit... A mea m-a părăsit și de asta sunt atât de trist. Din moment ce dumneata ai memorie, trebuie să-ți aduci aminte de atitudinea melancolică a bietului Jean-Louis... După un ceas de nemișcare, se ridică, cu gesturi bruște. Pe buze avea o otravă mortală care-l atacă și-l făcu să devină furios: otrava era divina atingere a buzelor Léoniei ce depusese pe gura lui Jean-Louis toate flăcările iubirii. Fostul cărbunar, care se smintise brusc, își părăsi tatăl, zbură, trecu dintr-un salt pe sub portalul bisericii Saint-Germain-l'Auxerrois, prin Piață și pe stradă; ajunse pe chei, alergă, căzu, zdrobi un papagal, se ridică și o luă din nou la goană... Ajunse pe Pont-Neuf; mulțimea adunată privea un câine și un om care căzuseră în apă. Jean se aruncă de pe pod și se scufundă...

— Nătângilor ce sunteți! strigă profesorul sosind, lac de apă, opriți-l, e nebun!

— E nebun! repetă mulțimea cercetându-l pe profesor.

Acesta se azvârli în apă după nepotul său și toți începură a râde de cei doi scufundători. (La Paris se râde de orice, chiar și de virtute.)

Grăsimea îl făcu pe filosof să plutească, în vreme ce Jean înșfăcă iute, cu o mână câinele, iar

cu cealaltă pe domnul Lenfant pe care-l readuse pe plajă. Nebun sau nu, câinele fu recunoscător salvatorului. Omul? Nu se știe nimic. Câinele îl urmă deci pe Jean-Louis și, ieșind din apă, se scuturară amândoi. Norodul, uluit, începu să râdă și, despărțindu-se, fiecare repetă: „E nebun!” Tot ceea ce e mare, e neobișnuit, iar ceea ce e neobișnuit pare nebunie.

Ieșind din apă, profesorul fu arestat și condus la Petites-Maisons din Charenton. Nu-și putu înfrâna bucuria de a dovedi, a vorbi, a pretinde, etc.

În timp ce el argumenta în plenul corpului de gardă și-l convingea că era vorba de o supraveghere... o, minune! Jean, închipuindu-și că este urmărit, intră în Palatul de Justiție. Asistă la pledoaria unuia de Bonnières, care nu avea dreptate. Spiritualul Jean începu a râde în nasul justiției și ceru să se tragă la sorti; lumea îl privea și râdea, *verit* și el pentru că râdeau toți: râdeau avocații, râdea publicul, râdeau judecătorii, râdeau aprozii, râdeau toți, până și procurorii, până și bunii burghezi care, cu nasul sprijinit în mânerele bastoanelor veneau la tribunal doar ca să-și facă digestia. Din pricina râsului, câinele începe să latre și cauza fu câștigată. Jean o șterse, auzind motivarea hotărârii.

Între timp, șiroind de transpirație, suflând, gâfâind, sosi și Barnabé care ceru Curții să-i dea nepotul. Toată lumea râse și mai tare și citirea motivării fu reluată de la capăt. Atunci Barnabé strigă că totul e îndoielnic, ba făcu și mai mult, dovedi ceea ce spunea. De Bonnières se sperie. Curtea dădu o hotărâre prin care ceru să fie mai amplu informată. Și când te gândești că acela era procesul ducelui de Parthenay!

În vremea asta, nebunia lui Jean-Louis îl făcu să intre, cu nerușinare, la Școala de Medicină. Un tânăr medic trebuia să susțină o teză privind corpul omenesc, *et de omni scibili*^[21]; tânărul medic era așteptat. Jean-Louis semăna cu el...

— Dumneata ești? întrebă ușierul.

— Da, eu sunt! Atunci îl conduse într-o sală. Tânărul se lăsă condus și îmbrăcat într-o robă neagră. Apoi fu așezat într-o bancă. Alte trei robe negre, dar cu peruci pe cap, în chip de doctori, răsfoiau prin niște cărți groase, prăfuite. Dar chiar atunci sosi și neobositul Barnabé care rămase tablou văzând seriozitatea cu care Jean-Louis se pregătea să-și susțină teza.

— Liniște! îi spuse ușierul cu o mutră prelungă.

Primul profesor, doctorul Bartholo, făcu: Hâm! Hâm! adică tuși, apoi întrebă:

— Vorbești latina sau franceza?

— Și una și alta și amândouă deodată, zise Jean.

— Încep tul e bun, strigă Barnabé.

— Domnilor, răzni Jean-Louis cu glas tunător, cunoașteți de multă vreme închizătoarea corpului uman, eu vin să vă aduc cheia...

La aceste cuvinte fiecare se uită la Jean-Louis care, în acel moment, duse mâna la buzunarul din dreapta al pantalonilor. Cei trei doctori se consultară dacă trebuiau să se supere sau nu, când candidatul continuă astfel:

— *Savantissimi doctores*^[22], dumneavoastră *qui estis chandellae* până într-atât *luminatus* o artă unde până acum nu s-a văzut din ea niciun strop... aflați că, după noile descoperiri făcute la Londra, la Paris, la Pekin, în Tomeo și Lilliput, se știe că la baza naturii stau patru mari factori; primele principii ale materiei în care vedem niște admirabile modificări, *visum visu*. Aceste patru principii sunt: hidrogenul, oxigenul, carbonul și azotul. Or, e sigur că ceea ce numim *corpus humanum* nu poate fi alcătuit decât din amestecul sau din ceea ce rezultă din cele patru *principia vitae mundi* al căror plus sau minus explică diferitele caractere ale oamenilor. Astfel, în loc de a spune bilios, sanguin, nervos, aş prefera să se spună hidrogenic, oxigenic, carbonian și azotos... Merg mai departe și susțin ca o adunare

legislativă, judiciară sau națională nu poate funcționa bine și hotărî, atîta timp cît ea nu conține un număr egal de astfel de caractere. Și nu tot din acest motiv se trag și căsniciile nefericite? Ba chiar și simpatia? Căci dacă măritați o azotoasă cu un oxigenic, e greu să se împace... în timp ce o carboniană și un carbonian vor tinde întotdeauna să se unească; *inde irae, inde amores*^[23]! Iată de ce o iubeam eu pe Fanchette! Așa că, *savantissimi doctores*, veți înțelege că *omnes maladies* ce pică peste omenire, nu vin decât din *derangementum* echilibrului care trebuie să existe între cele patru principii, atît în afară, cît și înăuntru, *intus, extra et ultra*...

După această introducere, cei trei profesori se priviră între ei ca pentru a-și spune: „Să fie oare zeul medicinei în persoană? Esculap avea câine?” Rămaseră încântați de știința lui; Jean începu să-și mângâie câinele care dădu din coadă, privindu-i pe cei trei doctori cu niște ochi atît de strălucitori, încât putea fi luat drept un câine savant.

— Ar fi deci de ajuns, reluă candidatul, pentru a vindeca *diversas maladies* ale bărbatului și ale femeii de a *distinguishare*: 1. dacă e vorba de unul dintre cele patru principii, care domină și care e mai slab; 2. dacă nu cumva, două dintre principii s-au unit pentru a le oprima pe celelalte două. 3. în sfârșit, să aflăm diversele rezultate ale acestor amestecuri și ale acestor lupte, iată *savantissimi doctores*, tot secretul medicinei. Or, acesta odată descoperit, adăugând sau scoțând, fie carbon, fie azot, oxigen sau hidrogen, veți vindeca *omnes maladies* fără niciun fel de *mices-sticlorum, mices-potiorum, potiorum calmantum, aqua chioensis, seringorum, cataplasmatum et moxarum*, etc. Deci, *savantissimi doctores*, această înțeleaptă investigație va face din medicină o artă întemeiată pe aparențe, doar cu ajutorul unui mic instrument pe care am să vi-l arăt.

Aici, Jean-Louis se scotoci din nou în buzunar și începu să râdă.

— Acest instrument, continuă el nonșalant, e un fel de termometru care l-a costat cincizeci de ani de trudă pe unchiul meu Barnabé, autorul lucrărilor: *Călimara medicinei, Greșeli medicale, Papucul Dreptului, Biga salutis, Virevoustes nascatores. Savantissimi doctores*, dacă *plonjando* un om în acest antropometru, se vede *subito*, pe o scară, capodoperă nemuritoare a spiritului uman: 1. dacă cele patru principii sunt în proporții egale; 2. care este cel sau cele care predomină și prin urmare, cel sau cele care sunt mai slabe; 3. toate gradele combinării acestor principii. Adică un tablou al tuturor caracterelor posibile, de la tirani și până la regii cei buni, de la genii și până la dobitoci; 4. tabloul tuturor bolilor care derivă din fericitul sau nefericitul amestec al celor patru principii, odată cu doza ce trebuie scoasă sau adăugată pentru a-l vindeca pe bolnav. Astfel, înainte de a încheia o căsătorie, dacă-i pui pe mire într-un antropometru și pe mireasă într-un gunometru, se va vedea, la scară, dacă cele patru principii ale lor sunt în deplină armonie. Și așa mai departe...

Un murmur măgulitor se ridică din toate părțile auditoriului și mai mulți bolnavi, crezându-se de-acum vindecați strigară: „Bravo!” Atunci câinele începu să latre, restabilind ordinea.

— Iată, aveți aici scara, zise Jean-Louis și aici modelele de antropometru și de gunometru. La aceste cuvinte, doctorii își părăsiră locurile și-și aplecară capetele pentru a vedea hârtia pe care le-o prezentase Jean-Louis. Dar iată că acesta din urmă, izbucnind într-un hohot de râs, înșfăcă perucile celor trei doctori și începu să le frece mutrele cu ele, fără să țină seamă de strigătele lor. Lumea se năpusti spre Jean-Louis.

— E nebun! E nebun! strigă Barnabé.

Urmă o încăierare zdravănă, iar teribilul Jean-Louis, lovindu-i pe toți cei care-i stăteau în cale, izbuti să ajungă n stradă, în toiul tapajului, al strigătelor și al stupefacției generale. Îl urmăriră, dar el găsi o ușă deschisă; intră, văzu o scară, se cățără pe ea; ajunse la etajul al cincilea, înde trei hoți forțau broasca unei uși; hoții se speriară și fugiră. Jean se urcă pe acoperiș, unchi-său după el. Jean făcu un salt și sări pe acoperișul casei de peste drum, cu câinele în lesă. Bunul Barnabé vrând s-o ia pe același drum, își adună forțele, își făcu vânt și căzu... Din fericire, un car plin cu fân care se îndrepta spre Ivry, îl „primi” pe profesor. Jean, zbura pe acoperișuri, împreună cu câinele său. O babă evlavioasă crezu că Barnabé era diavolul, Jean-Louis, sfântul Mihail, iar câinele, calul său ceresc. Văzându-l pe diavol cum se prăbușește, începu să strige: „Victorie! Miracol!”. Mulțimea dădu năvală și o crezu; pentru că zece mii de oameni fură martori la minune. Sus, pe casă, roba căpătase un fel de aureolă de foc, datorită soarelui care îi tinea conturul. Zvonul se răspândi, lumea comentă:

— L-am văzut!

— L-am văzut! strigau toți.

Începu a se vorbi despre minune, în Marais, în L'ile de la Cité, pe cheiuri, pe străzi, în hanurile pline sau nu, în budoare, în saloane, în culise. În dughene, peste tot. Lumea se închina, tremura, ridica ochii către cer. În sfârșit, îl înștiințară pe agheasmatar, care-l înștiință pe paznicul bisericii, care-l înștiință pe sacristan, care-l înștiință pe preot, care-i înștiință pe pastori, care-l înștiințară pe marele vicar, care-l înștiință pe arhiepiscop, care-l înștiință pe cardinal, care-l înștiință pe rege ce-și îngădui să râdă și să-i comunice reginei. Regina îi spuse doamnei sale de onoare, care-i spuse lacheului ei, care-i spuse unui tipograf. Atunci clerul, profitând de această ocazie pentru a lăuda Cerul și a mai pune o sărbătoare în plus, în

calendar, porunci să se tragă clopotele. Toată lumea dădu fuga la biserică. Nonote și răposatul Pattouillet tocmai se împotmoliseră în rugăciunea lor, căci îi furase somnul. Au fost însă treziți de cei care strigau: „Pentru doi bănuți, apariția sfântului Mihail, din ordinul regelui!”

Jean își continua goana pe acoperișuri. Acum ajunsese în strada Bac; și cum se găsea chiar deasupra șemineului din camera de culcare a domnișoarei Léonie de Parthenay. coborî pe burlan, cercetă odaia unde fuseseră adunate toate minunățiile luxului și ale opulenței. Văzu o scrisoare începută și citi aceste rânduri: „O, *dragul meu, ne rămâne trista consolare de a putea...*” Jean scris dedesubt: „Fanchette, te voi iubi mereu!” Stropi hârtia cu lacrimile sale, dar auzi pe cineva tușind în odaia de alături, așa că se urcă pe burlanul șemineului, cu câinele după el, până când ajunse pe acoperiș. Nu se mai opri decât la arhiepiscopie, unde se făcea o hirotonisire cu ocazia apariției sfântului Mihail. Jean intră, cu roba lui neagră, care fu luată drept sutană. Când îi veni rândul, se aplecă și se așeză în genunchi; dar iată că iar îl apucară furiile, îl înșfacă de picioare pe cel hirotonisit, îl trânti, îi bătu pe acoliții săi, ba chiar și pe preot, și-l mușcă de părțile carnoase pe teatinul Robustinet, duhovnicul doamnei de Plaidanon, lucru ce o amărî foarte tare pe aceasta. Cumplită încăierare! Robustinet striga:

— Ăsta-i dracul! Lumea repeta:

— E dracul pe care sfântul Mihail nu l-a omorât decât pe jumătate! Își vine în fire! Păzea!

Arhiepiscopul fugi, țipând... Diavolul se luă după el. Fiecare striga, se lamenta... Atunci paznicul, trecând prin mulțimea ce rămăsese cu gura căscată, se duse să caute un polițai ca să-l aresteze pe diavol și să-l vâre la Conciergerie (ăsta e iadul de aici, de pe pământ). Dar gărzile franceze refuzară să se preteze la așa ceva. Rumoare în întreg Parisul! Femeilor care sporovăiți, bătrânilor

care tremurați. Însăși poliția nu mai pricepea nimic, ceea ce nu era chiar mare pagubă! Ai fi zis că se apropie sfârșitul lumii. Atunci, în acel înfricoșător dezastru s-au găsit trei răufăcători condamnați la moarte pentru că falsificaseră bani, care își asumară sarcina de a-l aresta pe diavol, în loc de a se duce la spânzurătoare...

Intrară în arhiepiscopie... și-l găsiră pe arhiepiscop la masă, înfulecând o prepeliță, pentru a mai prinde puteri. Jean dispăruse, după ce-l trăsesese de urechi, spunându-i:

— Îndreaptă-te, păcătosule!

În toiul acelei harababuri, bietul Jean-Louis se duse *pedibus cum jambis*^[24] pe străzi. Din instinct, se îndreptă către jupânul Plaidanon. Îl lăsară să treacă și pe el, și pe câinele său.

— Domnule, îi zise Plaidanon, ai venit pentru vreo afacere?

— Pentru o afacere, răspunse Jean-Louis cu calmul unui neamț care-l studiază pe Kant.

— Ce afacere?

— O sechestrare.

— Imobiliară?

— Nu, corporală.

Rostind cuvântul, Jean îl înșfăcă pe maestrul Plaidanon de curea și-l scutură cu toată puterea. Plaidanon începu să strige. Lui Jean i se păru nostim că o râșniță ca Plaidanon se poate revolta. Îl puse între genunchi, ca pe o păpușă și-i altoi câteva. Slujbașii dădură năvală, dar cărbunarul răsturnă un sac cu scuzi, pe jos; Plaidanon leșină, Courottin începu să adune cu mâinile și cu gura, iar Jean trecu liniștit, la doamna Plaidanon, alături de care se așeză, foarte familiar, pe canapea.

— În sfârșit, iată-te, dragă, zise doamna Plaidanon care, recunoscându-l pe Jean-Louis, se prefăcu a-l lua drept soțul ei, din pricina robei; ai întârziat cam mult; ai fost reținut la Palatul de Justiție?

— Da, zise Jean-Louis și se sprijini de umărul procurăresei, întocmai ca un cotoi tânăr care vrea să se joace.

— Bietul de tine! și doamna Plaidanon îl sărută pe frunte și-l mângâie.

— Stai un pic, zise Jean-Louis, grav, așteaptă.

— Nu, răspunse ea cu voce slabă. Dragul meu Plaidanon...

— Haidem! zise Jean-Louis. Se ridică, își scoase roba, o împături liniștit, în patru și i-o puse pe genunchi, având grijă să nu ocupe un volum prea mare. Doamna Plaidanon privi pe furiș toate acele pregătiri, cu niște ochi plini de voluptate, dar răutăciosul Jean îi surâse cu mutra unei maimuțe care e pe cale să facă o poză. Doamna Plaidanon se apropie și...

— Ptiu! strigă Jean-Louis făcând un gest care dovedea în mod sigur că se smintise. Și arzându-i o palmă zdravănă peste fund, doamnei Plaidanon, își luă roba și porni în goană pe scări, coborând câte patru trepte deodată. Făcu mia lui și optzeci de metri pe minut, timp de zece minute și se trezi într-un club, în mijlocul unor oameni care vorbeau cu dezinvoltură. Mânat de o inspirație profetică, noul Daniel se așeză la mijloc, se urcă pe un scaun și strigă, cu chipul înflăcărat:

— Dacă vreți să cunoașteți viitorul... iată pronosticurile din *l'Année perpetuelle*... toți Merlinii, sau alde Mathieu Laensberg n-au vorbit niciodată mai adevărat. (Ascultați, ascultați!)

Va exista și în acest an un rege (Mișcare în diverse sensuri); acest rege este... Creatorul, care n-a schimbat niciodată legile, nici pe miniștrii; natura va merge înainte, fără reacții și fără a șovăi.

Ușoară întrerupere.

— Vor exista eclipse, niște eclipse ale bunului-simț, în unele capete. (Murmure.) Cât despre eclipsele planetare, sigur că vor exista, mai ales dacă astrele se vor plasa în așa fel, încât ele să poată avea loc. (Gest de convingere.) În ceea ce

privește datele lor, la momentul oportun... e greu să pui rămașag dacă se vor întâmpla ziua sau noaptea, dimineata sau la amiază.

Anul acesta, principii vor da îndărăt, miniștrii vor merge înainte și Franța, înapoi; bărbații, pe de lături, dacă vor fi beți; încovoindu-și spinarea, dacă vor slujbe; sau cu fruntea sus, dacă sunt liberi și cinstiți; în pușcărie, dacă au datorii și ad *Sanctam Pêlagiam*^[25] dacă au vrut să introducă rațiunea prin contrabandă; în plus, cei săraci vor merge cum vor putea, iar morții nu vor mai merge deloc^[26].

În acest an, bătrânețea va fi declarată incurabilă de către toți savanții medicinei, poftindu-i pe oameni să se ferească de ea. Dar nimic nu va egala boala dominantă! Ea va fi cumplită, molipsitoare, endemică și epidemică, laxativă, dureroasă; îi va apuca pe guvernanți ca și pe guvernați, iar diagnosticul ei va fi strigătul de: „Aur! Aur! “

De asemenea bogații vor avea bani, iar cei săraci îl vor vedea pe dracu în fundul pungii lor, în vreme ce orbii nu vor mai vedea nimic. Surzii nu vor auzi aproape deloc, șchiopii vor șchiopăta de un picior, ologii de amândouă! Garantez că niciun medic nu va putea încălzi iarna picioarele celor pe care îi vor vindeca. (Agitație generală).

Va exista grâu! Dacă va crește bine și nu va avea nimic de îndurat din pricina vântului, a ploii, a soarelui; la fel va fi și cu prunele din Tours, cu măslinile din Languedoc, cu nisipul din Olonne, cu fetele din Paris, cu pedanții din Cartierul Latin, cu burghezii de treabă din Marais, iar rentierii vor face coadă la Trezorerie.

Anul acesta autorii vor fi mândri, funcționarii vor fi insolenți, comedianții, greu de condus, iar femeile vor fi îndrăgostite. Cât despre bărbați, ei nu vor fi decât pe moment, fapt de care femeile se vor plânge.

Vor muri niște prinți mari. Dar cu niciun minut înainte de ora fixată de hotărârea Parlamentului

veșnic și vor fi însoțiți de toți supușii lor, ceea ce mi se pare o greșeală a naturii.

În rest, în ciuda planurilor făcute de Mica Provență, Sicilia va rămâne la locul ei și Neapole, acolo unde se află; vom dori doar să-i vedem pe locuitorii lor ceva mai viteji; pe englezi, să-i vedem cu mai puțin orgoliu, pe francezi, cu mai puține gloanțe în cap și cu mai puține lanțuri la picioare care să-i împiedice să joace, căci se presupune că de vorbit, nu mai vorbesc...

În sfârșit, la primăvară vor fi trandafiri, la iarnă, țurțuri, la vară, grâne, la toamnă, struguri. Universul va fi mereu populat de o rasă ce se va înmulți din propria ei cenușă, întocmai ca pasărea Phoenix! Și pe acest mușchi, acest microcosm de insecte se vor bate, se vor sfâșia sau vor fi liniștite. Vor exista întotdeauna impozite, vexațiuni, etc. Dar ce văd? Stați un pic... Nu văd nimic! Ba da, disting... pământ, mare, cer, stele! Și numele unui iezuit... Ei drăcie, vedeți și dumneavoastră?

Abia atunci Jean-Louis sesizând timpul prezent, timpul de astăzi, relua cu glasul lui de tunet pe care i-l cunoașteți:

— Curaj, generoși apărători ai Fanchettei! Curaj! Săpați înfricoșătoarea stâncă ce se înalță cutezătoare în mijlocul Galiei, săpați! dar săpați bine! Va cădea peste capetele voastre și vi le va zdrobi! (Râsete generale.) Pe voi și cratițele voastre; dar n-are importanță, săpați! Veți pieri pe câmpul de onoare; dar nu vă temeți de nimic, îmi asum sarcina epitafului vostru... Pentru a vi-l scrie, voi tăia toate penele găinilor din Maine și din Bretagne. Siguri că veți cuceri o prețioasă nemurire, căci ridicolul nu moare niciodată în Franța, continuați să lansați în aer strigăte de neputință... Veți ajunge, v-o prezic, la înălțimea eroilor lui Cervantes. Va fi sublim pentru om să se reîntoarcă la barbarie. Născut sub semnul racului, acest secol va avea gloria de a face fluviile să curgă spre izvoare, de a-i prăvăli pe cei mari, de a-

i ridica pe cei mici, de a pune carul înaintea boilor, și de a face rațiunea să zboare în jurul tuturor capetelor, fără să poată pătrunde în ele (Agitație, urale prelungite.)

Toți rămaseră cu gura căscată și Jean profită de uimire pentru a o șterge. Alergă, prompt ca fulgerul, trecu prin Passy, Neuilly, Souilly. Pouilây, Caylly, Lysy, Bercy, Crécy, Foilly, Raincy, Viry, Grecv, Farcy, Lagny, Charly, Marly, Etrépilly, Rumilly, Babigny și Ivry. Ajunse tocmai când se pregăteau s-o mărite pe domnișoara Jolynet cu domnul Hustus... Jean puse mâna pe mireasă, o luă cu forța și...

— Cum, cum, nepotul meu? strigă Barnabé gesticulând din vârful carului cu fân; copil zurbagiu! Asta argument, nu glumă! Dar, mă rog, la urma urmelor, e ceva firesc!

Înainte ca unchiul Barnabé să fi coborât, Jean, cu roba în mână și cu câinele alături, alergau cu o mie optzeci de picioare pe minut.

— Era nepotu-meu! zise Barnabé.

— Vei plăti în locul lui, strigă mirele.

— Mă îndoiesc...

— Îl vom da în judecată.

— Să vedem...

— Renunțăm numai dacă ne plătești daune-interese...

Unchiul plăti și porni în urmărirea lui Jean.

Acesta, ajuns aproape de Paris, se simți obosit. Se opri, se așeză pe o bornă și o strigă pe Fanchette, din toate puterile. Câinele, înțelegând jalea stăpânului său, scoase niște urlete lugubre. N-am posibilitatea de a face să răsunе ecourile, fiindcă se aflau amândoi în plină câmpie.

Intră în Paris obosit și înnoroiat. Ajunse în bulevardul Saint-Martin, cu privirea rătăcită, dar cu un început de judecată. Primul rezultat al acestei judecăți a fost că a sărutat-o pe bătrâna negustoreasă de prăjituri, numind-o draga lui

Fanchette. Apoi i-a dărâmat dugheana și i-a risipit toate aluaturile. Femeia a început să țipe, s-a adunat lumea, oamenii au căutat să se informeze ce s-a întâmplat. nucleul s-a îngroșat, bătrâna s-a smiorcăit, lumea a prins a șușoti: „*Ce e? Ce e?*” Dar Jean-Louis și câinele său cu o gogoasă în gură alergau ca niște posedați. Unchiul ajunsese și zise:

— Era nepotu-meu! L-au luat de guler, el s-a lăsat luat și a plătit. Dar n-a făcut asta decât după ce a argumentat, a dovedit, și a convins-o pe bătrână că... că... că...

Făcându-se seară, Jean intră la un spectacol de teatru; se juca *Dezertorul*... începu să plângă atât de tare, încât toată lumea se uita la el. Un domn foarte onest, venit din provincia Maine, îl preveni că devenise obiectul atenției generale. Jean îi mulțumi foarte politicos, printr-un pumn zdravăn, care-i zdrobi nasul; câinele începu să latre, vecinii încercară să-l potolească pe Jean, care-i luă la bătaie. Parterul se amestecă și începu să strige:

— Afară! Afară!

Insultat, Jean sări în mijlocul parterului și începu a împărți lovituri zdravene în dreapta și în stânga. La rândul său, câinele imitându-și stăpânul, mușcă și el, tot zdravăn, pulpele picioarelor. Stăpânii pulpelor zbierară, șuierară, urlară, lojile aplaudară, bătrânele fugiră, tinerele admirară forța musculară a triumfătorului. Inevitabila gardă franceză sosi, cu un comisar în robă neagră... Parterul fu încercuit. Atunci, cum disputele particulare se și isprăviseră, Jean se strecură pe sub banchete și când comisarul cu robă neagră apăru la un capăt, Jean apăru la celălalt, îmbrăcat cu roba lui. Îi spuse apoi unui polițai din gardă să se ducă și să-l aresteze pe falsul comisar. Polițaiul care visa să ajungă caporal, se grăbi să dea dovadă de zel și-l înșfăcă pe adevăratul comisar. Cu cât acesta din urmă susținea că el e cel adevărat, cu atât polițaiul îl înghiontea mai tare; pe scurt, îl

duse la închisoare, împreună cu cel pe care Jean îl desemnase drept autorul încăierării.

Apoi Jean-Louis o porni la întâmplare. Pașii îl duseră în strada Ogniard, în bârlogul lui Courottin. Urcă încet scara din vârful piscului și după o sută optzeci și trei de trepte ajunse pe palierul pe care dumneavoastră îl cunoașteți... Intră în maghernița unde bătrâna sibilă care-l adusese pe Courottin pe lume era ocupată să-și dea sufletul.

— Ah, iată-te, domnule medic... Ai întârziat cam mult... dacă ți s-a promis un scud, eu nu-ți voi da decât treizeci de bănuți...

— Fie și treizeci, zise Jean-Louis.

— Atunci cincisprezece...

Jean nespunând nimic, bătrâna strigă:

— Zece bănuți sau cară-te!

— Te simți rău... zise Jean. Chipul dumitale... Ar trebui să iei...

— Să iau! strigă bătrâna adunându-și forțele. Să iau! Iau orice dacă leacul se împacă și cu conștiința mea! Muribunda, văzând o lumânare arzând, zise:

— Fie-ți milă, domnule, și stinge-o! Cuvintele nu-i nevoie să se vadă... E o lumânare de șase bănuți! Ah! Ticălosul de fiu-meu mă va ruina!

Dând să se așeze, Jean se prăvăli într-un fotoliu vechi, tapițat, care se făcu praf și șaptesprezece mii de franci, în ludovici de aur, se rostogoliră prin odaie.

— Hoții! Mă omoară! Și bătrâna cu părul lătos se ridică, ridurile i se contractară, dinții îi clănțăniră, ochii îi erau rătăciți:

— Comoara mea! Hoțul!

La aceste cuvinte, Courottin intră și bătrâna își dădu duhul de durere, mușcându-și, cu furie, ludovicii.

Trebuie să-i dăm dreptate și lui Courottin: își iubea mama.

— Mamă! strigă el, fără să observe ludovicii. Mamă, biata mea mamă!

Vărsă câteva lacrimi. Jean-Louis plânse și el. Courottin ridică trupul care mai era cald încă, îl puse pe patul mizerabil, scoțând totodată cei trei ludovici pe care bătrâna avară și-i vârase în gură, parcă spre a-i lua cu sine în mormânt.

Jean-Louis fu consternat de spectacol, se întoarse, gânditor, la locuința paternă.

Îi deplângem sminteala! Ne bucurăm totuși de faptul că-și va regăsi bunul-simț... deși domnul Barnabé, urcat pe un hipogrif, nu zburase să-l caute și în regiunile lunare... Dar să-l și plângem, fiindcă revenea la durerile sale! Fanchette era pierdută pentru totdeauna! La acest gând, Jean plânse, își smulse părul, nu vru să mai mănânce, nu-i mai ascultă nici pe tatăl, nici pe unchiul său. Fluctuația lunii, suportată de trupul său, se transmise sufletului. Sporovăi, deliră, vorbi despre Fanchette, îi mustri pe duce și pe *pair*, mângâie câinele care-l privea cu tristețe, vorbi cu aerul, cu focul, cu vântul, cu pământul, le adresă jelaniile și suspinele sale pentru ca ele să le transmită iubitei lui. Își sfâșie hainele întocmai ca Iacob; nu simțea nimic, nu auzea nimic, nu mai respira, nu mai voia nimic decât un singur lucru: pe dulcea lui iubită, pe Fanchette a lui! Cea care l-a sărutat pe buze, cea cu care trebuia să se însoare, cea care seara trebuia să... O ridică în slăvi, o mângâia, îi înapoie sărutul... Pentru el, ea era palpabilă, deși lipsea... Sări în sus, de bucurie, iar câinele îl imită. Moș Granivel gemu și se rugă. Cât despre profesor, el îl urmărea pe Jean peste tot, pe scări, în curte, raționând, argumentând, dovedind, deosebind, dizertând... După trei zile, exaltarea încetă. Jean căzu pe patul Fanchettei. Profesorul începu să vorbească, dar Jean adormi.

Să-l lăsăm să doarmă, iar noi să ne ocupăm acum de oamenii care nu au odihnă. Cititorul trebuie să fi ghicit că vreau să vorbesc despre Léonie, despre marchizul de Vandeuil și despre

ducele de Parthenay. Numai ducele e fericit, căci și-a regăsit fiica iubită. Vandeuil, care-și dă seama de toate urmările evenimentului, își face la repezeală un admirabil plan pe care-și propune să-l execute cu perseverență. A calculat și a cântărit totul și e destul de dibaci pentru a cuteza orice. Îl vom urmări, în curând, pe drumul lui întortocheat. Până atunci, cititorule, îngăduie-mi să mă duc să mă culc, fiindcă mi-e somn și fiindcă menajera mi-a adus boneta de bumbac. Noapte, bună!

CAPITOLUL XV

„Trăia prin fiica sa, și nu prin sine însuși”

Poem de JONAS

*„Vin ca un criminal, căindu-mă-ncurcat,
Fără să trag nădejde că mai pot fi iertat”*

Comedia *Soțul libertin*, de un anonim

*„Îl știi cumva pe-Onuphre? — De el n-am auzit!
— Onuphre are spirit... — A, va ajunge mare!
— Umil e și smerit... — Păi a și parvenit!”*

Comedia *Protectorilor*, de un anonim

Cititorule, cred că momentul de reflecție asupra nestatorniciei lucrurilor omenești vine tocmai la țanc. Mărturisește că am dreptul să introduc în această interesantă istorie, șapte sau opt pagini doldora de dialoguri privind felul cum urcă și coboară roata norocului. Dar declar că te scutesc de aceste banale reflecții, cu condiția de a lua ferma hotărâre să te gândești la viitor și să-ți asumi sarcina de a citi pasajul din Seneca: *de Fortuna*.

În ce mă privește, voi relua firul povestirii și mă voi așeza în spatele trăsurii ducelui de Parthenay, pentru a o urmări pe fermecătoarea Léonie.

În timpul drumului, ducele o copleși pe fiica lui cu întrebări, dar la toate Fanch... ce era să zic? domnișoara de Parthenay nu răspundea decât monosilabic, ceea ce vă demonstrează îndeajuns că se gândea la Jean-Louis.

Ajunse, în sfârșit, la palatul care de-acum încolo, devenea locuința ei; în vestibul, se întâlni cu Ernestine de Vandeuil, care-i ieșise înainte.

— Nepoată, iat-o pe fiica mea! strigă ducele în culmea fericirii! Marchiza o sărută. pe Léonie cu o mișcătoare sensibilitate. Cât despre duce, cred că ar fi spus întregului univers că-și regăsise fata dragă

Domnișoara de Parthenay a fost instalată în apartamentul ocupat odinioară de mama sa. Ernestine poruncise să fie deschis; frumoasele mobile fuseseră șterse de praf, husele scoase și totul în acele odăi dovedea lux și măreție.

Ducele, declarând că voia să mănânce în familie și fără inoportuni, poarta palatului fu închisă pentru toată lumea. Marchizul nu întârzie să-și salute unchiul și pe Léonie. Chipul îi era calm și vesel. Și totuși în pieptul lui erau zăvorâte toate urile iadului.

— Dragă verișoară, spuse el apropiindu-se de Léonie, acum nu pot decât să mă felicit că te-am răpit, căci fără asta, unchiul nu și-ar mai fi regăsit niciodată fiica iubită, iar noi, o verișoară încântătoare, pe care o vom iubi cu sinceritate.

— Îți iert și eu greșeala, zise ducele. I-am iertat și lui Duroc crimele a căror amintire vreau s-o îngrop! Și ducele o îmbrățișă din nou pe Léonie.

— Unchiule, îți făgăduiesc că începând de astăzi, casa de plăceri va înceta să mai existe. După ce a fost locuită două zile de Léonie, nu mai poate adăposti pe nimeni. Cât despre mine, mă voi schimba; renunț la diavol și la operele lui.

— Bine, nepoate! strigă ducele. Marchiza își privi soțul cu un aer de neîncredere.

— Da, dragă Ernestine, reluă marchizul, nu voi mai fi nestatornic; această aventură va fi ultima; mă reîntorc la soția a cărei afecțiune și frumusețe nu le-am cunoscut îndeajuns.

— Dragă Léonie, zise marchiza cu o bucurie străbătută de unda melancoliei, îți voi datora deci

și fericirea mea. Deși rostise asemenea cuvinte, nu prea era înclinată să creadă în ele, până într-atât i se părea de imposibilă convertirea soțului.

— Ce ai tu, fata mea? întrebă ducele; nu scoți o vorbă, frumosul tău chip e aproape trist...

— Tată... Léonie rosti acest cuvânt pentru prima oară și inima paternă a bunului senior fremătă de plăcere. Tată, continuă ea roșind și aproape buimăcită, cum aș putea fi veselă? Am fost luată pe sus din mâinile binefăcătorilor mei care mi-au vegheat copilăria. Ei s-au bucurat de primele mele mângâieri, de primul surâs al chipului și al sufletului meu; pe dumneata nu te cunosc decât de câteva momente; vreme de șaisprezece ani, tatăl meu adoptiv m-a copleșit cu dovezile unei adevărate iubiri părintești. Și toată dragostea mea... Tată, astfel de legături nu se rup fără să nu simți în mod dureros... Crede-mă că mă strădui să te iubesc și pe dumneata la fel... Simt că-mi va fi ușor

— Fata mea, această naivă mărturisire face să-mi sporească dragostea pentru tine... Și-i strânse mâinile într-ale sale, învăluind-o cu o privire afectuoasă.

Vedeți că Léonie se ferea să vorbească despre Jean-Louis și despre dragostea lui; cei care au iubit vor simți de ce; celor insensibili, mi-ar fi rușine să le explic acest lucru.

Începând din acel moment, între Léonie și Ernestine se stabili cea mai agreabilă amicitie; amândouă se simțiră demne de sentimentul ce le unea! Se pare că cei care ascund în suflet o undă tainică de melancolie se simt atrași unul de altul printr-o simpatie mutuală, de la prima vedere, de la primele cuvinte.

La masă, marchiza fu foarte mirată de atențiile aproape amoroase ale soțului ei și paloarea obișnuită a chipului ei frumos căpătă o ușoară nuanță trandafirie. Răspunse la avansurile conjugale cu acea receptivitate care-l însuflețește

întotdeauna pe cel ce primește dovezile de bunăvoință ale unei ființe din pricina căreia a suferit tot timpul.

Se amuzară mult pe seama Léoniei care se mira de toate micile ceremonii de care sunt înconjurați cei mari. Copil al naturii, în timpul mesei se consacraseră în întregime bucatelor și nu concepea să nu te servești singur. Obișnuită să-i vadă pe moș Granivel și pe pyronian legându-și șervetele albe la gât, începu să râdă văzând cum tatăl și verișorul ei caută să se lipsească de ele, cerând de băut valeților pe jumătate respectuoși, pe jumătate obraznici, și în sfârșit, necunoscând numele mâncărilor pe care le îngurgitau. Surpriza ei atinse culmea, văzând că fructele de la desert fuseseră așezate în fructiere de argint cu picturi, etc. etc. În timpul mesei, au căzut de acord că Léoniei îi trebuiau o trăsură și un vizitiu, un valet de cameră pentru apartamentul ei și mai multe slujnice. S-a discutat multă vreme despre cumpărăturile ce trebuiau făcute; fiecare își spuse părerea; seara trecu cât mai vesel cu putință, iar marchizul a fost tot timpul de o rară amabilitate cu soția sa, care gusta farmecul de a se simți iubită și tremura ca nu cumva să fie vorba de o iluzie sau de un vis.

Retrasă în apartamentul ei, Léonie nu mai admiră, de data asta, ca la Plaidanon, strălucirea, luxul și somptuoasa bogăție a dormitorului ei; nu; se așază pe un fotoliu și cu capul în mâini începu să se gândească la uriașa barieră la obstacolele de netrecut rare o despărțeau de iubitul ei. Își scoase buchetul de flori naturale de portocal, care-i parfumasă sânul și-l sărută, plângând cu lacrimi sincere; apoi, apucând pana, începu scrisoarea ale cărei cuvinte le cunoaștem; dar dându-și seama cât de greu va fi să corespundă cu Jean-Louis se opri și, dezbrăcându-se singură, cu promptitudinea obișnuită, se vârî în pat, blestemând evenimentele care o despărțiseră mereu de Jean-Louis.

De-abia se băgase în pat că și apăru camerista marchizei.

— Ce dorești? o întrebă Léonie.

— Domnișoară, am venit pentru toaleta dumneavoastră de noapte...

— Îți mulțumesc, dar n-am nevoie de nimeni.

— Domnișoară, scuzați-mă, că am sosit prea târziu, dar doamna m-a ținut mai mult ca de obicei, căci domnul se culcă astă-seară în apartamentul doamnei... Sunt trei ani, murmură Victoire, de când nu s-a mai întâmplat așa ceva. Nu ne vom referi la... acest lucru și nici la comentariile pe care frumoasa cameristă le făcu pe seama infidelităților marchizului, așa că vom trage o cortină pudică peste palatul de Parthenay. Căsătoria e un lucru mult prea serios pentru ca să glumești pe seama ei. Poți să știi ce ne este rezervat și nouă?

Cititorule, acum trebuie să ne ocupăm de un personaj puțin important, dar pe care-l veți vedea mereu când va avea de obținut un loc, de câștigat un ban și de făcut plecăciuni. Courottin deci, nu dormea nici el mai mult decât Léonie și decât doamna de Vandeuil, numai că aceasta din urmă nu dormea din cu totul alt motiv.

Vicleanul slujbaș știa din experiență că atunci când e vorba despre cei mari, nu trebuie să pierzi niciodată niciun minut. Or, încă de dimineață, după ce s-a îngrijit de maică-sa, a dat fuga la doamna Plaidanon și, cățărându-se pe scara întortocheată a ajuns la Justine, aflată încă în pat.

— Cine-i acolo? strigă camerista.

— Eu sunt, Justine! Deschide! îmbracă-te repede!

Subreta sări din pat și veni să deschidă. Courottin avea prea multe afaceri în cap pentru a-și pierde timpul cu dezmierdări; Justine fu foarte surprinsă de faptul că slujbașul fără s-o sărute sau măcar s-o mângâie, îi spuse:

— Dragă Justine, află că ne-a pus Dumnezeu mâna în cap! îmbracă-ți imediat cele mai frumoase haine și vino cu mine.

— Și cine-o scoală pe doamna?

— Las-o și grăbește-te!

Seriosul slujbaș o convinse pe Justine.

— Ei bine, Courottin. cară-te! Trebuie să mă îmbrac... spuse ea cu o privire ironică.

— Hai, lasă... Mai curând vin să te ajut, zise slujbașul râzând.

— Ah, Courottin, și decența?

— Și averea, Justine? Ea trece înaintea a orice! Și la urma urmei, nu suntem ca și căsătoriți?

— Ticălos mic ce ești!

Cuvintele însoțiră un sărut pe care Courottin îl depuse foarte drăgăstos pe frumosul sân al Justinei. În sfârșit... Nu, nu în sfârșit, ci după... Courottin o ajută pe fermecătoarea subretă să-și isprăvească toaleta întreruptă, apoi o porniră la drum, spre palatul contelui de Parthenay, călăuziți de Speranță și de Ambiție.

— Ascultă, Justine, îi spuse Courottin pe drum, dacă reușim să capeți locul de cameristă la Fanchette...

— La Fanchette? strigă Justine mirată.

— Da, dragă. Fanchette e acum domnișoara de Parthenay. Cum s-a întâmplat asta? Nu ne privește! Ceea ce ne interesează, e grija pe care trebuie s-o avem de a urca, și cât mai repede cu putință; cum deocamdată încă mai suntem în noroiul în care e așezată, cu capătul de jos, scara celor mari, trebuie să ne cățărăm cât mai repede pe o treaptă onorabilă. Asta-i toată afacerea noastră! Or, dragă Justine, vei avea multe de observat în casa ducelui. Mai întâi, ai grijă și câștigă-i încrederea Léoniei în așa. fel, încât să-ți destăinuie secretele; fă-te utilă, necesară, indispensabilă, căci protecția ei va fi pentru noi ca minele din Potose.

La gândul de a fi camerista fiicei unui duce, imaginația Justinei începu a făuri cele mai

îmbietoare planuri și perechea își mări pasul.

— Ascultă, Justine, cred că domnișoara de Parthenay îl iubește pe cărbunarul ei; treaba ei, dar eu socot că nu trebuie să încurajezi această dragoste, pentru că niciodată nu va avea șanse de reușită. Va trebui să faci apel la toată dibăcia ta pentru a o aproba în fața fetei și a o denigra în fața tatălui; în plus, te rog să mă consulți ori de câte ori se ivește vreo ocazie delicată.

Tot vorbind astfel, ajunseră la palat; dar elvețianul îl lăsa pe Courottin să treacă și o opri pe Justine.

— Asta tinara și frumoza domnișora nu intrare!

— Scuză-mă, domnule portar, dar e camerista pe care a cerut-o domnișoara de Parthenay.

La aceste cuvinte, elvețianul nu mai zise nimic, iar îndrăznețul Courottin ajunse până în antecamera domnișoarei de Parthenay datorită cuvintelor magice:

— E camerista cerută de domnișoara de Parthenay! Era mult prea de dimineață pentru ca toți valeții să se fi trezit.

Courottin nu fu deci oprit decât de doi lachei și de elvețian. Léonie, trează și îmbrăcată, se tot întreba cum avea să-și folosească timpul. Începutul scrisorii lui Jean-Louis se oferă privirilor sale, când două ciocănituri mici ce răsunară slab în ușa o făcură să se ridice în grabă. De îndată ce se întoarse cu fața, zări în ușa întredeschisă mutra răutăcioasă a lui Courottin. Constatând că Léonie nu-l oprise, slujbașul se strecură, ca o pisică, în odaie.

— Ah, dumneata ești, prietene? zise Léonie.

La aceste vorbe măgulitoare, ideile pe care Courottin și le făcuse despre cei mari și insolența pe care socotea că trebuie să și-o însușească pentru a parveni, fură date peste cap. „Prietenui ei!... ricană el; și-a pierdut mințile”.

— Da, domnișoară, spuse, înclinându-se.

— Vii, desigur, din partea lui Jean-Louis?

— Da, domnișoară, replică îndrăznețul solicitator fără să ezite.

— Ce ți-a spus? Vorbește...

Fără să se intimideze, Courottin replică:

— Ah, domnișoară, domnul de Granivel e nebun din pricina dumneavoastră.

— Ce-a făcut ieri? Trebuie să fie foarte mâhnit... Ce se va întâmpla cu dânsul?

— Domnișoară, vă va spune el însuși... în acest moment, vin să vă reamintesc de făgăduiala pe care ați făcut-o... Știți cât vă sunt de atașat...

— Da, prietene, nu voi uita niciodată ceea ce-ți datorez... Jean-Louis...

— Justine! strigă slujbașul.

Și Justine apăru.

— Domnișoară, reluă Courottin, am venit numai în interesul dumneavoastră, căci vă trebuie o cameristă care să vă iubească și care să vă poată face unele servicii.

Slujbașul se opri, accentuând asupra ultimului cuvânt.

— Luați-o pe viitoarea mea nevastă, adăugă el; o cunoașteți; ea vă va iubi și-i veți putea încredința orice secret. Justine a mea e o perlă... vă va fi devotată. Și dacă domnișoara vrea să corespundă cu domnul Granivel, o voi servi... Courottin o trase pe Justine de rochie și ea tăcu.

— Într-adevăr, Justine, o întrerupse îndrăgostita Léonie.

— Domnișoară, stăpânului nu i-ar plăcea să vă cer o răsplată pentru serviciile mele; inima mea, zise ipocritul bătându-se peste piept, v-a aparținut întotdeauna. Totuși, dacă vom avea nevoie de protecție pentru a ne înjgheba o situație modestă, veți îngădui să-mi iau libertatea și să mă înfățișez...

— Poți să-mi ceri orice vei vrea, prietene, și dacă-mi va sta în putere, îmi va face o adevărată plăcere să solicit orice pentru tine!

— Ah, domnișoară...

Și Courottin se retrase udând cu lacrimile sale mâna Léoniei.

Justine vru să se întoarcă la doamna Plaidanon ca s-o anunțe că nu mai poate rămâne în slujba ei. Dar vicleanul slujbaș se opuse, observând, în mod foarte judicios, că nu trebuie să-ți părăsești niciodată o nouă slujbă, luată cu asalt... (Aviz solicitorilor!) Plecând, Courottin o privi fix pe subretă și-i spuse pe un ton sever:

— Ai înțeles, Justine?

— Am înțeles, Courottin; nu te teme de nimic!

— Nu-ți cer, zise el decât să-mi fii credincioasă... căci știi... averea, înainte de orice... O sărută și părăsi palatul.

În aceeași zi, Justine fu instalată, iar singura nemulțumită a fost Victoire; fiindcă pierduse mult în ochii lacheilor după sosirea logodnicei lui Courottin.

În ce-l privește pe acesta din urmă, nemaiputându-se stăpâni, se plimbă toată ziua, fără să revină la slujbă și făurindu-și planuri de viitor. Rezultatul meditațiilor sale fu că trebuia să iasă cu orice preț din noroiul în care-l aruncase soarta și hotărî să plece la Reims, orașul unde altădată deveniai avocat în douăzeci și patru de ore, în schimbul a doi ludovici; pentru Courottin, a ajunge avocat echivala cu dorința unui om nespălat de a avea un săpun de toaletă. Seara se întoarse acasă. Aici trebuie să ne amintim cum se prăpădise bătrâna lui mamă și cum respectuosul ei fiu sosise în toiul scenei în care Jean-Louis jucase un mare rol. Ei bine, trebuie să ne reîntoarcem la acel moment căci, furat de sminteala bruscă a fiului Granivelilor, n-am mai putut urmări cronologic faptele. Din acest punct de vedere, i-am imitat și noi pe istorici.

Courottin vărsă câteva lacrimi sincere în amintirea mamei, sale; tocmai durerea lui fusese cea care-l făcuse pe Jean-Louis s-o ia la sănătoasa.

Imediat după plecarea acestuia din urmă și după primele lacrimi vărsate, Courottin își făcu inventarul averii. „Unu, își zise el după ce numărase ludovicii de aur ascunși în vechiul fotoliu, iată șaptesprezece mii de franci; doi, am luat o sută de ludovici de pe căminul marchizului, care de fapt erau două sute; asta face douăzeci și unu de mii opt sute de franci; trei, o mie de franci economisiți din ciupeli, daruri, bacșișuri, etc.; patru, două sute de franci dăruiți de pyronian... în total, fac douăzeci și trei de mii de franci, al căror proprietar legitim sunt sau aproape, mă rog, oricum îmi ajunge să fiu la casa mea. Hai, Courottin, vei fi tot ce dorești să fii!” Ajungând aici, începu să țină de bucurie. Dar zăbind trupul rece al mamei sale, căzu în genunchi, exclamând:

— O, sărmana mea mamă! Ție și economiilor tale îmi datorez eu mărirea! După această orăție funebră, Courottin se culcă, pe jumătate mâhnit, pe jumătate mulțumit. O plângea pe maică-sa și surâdea la ideea viitoare sale averi. „În sfârșit, își zise el, lacrimile mele n-o vor mai învia pe mama!” Și adormi.

A doua zi, doamna Courottin fu înmormântată cu oarecare pompă și slujbașul urmă convoiul, plângând. Nu ajunsese decât pe la prânz la Plaidanon, unde domnea o mare dezordine de la dispariția Justinei.

— Onorabile caraghios, strigă Charles Vaillant, văzându-l pe micul slujbaș, poți să-mi spui și mie ce ți s-a întâmplat?

— Domnule notar, răspunse Courottin cu o mândrie mult mai mare decât modestia lui de până atunci, mi s-a întâmplat că am devenit cineva, mai grozav decât domnul Charles Vaillant; căci slavă Domnului, am destulă minte ca să-mi croiesc singur drumul în viață... La aceste cuvinte, notarul se ridică și se năpusti spre Courottin. Acesta însă trecu printre picioarele sale și-i sări în spinare,

scoțând strigătul cu care se îndeamnă caii. Notarul, furios, vru să se debaraseze și începu a gesticula; cu cât alerga mai mult, cu atât Courottin își sporea insultătoarele îndemnuri de: dii, dii, diii! Toți slujbașii râdeau. Vaillant răsturnă mesele, hârtiile, cerneala, penele de scris, procedura domnului de V. căzu peste procedura doamnei de C., totul se amestecă. Furios, notarul începu să strige, încercând să scape de povară. Slujbașii sporeau, cu plăcere, tapajul. În toiul acestei scene, Plaidanon dădu fuga neliniștit, crezând că intraseră hoții.

— Ce e gălăgia asta, domnilor?

Auzindu-i glasul, amuțiră cu toții.

— Courottin! strigă procurorul mâniat, ce înseamnă asta? Ce faci?

— Mă răzbun, domnule, răspunse el; și, coborând iute din spatele notarului, se adresă lui Plaidanon:

— Domnule, nu mai pot rămâne în slujba dumatăle; am douăzeci și doi de ani, sunt bărbat, iar mâine voi fi avocat. Dacă veți avea procese, adăugă el cu un râs sardonic, care să ceară elocință și dibăcie, sunt al dumneavoastră. Cât despre Justine, e domnișoara de companie a lui Léonie de Parthenay, fosta Fanchette, pe care ați avut neomenia de a o alunga fără maniere din casa dumneavoastră. Fiți atent... Monsenioru mi-a făgăduit că nu va neglija nimic în ce mă privește și v-o repet, în trei zile îi voi pleda cauza în Parlament. Rămâneți cu bine... Mă duc la Reims cu diligența, dar ne vom mai vedea...

Courottin îi părăsi, lăsându-și spectatorii cu gurile căscate. Plecă într-adevăr la Reims, deveni avocat, își plăti diploma, se întoarse la Paris, a treia zi se înscrise ca avocat stagiar în Parlament, iar în a patra pledă în procesul domnului de Parthenay, pe care ducele i-l încredințase la recomandarea lui Léonie. Înțepând, mușcând, pasiunea, talentul sarcastic pe care le dovediră

noul avocat îi aduseră celebritatea. Să-l lăsăm! Iar noi să ne întoarcem la ale noastre...

CAPITOLUL XVI

„Ea apăru ca o tânără floare rară și frumoasă, căreia nu i-a văzut nimeni nici începuturile, nici progresele, pe care o transplantezi brusc și care înflorește în sera unui bogătaș, pentru a fi podoaba acestuia”

B., Reflecții morale

*„O femeie (Doamne sfinte) Să aibă memorie
Să păstreze-n amintire, cumplita istorie?
O femeie...”*

VOLTAIRE, Henriada

În aceeași zi în care, prin intrigile avocatului Courottin, Justine obținuse locul de cameristă a domnișoarei de Parthenay, Léonie a fost prezentată la Curte. Istoria și prezența ei acolo stârniră multe discuții. Primi o mulțime de complimente în legătură cu frumusețea sa. Seniorii tineri o înconjurară imediat, gândindu-se la averea ei. Dumnezeu știe ce gândea Léonie contemplând de aproape culisele acelui vast teatru, ale cărui scene ne iau atâta ochii! Gândurile ei fură însă demne de o elevă a lui Barnabé. Abia seara, după ce se întoarse de la Versailles, văzu – în timp ce se ducea să se culce – scrisul lui Jean-Louis și jurământul său de dragoste.

— Justine, zise ea privind-și subreta, cum a ajuns până aici?

— Cine, domnișoară?

— El...

— Vă jur, domnișoară, că în timpul absenței dumneavoastră, nimeni n-a intrat aici! Eu n-am părăsit antecamera!

— Dar nu e un vis, o ficțiune, uită-te și tu!

Léonie, în picioare, cu privirea rătăcind, nu credea decât în ce vedea cu ochii ei, nemaiputându-și desprinde privirile de pe literele dragi pe care le cunoștea atât de bine.

Se strădui multă vreme să înțeleagă misterul, dar adevărul istoric ne obligă să spunem că nu l-a înțeles niciodată. Scrisoarea se întâlnește la sânul ei, cu buchetul de flori de portocal. Apoi adormi cu plăcutul gând că Jean-Louis se gândea la ea. O, dulce farmec al iubirii! Fericire a inimii! Nu plânge, cititorule, că uite, mă opresc...

Peste opt zile, ducele dădu o mare serbare în cinstea regăsirii fiicei sale și a prezentării ei la Curte. Courottin, care în ajun câștigase procesul ducelui, a fost și el invitat. Léonie, eroina acestei serbări, a apărut îmbrăcată cu tot ceea ce arta gătelii are mai strălucitor și mai grațios: pe frunte îi scânteiau diamantele mamei sale, dar strălucirea lor era de prisos... La intrarea ei s-a auzit un murmur de uimire care a făcut să i se roșească obraji de sfială, ceea ce a constituit un adevărat triumf pentru tatăl ei. Ca să spunem totul în câteva cuvinte, grația și frumusețea ei au ajuns să întrunească până și sufragiile mamelor care aveau fete de măritat. La început, Léonie nu cuteză să scoată o vorbă, până într-atât îi impusese adunarea. Totuși spre sfârșitul seratei, ascultând nimicurile ce se debitau și șubreda consistență a discuțiilor purtate de o mulțime de oameni renumiți prin talentele și variatele lor cunoștințe, își regăsi ușurința de a vorbi pe care ți-o dă convingerea superiorității.

Am uitat să-l informăm pe cititor că profesorul Barnabé dăduse în fiecare seară lecții lui Jean-Louis și Fanchettei și că cele două ființe ascundeau, sub scoarța lor grosolană, cunoștințe solide. Așa că

ducele repurtă un succes la care nu se aștepta câtuși de puțin; când, spre mirarea generală a salonului, Léonie se încumetă să vorbească, dădu glas expresiilor pitorești și poetice pe care natura le pune în gura celor neobișnuiți cu limba socială^[27].

La primele cuvinte rostite de Léonie, oamenii de literă și oamenii de stat se strânseseră în jurul ei ca și cum ar fi auzit preludiul unui concert. Răspunsurile prompte și fine ale elevei lui Barnabé făcură să se înnoade o discuție deosebit de interesantă, iar fata fu lăudată pentru felul ingenios în care conversa. Profesorul o învățase pe Léonie câte ceva din fiecare știință, rezumate, e adevărat, dar juste și solide, urmărind să-și poată îndeplini rolul ei de femeie, așa cum îl cerea orânduirea socială: adică să placă și iar să placă... Atunci când o femeie e frumoasă și mai rostește și o vorbă de duh, gura ei ca trandafirul o face să fie divină. Ori, vă puteți da seama de succesul Léoniei când fata nu rosti un cuvânt care să nu aibă miez! Un episcop, mirat de câte știa, cuteză chiar să-i pună această întrebare:

— Și ce părere aveți, domnișoară, despre apariția sfântului Mihail?

— Ah, monseniore, zise ea prefăcându-se speriată, oare să existe miracole în zilele noastre?

Fiecare râse fără să vrea.

— Se pare totuși că mai există... zise încurcat, episcopul.

— Da, monseniore, replică fata, cu seriozitate, mai ales când Papii, cu ajutorul câtorva bule, și-au făcut Europa tributară și când Roma, nemaiputând domni asupra naturii omenești, a creat un imperiu al conștiinței. Se pare că soarta Romei a fost să domnească mereu... Dar, de acum încolo, nu va mai domni decât prin monumentele sale.

— Draga mea, zise doamna de Vandeuil, ești deci filosoafă!

— Încerc să fiu dreaptă și să privesc lucrurile clar, din punct de vedere moral.

— E frumos! strigă în calitate de critic, La Harpe^[28], mirat de expresiile ei.

— E mai bine decât bine, răspunse ea.

— Cum ți s-a părut Curtea? o întrebă Vandeuil.

— Și foarte, mare, dar și foarte mică.

— Va rugăm, spre cinstea filosofiei dumneavoastră, domnișoară, o întrerupse Chamfort^[29] care se remarcase prin spiritul său delicat, să explicați sărmanilor muritori, cuvintele unei zeițe...

— Vai, cum să vorbești despre închisoare în fața unui om care abia a ieșit din ea? răspunse cu ingenuitate, fata.

— Vorbiți, vorbiți, insistară trei foști miniștri.

— Ei bine, domnilor, palatul pe care l-am străbătut mi s-a părut plin de gol; iar cuvintele, gesturile acelor automate ieșite din mâna aceluiași meșter și care sunt numite – nu știu de ce – curteni, mi-au dovedit că erau departe de a ajunge la elocința, la măreția expresiilor și sentimentelor pe care le întâlnești cu un etaj mai jos; căci nu suntem împărțiți decât în mari și mici; vă asigur că fleacurile măreției și măreția fleacurilor nu m-au sedus; dar, adăugă ea, cu un surâs fermecător, vorbind astfel despre iarmarocul unde se vând favoruri. Îl hulesc, nu-i așa?

— Fata mea, zise ducele, cum de-ai aflat toate astea într-o zi?

— Fiindcă am fost cu dumneata, tată!

— Nu cruță pe nimeni! strigă Parthenay.

— Nu ești francez, tată? Ceea ce spun, cuprinde fie un compliment, fie o epigramă și, contrar obiceiului dumitale, le interpretez invers.

— Aveți dreptate, domnișoară, nu ne vom mai îndoi niciodată! Sub acest aspect, francezii sunt pe jumătate femei.

— E adevărat, replică Courottin îmbrăcat în negru din cap până în picioare și care încă de la

început strălucise prin spiritul lui sardonice: în general, francezul este atenianul modern, constant în singura lui inconstanță, mobil ca vântul, grațios în tot ceea ce face, râzând de orice; brav până la exces, va îmblânzi Europa și, dacă o va stăpâni vreodată, o va pierde dintr-un pur capriciu, după ce o va fi învins; se va purta cu ea întocmai ca și cu o amantă.

Toată lumea îl luă pe Courottin drept un om superior; începând din acel moment, Courottin fu un om făcut, fiindcă ducele îl auzise. Ar fi prea lung să redau toată discuția. Ernestine nu s-a arătat deloc invidioasă pe superioritatea verișoarei sale și împrejurarea aceasta a legat și mai strâns prietenia dintre ele. Nu există despărțire între două femei care se iubesc cu adevărat. În toiu reunirii celor mai marcanti oameni ai epocii, Léonie a căutat în zadar printre cei mai chipeși dintre ei, vreunul care să poată rivaliza cu Jean-Couis, la care îi fugea mereu gândul. Se felicită pentru alegerea ei și dragostea îi spori din pricina piedicilor. Serata a decis și soarta bietei marchize de Vandeuil. Perfidul ei soț, ros de ambiție și tot timpul îndrăgostit de Léonie, în toiu succesului verișoarei a cărei existență îi răpise averea familiei de Parthenay, s-a jurat să împace din nou totul: avere, dragoste, ambiție. Vai! Strălucita serbare a fost pentru Ernestine semnalul funebru! Trecem peste amănuntele zilei următoare. Vă e de-ajuns să știți că marchiza a fost tot timpul copleșită de atențiile perfidului ei soț. Cum a început să se însereze, acesta s-a învăluit într-o mantie, s-a deghizat și s-a hazardat s-o pornească pe jos, prin Paris; se oprea în fața fiecărui spițer și pasul lui nesigur dovedea o șovăială onorabilă pentru specia umană. În sfârșit, n-a cutezat să intre, dar a pornit-o temeinic prin Paris, îmboldit de planul lui, fără însă a se putea hotărî. Dintr-odată își aminti de Duroc și de felul în care acesta obținuse otrava pe care i-o dăduse ducesei de Parthenay. Imediat zori pasul și o luă

spre Luxembourg. Îl străbătu și ajunse în strada Postes, într-un loc numit „Grădina spițerilor”. Noaptea era întunecoasă și marchizul a bâjbâit îndelung înainte de a dibui o poartă dosnică, fără clanță și fără ciocan de bătut în ea. Căută butonul vreunei sonerii și în timpul acelei operații dificile, simți cum îl sufocau nemulțumirea din suflet și remușcărilor anticipate. Totuși sună. „Duroc nu m-a mințit” își zise marchizul încercând să se gândească la altceva. Nu peste mult timp, auzi niște pași apăsați; pe stradă nu era nimeni, dar el tremură văzând cum strălucește printre crăpăturile porții o lumină șovăielnică și cum un ochi curios îl cercetează cu o grijă plină de teamă.

— Deschide! strigă marchizul nerăbdător.

— Cine ești? întrebă o voce puternică.

— Un om care vrea să se răzbune! Atunci, ochiul neliniștit, strălucind printre crăpături, îl scrută din nou. O rază de lună căzu drept pe chipul lui Vandeuil; necunoscutul nu mai avu nicio îndoială, văzând paloarea și fața schimbată a celui ce voia să intre. Poarta scârțâi din țâțâni, marchizul se strecură înăuntru și cel care-l introdusese spuse cu o voce răgușită:

— Intră, fiu al crimei!

Vandeuil tresări. Hainele ponosite ale pocitaniei, figura sinistră, pletele albe și pasul șovăielnic îl făcură să tremure. Lampa pâlpâindă de-abia lumina vastul tunel pe care-l străbăteau... în sfârșit, ajunseră într-o odaie boltită, plină de vase, de retorte, de lămpi de încălzit, de cuptoare, de scânduri pline cu rădăcini și cu eprubete; ba marchizul văzu chiar și un schelet și câteva cranii omenești puse în ordine și etichetate.

— Ce vrei? întrebă americanul reșezându-se într-un fotoliu mâncat de carii și punându-și din nou ochelarii pe care și-i așezase pe un manuscris, vechi, foarte gros.

— Insolentule! murmură marchizul.

— Insolent! replică bătrânul, ridicându-și nasul din filele manuscrisului. Aici, amice, orice deosebire dispare; suntem la fel ca în fața morții; niciun fel de răzvrătire, fiindcă ești în puterea mea. Viața ta depinde de un gest... Vorbește, ce vrei? Răspunde repede, timpul meu e prețios...

— Americanule, îl întrerupse marchizul amintindu-și de povestirea lui Duroc, vreau să omor o femeie.

— O femeie! strigă bătrânul și în ochi i se aprinseră toate flăcările urii; fii binevenit! Ce fel de moarte i-ai sortit?

— O otravă care s-o facă să zacă mai multe luni.

— Copil ce ești! Niciodată n-am fost de acord cu răzbunarea care întârzie!

— Ține, îi spuse marchizul aruncându-i un fișic cu cincizeci de ludovici printre spatulele și instrumentele ce acopereau masa; grăbește-te!

Văzând aurul, americanul își scoase ochelarii și i se adresă lui Vandeuil:

— Spune-mi, vrei ca victima ta să sufere?

— Nu, să moară fără dureri.

— Asta nu-i o răzbunare! replică încăpățânat, bătrânul. Apoi îi porunci pe un ton tăios:

— Ieși afară și așteaptă!

Încrâncenatul chimist căută într-unul din sertarele sale și cântări într-o balanță un praf. roșcat, din care puse într-o hârtie ceva cam cât trei, patru gămălii de ac, apoi strigă:

— Poți să intri!

Marchizul reveni, furios pe puterea despotică pe care americanul cu pielea roșie o exercita asupra lui.

— Ține, îi spuse bătrânul dându-i otrava, dacă victima ta ia asta, dorința ți se va împlini! Dar să-ți aduci aminte că dacă răzbunarea ta nu e îndreptățită...

— Eu cer otravă și nu sfaturi! strigă marchizul, indignat de tonul lui Maïco-Montezumin; cu ce drept îmi vorbești astfel?

Bătrânul, cuprins de cea mai aprigă mânie, luă o atitudine mândră și impunătoare:

— Cu ce drept? repetă el cu atâta furie, încât se bâlbâi. Cu ce drept? Oricine ai putea fi și dacă demnitățile înseamnă ceva în această zădărnice omenească, află că strămoșii mei au fost împărații Mexicului!

Aici, Maïco-Montezumin, îi aruncă marchizului o privire ironică:

— Ființă plăpândă! Dacă ai ști căror nenorociri datorez starea în care mă vezi... O femeie... O femeie venită din iad... Plămădită din toate otrăvurile și urile, din toate flăcările și furiile...

Mânia crescândă a bătrânului îi aminti marchizului de povestirea lui Duroc și de primejdia în care se afla, alături de Maico, atunci când acesta se gândea la nenorocirile sale. Speriat de propria imprudență, Vandeuil încercă să dreagă lucrurile.

— O femeie, continuă bătrânul, agitându-se în odaia lui, o femeie, înghiți-o-ar iadul! S-o urmărească toți dracii și moartea să-i fie de zece ori mai amară decât altora!

Rostind aceste cuvinte, americanul se așeză între ușă și marchizul speriat de înfățișarea schimonosită de ură a chimistului.

— N-ai și tu o femeie? îl întreabă Maïco-Montezumin, apucându-l pe marchiz de haină. Răspunde!

— Nu, zise tremurând, marchizul.

— Ieși! Cară-te, omule! Și fă-ți victima să sufere cât mai mult... Să-și ispășească vina de a fi femeie! Cu bine!

Și înverșunatul bătrân îi surâse marchizului de Vandeuil. Profitând de momentul în care Maico părea a se hrăni cu ideea morții celei ce fusese pricina nenorocirii sale, marchizul porni repede prin tunel, dar fu urmat de americanul ce bombănea întruna. Când Vandeuil se văzu afară, râsuflă ușurat, trase aerul proaspăt în piept și privi

cerul, cu o bucurie pe care nu și-o mai putu stăpâni. „Îi e frică; și mai vrea să se răzbune” își zise Maico observând gestul marchizului. Îl privi cum fugea străbătând Parisul, zăvorî poarta și-și reluă imensa muncă la care se înhămasese, referitoare la natura lucrurilor.

Poate că într-o zi vom povesti și aventurile urmașului Montezumilor. Ele sunt nemaipomenit de curioase și de natură a justifica ura pe care o purta sexului frumos.

CAPITOLUI XVII

*„Căci arta de-a seduce, nu-i nimeni s-o cunoască
Mai bine decât dânsul, și nici s-o stăpânească. Și nici
nu știe nimeni, sub chipu-i zâmbitor, S-ascundă-așa,
ca dânsul, un plan nimicitor.”*

VOLTAIRE

*„Cel ce nu se răzvrătește împotriva sufletului unui
barbar, înseamnă că n-are nici el, câtuși de puțin,
suflet.”*

MALHERBE

Marchizul de Vandeuil alerga ca și cum s-ar fi știut urmărit de o legiune de diavoli. Ajunse în Piața Maubert, luă o trăsură și porunci să fie dus la palatul de Parthenay. După ce-și schimbă hainele, intră în salon cu chipul vesel și aruncă soției sale niște priviri în care voia să insinueze o dragoste a cărei perfidie, în împrejurarea de față, se aseamăna cu acele flăcări zburdalnice care-l îndreaptă pe călător spre prăpastia în care îi e dat să piară.

Văzându-și soțul intrând, Ernestine tresări dezvăluind toată uimirea pe care o încerca.

— Ce ai, dragă verișoară? o întrebă Léonie mirată.

— Vrei să-ți explic eu? răspunse marchizul așezându-se între cele două prietene. Și apucând mâna tandrei Ernestine, continuă, întorcându-se către Léonie: Am ca soție, un înger! Sunt un demon, nedemn de o asemenea fericire, fiindcă n-am cunoscut-o și am părăsit-o; ea a suferit în

tăcere, plângând din pricina rătăcirilor mele și iertându-mă mereu. În sfârșit, atâta dragoste m-a mișcat, mi-am revenit din rătăcirile mele și m-am jurat în gând, fiindcă nu știu dacă ar fi crezut în jurămintele mele... Ernestine plânse de bucurie, privindu-l pe marchiz care-i săruta mâna cu întreg entuziasmul unui amant de o zi.

— Dragă Léonie, continuă Vandeuil, pe un ton confidențial și plin de prietenie, de când sunt însurat n-am petrecut nici zece seri împreună cu Ernestine.

Léonie făcu un gest de uimire și exclamă:

— Zece seri!

— Da, draga mea, continuă marchizul, așa se petrec lucrurile în toate căsniciile celor mari. Léonie tresări din nou.

— Ei bine, dragă verișoară, spuse marchizul, soția mea, văzându-mă intrând ca să-i țin companie, a fost mirată și, te întreb eu, n-avea de ce să fie? Nu e un lucru ciudat ca în secolul nostru, un soț să-și iubească nevasta? Știi, dragă verișoară că, procedând astfel, mă expun la mii de zeflemele din partea tuturor curtenilor tineri? Păi nu-i un adevărat scandal ca într-un secol al filosofiei și a luminii, un senior să-și piardă vremea făcându-i curte nevesti-si? Ai văzut cât de uimită a fost până și Ernestine. Ea nu cutează încă să creadă în schimbarea petrecută cu mine. Nu-și poate închipui că m-am reîntors la ea, deși de câteva zile tot încerc să i-o dovedesc!

Apoi marchizul, luându-și soția, o conduse în fața unei oglinzi și-i spuse surâzând ușor:

— Cunoaște-te pe tine însuși și vezi dacă nu meriți să înfrunt orice ca să-ți fiu pe plac...

Ernestine nu putu răspunde nimic: se aruncă în brațele lui Vandeuil și vărsă lacrimi de bucurie.

— Domnule, clipa asta mă va face să uit un secol de nefericire.

— Deci mă ierți, Ernestine?

— Mai întrebi?

— Draga mea... Acum poți să fii liniștită; dragostea întemeiată pe stimă va ține o veșnicie.

Această scenă părea a fi pentru Léonie din Alkoran. S-a străduit să priceapă ceea ce a vrut să spună marchizul. A fost emoționată de lacrimile verișoarei sale, deși n-a priceput mare lucru din spusele lui Vandeuil. Într-adevăr, ce să-și închipuie o tânără simplă și naivă, cu moravuri ireproșabile, martora tuturor faptelor celui pe care-l iubea, având despre căsătorie ideile sănătoase ale celor din popor? Transplantată brusc în lumea mare, unde căsătoria, viața și obiceiurile sunt călăuzite de principii cu totul contrare, stau și mă întreb: nu era cazul să se mire de o scenă în care recunoașterea unor drepturi ale societății este privită ca o greșală?

— Ei bine, dragă Léonie pari uimită, strigă marchiza.

— Îți mărturisesc, verișoară, că nu mai înțeleg nimic din ceea ce ai făcut și ai zis.

— Atunci ești într-adevăr fericită, răspunse Ernestine.

Niciodată biata marchiză n-a petrecut momente mai pline de încântare. Vandeuil vru să-și încununeze victima cu flori. Sfârșitul serii a fost încântător pentru dânsa. Soțul ei a făcut risipă de cele mai tandre dovezi de amor. Fiind martora acelei mici atenții, Léonie ce gândi la tot ceea ce făcea Jean-Louis odinioară, pentru ea, și chipul ei visător dispăru din atenția lui Ernestine și a marchizului, care se priveau unul pe altul. Iubita fiului lui Granivel invidia fericirea la care era martoră. Iar scena la care asista îi scormoni durerea, căci își dădea seama că nu se mai putea mărita cu Jean-Louis. Surâse verișoarei sale, dar surâsul ei avea ceva trist; Ernestine nu-l văzu; era prea fericită ca să mai poată fi atentă la ceva.

Ne place să credem în fericire; marchiza a fost atât de convinsă de sinceritatea căinței soțului ei, mai ales din ceea ce s-a petrecut peste noapte,

încât lăsăm amănuntele pe seama imaginației fiecăruia, convinși fiind că vor exista tot atâtea versiuni câte menajuri vor citi această poveste adevărată a cărbunarului Jean-Louis...

Nu socot că trebuie să mai descriem răsăritul soarelui pentru că de multă vreme lumea cunoaște zorii zilei și pentru că, dacă cineva e dornic de poezie, poate citi mii de astfel de descrieri în Homer, Vergiliu și în toți poeții francezi până în secolul al XIX-lea exclusiv. În vremea asta, să ne fie îngăduit să spunem că, în timp ce soarele se înălțase bine pe cer, marchizul și marchiza, aflați din nou sub același acoperiș, se treziră într-o atitudine cu totul conjugală. Nu există nimic mai puțin romantic decât trezirea a doi soți. Căci, de îndată ce vorbești despre acest lucru, te și gândești la domnul și la doamna Denis; pentru a vorbi în mod cât mai demn despre misterele căsniciei, ar trebui să folosim expresii poetice, ca de pildă, acestea:

„...*Un bărbat victorios,
Care sare matinal
Din culcușu-i nupțial,
Fericit și radios.*”

Dar vă rog să remarcați că „un *bărbat victorios*” toată noaptea, nu poate câtuși de puțin să mai sară din pat „*fericit și radios*”, a doua zi dimineață, doar dacă nu e cumva vreun Hercule sau vreun Jean-Louis. Așa că poetul liric a săvârșit o gravă greșeală dovedită din plin de trezirea marchizului de Vandeuil. Într-adevăr, acesta din urmă se trezi palid și cu ochii încercănați. Tandra Ernestine, galeșă și moale, culcată pe pernele de-atâtea ori disprețuite, deschidea și închidea ochii, rând pe rând, aidoma unei menade care, la serbările lui Bacchus, simte că leșină din pricina eforturilor pe care le face zeul pentru a o onora. Bâlbâi chiar câteva cuvinte întretăiate, prea vagi pentru a putea

fi consemnate. Sigur, castele mângâieri pe care orice soț care se respectă trebuie să le dăruiască castei sale jumătăți când aceasta e frumoasă și când un tandru clar-obscur te invită să-ți încoronezi opera, pot fi devoalate; putem să le descriem în mod public, fără a ne teme de reproșuri; dragostea lui Vandeuil, dezvățat experimentat, servește de exemplu multor căsnicii burgheze care fac totul în mod burghez; dar mărturisesc că nu mă simt în stare să povestesc un astfel de lucru. M-aș teme de înflăcărarea imaginației mele. Voi fi acuzat de cinism, de violarea moravurilor și mă tem mai cu seamă, de închisoare. Asta, fiindcă sunt singur! Fiindcă dacă aș fi însurat, închisoarea ar fi. În anumite cazuri, un azil. În sfârșit, marchizul, apucând de cordonul soneriei, trase cu putere... iar ea sună de mai multe ori. Victoire dădu fuga; intră cu aerul curios al slugilor ori de câte ori se petrece un eveniment extraordinar și sunt nerăbdătoare să afle rezultatul. Tot deschizând ferestrele și aranjând perdelele, aruncă spre pat priviri furișe, pentru a ghici totul, începând de la *Pater* și până la *Amen* și a putea bârfi cu valeții. Ce rău e să ai slugi...

Marchizul ieși, spunându-i soției sale că va reveni să ia, împreună, în apartamentul ei o ceașcă de cacao. Această mică atenție o copleși de bucurie pe biata marchiză care, îmbrățișând cu aviditate fărâma de fericire, fu convinsă, începând de atunci, că reîntoarcerea soțului ei era sinceră. Fără a o atribui propriului ei merit, crezu că o datora firii bune a lui Vandeuil. Inocenta bucurie a victimei sortite pieirii se dezvălui prin mii de gesturi, în vreme ce Victoire o îmbrăca. Dădu o atenție deosebită toaletei de dimineață; în ceea ce privește podoabele, se gândi la preferințele lui Vandeuil. Își surâse sieși privind-se în oglindă. Nu-i spuse decât lucruri amabile cameristei și fredonă plină de însuflețită bucurie a fericirii, câteva măsuri.

În vremea asta, marchizul se gândea cum ar putea să-și otrăvească nevasta. Privi praful roșcat pe care-l cumpărase în ajun de la Maïco-americanul și căuta zadarnic mijloacele a i-l strecura Ernestinei cât mai dibaci și fără să stârnească bănuieli. „Dacă l-aș mai fi avut pe ticălosul de Duroc, își spuse el, nu m-ar fi durut capul; ar fi făcut treaba asta cât ai bate din palme! Hai, strigă în sinea lui, să am încredere în geniul meu bun, poate că el mă va inspira.”

Punând otrava în buzunarul vestei, se întoarse în apartamentul soției sale. De îndată ce-l auzi apropiindu-se, Ernestine alergă înaintea lui cu toată nerăbdarea pe care ți-o dă dragostea. În acel moment, Vandeuil simți o umbră de regret; roși gândindu-se la crima pe care urma s-o săvârșească; tresări fără să vrea, zărind bucuria ce strălucea pe chipul victimei sale și remușcărilor anticipate îl făcură să-și întoarcă privirile.

— Ei cum, îi zise marchiza care interpretează altfel gestul lui. sunt urât pieptănată, urât îmbrăcată? Spune, dragul meu; dacă dintre podoabele mele ceva nu-ți place, imediat mă duc să scot...

— Nu, dragă Ernestine, orice toaletă ți-ai alege, te înfrumusețează.

Se așezară alături, în fața unei măsuțe de marmoră pe care se afla pregătit micul dejun. Marchizul spiona toate mișcărilor soției sale. cu o curioasă atenție, pe care ea o luă drept dragoste. Adesea, ochii li se întâlneau și tulburarea marchizului i se păru Ernestinei o nouă dovadă de atașament. În sfârșit, li se aduseră două cești cu cacao și Vandeuil trase nădejde să-și poată îndeplini planul. Mânca, dar cu un aer distrat, îndreptând spre Ernestine acel surâs afectat care ascunde întotdeauna ceva; dar femeia, grăbită. Își bău ceașca de cacao cu o repeziciune pe care marchizul o blestemă. Gândindu-se că va trebui să-și amâne planul pe altă dată, căci soției sale nu-i mai rămăsese decât foarte puțină cacao în ceașcă,

îi veni în minte o stratagemă: începu neliniștit, să caute ceva; gesturile și privirile sale atraseră imediat atenția Ernestinei.

— Ce-ți trebuie, dragul meu?

— Nimic, nimic...

— Se pare că n-ai la îndemână ceva... Pot să știu și eu despre ce e vorba?

— Nu știu ce-am făcut cu batista, răspunse el; se poate să fie pe pat!

Îndrăgostita marchiză alergă în dormitor, vrând să-l scutească pe soțul ei de a se mai deranja.

Rămas singur, Vandeuil scoase otrava, desfăcu hârtiuța în care se afla, o apucă cu degetele și se pregăti să-i dea drumul în ceașcă. Dar chiar în clipa aceea, Léonie intră cântând și marchizul, palid de mânie și de teamă, abia avu timpul să înghită hârtia pe care o ținea în mână. Otrava se afla între degetul său gros și arătător. O făcu repede cocoloș și încercă să-și ascundă stânjeneala. Ernestine intră și-i întinse batista; el o luă cu mâna stângă, acoperindu-și-o pe cea dreaptă.

— Cum Léonie, spuse marchiza, vii să-ți iei prin surprindere, prietenii?

— E cuvântul potrivit, zise marchizul, fiindcă n-am avut încă vreme s-o salut pe draga mea verișoară...

— Ce să-ți fac, zise Léonie, eu m-am sculat demult; gândește-te că acum e amiază, că eu mă scol de cum se face ziuă, că n-am văzut încă pe nimeni de azi-dimineață și că vă iubesc...

— Ești încântătoare, draga mea, răspunse marchiza. Și o sărută pe Léonie.

Vandeuil nu știa ce să facă cu otrava pe care o ținea între degete. Sosirea Léoniei îi dădea peste cap planurile funeste, în schimb era providențială pentru Ernestine. În sfârșit, amintindu-și de felul în care sălbaticii din America se otrăveau între ei, îi veni în minte ideea de a-i imita. Își vârî cocoloșul ucigătoarei otrăvi sub unghia degetului mare, o

apăsă bine, se sluji apoi de batistă și-și isprăvi de băut ceașca de cacao, discutând cu Léonie și cu soția sa. Totul era s-o izgonească pe Léonie și marchizul, oricât de abil ar fi fost, n-ar fi putut-o face fără să i se bănuiască nerăbdarea. Începu deci prin a vorbi despre calitățile ducelui de Parthenay, elogiul pe care Ernestine îl confirmă. O felicită pe Léonie că avea un astfel de tată și sfârși prin a o întreba dacă era acasă sau plecase la Versailles, în sfârșit. Dacă fusese să-l vadă. Încurcată, Léonie mărturisi că nu-l văzuse; dar se scuza, spunând că era obișnuită cu totul altceva decât cu acele mărunte demonstrații puerile, cu acele îndatoriri poruncite de etichetă; că pyronianul Barnabé o învățase cu totul altceva despre sentimente; despre viață, despre libertate și natură.

— Vai, zise ea. e un om foarte instruit, un om de bine care cunoaște virtutea ca și cum aceasta ar fi elementul lui. Dar cu toate astea, nu înseamnă că nu trebuie să-l văd pe tata pe care-l iubesc; mă duc să-l îmbrățișez... Și spunând acestea, ieși.

— Ce copilă încântătoare, exclamă marchiza. Ei îi datorez fericirea...

Marchizul își înlănțui soția și o așeză pe genunchii săi; apoi își sărută tandra sa jumătate cu atâta patimă, încât era cu neputință să n-o crezi autentică.

— Ah, zise ea nu ne-am băut paharul cu apă!

— Adevărat! făcu marchizul. Își luă paharul și bău jumătate din el. Dar citind în ochii soției dorința de a-l termina ea, din plăcerea de a sorbi după cel iubit, lăsă să cadă în limpedea băutură fărâma de otravă pe care-o ascunsese sub unghia degetului mare, operație pe care o făcu în spatele Ernestinei.

— Dă-mi paharul tău, iubitule! zise marchiza, cu o privire rugătoare.

— Nu, frumoasa mea, bea-l pe al tău!

— Te rog! spuse ea cu o voce tandră.

Și apucând paharul, își lipi buzele exact de locul de unde băuse soțul ei. Marchizul păru mișcat. O sărută tremurând, pe soția sa, apoi spuse:

— De acum încolo, tu vei fi izvorul fericirii mele, al averii și a tot ceea ce poate da farmec vieții!

Bucuria pe care o simți sărmana Ernestine, văzându-se în brațele soțului ei, o făcu să nu-și dea seama de ușoara căldură din stomac. Otrava îi străbătu vinele și se opri la inima palpitândă de dragoste și de fericire. Cu toată nerușinarea lui, Vandeuil tresări și simți că îl năpădește o sudoare rece: Dorind să-și mascheze emoția se duse să se încuie în cabinetul său pentru a-și veni în fire și a-și regăsi sângele rece. Nu întârzie să reapară și nu încetă să facă risipă de atențiile cele mai înduioșătoare față de victima pe care tocmai o sortise morții. De câtăva vreme o lua cu sine la baluri, la spectacole, la serbări, la Curte, pretutindeni, și toată lumea fu convinsă că marchiza de Vandeuil era femeia cea mai fericită. Reapărând în lume însoțită tot timpul de soțul ei, simțind că orice bucurie era împărtășită, în aceeași măsură, și de el marchizei i se părea că renaște; se simțea copleșită văzând că fericirea ei era invidiată de toate femeile.

Cât despre marchiz, trecu cu grație peste glumele ce se făceau pe seama setei lui de dragoste conjugală și sfârși prin a lăuda atât de mult fericirea pe care o simțea și calitățile nevestei sale, încât această convertire a fost ca un semnal pentru o mulțime de alți soți. Drept consecință, o vreme a fost la modă să-ți iubești nevasta. Regele află, cu multă bucurie, despre schimbarea conduitei marchizului de Vandeuil; din ziua aceea, începu a-i da atenție și a-l onora cu bunăvoința sa. Atunci, toți curtenii se înamorară nebunește de jumătățile lor mirate de o astfel de schimbare. Cu prilejul acestei schimbări, ducele de R. i-a spus contelui de Borg...:

— Amice, unde-am ajuns? Ce se pregătește?

— O mare revoluție; căci a ne întoarce la nevestele noastre e o adevărată răsturnare socială.

Dar iată că marchiza de Vandeuil începu să se simtă rău. Medicii nu întrevăzură niciun pericol. Starea de nervi și slăbiciunea ei fură încredințate atenției marchizului de Vandeuil, declarat drept un adevărat model de soț. La palatul de Parthenay, totul căpătă un aspect sărbătoresc; se dădură baluri, dar numai Léonie păstra în adâncul inimii un motiv de meditație și de reverie, care o făcea să fie neatentă la omagiile cu care o copleșeau o mulțime de pretendenți la mâna sa. Dacă spunem că era una dintre cele mai bogate moștenitoare din Franța, e suficient pentru a arăta că cei care-i făceau curte erau numeroși, iar laudele lor hiperbolice. Dar nimic din acele fumuri, măreții sau lux n-o putură rupe de Jean-Louis. Fericitul Jean-Louis!

CAPITOLUL XVIII

*„Am cunoscut a ocnelor elită strălucită,
I-am cunoscut pe toți, numai pe mine nu”*

VILLON, *Balada a XII-a* „Culegere din poezii
francezi”

*„Îi vei conduce întotdeauna pe oameni cu cuvintele
glorie și libertate; dar interesul este o momeală și mai
puternică; și știința oratorului e de a convinge că ceea
ce propune el, este în interesul celor pe care vrea să-i
târască după sine.”*

ANONIM

Să ne întoarcem privirile de la această scenă, revenind la moș Granivel. Aici, cititorule, am o socoteală de încheiat cu dumneata; cu toate că nu am o memorie atât de fidelă ca a dumitale, îmi amintesc foarte bine că am dreptul de a pune în această lucrare două sute și ceva de pagini în care să nu spun nimic. Or, declar că vreau să uzez de acest drept și să scriu un capitol plicticos, urmărind ca în această memorabilă istorie să existe ceva care să semene cu *Legislația haosului* de domnul Hara-Bab...ură. Și veți vedea cum o voi scoate la capăt. Ah, doamnă, cât vă plâng! dar dacă vă ocupați de buget, de legi, de... ei, la dracu!, dacă aveți copii, această lectură vă va fi utilă, fiindcă vreau să pun în ea un cuvânt plin de bun-simț și să intitulez acest capitol: *Despre învățământul public și particular*.

Îndemnându-i pe domnii din consiliu să tragă foloase din el, îi avertizez totodată că nu va fi vorba, în niciun fel, despre călugării ignorantini; după cum nu va fi, de asemenea, vorba nici despre învățământul... pe mutește! Așa că să fie liniștiți, nu vreau, în niciun fel, să le iau locul...

L-am lăsat deci pe Jean-Louis dormind pe patul virginal al celei care nu se mai numea Fanchette. Somnul i-a fost agitat, dar a durat două zile și datorită somnului s-a vindecat. A treia zi, după ce-au mâncat toți trei împreună, Jean-Louis nerostind niciun cuvânt, moș Granivel privindu-și dezolat fiul, iar profesorul reflectând atât de adânc încât ridurile de pe osul frontal i se dublaseră, acesta din urmă, ridicându-se de la masă, s-a așezat în fața placidului său nepot și i-a ținut acest discurs pe care-l reproducem în întregime:

Discursul profesorului Barnabé Granivel

Jean, să nu ne întristăm. Să ne apărăm organele de înfiorarea neagră și melancolică ce le năpădește; amărăciunea nu spune nimic, nu face nimic și nu ajunge nicăieri, așa cum îți voi demonstra imediat, atât cât îi este îngăduit unui om să dovedească ceva, adică mai nimic, dar n-are importanță! Să continuăm! Tu ți-ai pierdut iubita... (La aceste vorbe, Jean-Louis oftă.) Ea e plasată într-o sferă pe care tu ești deznădăjduit că n-o vei atinge... Am să te ajut să urci... (Jean-Louis îl privi pe profesor cu mirare.) Băiatul meu, trebuie să-ți continui și să-ți termini studiile; după as Ui vei deveni un erou, nu aici, fiindcă n-ai nicio ocazie să te distingi, ci în America. Întoarce-te în Franța după ce vor fi eliberate Statele-Unite și atunci generalul Granivel se va putea însura cu domnișoara de Parthenay. Noi vom rămâne aici pentru a-i menține sentimentele și a veghea asupra ei... În plus, iată sfaturile mele în privința

educației tale; ascultă planul la care am meditat în timpul acestor trei zile.

Te îndemn să mănânci multă pâine și alte substanțe asemănătoare, care contribuie la întreținerea geniului, atunci când îl ai și care sunt recunoscute că-ți ajută la dezvoltarea spiritului. Într-adevăr, pe măsură ce te îndepărtezi de climatele care au un cer frumos și ai căror locuitori sunt panofagi, vei da peste oameni aspri și grosolani. Astfel pregătit și neocupându-te decât de științele pe care ți le-am predat, în special despre virtute și despre arta de a fi fericit și folositor, materii care nu intră în nicio formă de învățământ, fiindcă ar trebui plătiți mult prea scump profesorii ce primesc atât de puțin în acest secol, vei începe prin a te asigura că tot ceea ce vezi, există. E o materie foarte anevoioasă și foarte pyroniană, pe care va trebui s-o lămurești dacă se poate; aflând ce e durata, spațiul, mișcarea, plinul, golul, moalele și uscatul, din argument în argument vei ajunge să cunoști omul, acest fenomen veșnic... Cum se face că el are idei care să nu fie nici pline nici goale, fără spațiu, fără durată, fără mișcare, fără alte calități materiale... Or, treaba se complică și devine de neînțeles... Urmărește-mă cu atenție și încearcă să înțelegi... Iată, băiete, ceea ce constituie filosofia școlilor. Și există o diversitate de astfel de școli. Ți le enumăr: școala stoică a lui Zenon; platonice, a lui Socrate; epicureană, a lui Epicur; cinică, a lui Diogene; peripatetică a lui Aristot; în sfârșit, școala sceptică a lui Pyron, care e și școala mea și care le bate pe toate celelalte. Totuși aceste învățături moderne sunt divizate în două armate moderne: spiritualismul și materialismul. Pyronismul însă a rămas; dovadă că e o școală bună; fii deci pyronian și îndoiește-te de orice...

Aici, moș Granivel îl întrerupse pe fratele său printr-un sforăit zdravăn... Barnabé gemu... Dar

văzând că nepotul său avea încă ochii deschiși, continuă astfel:

— De la filosofie vei trece la toate științele care derivă din ea și care sunt: prețioasa logică (aici profesorul își scoase boneta de catifea neagră, se înclină și și-o puse înapoi pe cap), gramatica, toate limbile europene și limbile vechi, științele naturale, fizica, medicina, chirurgia. Atunci vei putea să-ți iei sânge, să-ți curăți mâțele, să-ți deschizi trupul, să-ți vindeci guturaiurile seculare și eclesiastice. Pentru completarea acestor științe, vei adăuga istoria naturală și botanica – cu un examen scrupulos al sistemelor; atunci vei ști numele buchetului tău de *chlores* în terminația *os*, *us*, *ex* și *is*. Dacă se rostește grațiosul nume de Narciss, spui că este un liliaceu. Vei învăța chimia și alchimia care-ți vor oferi mijloacele de a cheltui o sută de mii de franci pentru a avea o uncie de aur. Metalurgia, datorită căreia se ajunge la spânzurătoare dacă faci bani falși. De aici, vei trece la agricultură, însușindu-ți toate științele înrudite cu ea: comerțul, Banca, etc. Ai face bine chiar să înveți toate meseriile. Nu se știe ce ți se poate întâmpla în viață. În sfârșit, vei trece la matematici, după care vei studia geometria până la calculul variațiunilor, ca să afli cum se apropie Saturn cu o cincisprezece șesime mai mult de cât se credea, de nu știu ce alt astru foarte influent în ceea ce privește fericirea noastră. Și nu vei uita mecanica, pentru a ști să faci un dispozitiv de învârtit frigarea, un ceas sau o colivie pentru pui.

După aceste științe exacte, te vei îndrepta spre arhitectură, artilerie, construirea forturilor și război... artă admirabilă care constă în puțin plumb pe care trebuie să-l vâri cât mai repede cu putință în capul celor ce se află în fața ta pentru a-i primi cum se cuvine. Dar lucrul ăsta se cuvine făcut cu cumpătare.

În sfârșit, nepoate, vei învăța marina, condusul unui vapor, longitudinea, etc.; căci în Statele-Unite poți deveni amiral sau general și trebuie să fii la înălțime, nu ca cei ignoranți și înfumurați.

Aici Barnabé făcu o pauză. Dar reluă cu un curaj sporit:

— După acele simple și preliminare cunoștințe, te vei ocupa de istorie, căci trebuie să afli ce-a fost și ce este. În sfârșit, pentru a ne folosi de cunoștințele diverse spre fericirea ta și a omenirii, te vei duce ca să-ți faci o idee despre felul în care se cârmuiesc oamenii. Într-un cuvânt, vei călători; căci nu trebuie să ai aerul unui neghiob care n-a călcat mai departe de strada lui. Știi că toți băieții de familie bună sunt trimiși să-și cheltuiască paralele în diverse locuri pentru a cunoaște cum se dansează la Neapole, la Roma, în Elveția; că Panthéonul are atâtea picioare înălțime, că statuia lui Apollo e frumoasă; că la Londra se arde turbă; că, etc.. Atunci vei fi obligat să ai pantofi zdraveni dacă mergi pe jos sau bani pentru diligență. Datorită biciului și înjurăturilor repetate ale unui surugiu, vei afla politica tuturor țărilor ca și dreptul oamenilor, dreptul public, dreptul roman, și toate drepturile din lume pentru a-ți putea apăra nădragii dacă ți-i dispută careva...

Totuși, nepoate, niciodată știința n-a fost atât de pyroniană; căci domnul de Harlay, șeful unui Parlament, spunea că dacă l-ar acuza cineva că a luat catedrala Notre-Dame în simarul^[30] lui, primul lucru care l-ar face, ar fi s-o ia la fugă. Pentru a aprofunda toată arta legislativă, vei fi nevoit să citești o sută de mii de volume, ceea ce dovedește că adevărul este unul și că n-are nevoie de explicații.

De aici, dragul meu, vei trece la economie politică, la știința administrării care constă în a avea o inimă dreaptă și bun simț. Atunci, nepoate, vei ului ca și mine, pe toată lumea, cu bărbăteasca

ta elocință; vei judeca fără noimă, în legătură cu impozitele și cârmuirile și, silit să-ți prelungești dilemele, vei deveni mare ministru sau vei ajunge la Bastilia. Dar, te avertizez, cunoașterea profundă a acestor științe, ca și a celor legate de ele, nu-ți va sluji la nimic dacă n-ai geniu, adică dacă nu te afli – din cei treizeci de milioane de oameni – printre cei zece pe care capricioasa natură îi alcătuiește atât de perfect, încât ideile să-ți fie clare, juste, noi și expuse de tine într-un fel original. În sfârșit, geniul tău nu-ți va sluji la nimic, dacă n-ai răbdare și dacă la răbdare nu adaugi și arta intrigii...

Dragul meu, toate astea bine înțelese, admitând că ai răbdare, geniu și darul intrigii, vei putea deveni celebru. Dar această celebritate va fi o otravă mortală, care-ți va cășuna multe necazuri. Totuși dacă vrei să-ți ocupi răgazurile și să te consolezi, îți rămân o mulțime de științe ce constituie ornamentele frumosului edificiu pe care l-am construit: ai poeziile lirice, tragice, comice, epice; muzica vocală, instrumentală și compoziția; pictura, sculptura și toată literatura de la acrostih și până la operele inedite. Cred că vezi, dragul meu, utilitatea sfaturilor mele și dacă vrei să mi le urmezi, îți dau o sută de mii de franci, rezultatul economiilor mele de douăzeci de ani; îți vor sluji la nobilele tale fapte. Fii cinstea Granivelilor! Nădăjduiesc că vei ajunge om mare. Căci legătura dintre degetul mare de la picior, indexul sting și protuberanta osului tău frontal îmi arată... Du-te, băiatul meu, isprăvește ceea ce am început eu... străbate Europa discutând și dovedește englezilor că ești demn de Turenne...

Cititorule, la acest discurs, care a fost debitat cu o volubilitate extraordinară, trebuie să fi băgat de seamă că Barnabé se afla într-una din cele mai frumoase culmi ale pasiunii sale favorite, care consta în a vorbi fără încetare și a-și arăta vasta întindere a cunoștințelor. Trecând în revistă

diversele marote care-i stăpânesc pe oameni, bunul pyronian se delecta făcându-le să ȝopăie pe ale sale. Vai! Pe bună dreptate se spune că pasiunile sau marotele, cum doriȝi, îi orbesc pe oameni. Barnabé este o dovadă grăitoare a acestui lucru, și oamenii care vor să-i convingă pe increduli, îl pot da de exemplu. Bietul doctor era atât de orbit, încât nu numai că nu-și vedea potopul de salivă care, prelingându-se pe la colturile gurii, îi curgea, ca un fluviu, pe haine, dar mai apucase, între degetul mare și arătătorul drept, nasturele de la vesta lui nepotu-său care de mult ar fi adormit la fel ca și moș Granivel. Din când în când, doctorul – conform ideilor sale grandioase – trăgea sau îndepărta nasturele, crezând că-l trage sau îl împinge pe purtătorul vestei. Scoase un lung oftat, constatând puțina filosofie a secolului său și reflectă, culcându-se, la fatalitatea ce nu îngăduia nimănui să asculte discursurile sale în întregime. La început, această idee îl întristă, dar tot gândindu-se, văzu în ea cele două argumente; și pentru și contra, așa că acel suflet de treabă adormi. O, demn și stimat profesor! Umbra ta se poate consola cu ideea că vreun breton tenace, cititor înrăit, va urmări până la capăt acest capitol!

O, tu, care ai curajul de a-l citi așa cum îl am și eu de a-l copia din lucrarea *Embrouillamenta granivelliana*, află că profesorul era unul dintre oamenii cei mai savanți ai epocii. Inventase mitenele cu patru degete, corsetul pentru leneșe, paturile elastice, umbrelele cu baston, zahărul indigen, jocul solitarului; făcuse comentarii asupra războiului și a anghilelor „a la tartar”; tot lui i se datora *Perfectul procuror*, lucrare eminamente utilă, în care enumăra o sută șaptezeci și două de feluri cinstite de a-ȝi însuși bunul altuia. Dar, din nefericire, s-a oprit la furtul prin efracție. A descoperit optsprezece noi planete, ale căror nume și poziție le-a uitat. Dacă moartea crudă nu l-ar fi întrerupt din lucrările sale, ar fi inventat

Constituțiile Europei, învățământul pe mutește, calculul variațiilor pe care i l-a furat Lagrange, telegraful, drezinele, tiparul stereotip, autoclava, caleidoscopul, fosele inodore, cafetiera Morize, uleiul de Macassar, legea privind comunele, și mașinile... Domnule cititor întreprinzător, acel mare Barnabé era mare în toate, fiindcă n-a catadicsit să enunțe morala ce trebuia trasă din marele și sublimul său discurs; rezultă, atât din epigraf cât și din acest capitol, că n-a exprimat-o în scris, la fel ca și Fidias, care n-a scris pe statuia sa: *Jupiter*. N-am să vă fac afrontul de a vă explica: aveți mult prea mult bun-simț și învățătură pentru asta! Dumnezeuule mare! Ce crimă de les-cititor era să săvârșesc!

A doua zi dimineață, la micul dejun, bietul profesor îl întrebă, cu un aer foarte modest, pe nepotul său ce anume înțelesese din discursul său.

— Unchiule dragă, am înțeles destul pentru a-mi da seama că ești bunătatea întruchipată. Voi urma întocmai instrucțiunile dumitale.

— Și vei pleca pentru a te lepăda de necaz?

— Nu chiar imediat... Știi, Fanchette... să-mi iau rămas bun...

— Ah, uitasem... ai dreptate, nepoate. Totuși gândește-te că dacă ai s-o vezi pe Fanchette, necazurile vor spori; pe de altă parte, vei regreta dacă n-o vei vedea... iată cele două laturi ale acestui lucru... acum, fă cum vei vrea!

— Băiete, ai nevoie de bani? întrebă moș Granivel.

— Frate, asta-i treaba mea, interveni unchiul.

— Aș vrea ca asta să mă privească doar pe mine, replică tatăl.

— Banii sunt pentru învățătură... mi-am asumat eu sarcina asta... doar sunt profesorul lui! Așa că tu n-ai niciun amestec...

— Dar e copilul meu!

— Dar e nepotul meu! Eu sunt bătrân și n-am ce face cu banii!

— Nici eu nu mai am ce face cu ei! răspunse încăpățânatul tată Granivel.

— Să tragem la sorți! strigă pyronianul; împotriva hazardului nu mai avem replică. Șansele sunt egale. E singurul lucru pe care-l poate admite un pyronian.

— Vorbe! strigă Granivel.

Jean-Louis avea lacrimi de înduioșare în ochi. Profesorul câștigă. Dar moș Granivel declară că nu va renunța niciodată la dreptul de a plăti echipamentul, sabia fiului său și uniformele a două sau trei sute de derbedei curajoși pe care Jean-Louis îi va lua cu el în Statele Unite, după ce-și va fi completat totuși studiile la Universitatea din Oxford.

În vreme ce Jean-Louis isprăvea de explicat că o sută de șnapani care nu aveau nimic de pierdut ci totul de câștigat i-ar fi fost niște excelenți apărători în Statele Unite, că avea să facă din ei un batalion sacru, o oaste de tineri fără căpătâi, al cărei căpitan va fi el, că-i convenea să-i adune din Paris, receptacolul a o mulțime de nefericiți, bravi ca Cezar fiindcă n-aveau o pară chioară, intră Courottin. Îmbrăcat foarte elegant era vesel pentru că tocmai încasase niște onorarii magnifice, obținute fiindcă-i câștigase procesul ducelui de Parthenay; dar ceea ce-l făcea să fie și mai vesel, era faptul că procesul nu se isprăvise, deoarece adversarul făcuse apel la Marele Consiliu.

— Am fost s-o văd pe domnișoara Léonie de Parthenay, îi zise el lui Jean-Louis; se gândește tot timpul la dumneata. Mă mir, domnule Granivel, că încă nu te-ai dus s-o vezi!

— Și cum crezi că aș putea face acest lucru? întrebă Jean-Louis.

— Ei, cum, exclamă Courottin ridicându-și mâinile, un iubit se întreabă în ce fel și-ar putea

vedea iubita?

— Chiar mâine o voi vedea, zise Jean-Louis. Totuși, ea e de un rang mult mai înalt decât mine și asta ar însemna să se coboare până...

— Ah, asta era! Ce faci acum? îl întreabă pyronianul pe Courottin.

— Ce fac? Vă urmez exemplul. Expun, în fața justiției argumentele pro și contra, cu scopul ca ea să se îndoiască, și cât mai mult timp cu putință, de partea, cui e dreptatea. Când pledez pentru, când contra. Și, de cincisprezece zile de când mă aflu în barou, din zece procese, n-am pierdut decât unul, și acela era dintre cele mai lesne de câștigat, așa că acum nu le mai iau decât pe cele mai grele.

— Și ești ascultat? întreabă Barnabé pe un ton vrednic de milă.

— Uneori, răspunse Courottin.

— E destul de mult, observă pyronianul.

— Haide, unchiule, strigă Jean-Louis, n-avem vreme de pierdut! Să mergem și să luăm și banii de care avem nevoie.

— Ce să faceți cu ei? Pot să vă fiu util la ceva?

— Trebuie, zise moș Granivel, să recrutăm niște oameni fără parale, zdraveni și care doresc să facă avere.

— Oho, cunosc o mulțime, strigă malițiosul avocat și v-aș ruga să recrutați oamenii pe care-i știu eu. Veți scăpa țara de un număr de derbedei de temut în împrejurările în care ne aflăm; căci de când am prins și eu puțin cheag, am trecut în tagma celor bogați.

Pyronianul luă un fișic de o mie două sute de franci de aur și ieși urmat de Jean-Louis și de Courottin, căruia îi explică mergând, planurile nepotului său. Abia ajunseră pe Pont-Neuf, că avocatul se și trezi față în față cu un lungan cu chipul ars de soare, cu o mustață deasă și cu o mutră de criminal.

— Ei, strigă avocatul, iată-te din nou!

Și surprins, Courottin lăsă să se vadă cât de mult se mira că cel ce-i răsărise în față încă nu fusese spânzurat. Acesta din urmă, înțelegând foarte bine uimirea lui Courottin, îi răspunse:

— Ei, Doamne, începând de azi dimineată am renunțat la smintelile mele!

— Domnilor, le zise Courottin pyronianului și lui Jean-Louis, iată-l pe unul dintre soldații dumneavoastră. Are toate calitățile cerute și garantez pentru el. Dați-i întâlnire la Grenouillière, la cabaretul „Quatre-Fils-Aymon”; apoi avocatul, luându-și prietenul de mână, îi zise: — Și te rog, fără glume proaste, m-ai înțeles?

— Fii liniștit, m-am căit... răspunse lunganul strângând mâna fostului curier.

Courottin își dădu o oră de întâlnire cu cei doi Granivéli și se angajă să vină cu o sută de recruți. La rândul lor, pyronianul și Jean-Louis parcurseră întreg Parisul căutând ceea ce nu era deloc greu de găsit, căci vagabonzii foșgăiau peste tot.

Unchiul și nepotul, satisfăcuți de ceea ce găsiseră, se îndreptară spre Gros-Caillou, când iată că se întâlniră cu Courottin care ducea tratative cu un cerșetor în zdrențe.

— Vrei să devii un erou? îl întreabă avocatul.

— Ce e aia erou? întreabă cerșetorul; cât câștigă pe zi?

— Cinci bănuți, răspunse Courottin

— Eu câștig doisprezece, cerșind!

— Dar, remarcă Jean-Louis, vei dobândi gloria!

— Mai târziu, voi muri? continuă cerșetorul.

— Și da și nu, zise pyronianul; da, pentru că toți murim; nu, pentru că posteritatea va vorbi mereu despre tine și pentru că ea este o umbră a existenței.

— Posteritatea! repetă cerșetorul, nu suntem oare posteritatea vremilor apuse?

— Ba da, zise Barnabé.

— Ei bine, reluă cerșetorul uitându-se la Courottin, omul ăsta e prea urât ca să-i fac pe

plac...

— Dar, amice, îl întrerupse Courottin, ești un nenorocit... dacă ne asculți, poți ajunge cineva!

— Totul depinde de părerea pe care ți-o faci despre lucruri, zise calicul uitându-se la zdrențele sale. Sunt primul în tagma mea și mă simt fericit. Am știut să-mi găsesc un ioc foarte comod, în noroiul străzii, pentru care sunt chiar invidiat...

Pyronianul admiră bunul simț al acelui om care, văzând un mare senior și o femeie frumoasă, le ieși înainte, întinzând mâna și rostindu-și vorbele obișnuite.

— Cu asta nu facem nimic, strigă Courottin. Și se îndreptară spre hanul „Quatre-Fils-Aymon”, unde îi și așteptau șușotind, două sute de persoane.

Jean-Louis, Courottin și Barnabe – ca și cum ar fi fost șefii unei conspirații – salutară fiecare, spuseră câteva cuvinte politicoase, și anunțară că după-masă vor pune bazele unei afaceri nobile și generoase, care-i va face pe participanți celebri și bogați. Năpădiră saloanele de trei sute de locuri și două sute zece convivi ocupară, cu greu, loc. Barnabé discută cu birtașul iar ca urmare mâncarea bună și plachiile fură servite din belșug. Vinul era la discreție. Oricine și-ar fi plătit cu plăcere masa, pentru a se bucura de spectacolul ce-l ofereau toate acele mutre purtând pe ele pecetea mizeriei, dar care străluceau totuși de veselie specifică poporului, singura adevărată. Se părea că însăși speranța lumina scena cu flacăra ei ce ne luminează toată viața noastră și care nu se stinge decât odată cu sosirea morții. Zarva „hohotele de râs, izbucnirile glasurilor, refrenele unor cântece, strigătele și ridicarea în slăvi a lui Jean-Louis se auzeau până afară și multe persoane, mirate de adunătură, adăstau ca să asculte hărmălaia.

Dar iată că Barnabé se ridică și făcu un semn cu mâna, semn care făcu să se înstăpânească o tăcere profundă. Pyronianul socoti că era o bună ocazie pentru ca să țină o cuvântare, pe care măcar din

recunoștință cei prezenți vor fi siliți s-o asculte. Tuși, scuipe și se exprimă în acești termeni:

— Războiul este un mare flagel, dar poate fi de asemenea și un mare bine. Aflați deci că nu e nici bine, nici rău să te bați; că nu contează pe care dintre hotărâri o iei; că puteți să vă bateți pentru Statele-Unite fără să vă temeți că veți fi păcăliți. Așa stând lucrurile, America având nevoie de voi și vice-versa, adică voi având nevoie de ea, socot că *nemine contradicante*^[31] nimic nu se opune raționamentului meu *ad hominem*^[32] —, fiindcă treaba asta vă privește. Or, voi n-aveți bani, în vreme ce noi avem, fiindcă declar că vă vom da; imbarcați-vă, fiindcă banii și Statele-Unite împreună cu libertatea, *per philosophiam*^[33] și cu demna logică vă silesc să fiți de acord cu mine, căci...

Aici Barnabé, împiedicându-se în raționamentele pe care deseale pahare cu vin nu-i mai îngăduiau să le îngrămădească — cu profunzimea lui obișnuită — se tulbură și căzu grămadă, repetând: — *Car, car*^[34] ... De îndată ce Barnabé se prăvăli, Courottin, constatând impresia defavorabilă produsă de căderea oratorului, se ridică și continuă el discursul pyronianului:

— Acest mare filosof a vrut să vă zică, strigă avocatul, că sunteți niște oameni foarte de treabă; în plus, bravi cum sunt toți francezii și că libertatea își pune în voi cele mai dragi speranțe; că veți fi răsplătiți pentru înaltele voastre fapte de arme prin jefuirea a tot ceea ce posedă englezii în America; că vă veți înapoia glorioși, bogați, și că veți fi invulnerabili... Duceți-vă deci să reprezentați cu demnitate Franța în luptele ce se vor da în Lumea Nouă... Vă veți alege cu aur, cu grade, cu glorie. Trăiască libertatea!

Toți repetară cu entuziasm: „Trăiască libertatea”! și băură în sănătatea acelei bune zeițe ce nu știa pe cine să mai asculte.

— Prieteni, zise Jean-Louis care observase toate figurile soldaților săi în timpul discursului lui Courotin, duceți-vă să vă înscrieți la cărbunarul Granivel. Vi se vor da arme, o uniformă, banii necesari pentru drum, o să vi se spună locul unde ne vom întâlni și ceasul în care vom pleca... O iubesc pe Fanchette, dragii mei; aveți și voi câte o Fanchette a voastră? Trebuie să facem în așa fel, încât să le fim pe plac. Trăiască dragostea, gloria, libertatea! Și să bem în cinstea iubitelor noastre!

Se bău și se răzbău atâta, încât fiecare se îmbătă criță. În toiul beției, Jean-Louis și Courotin izbutiră să-i convingă pe toți acei demni soldați, împărțindu-le bani.

Atunci entuziasmul lor atinse culmea; se strigă: „Trăiască regele! Trăiască libertatea! Trăiască Statele-Unite! Trăiască Jean-Louis!”

Ulterior cei trei amfitrioni se retraseră, după ce-l plătiseră cu generozitate pe hangiu, ca să le mai dea vin celor însetați.

Se pretinde – dar noi nu cutezăm să vă asigurăm de acest lucru – că Jean-Louis ar fi fost urmărit de un spion al poliției; dacă acesta ar fi știut, l-ar fi ciomăgit zdravăn. Orice-ar fi fost, el s-a întors în strada Thibautodé, susținându-l pe pyronian care socotea că pământul e foarte îndoielnic din moment ce nu putea să stea în picioare, pe el. Jean-Louis, îmbrățișând cu ardoare pârgھیile celebrității propuse de unchiul său, se culcă, jurând să plece cât mai repede, după ce-și va fi folosit totuși scurtul răgaz pentru a-și lua rămas bun de la Fanchette.

CAPITOLUL XIX

„Adio, poți pleca...”

RACINE, *Andromaca*

*„Prin strălucita vază, cei doi s-apropiară,
Uitară-acel exil, gonind orice plictise
Și-acele scrisorele, în calmul nopții scrise,
Sunt via-ntruchipare a sufletului lor...”*

ANONIM

N-am aflat niciodată cum de s-a hotărât Jean-Louis, atât de prompt, să se exileze din frumoasa lui țară, Franța; am arătat totuși că a făcut-o în nădejdea de a fi demn să se însoare cu frumoasa lui iubită, făcând să dispară iluzoria barieră pe care societatea o ridicase între ei. Dacă vedeți cumva alte motive, dovediți-le... Eu declar, cu cerul și pământul, că țin la eroul cărții noastre...

Acum, faceți cale întoarsă cu imaginația și închipuiți-vi-o, pe un fotoliu, în salonul ducelui de Parthenay, pe sărmana marchiză de Vandeuil, palidă și obosită; stă alături de Léonie; ducele observă cât e de abătută nepoata ga și aprobă, dintr-o privire, atențiile perfidului său nepot. Ducele de Parthenay greșește închipuindu-și că lăncezeala este urmarea iubirii satisfăcute a Ernestinei. Or, stai și te întrebi, cum de poate isca dragoste o astfel de paloare pe chip? Ni se va răspunde că asta depinde de noapte; și totuși e sigur că treaba a depins mai curând de zi. Există,

totuși, o mare diferență între zi și noapte... Deci, să zicem că domnul duce se înșela... Nu, doamnelor, domnul duce nu se înșela, căci și figura marchizului era palidă. Cum să rezolvi dilema asta? Cum veți vrea, dar să știți că niciodată vreun iubit n-a fost mai atent ca Vandeuil față de soția sa; că niciodată o femeie n-a fost mai mulțumită; că, deși cu moartea cuibărită la sânul ei, fără ca să știe acest lucru, fiecare privire a sa era o privire amoroasă adresată călăului ei; căci și ea își atribuisese paloarea tot cauzei imparate de duce. Acum, doamnelor, vă voi întreba dacă a existat vreodată pe lume un mai abil și mai desăvârșit ticălos ca acel marchiz? Ce nenorocire să posede strălucita calitate pe care n-o au decât soții cei buni! Oh, cât de capricioasă mai e și natura asta!

În mijlocul acestei scene, mai puneți-o la socoteală și pe Justine care intră și-i comunică Léonie, cu o afectare însoțită de gesturi și semne:

— Domnișoară, un comisionar v-a adus comanda de ieri...

— Bine, Justine, primește-o tu, răspunse Léonie pe care surâsurile ducelui și al nepotului său și ochii plecați și apoi ridicați ai Ernestinei o intrigaseră.

— Domnișoara nu vrea deci să vadă lucrurile? întrebă Justine.

— Nu.

— Și dacă nu e ceea ce a cerut domnișoara?

— Ai fost împreună cu mine, așa că ai să le poți recunoaște și singură.

— Dar, domnișoară... insistă tenace subretă.

— Hai, Justine, zise marchiza, lasă-ne...

— Mă duc să văd, replică Léonie, observând un gest de nerăbdare străbătând întreg trupul fidelei Justine.

Intră în odaia ei și văzu un țăran, grosolan îmbrăcat, depunând un cufăr așezat pe niște stîngii.

— Ei bine, ce mai dorești acum de la mine, Justine?

— Domnișoară, dar el e...

— Ah! a fost tot ce-a mai putut spune Léonie.

Iubire! De ce nu-mi poți tu dicta paragraful ăsta? De ce Rafael n-a fost martor la un asemenea moment? Unde e pana lui Vergiliu? Simt că după asemenea plângeri, nu vom mai încerca să descriem emoția lui Jean-Louis, pe care strigătul Léoniei îl făcu să tresară până în cele mai tainice fibre ale făpturii sale. Încă o dată, doamnă, voi recurge la înflăcărata dumneavoastră imaginație ca să v-o închipuiți pe Léonie căzând într-un fotoliu, dar în cel mai apropiat de Jean-Louis, care-i luă mâna și i-o acoperi de sărutări fierbinți. Am mai spus-o, Justine era tipul eternei subrete; nu vreau s-o mai repet; n-aș avea de repetat decât că tocmai se pregătea să plece.

— Rămâi, Justine... vreau să rămâi... strigă Léonie.

— Domnișoară, zise Jean-Louis.

— Să-mi spui întotdeauna Fanchette; ce, tu nu mai ești Jean-Louis?

O lacrimă de înduioșare stinse flăcările din ochii lui Jean-Louis și privirile sale se însuflețiră văzând celesta înfățișare a Fanchettei. Scoțându-și un ac, Léonie îi arătă în sân, buchetul de flori de portocal. Trebuie să iubești cu dragostea pură, sinceră și arzătoare care ne cuprinde o singură dată, în tinerețe, pentru a înțelege toată frumusețea de nespus a acestui gest. Iubirea aceasta trebuie să fie o măreață sărbătoare a melancoliei pentru inima celui care a fost ars de flăcările ei. Gestul Fanchettei i-a amintit lui Jean-Louis, de tot!

— Dragul meu, îi spuse fata, cu glasul ei dulce, obstacole de ne trecut ne despart pentru totdeauna.

— Știu...

— Și te resemnezi atât de ușor?

— Nu!

Tonul energic, vocea puternică, precum și atitudinea lui Jean-Louis străpunseră inima iubitei sale. Ea îi mulțumi printr-una din acele priviri care, dacă ar fi căzut asupra a o sută de mii de oameni dintr-o dată, ar fi schimbat soarta imperiilor.

— Ce se va întâmpla cu noi? întrebă Léonie.

— Spune-mi, Fanchette, tu ce-ai hotărât?

— Să-ți rămân de-a pururi credincioasă!

Granivel o luă în brațele sale nervoase pe fata lui Parthenay și strângând-o la piept, îi înapoie, pe buzele ei de mărgean, pătimașul sărut pe care Fanchette i-l dăduse în fața altarului. Dar chiar atunci răsunară pașii și vocea marchizei. Venea alergând și cântând, ca să vadă rochiile și comenzile Léoniei, fiindcă o femeie nu poate să lase, în mod decent, o altă femeie singură în fața creațiilor luxului... Léonie păli; Justine strigă:

— Doamna de Vandeuil! Jean se aplecă și dispăru în șemineu. Așa că, doamnelor, nemaipomenitul Jean-Louis avea încă două calități foarte prețioase: discreția și prezența de spirit în situații critice.

— Vai, verișoară, cât ești de palidă! Ce ai?

— Ceea ce n-ai dumneata, în mod sigur! La aceste cuvinte, aruncate cu nevinovăție de o Léonie buimăcită, marchiza roși, dar cu acea roșeață ce dă în vileag pudoarea unei fecioare; în ce mă privește, zău dacă mai înțeleg ceva, fiindcă la urma urmei, era femeie măritată!

Léonie ascultă frecarea, greu de perceput, a picioarelor și a genunchilor lui Jean, de pereții șemineului... privi locul unde stătuse el și... înduioșarea și lacrimile puseră fără voie stăpânire pe ea; se gândea și se rătăcea în gânduri. Puțin cam încurcată, Ernestine începu s-o cerceteze, dar din fericire pentru Léonie, stofele fuseseră despăturite... După câteva minute, Ernestine luă mâna verișoarei sale și-i spuse cu duioșie:

— Să știi, Léonie, că n-am avut intenția să-ți fac necazuri... Trebuie să-i spun cititorului că Léonie se afla la o sută de leghe distanță ca să mai poată pricepe ce semnificație aveau privirea tandră și tonul de reproș al verișoarei sale.

— Ce vrei să spui? întrebă ea pe un ton plin de ingenuitate care o dezarmă pe Ernestine. Verișoara ei o sărută.

Activa subretă urcase la ea și-i strigase îndrăgostitului Jean-Louis să coboare prin șemineu, în odaia ei. Granivel înțelese și se află imediat singur cu Justine.

— Fato, îi zise el, asta nu-i tot, vreau s-o revăd pe stăpâna ta... fiindcă plec pentru multă vreme și un rămas bun de un minut nu-mi ajunge.

— Cum s-o revezi? E foarte greu! Și Justine începu să se gândească. Du-te acasă, îi zise ea și ai încredere în mine!

Jean-Louis sări de gâtul subretei, neputându-i mulțumi altfel. Justine rămase o clipă în contemplarea bărbatului, apoi roși pentru gândul ce-i trecuse prin minte. După care, Granivel ieși din odaia ei. Dar iată că amândoi se întâlniră cu Victoire, pe aceeași scară unde odinioară... Victoire își închipui lucrurile cele mai năstrușnice. O văzu pe Justine, al cărei aer buimăcit se preta împrejurărilor, și chipul ironic al cameristei Victoire păru a spune: „Să știi că și eu am fost în Corint...”

Fostul cărbunar se întoarse foarte trist în strada Thibautodé, unde îl așteptau cu nerăbdare tatăl său și pyronianul.

— Ei bine, nepoate, ți-ai luat rămas bun?

— Vai nu, unchiule!

— Cum așa, băiete? întrebă moș Granivel.

— Ne-au întrerupt... N-am văzut-o decât un minut!

Trecură trei zile, în timpul cărora Jean-Louis avu de răbdat toate recomandările lui Barnabé. În cea de a patra zi, dimineața, trebuia să plece.

Seara, Louis, plângând de necaz, se îndreptă spre palatul de Parthenay. Mergea cu acea repeziciune pe care i-o cunoașteți și care, pe Cheiul teatinilor îl făcu să se ciocnească de un bărbat tânăr, îmbrăcat în negru. Mândrul tânăr se întoarse: era Courottin.

— Ah, dragul meu, știi că trebuie să plec în Anglia și în America și încă n-am apucat să-mi iau rămas bun...

Un ins ca avocatul Courottin era destul de inteligent pentru a înțelege limbajul acesta, așa că-i răspunse:

— Vrei să-i scrii un cuvânt? Aș putea să i-l duc, fiindcă tocmai mă îndreptam spre palatul ducelui, cu care am de discutat treburi serioase.

Jean-Louis luă creionul lui Courottin, rupse o foaie din agenda avocatului și scrisese următoarele:

„Fanchette, mâine plec...”

Las comentariile pe seama fiecăruia, observând că aceste cuvinte erau demne și de cel care le scrisese și de cea care trebuia să le citească. Îndoi hârtia și i-o dădu lui Courottin care părea foarte mirat. Courottin intră la duce, o întâlni pe Justine căreia îi înmână biletul lui Jean și Léonie îl citi la reîntoarcerea de la Versailles unde avusese loc o serbare.

Să nu se creadă că avocatul venise degeaba la palatul ducelui. Știind că guvernul îi proteja pe ascuns pe americani, avu o discuție cu ducele, făcându-și un merit în ochii acestuia din faptul că scăpase Franța de două sute de derbedei care să lupte pentru independența Americii. Astfel, Courottin încerca să se strecoare printre oamenii de stat.

Jean-Louis se reîntorsese la locuința pe care nu mai putea s-o sufere de când Fanchette a lui nu mai stătea acolo. Nădăjduia că a doua zi Léonie va găsi mijlocul să-l vadă, dacă nu, se jură că va intra în palat și va ajunge până la ea, indiferent prin ce mijloace.

Se făcuse zece seara și pyronianul, împopoțonat cu ochelarii, îi scria lui Jean-Louis autorii pe care trebuia să-i consulte și să-i citească; îi recomandase colegiul din Oxford unde trebuia să stea trei luni, etc., etc. Moș Granivel își sărută fiul și-și luă rămas bun de la el. Dar iată că se auzi apropiindu-se un echipaj strălucitor, apoi răsunară bătăi în ușă; aceasta se deschise și în pragul ei apăru Léonie!

Nu există decât anumite suflete care au darul înăscut de a cunoaște o mulțime de lucruri mici ce conferă faptelor un fel de magie a sentimentelor necunoscută multor altora.

Fac această reflecție, pentru că fiica ducelui de Parthenay era îmbrăcată, cu o rochiță de stambă, la fel cu cea pe care o purta în micul ei butoi. N-avea nimic care să-i dea în vileag rangul... Văzând-o astfel, Jean-Louis, nebun de bucurie, o apucă de talia sa zveltă și o așeză în fotoliul primului consilier clerical, spunându-i:

— Te așez în el pentru ultima oară!

— Louis, ce ai? Pentru prima oară, plângi...

— Ah, Fanchette, vreau să te merit; nu te-ai jurat că ai să-mi fii credincioasă?

— Și-mi voi ține jurământul!

— Fanchette, mă liniștești... Ascultă: mă exilez pentru multă vreme. Fug după glorie și mă duc s-o caut într-o altă emisferă. Plec acolo pentru că nu te pot dobândi decât dacă mă înalț, cucerindu-mi celebritatea. Inima îmi spune că-mi voi atinge țelul. Dar, în toată această vreme, în timpul acestei lungi absențe, nu te voi mai vedea!

Mirată la culme, Fanchette replică:

— Louis, nu mai ai imaginație? Eu te voi avea tot timpul înaintea ochilor!

— Vai de pielea englezilor! O să asigur triumful Statelor Unite! strigă Jean-Louis fanatizat de răspunsul iubitei sale!

— Stai, stai nepoate, că nu ești chiar atât de puternic încât să îmblânzești soarta, și dacă e scris

ca englezii...

— Vor pieri! Fanchette, le dau puteri depline tatălui meu și unchiului Barnabé: îmi făgăduiești să-i informezi despre toate necazurile tale?

— Dragul meu, ne vom scrie!

— Ah, Fanchette, am fost atât de aproape de fericire...

— Dragul meu, nu suntem fericiți? Fanchette a ta, te adoră! Știi bine că vei fi întotdeauna singurul prieten și mângâierea mea! Crede-mă, Jean-Louis, vom fi uniți! Amintește-ți de cuvintele preotului și de convingerea lui!

— Oh, Fanchette de ce-mi aduci aminte de tot ceea ce-mi sporește tristețea de care mă simt cuprins, când mă gândesc că te părăsesc? Vai, acest fugar moment poate fi ultimul...

— Eu mă gândesc că te vei întoarce acoperit de glorie și atunci această dulce melancolie are un farmec îmbătător.

— Și dacă pier, Fanchette?

— Louis, eu nu voi avea un alt soț decât pe tine!

Căzură unul în brațele celuilalt. Urmă un moment de tăcere. Pyronianul își șterse ochii, moș Granivel și-i șterse pe-ai săi, în vreme ce Léonie și Louis, ținându-se de mână se priveau cu expresia pe care doar pensula unui pictor poate s-o redea, căci în dragoste, trei sferturi din ceea ce se spune, se exprimă prin admirabila elocință a ochilor. Se pare că natura a pus în ei un foc năprasnic care ajunge până la inimă. Așa că atunci când voi folosi tot geniul autorului *Solitarului* sau pe cel al lui Pradon^[35] va fi cu neputință să vă mai redau acel tablou fermecător. Un orb comparase roșul cu sunetul unei trompete; eu voi compara acel moment cu culoarea cenușie, a cărei monotonie are totuși ceva strălucitor și voluptuos pentru ochi. Din o sută de critici ai comparației mele, poate că voi găsi trei persoane care mă vor înțelege... și asta mi-e de-ajuns... mă mulțumesc și cu atât!

— Haideți, haideți copii, îi întrerupse brusc moș Granivel, curaj și nu ni-l răpiți pe a-l nostru! La dracu! Dacă Jean-Louis piere, nu voi mai trăi nici eu!

— Adio cu Granivelii! La aceste vorbe ale pyronianului, fiecare izbucni în râs și avu cea mai fericită presimțire.

Trupul Leoniei îl atinse pe cel al lui Jean-Louis în încercarea de a se sprijini ușor de iubitul ei și dulcea atingere îi făcu să simtă ceva mai mult decât plăcere; aspectul cuplului îi mergea la inimă; apropierea castă și de moment avea un farmec celest ce răspândea asupra cuvintelor de bun rămas o anumită grație melancolică, Pletele buclate ale Léoniei atingeau chipul lui Louis; mângâierea de adio, farmecul iubirii îi pătrunseră până în adâncul sufletului; n-ar fi dat atingerea fugară nici pentru un imperiu!

Auzind orologiul de lemn sunând ora unsprezece, Léonie dădu să se scoale și să plece.

— Ah, Fanchette, încă un moment! Și Léonie se reaseză.

— Oricât de departe m-aș putea afla de tine, mă voi roti întocmai ca floarea soarelui care se întoarce mereu către astrul ce-i dă viață. Tu ești al meu pentru totdeauna!

Sigur, cititorule, celadonii din Artamene n-au spus niciodată ceva mai galant. Dar am observat că cei care nu sunt încă familiarizați cu politețurile, procedează la fel. Îmi voi aminti mereu de un tânăr american care, văzând la Jardin-des-Plantes, o floare adusă din insula sa, mi-a arătat-o spunând: — Iată patria mea!

În sfârșit, Léonie se ridică și cei trei Graniveli o urmară; Louis o conduse la trăsură și-i dădu ultimul sărut. Fanchette rămase multă vreme ghemuită la pieptul iubitului ei.

— Adio, Fanchette!

— Adio, Louis!

— Adio...

— Adio...

Léonie leșină și Jean își așeză iubita, palidă și tremurând, alături de Justine; o mai sărută o dată; la acel sărut, fata își veni în fire... și întinse brațele... Dar vizitiul dădu bice cailor. Louis, rămase în același loc, privind trăsura, auzind zgomotul roților și mai rămase încă și după ce nu mai văzu și nu mai auzi nimic, îndoindu-se până și de existența sa.

A doua zi dimineață, Justine sosi speriată, chiar în momentul în care Jean-Louis se urca în diligență. Îi aducea lui Granivel o frumoasă centură roșie și venise să-i spună să trimită scrisorile pe adresa ei. Jean-Louis sărută centura și plecă, în toiul binecuvântărilor părintelui său, care începu a plânge când bidiviii duseră cu ei toată nădejdea sa. Profesorul îi strigă:

— Discută, și discută bine, logica e totul!

Cititorule, te voi dispensa de istoricul traversării; e de ajuns să știi că nimeni n-a avut de reclamat vreo plată, căci tânărul i-a retribuit bine și cum se cuvine pe surugii; că pachebotul „*Lady Marlborough*” l-a dus la Dover, de unde a luat diligență pentru Londra, iar de la Londra s-a dus la Oxford, unde a studiat o vreme, la colegiu.

Aici, nu mai avem a consemna alte evenimente decât cele din corespondența cu iubita sa. Acesta a fost singurul divertisment pe care și l-a îngăduit. Vom extrage deci din corespondență ceea ce cuprinde mai interesant:

Scrisoarea lui Jean-Louis către Léonie

Oxford, noiembrie, 1788.

O, dragă Fanchette, imaginea ta mi-e prezenta tot timpul cât lucrez. Ea mă încurajează și foarte repede am învins dificultățile. Am studiat tactica și vreau să plec în America pentru a contribui la

eliberarea unei națiuni aservite și a-i alunga pe opresori. Iartă-mă că nu ți-am scris mai curând. Trudesc pentru fericirea noastră și nu vreau să pierd un minut.

Oh, ce curaj voi căpăta gândindu-mă că fiecare faptă de arme îți va fi povestită și va face să-ți bată inima! Cu cât vor fi mai numeroase, cu atât îți vei da mai bine seama de dragostea mea... N-am decât o teamă: dacă în timpul absenței mele, tatăl tău îți va prezenta câțiva tineri și te va obliga să alegi pe vreunul dintre ei. Ah, Fanchette, atunci să-mi scrii repede, cât mai repede, iar eu voi alerga și mai repede, pe aripile iubirii și ale deznădejdiei. Centura ta roșie e tot timpul cu mine; mă arde și-mi amintește fără încetare și de nevoia de a mă ilustra și de dragostea noastră. Fanchette, când vei primi această scrisoare compusă în grabă, fă bine și citește-o singură, la ceasul înserării. Încearcă să ți-l imaginezi pe bietul Jean-Louis, exilat cu voia lui, la mii de leghe de tine, din dragoste pentru tine. Poate că aceste cuvinte pe care ți le scriu îți vor aduce aminte de toate... Căci mi-am pus în ele tot sufletul! Dacă dragostea răspândește viață, mireasmă, nor, un nu știu ce asupra celui atins de ea, strânge în mână hârtia neînsuflețită în care am pus o părticică din sufletul meu! Când o vei atinge, gândește-te cât am fost de preocupat de tine! Că în momentul în care ochii tăi vor parcurge scrisoarea, o parcurg și eu; că am acoperit-o cu suspine, un ceas întreg; că odată isprăvită, i-am vorbit ca unui mesager fidel ce are sarcina să-ți transmită o mulțime de gânduri pline de dragoste; că trebuie, în sfârșit, să-ți spună o sumedenie de lucruri ce nu-s cuprinse în ea, pentru că la cele pe care le cuprinde m-am gândit mai dinainte... Confirmă-mi, căci nădejdea mă susține... Nu știu de ce, dar mă îndoiesc de tine, adesea, când îmi închipui câte ademeniri te înconjoară. Din păcate, eu nu-ți pot oferi decât o inimă înflăcărată; alții îți pot procura puterea

tuturor falselor străluciri ale vieții. Ah! Simt nevoia să-mi spui din nou că mă iubești.. Adio, Fanchette.. Adu-ți aminte de cuvintele de bun-rămas! Adio!”

Ca o fată binecrescută, modesta și tandra Fanchette îi răspunse iubitului ei. Vom transcrie aici scrisoarea, ca să vă puteți da seama de meritele stilului ei epistolar:

Scrisoarea Léoniei către Jean-Louis.

Paris...

„O, dragul meu, scrisoarea ta a prilejuit inimii mele una dintre cele mai plăcute sărbători! Da, m-am retras ca s-o citesc și de atunci o recitesc întruna. Am vârât-o în sân, lângă buchetul de mireasă și scrisoarea înlocuiește portretul tău. Hotărârea și faptele pe care le voi întreprinde mi-ar fi sporit dragostea, dacă dragostea mea n-ar fi căpătat o putere căreia nu-i mai poți adăuga nimic. Scrisoarea ta m-a făcut să văd că perseverezi; și am binecuvântat-o de nenumărate ori.

Bucuria pe care mi-a prilejuit-o mi-a atenuat, pe moment, amărăciunile. Spun «amărăciunile» fiindcă ceea ce simt eu, în lipsa ta, oricât de crud ar fi, nu stă în cumpănă cu ceea ce mă roade. Verișoara mea, draga Ernestine, este grav bolnavă. O prietenă pe care o voi pierde și, dacă moare, voi fi profund mâhnită. E cu neputință să ie desparți de viață când ai atâtea motive s-o regreți; vărul meu, Vandeuil, o copleșește cu atenții și cu atitudini prevenitoare. Ernestine e iubită cu o înflăcărare și cu o bunătate care-i sporesc suferințele; tata este disperat, iar marchizul nu se mișcă de la căpătâiul ei. Merge prin casă, dar o macină o toropeală cu o cauză neștiută. E palidă, ochii ei frumoși sunt încercănați și nu se

însuflețesc decât atunci când se uită la bărbatul ei, a cărui iubire e fără margini. Mi-a spus că-mi datorează fericirea și zice că moare înăbușită sub un maldăr de trandafiri. Se pretinde că această stare i se trage din prea multă dragoste. Vai! Nu pricep cum poate face rău dragostea! Până acum ea a fost pentru mine balsamul cel mai îmbătător! Și când mă gândesc la tine, iubitule, simt cum mă pătrunde ceva dulce și tainic și atunci sângele nu mai întâlnește nicio piedică, fiindcă se îndreaptă spre inimă cu o deosebită promptitudine.

Te temi de rivali? N-am făcut nimic ca să ai de ce te teme! Nu sunt eu Fanchette a ta? Fata crescută de Barnabé, care ne-a învățat să nu ținem seama decât de un singur lucru, solid și demn de apreciat: virtutea. Vrei să-ți fac noi jurăminte? E de prisos, și dacă vei găsi două cuvinte mai puternice decât «te iubesc», spune-mi-le și mie și ți le voi scrie!

Să nu crezi că i-am părăsit pe cei doi prieteni ai mei. Acum trei zile eram singură în tot palatul, doar cu Ernestine. I-am invitat pe tatăl și pe unchiul tău să vină la masă. Am petrecut împreună o seară încântătoare. Barnabé a reușit, prin dilemele sale, s-o facă pe biata mea verișoară să surâdă; căci i-a dovedit că moartea e mai de preț decât viața. Butadele și expresiile originale ale profesorului au înveselit-o pe Ernestine... Surâsul palid care a plutit pe buzele sale m-a făcut să mă gândesc la un trandafir aflat pe câmp în luna noiembrie. M-a emoționat profund... O, dragul meu, fii convins că tandra ta Fanchette te va iubi mereu și că numai tu vei fi bărbatul ei! Adio! Și primește acest rămas-bun ca pe o sărutare!”

Jean-Louis fu beat de bucurie citind scrisoarea Fanchettei. Asta a fost răsplata traversării Oceanului. Ajuns în America, i-a trimis Fanchettei următoarea scrisoare:

A doua scrisoare a lui Jean-Louis, către Léonie.

Din munții Alleghani...

Fanchette! O, draga mea! Mă aflu pe pământul libertății și a treia zi am obținut o victorie! Cei trei sute de camarazi ai mei și alți două sute pe care i-am luat cu noi, în drum, au cucerit o baterie de tunuri; o șarjă a hotărât victoria... Washington m-a numit colonel, direct pe câmpul de luptă. Căci, odată sosit aici, am fost ridicat de către compatrioții mei la gradul de căpitan... Ilustrul apărător al Americii mi-a încredințat o sarcină foarte importantă așa că, înainte de opt zile sau vei fi văduvă, sau Europa va ridica în slăvi faptele de arme ale companionului lui Washington... Acest mare om pretinde că trebuie să ajung sus de tot. Vorbește-i despre aceste elogii unchiului meu, care m-a educat, iar restul e pentru tine; căci tu ești zeița căreia îi datorez totul. Dragostea mea pentru tine e cea care a iscat toate acțiunile mele. Îmi datorez promovarea, lipsei de ofițeri. N-avem nici bani, nici muniții, nici hrană; dar curajul și dragostea de libertate fac minuni. Însă centura roșie face și mai multe. Dacă vrei să-mi scrii, vezi că mai sosește aici un corp de francezi; dă-le lor dulcea ta scrisoare. Lui Washington îi place foarte mult să stea de vorbă cu mine. Ziarele engleze îți vor spune mai mult despre faptele mele. L-am luat prizonier pe generalul Wallis. Adio, Fanchette, adio! Teatrul zgomotos unde mă aflu nu-mi lasă nici măcar răgazul să oftez; bubuitul tunului și strigătele muribunzilor mă fac să mă rușinez că-mi zboară gândul la dragoste când mii de oameni își dau duhul. Îți scriu din mijlocul încăierării, al vălmășagului. Dragostea mea va fi cu atât mai durabilă cu cât este mai puțin viața mea, în momentul de față. Mă bucur și bătăliile mi se par un fleac când știu că te gândești la mine... îmi închipui că mă vezi. Adio!”

CAPITOLUL XX

„Veni un om care aruncă spaima.”

ANONIM

*„Era din lumea-n care tot ce-i mai minunat
Are o tristă viață...
Era un trandafir, dar el s-a spulberat
Doar într-o dimineată.”*

MALHERBE

*„Mă crede cum că doliul prea mult a cam durat,
Jelaniile tale prea mult le-ai murmurat;
Alungă plictiseala ce-n gheare te-a-nșfăcat.”*

MALHERBE

Scrisoarea Léoniei v-a lămurit despre starea marchizei de Vandeuil: victimă a ambiției soțului, măcinată de otravă, se topea pe zi ce trece. Cu fiecare răsărit de soare i se apropia sfârșitul. Perfidul ei bărbat n-o părăsea un minut, făcând risipă de cele mai mișcătoare atenții. Avea în el multă ferocitate, un fel de rafinament al cruzimii, făcând-o prin exces de delicatețe, să regrete viața!

Veni luna decembrie. Marchiza nu se mai ridica decât foarte rar din pat. Léonie, Vandeuil și ducele de Parthenay stăteau lângă ea.

— Dragul meu, zise Ernestine întinzând marchizului o mână fierbinte și descărnată, nu voi mai apuca noul an; sunt bucuroasă că înainte de a muri, am cunoscut fericirea.

— Trebuie să speri, Ernestine...

— Nu mă mai amăgi; știi că sfârșitul mi-e aproape.

Marchizul tresări.

— Léonie, continuă Ernestine, dulcea ta prietenie mă face și ea să regret viața.

— Vai, dragă Ernestine, replică Léonie, nu bolnavii sunt cei care suferă cel mai mult. Lași în urma ta niște oameni distruși și adânc îndurerați...

— Dragă verișoară, o întrerupse marchizul, eu sunt cel mai de plâns...

Ducele nu mai zise nimic. Durerea lui era neînchipuit de mare. Ce tablou poate fi mai sfâșietor decât cel al unei tinere pe moarte! Aidoma unei plante grațioase pe care un vierme o roade la rădăcină, Ernestine se apleca în fiecare zi, tot mai mult, către pământ. Atitudinea ei toropită, slăbiciunea, ochii lipsiți de viață, totul tulbura sufletul celui ce-o privea prin crescânda sleire a forțelor vitale.

Într-o seară, în vreme ce Léonie, ducele și nepotul său, strânși în odaia bolnavei, făceau risipă de cele mai mișcătoare dovezi de interes, Ernestine – mai calmă și suferind mai puțin – se lăsă furată de somnul de care fusese lipsită vreme îndelungată. Cei din jur evită să mai vorbească sau să facă zgomot; în apartament domnea tăcerea cea mai deplină. Léonie se ridică, stinse luminile și aprinse o lampă a cărei lumină slabă nu putea deranja odihna prietenei sale. Toată lumea se ridică, pregătindu-se să se retragă; Léonie se afla lângă pat, ca să se asigure, trăgând cu urechea, că ușoara răsuflare ce ieșea din gura prietenei sale era cea din timpul somnului. Dar iată că se auziră niște pași, ușa se deschise... toți ochii se îndreptară spre noul sosit.

— Cine e inoportunul, neîndemânaticul ăsta? spuse ducele. „Cerule, își zise marchizul în sinea lui, iadul l-a adus!”

— Mă recunoști? Acestea au fost cuvintele pe care le-a rostit, cu o voce surdă, un bătrân cu părul

alb, a cărui figură, arsă de soare, era brăzdată de un surâs înfricoșător... Era americanul. Léonie se înfioră fără să vrea de privirea încrâncenată a necunoscutului, iar chipul lui Maïco se înroși de furie când o zări pe Léonie.

— O femeie... murmură el.

Marchizul tremură la auzul vocii. Ducele, mirat că un străin ajunsese până în apartamentul bolnavei fără să fi fost anunțat, înaintă către el ca să-i ceară socoteală; dar marchizul i-o luă înainte și, trecând peste spaima irepresibilă, îi spuse urmașului împăraților din Mexic, cu voce schimbată:

— Ce dorești, dragul meu?

— Un scaun, fiindcă sunt ostenit!

Marchizul se grăbi să-l conducă spre un fotoliu.

— Vino mai bine în cabinetul meu, zise Vandeuil.

— Nu, stau bine și aici! Și bătrânul așezându-se, își scutură mantia de zăpadă.

Marchizul se simțea pe muchea prăpastiei. Îl privi fix pe Maïco, cu un aer scrutător. Ducele de Parthenay nu-și mai revenea din uimire văzând docilitatea cu care nepotul său se supunea poruncilor tăioase ale străinului. Se îndreptă către cordonul soneriei pentru a-și chema lacheii, când nepotul – speriat – îl opri șoptindu-i la ureche:

— Unchiule, lasă-ne singuri; străinul este un medic englez pe care l-am chemat... nu trebuie să afle nimic...

— Ajunge, nepoate, replică ducele; Léonie, hai să plecăm...

Și-l lăsară pe marchiz singur cu americanul. Vandeuil se asigură că soția lui continua să doarmă.

— Ce te-a putut aduce aici, domnule? zise el întorcându-se către bătrân; nu credeam că mă cunoști...

— Sigur, ți-ai luat toate precauțiile ca să-ți ascunzi numele, replică americanul. Numai că nu

trebuia să-ți lași cartea de vizită pe masa mea...

Spunând acestea, Maico scoase dintr-un buzunar cartea de vizită a marchizului și i-o întinse bărbatului stupefiat.

— Aud, continuă bătrânul, că America s-a înarmat împotriva tiranilor. Ard de nerăbdare să părăsesc acest pământ blestemat și să mă răzbun pentru amărăciunile mele, aruncându-mă cu toată furia, în luptă... Nu mă întrerupe, îi spuse el marchizului care se pregătea să vorbească. Pentru că hazardul a vrut ca tu să fii ultimul care să se folosească de știința mea, și singurul imbecil care să-și lase numele, mă vei sluji... Începând de astăzi, vei fi sclavul meu!

— Scamator josnic! Ieși afară! strigă marchizul uitând, în indignarea sa, că Maico îl avea la mână.

— Băiete, zise bătrânul, ascultă-mă sau te zdrobesc ca pe un vierme!

Pe cămin se afla un magnific pumnal turcesc, pe care regele îl dăruise unui ambasador din familia marchizului; să-l înșface și să se arunce asupra lui Maico a fost pentru Vandeuil o treabă de o secundă. Bătrânul înaintă, oferindu-și pieptul.

— Lovește, băiete, sunt invulnerabil! Și-i surâse ironic lui Vandeuil.

Marchizul împlântă pumnalul... dar acesta se frânse izbindu-se de pieptul lui Maico al cărui râs sardonice răsună în încăpere. Marchizul era tare din fire; totuși, acum, ideea unei puteri supranaturale îi bântui mintea; îngheță de frică și o sudoare rece îi acoperi trupul. Lumina palidă, tăcerea, răutatea din ochii lui Maico, totul îi dădea fiori de groază.

— Supune-te, zise americanul cu o voce estompată.

— Ce vrei? Vorbește, trimis al iadului! Ce dorești?

— Un pașaport pentru mâine; și-l vreau în așa fel încât să pot pleca unde mi se va părea că e mai bine, fără să fiu șicanat.

— Nu-l pot obține până mâine.

— Nu poți? zise Maïco; atunci îl vreau astă-seară și aștept aici până mi-l aduci! Ochii ficși ai americanului și atitudinea sa amenințătoare îl impresionară în asemenea măsură pe marchiz, încât ieși cu pas lent, cu intenția de a se duce la ministru să-i ceară pașaportul.

— Să nu mă faci să te aștept prea mult, îi strigă Maïco.

Crezându-se singur, bătrânul se așeză din nou și începu să reflecteze la soarta sa.

Odată ieșit, cum imaginația lui nu avusese nimic de suferit, marchizul roși la ideea care-i venise și, socotind la cât rău putea să-i cășune Maïco, se gândi cum să pună imediat mâna pe el și să-și asigure liniștea, fie dându-l drept nebun, fie obținând un ordin de arestare pentru a-l îngropa într-o celulă subterană și a-l reduce la tăcere.

Îi porunci lui Lafleur să nu-i îngăduie străinului din odaia marchizei să iasă afară, spunându-i să-și adune în juru-i toți lacheii, având în vedere că necunoscutul era un om periculos pentru Stat. Ducele și Léonie culcându-se, marchizul se urcă în trăsură, cu nădejdea că planurile sale nu se vor izbi de vreo piedică.

Maico fu întrerupt din profunda-i meditație de un oftat ușor; americanul se întoarse să vadă de unde venea zgomotul.

— Dumnezeu! Ce durere... Léonie... La auzul cuvintelor, bătrânul se apropie de pat.

— Dragul meu, zise Ernestine, confundându-l pe Maico cu marchizul, îmi arde limba, dă-mi puțină apă să beau...

— O femeie, strigă americanul, o femeie care moare!

— Cine-i acolo? Dacă ar fi fost bărbatul meu, aș fi fost mai mulțumită! Și marchiza ridicându-se în capul oaselor, trase deoparte draperiile patului.

— Sigur că e un preot, spuse ea. Da, sfârșitul mi-e aproape... și trebuie să mă resemnez...

Maïco se apropie din nou și luă lampa ca s-o poată vedea mai bine pe bolnavă.

— Părinte, n-am nimic a-mi reproșa, zise marchiza. '

— Cerule! strigă Maïco, recunoscând simptomele otrăvii pe care i-o dăduse marchizului.

— Ei, cum, femeie, nu te plângi?

— Sufăr în tăcere; pentru ce să-mi îndurez prietenii?

Acest răspuns mișcă inima americanului, care de multă vreme nu mai voise să audă glasul milei. Ceea ce l-a izbit, a fost resemnarea marchizei la niște suferințe despre care știa că sunt cumplit de puternice.

— Femeie, reluă el, îți meriți soarta!

— Îți jur, părinte, că n-am jignit niciodată pe nimeni. Atât cât am putut, am fost bună, caritabilă și virtuoasă.

— Toți muribunzii spun astfel... Răspunde-mi, femeie...

Aici, bătrânul își încruntă sprâncenele și bieteii Ernestine îi fu frică.

— Răspunde sincer: nu ți-ai jignit bărbatul?

— Eu? Dumnezeu mare! strigă marchiza, frângându-și mâinile. N-am iubit niciodată pe nimeni ca pe el... și cu ce dragoste... Poate că am jignit Cerul cu prea marea mea pasiune...

Chipul Ernestinei se însufleți și sublima expresie a inocenței, apărându-se de o nedreaptă acuzare, se ivi în toată măreția ei și-l convinse pe înverșunatul american a cărui ură față de femei păru să se mai îmblânzească un moment. E adevărat că Ernestine se afla în pragul morții. Bătrânul reluă, manifestându-și neplăcerea de a vorbi unei femei:

— Totuși mori, victimă a urii!

— E cu neputință! strigă marchiza.

— Femeie, ți-o spun eu și, în plus, numai eu te-aș fi putut scăpa!

— Scapă-mă, pentru bărbatul meu și toată averea lui va fi a dumitale ca preț al binefacerii... mă iubește îndeajuns pentru a face acest sacrificiu.

— Femeie, nu mai e vreme! Otrava a cuprins întreaga ta făptură. Nimic nu te mai poate întoarce de la groapă...

— Am fost deci otrăvită? întrebă marchiza, cu o mișcare de groază.

— Tu ai zis-o...

— Dar de către cine? făcu sârmana Ernestine.

— De când ai început să resimți slăbiciune?

— De la sfârșitul lui august, răspunse ea nedumerită.

Bătrânul reflectă un moment, o privi pe Ernestine și; apropiind lampa, îi zise:

— Nu ești nevasta lui Vandeuil?

— Ba da!

— Ei bine, bărbatul tău te-a otrăvit!

— El, Dumnezeu mare! El care mă iubește!

— Da, el; repetă cu putere, americanul. Sunt sigur!

— De unde știi? Pe chipul Ernestinei se citi spaima neîngrădită.

— Eu i-am vândut otrava, răspunse calm, Maïco.

Abătută, marchiza căzu pe pernă, aproape de leșin:

— Acum spune-mi, ce nedreptate i-ai făcut bărbatului tău?

— N-am a-mi reproșa decât că l-am iubit prea mult, răspunse ea cu glas slab.

În ciuda repulsiei sale față de femei, Maïco se simți înduioșat. Soția acceptându-și resemnată sfârșitul, sunetul glasului ei, ochii strălucind de indignare văzându-se înșelată, totul contribui să facă scena cât se poate de convingătoare. Și trebuie să fi fost, din moment ce americanul scoase un oftat. Dând să iasă din cameră, întredeschise ușa; dar șirul de valeți nu i-ar fi îngăduit să se retragă. Concentrarea lor în fața ușii îl lămuriră pe

deplin: Nu mai avu nicio îndoială asupra intențiilor malefice ale marchizului. Reveni la marchiză a cărei răsuflare întretăiată îi vestea sfârșitul apropiat.

— Vai, de ce-ai venit să-mi dezvălui adevărul? Aș fi murit fericită.

— Și răzbunarea? strigă Maïco.

— N-o cunosc!

Foarte mirat, Maïco se trase trei pași înapoi.

— Cum, să nu te răzbuni pe un trădător, pe un asasin? Vrei? Îți pot furniza mijloacele.

— Mulțumesc, dar... îl iubesc!

— Dumnezeu! strigă Maïco, nu mai ai nici două ceasuri de trăit!

— Mărturisesc, zise marchiza, că mi-ar părea rău să părăsesc lumea asta fără să mă pot convinge... fiindcă nu cred în cele spuse de dumneata!

— Pot să-ți întârzii moartea cu câteva ceasuri...

— Ah, domnule, dacă-ți inspir puțină milă, fă-o!

— Sunt de. acord, cu condiția să mă ajuți și tu...

— Ce poate face o muribundă?

Bătrânul mângăli repede câteva rânduri pe o hârtie, căci auzi zgomotul unei trăsurii care se întorcea.

— Iată rețeta unei poțiuni care-ți va mai prelungi viața. Ea dovedește că cunosc otrava; dacă o cunosc, înseamnă că am vândut-o, iar cel care a cumpărat-o, este soțul tău.

— Dă-mi rețeta! Și marchiza întinse mâinile-i slăbite.

— Da, dar la rândul tău, arată-mi un drum pe unde pot ieși de aici fără să fiu văzut!

— La piciorul patului meu se află un buton de aramă, aproape invizibil; apasă pe el... vei găsi un mic loc...

— L-am găsit, zise Maïco.

— Deschide o ușă care dă pe o scară; scara te va duce în apartamentul soțului meu; apartamentul lui e la parter și grădinile...

Maïco nu ascultă mai mult. Îi aruncă marchizei hârtia și, la auzul vocii lui Vandeuil, o șterse, luând și lampa cu el.

— Prindeți-l! E un smintit! Are o criză de nebunie! Să nu credeți nimic din ce vă spune! Înghățați-l! Acestea fură poruncile pe care marchizul le dădu arcașilor și oamenilor săi. Asprele porunci o convinseseră pe marchiză. Bătăile inimii se întetiră și, la auzul vocii perfidului Vandeuil, leșină... dar rețeta era la loc sigur. Văzându-și nevasta leșinată, fără lumină și pe Maïco dispărut, marchizul fu cuprins de furie. Alguazilii^[36] pe care-i adusesese primiră ordin să scotocească întreg palatul... Se făcuse două dimineata. Zgomotul infernal care urmă o trezi pe Léonie.

Speriată de o crudă bănuială, crezu că Ernestine își dă sufletul și se năpusti spre odaia marchizei. Dar aceasta era singură.

— Ernestine! strigă Léonie, ce ai? Cum, nu e nimeni lângă tine?

— Ce e zgomotul ăsta? întrebă și ducele.

— Ah, unchiule, un om a intrat aici... dar a scăpat!

— În ce hal ești, nepoate... Ce te-a speriat astfel? Trag nădejde că-mi vei explica...

— A scăpat! repetă marchizul ca într-un delir.

— Da, dragă, zise Ernestine, e de prisos să-l mai cauți, eu i-am spus pe unde să fugă!

— Iubita mea, rău ai făcut! Era un criminal periculos pentru siguranța Statului.

— Tot zgomotul ăsta m-a năucit, zise marchiza. Vandeuil, fă-l să înceteze.

Marchizul ieși pentru a porunci tuturor să se ducă la culcare și le făcu vânt polițailor și jandarmilor călare. Era frământat de o cumplită neliniște și lucrul se observa din felul cum dădea ordine. Într-adevăr, unui ambițios, în clipa în care pierde totul și-și vede crimele descoperite trebuie să-i fie frică. Marchizul era sigur că soția sa aflase

adevărul. Tonul pe care-i vorbise i-o dovedea din plin.

— Léonie, spuse muribunda Ernestine, ești sigură de Justine?

— Da, verișoară.

— Ei bine, ia de sub pernă o hârtie și trimite-o imediat să-mi cumpere ce scrie în rețeta aceea și să facă totul în cea mai mare grabă...

Ducele se duse el însuși s-o scoale pe Justine și cum caii erau încă înhămați la trăsura marchizului, camerista se urcă în ea.

— Ei bine, Ernestine, cum te simți? întrebă marchizul revenind lângă patul soției sale.

— Bine, dragă...

— Și ce-a spus medicul englez? întrebă ducele de Parthenay.

— Care medic, unchiule? întrebă bolnava.

— Bătrânul acela... Necunoscutul... răspunse ducele.

— O, unchiule, m-a vindecat de un rău incurabil... Rostind aceste cuvinte, apăsă încetișor mâna ducelui; o lacrimă i se rostogoli pe obrazul decolorat; și o privire nimicitoare spori groaza care-l cuprinsese pe Vandeuil urmărind conversația.

— Léonie, zise ea, scumpa mea prietenă... Vino să te sărut... Acum duceți-vă să vă odihniți. Voi mai trăi și mâine... mă veți mai putea vedea...

— Nu vrem să te părăsim, fata mea, zise ducele; am venit să-mi petrec restul nopții la căpătâiul tău!

— Și eu la fel! strigă Léonie.

— Copilă încântătoare! Și Ernestine o sărută din nou, deși ghicise că de fapt ea era pricina nenorocirii sale.

— Acum, replică ea, scumpii mei, lăsați-mă... Doresc să discut ceva cu domnul de Vandeuil. Și adăugă, încercând să suradă: E bine ca măcar înainte de a muri o femeie să-și tulbure un pic bărbatul...

Gluma unei muribunde te face să plângi; așa că ducele și cu fiica sa vărsară lacrimi amare auzind aceste cuvinte. Marchizul, palid și tremurând, tresări, dar nu observă că unchiul și verișoara lui ieșiseră. Urmă un moment de tăcere pe care marchiza îl rupse, spunând:

— Suntem singuri, domnule...

— Da, dragă Ernestine...

— De ce-mi spui „dragă”? Ți-am fost vreodată dragă? Domnule, știu că m-ai otrăvit...

În acea clipă, marchizul se aruncă în genunchi, în fața patului, strigând:

— Ernestine... sunt pierdut!

Chiar în acea clipă intră Justine; aducea contra-otrava pe care marchiza o bău imediat. Atitudinea marchizului, exclamația sa, vocea schimbată, o convinseseră pe subretă că Vandeuil era nebun după nevestă-sa și în culmea disperării pentru că o pierde; când îi spuse lui Léonie la ce scenă fusese martoră, bănuielile acesteia se risipiră; dispărură și bănuielile ducelui, după ce Léonie îi povesti scena. Căci doar nu vă închipuiți că locuința unui duce ar fi scutită de flecăreală! După ce Justine ieșise și după ce marchiza băuse contra-otrava, respinse mâna soțului ei care i-o strângea pe a sa. zicându-i:

— Nemernicule! Dacă viața mea era o povară pentru tine, puteai să mi-o spui; cel puțin aș fi avut meritul că m-am sacrificat și te-aș fi scutit de o crimă... Și eu care mă laudam cu dragostea ta! Eu, care te iubeam! Ah, atașamentul meu neasemuit merita o asemenea răsplată? Ce fel de suflet ai? Dar la ce mai slujesc acum reproșurile? Dacă te muștră cumva conștiința, aceste muștrări trebuie să fie mai crude decât ale mele; dacă nu te muștră, atunci la ce bun să-ți mai fac reproșuri?

Se opri un moment din pricina emoției violente pe care o simțea. Atitudinea plină de umilință a marchizului părea să spună: „Oare vei încerca să mă pierzi?” Ernestine îl înțelese.

— Aș avea dreptul, replică ea, să mă răzbun, iar contra-otrava pe care tocmai am băut-o, mi-ar da răgazul necesar...

La aceste cuvinte, marchizul aruncă o privire furișă spre vârful otrăvit al pumnalului rupt, ca și cum ar fi vrut să se slujească de el.

— Ingratule! rosti muribunda, nu uit totuși că nu te-am putut urî niciodată! Te iert și mă voi ruga Domnului să nu te lepede din grația lui! Dar te implor, căiește-te! Nu mă voi atinge de reputația ta, aici, pe pământ! Dar lasă-mi nădejdea că, atunci când ne vom întâlni într-o lume mai bună, sufletul tău, spălat de păcate, o va iubi pe sârmana Ernestine!

Rămășița de dragoste ce-i dictase aceste cuvinte, atitudinea mișcătoare, acel soi de extaz al marchizei atinseră sublimul. A face bine e prima treaptă a virtuții; a-l face împotriva dorinței oamenilor, e a doua treaptă; exemplul treptei a treia și ultima ne-a fost oferit de Ernestine.

Văzând bunătatea acelui suflet fără pereche, marchizul socoti că o mai poate amăgi.

— Draga mea, îi spuse sărutându-i mâinile, pe ce te bazezi când îți acuzi soțul de o faptă atât de josnică?

— Oprește-te, domnule marchiz... m-ai amăgit destul... mi s-a spus ziua când m-ai otrăvit... chiar dacă n-aș fi auzit mărturisirea celui care ți-a vândut otrava, ceea ce am simțit mai înainte precum și faptul că acum mă simt mai bine, după ce și-a făcut efectul leacul care-mi va prelungi câteva momente, viața, îmi dovedesc că... Și dacă aș vrea să aflu motivele ce te-au făcut să procedezi astfel... fii sigur că le-aș descoperi imediat... dar mă tem până și de această descoperire!

— Ernestine! Ernestine! Și marchizul își stoarse câteva lacrimi.

— Nu mai sunt Ernestine, nu mai sunt nevasta dumitale; sunt... voi fi în curând prada morții! Ieși, domnule marchiz, lasă-mă singură, mai am

puțin de trăit... Îți jur că voi lua secretul cu mine, în mormânt! Pleacă!

— Suflet divin! Nu, n-am să te părăsesc! Vreau să mor înaintea ta! strigă marchizul.

— Fără teatru, domnule! Dacă rămâi, o faci probabil ca să te asiguri că-mi voi ține făgăduiala!

— Ernestine, ce injurie... Aceste cuvinte îi amintiră marchizei de blândețea de care dăduse dovadă toată viața ei. Așa că-i spuse:

— Te rog să mă ierți, dar chiar nu vrei să faci nimic pentru doamna de Vandeuil? Nu mai am mult de trăit...

Marchizul ieși. Părăsind odaia, i se păru că i se luase de pe piept o greutate de o sută de livre. „În sfârșit, își spuse, nu mai e mult și scap de orice teamă!”

Ernestine puse zăvorul la ușă și, adunându-și toate puterile, se îmbracă în grabă, ieși prin ieșirea secretă și se duse la Léonie. Ghicind de ce făptuise marchizul crima, voia să-și folosească ultimele clipe pentru a o feri pe Léonie de nenorocirea unui măritiș cu vărul ei, dar în acest plan, sigur că se strecura și un dram de gelozie...

Era cinci dimineața... Léonie, agitată, se afla în starea incertă dintre veghe și somn. Lampa de noapte lumina slab și fata scoase un țipăt de spaimă văzând o fantomă albă strecurându-se în odaia ei... își recunoscă verișoara... și îngheță... Ernestine se apropie... Mergea atât de repede și atât de ușor de parcă zbura, mișcările îi erau atât de aeriene și de unduitoare, încât imaginația răvășită a Léoniei o luă razna: crezu că verișoara ei murise și că spiritul ei plutea prin cameră. Fruntea i se acoperi de o sudoare rece și-și ținu răsuflarea, încercând să nu facă nicio mișcare. Fantoma ajunse lângă patul ei și se opri.. Léonie abia recunoscă ochii strălucitori ai prietenei sale.

— Léonie! strigă Ernestine cu un glas ce răsună lugubru în tăcerea nopții. Léonie împietrise nevenindu-i să creadă că vedenia era verișoara ei.

Léonie, continuă marchiza, Léonie, eu sunt... ascultă-mă... Să nu te măriți niciodată cu Vandeuil... Léonie, făgăduiește-mi! Jură-i unei muribunde, fericită să ia cu ea acest legământ!

— Îți promit... îți jur! zise Léonie cu voce slabă.

— Gândește-te că o făgăduială făcută cuiva, aflat pe patul de moarte, e sacră! Ți-o repet: să nu te măriți niciodată cu Vandeuil! Tu nu știi... Nu poți să știi... Rostind aceste vorbe, o lăsă pe Léonie uluită, se retrase, în patul ei și dormi două sau trei ceasuri, mult mai liniștită decât s-ar fi putut crede.

În timpul somnului, ducele, Léonie și Vandeuil se strecurară în odaia ei și-i înconjură patul în așa fel încât atunci, când avea să se trezească, să dea cu ochii de familia ei...

— Dragii mei, nu mai am decât o clipă de trăit... Léonie, poți să-mi dai să miros o floare? Zicând acestea îi apucă de mână pe unchiul ei și pe Léonie și aruncă o ultimă privire de iertare către soțul ei; neavând la îndemână alte flori, Léonie scoase din sân buchetul de flori de portocal de care nu se despărțea niciodată.

— Încă mai miros, dar s-au veștejit... îi spuse muribunda.

Și tandra Ernestine muri, fără tremurături, fără convulsii, întocmai ca o plantă care cade. Un licăr de bucurie străluci în ochii marchizului; dar când unchiul său se întoarse spre el, începu să plângă. Apoi se înstăpâni cea mai adâncă tăcere. Copleșită, Léonie se retrase în odaia ei și începu să mediteze la natura recomandării pe care i-o făcuse Ernestine. Marchiza fu înmormântată în grabă. Moartea soției întări reputația lui Vandeuil de soț model, copleșit de regrete. Doliul său fastuos, lacrimile înșelără pe toată lumea. Trecură două luni și purtarea marchizului nu se dezminți. Solitar, afectând acel soi de gingășie a durerii și o

admirabilă resemnare, el izbuti să-și convingă unchiul de sinceritatea regretelor și de bunătatea inimii sale. Fără a face paradă de durerea ei, Léonie își plânse prietena, fu neconsolată din pricina pierderii, încercate nu numai pe moment, ci toată viața. Ernestine părea legată de toate gândurile sale. Durerea ei sinceră era firească; asta nu însemna că Léonie, ca elevă a lui Barnabé, nu mai lua parte la serbări; dimpotrivă, nu încetă să iasă în lume; durerea persista mută.

Și iată că o întâmplare veni să-i tulbure sufletul umplându-i-l de bucurie. Faima lui Jean-Louis se răspândise ajungând până în capitala Franței. Glorioasele sale fapte de arme, strălucita lui valoare, povestirea plină de interes și de atractivitate despre campaniile din 1788 și 1789, pe care el o trimise lui Barnabé, care la rându-i nu uită s-o publice însoțită de comentarii savante, făcură din colonelul Jean-Louis un erou. Toate saloanele răsunau de laude la adresa lui, și fiecare se felicita că vede Franța colaborând la emanciparea Lumii Noi. Elogiile la adresa faptelor lui Jean-Louis erau confirmate și de jurnalele engleze. Cred că vă închipuiți cât era de satisfăcută Léonie de aceste elogii; avu totuși înțelepciunea să păstreze tăcerea, sorbind pentru sine cuvintele dragi pe care i le adresa iubitul ei.

Copleșit de mulțimea pretendenților la mâna Léoniei, ale cărei frumusețe și bogăție erau vestite, ducele de Parthenay îi propuse fiicei sale o sumedenie de partide, Cum Léonie le respinse una după alta, ducele se simți încurcat de ordinul pe care i-l dădu regele.

Nu există niciun dubiu că cititorul vrea să cunoască acest ordin; pentru asta, n-avem decât să descriem, în mod fidel, o discuție dintre Léonie și tatăl ei, avută la două luni și jumătate după moartea marchizei.

— Copila mea, îi spuse bătrânul duce trăgând o priză de tabac pe nas, cred că ai băgat de seamă cât

de mult te iubesc, cu o dragoste într-adevăr paternă.

— Da, tată, și eu te iubesc la fel de mult.

— Lasă-mă să vorbesc, Léonie; nu vreau să-ți pricinuiesc nici cea mai mică mâhnire, dar dorința de a te face fericită mă îndeamnă să te întreb dacă, de când ai început să apari la Curte și la serbările din casa mea, niciun bărbat nu ți-e pe plac...

Analizând temeinic întrebarea, Léonie crezu că poate să răspundă, fără nicio disimulare:

— Niciunul, tată, te asigur!

— Sunt bucuros, fata mea; află deci că pe fetele din marile familii ale Franței, le amenință o primejdie: cel care dispune căsătoria lor e însuși regele! Ca să-și îmbogățească favoriții.

— De asta deci, domnul conte de R. spunea ieri că sângele marilor familii se degradează, pentru că suntem mereu măritate cu niște oameni pe care nu-i iubim.

Ducele surâse și nu observă că gluma ascundea o încurcătură pe care roșeața fiicei sale o dăduse însă în vileag.

— Ieri deci, regele m-a luat deoparte ca să-mi spună că, dacă n-am pe nimeni în vedere în legătură cu tine, se va ocupa el de măritișul tău...

O frică nețărnută se reflectă în privirile gingașei iubite a lui Jean-Louis.

— Fata mea, mai mult ca sigur că regele vrea să-și căpătuiască vreun favorit și asta pe cheltuiala noastră; numai că eu pot face repede ordine și pentru că nu iubești pe nimeni, m-am gândit la un plan care va împăca interesele noastre cu dorința regelui; sunt convins că nu se va opune dorinței mele.

— Despre ce e vorba, tată?

— Ascultă, Léonie: cred că nepotul meu e singura partidă care ți-ar conveni; e bogat, e moștenitorul meu în ceea ce privește fiefurile masculine și titlul de duce, e amabil și demn de tine... Ai văzut cu ochii tăi că e un soț minunat...

— Tată, mi-e rău, îngăduie-mi să mă retrag! strigă Léonie amintindu-și vorbele verișoarei sale moarte.

— Fata mea, mă sperii... paloarea asta... medicul...

— Prezența lui e de prisos;... un simplu rău trecător...

— Du-te, copila mea; eu am să mă gândesc la căsătoria ta!

Bunul părinte își urmări cu ochii fata draga. Chiar în aceeași seară, se hotărî să-i împărtășească nepotului său planul pe care i-l făcuse. Intră la marchizul de Vandeuil care, când îi fu anunțat luă o atitudine melancolică și ducele îl găsi cu ochii fixați pe portretul soției sale și cu o lacrimă pe obraz.

— Nepoate, zise Parthenay așezându-se alături de marchiz, vin să discut cu tine o afacere de mare importanță și care privește familia noastră. După acest început, marchizul tresări și-l privi pe duce cu un aer atât de speriat, încât un judecător ar fi descoperit ușor, în el, urma unei crime; crezu că Maïco îi vorbise despre crima pe care o înghițise mormântul.

— Soția ta... continuă ducele de Parthenay. Marchizul fu prins de o agitație și mai puternică. Ducele băgă de seamă.

— Știu, zise el, că nu pot atinge această coardă fără să te afectez profund; dar interesul familiei noastre cere să te ocupi serios de o afacere...

— Ce afacere, unchiule? întrebă Vandeuil tremurând.

— Marchize, e vorba să te recăsătorești.

— Și la cine te-ai gândit, unchiule? Ce altă femeie ar putea să o înlocuiască pe Ernestine? O voi putea iubi?

Exprimându-se pe un ton îndurerat, în sinea lui marchizul era în culmea bucuriei. Căci nu se îndoia, după zvonurile auzite la Curte, că ducele avea să i-o propună pe Léonie.

— Domnule, replică ducele, nu e vorba de dragoste, e vorba să împiedicăm ca bunurile noastre să treacă într-o altă familie înnobilită de ieri, de-alaltăieri, și care poate că n-are altă avere decât favoarea regelui. Acesta vrea s-o mărite el pe Léonie și tu știi bine că nu pot para lovitura decât spunându-i că ți-am făgăduit-o ție...

— Sigur, unchiule, nimic nu e mai necesar decât această unire; căci e dictată de politică; dar cum vrei ca, după nici trei luni de doliu, să mă însor cu verișoara mea? Asta ar însemna să fac din mormântul Ernestinei altar pentru noua căsătorie; câte nu se vor spune!

— Nu se va spune nimic din moment ce regele va aproba!

— Regele, unchiule, va fi nemulțumit că nu dispune de Léonie și n-o să se preteze la așa ceva!

— Ba da, nepoate, fiindcă ne prețuiește în mod cu totul deosebit.

— Dar, unchiule, încă o mai iubesc pe Ernestine și o plâng zilnic, Ce-i voi aduce eu, Léoniei? O inimă care nu mai vibrează la nicio plăcere, o inimă veșnic îndoliată... care nu mai poate iubi!

— Haide, nepoate, Ernestine a fost o femeie încântătoare, adorabilă, sunt de acord, o plâng ca și tine; dar această jeluire, această durere, nu ne-o vor mai aduce înapoi; renunță deci la aerul tău îndurerat, fă-i curte Léoniei și farmecele fiicei mele vor fi în stare să-ți spulbere durerea și să te facă să-ți uiți nenorocirea! Nădăjduiesc, Vandeuil, că vei reflecta la treaba asta și că vei consimți la proiect!

— Vai, unchiule, dacă trebuie... mă supun necesității...

— Pot conta pe tine? Și prin urmare...

— Vai...

Zicând acestea, ducele de Parthenay își părăsi nepotul, lăsându-l cufundat în aparenta lui tristețe, dar de fapt, în culmea bucuriei pentru că unchiul său îi propusese, din proprie inițiativă, ceea ce

dorise el cu atâta ardoare, ceea ce se temea să ceară sau să lase măcar să se întrevadă pentru că, în acest caz, ar fi trebuit să dea dovadă de mult prea multă dibăcie.

La rândul lui, ducele de Parthenay fu foarte mulțumit că se poate scuza față de rege într-un mod demn de încredere.

Singură Léonie era tristă. Și, gândindu-se la conveniența căsătoriei despre care-i vorbise tatăl său, nu vedea niciun mijloc de a se sustrage. Sărmană Léonie! Sărmane Jean-Louis! În timp ce tu câștigi bătăliile în America, cei din Franța vor să ți-o răpească pe dulcea ta iubită! Oare cine te va înștiința? Vai...

CAPITOLUL XXI

*„Unchi și nepot, acum se țin de mână,
Dovada cea mai bună că nunta nu se-amână.”*

Balada despre casa de MORVAN

*„Îți dau un an de lacrimi să ne uscăm obrajii...
Dar să n-aud porunca-mi că mi-ai nesocotit,
Că-ți dau un soț iubit și-atât de îndrăgit”*

Cidul, actul V

*„Adio decât speranță! De-acest necaz prea greu
Nimic nu mă mai scapă, de nu-i iubitul meu!
Așa-și spunea Maguelonne ducându-se spre schit;
Când iată c-un galop de cal a auzit...”*

MAGUELONNE DE PROVENCE

Câtăva vreme, Léonie a fost într-adevăr bolnavă: teama pe care i-o cășunase planul tatălui ei declanșă un atac de nervi care dură multe zile. Dacă acea criza de nervi n-ar fi avut drept cauză dragostea pentru Jean-Louis, nu ne-am fi putut abține să n-o plângem că se molipsise de boala doamnelor din lumea bună! Moștenitoarea familiei de Parthenay începu a reflecta, foarte serios la soarta ei, căci cuvintele marchizei muribunde îi răsunau tot timpul în urechi. Ca niște istorici fideli ai inimii lui Léonie, trebuie să mărturisim că uneori, fata atribuia recomandarea Ernestinei și geloziei acesteia, și dorinței de a lua cu ea în mormânt certitudinea că nu va exista în viitor o

rivală... Dar roșind imediat din pricina acestor idei, încerca să se convingă cum că recomandarea nu urmărise de fapt decât propria ei fericire. Apoi gândul îi fugea din nou la Jean-Louis și, simțind că el era singurul pe care-l putea iubi, repeta în sinea ei: „Mai bine moartea, decât să mă mărit cu altul!” Mărturisesc că, la disperare, toate iubitele spun astfel; dar nu toate iubitele, au, la disperare, un buchet de sărutat, ca Léonie!

Ducele lipsi multă vreme de la Curte, ca să nu-i dea regelui răspunsul definitiv. Marchizul își schimbă treptat purtarea și, pe nesimțite, își coplesii verișoara cu atenții, începu a-i spune „dragă Léonie”; în fiecare zi, indiferent de anotimp, îi aducea un buchet de flori naturale; în plus, începu a-i vorbi pe ocolite despre căsătoria lor. Complimente, lingușeli, daruri, totul fu pus la bătaie. Dar Léonie nu răspundea nimic și păstra o tăcere plină de rezervă, în schimb, ducele de Parthenay era fericit văzând că nepotul său îi îndeplinea dorința.

După o lună, fiecare se convinse de dragostea marchizului pentru verișoara sa și de înțelegerea în privința căsătoriei lor. Într-adevăr, cuvenita deosebire de vârstă, bogățiile adunate, onorurile și bunurile familiei, fericirea, în perspectivă, nimic nu lipsea. Ducele o rugă într-o dimineață pe Léonie să se îmbrace somptuos și plecă împreună cu ea la Versailles.

— Fata mea, îi zise bunul senior, ne ducem să primim ordin de la rege în legătură cu măritișul tău. Să nu crezi, Léonie, că n-am observat atitudinea ta.

— Tată, răspunse Léonie plângând, îți mărturisesc în mod cinstit că nu vreau câtuși de puțin să mă mărit. Vreau rămân alături de dumneata și să-ți mângâi bătrânețile! Intenția mea ți-e cunoscută de multă vreme. Câte partide n-am refuzat! Aș prefera o mănăstire...

Mișcat de neliniștea fiicei sale, ducele îi răspunse:

— Fata mea, te iubesc ca pe viața mea, dar vreau să cântărești bine: vezi părul meu alb? Vrei să-l dezonorezi? Vrei să mă așez în genunchi în fața ta și să te conjur să-ți cruți tatăl? M-am bucurat, de când m-am născut, de favoarea regilor! E o minune că m-au iubit doi regi... Vrei ca într-o singură zi să pierd rodul unei vieți întregi? Căci nesupunerea la porunca regelui va fi semnalul dizgrației...

Fără să răspundă, Léonie continuă să plângă. Chipul lui Jean-Louis, înconjurat de prestigiul dragostei lor naive, era singurul lucru de care îi era preocupat sufletul. Ducele respectă tăcerea fiicei sale. Ajunseră la Versailles fără să mai scoată o vorbă.

— Fata mea, spuse bătrânul curtean, usucă-ți lacrimile. Nu apari niciodată cu chipul trist, în fața regilor; jelaniile și plânsul sunt un cortegiu ce displace celor mari!

Străbătură galeriile și ducele intră fără nicio dificultate în apartamentul regelui, cu toate că nu era zi de primire. Léonie și tatăl ei fură introduși într-un cabinet foarte simplu, iar tânăra fată abia dacă îl mai recunoscuse pe rege; dacă nu priveai chipul lui frumos și blând, haina cenușie pe care o purta l-ar fi făcut de nerecunoscut.

— Iată-te, domnule duce, spuse regele; îmi place să fiu surprins astfel de prieteni.

— Sire, mă supun poruncilor majestății voastre!

— Domnișoară, replică regele, am motive să te dojenesc tare! Cum, dumneata, cea mai frumoasă podoabă a Curții, dai atât de rar pe aici!

— Sire, răspunse Léonie, dacă toți curtenii ar semăna cu dumneavoastră, aș veni în fiecare zi!

— Ai auzit, doamnă? zise regele întorcându-se spre regină.

— Desigur, răspunse ea, dar mor de gelozie dacă mai adaugi un cuvânt!

— Domnișoara, zise regele, ia loc pe taburet...

— Ah, sire, spuse regina, ce-o să se întâmple cu mine?

— Frumoasa mea copilă, mi-am asumat sarcina măritişului dumitale şi-mi voi ţine cuvântul.

— Sire, îl întrerupse ducele, mi-aţi făcut onoarea de a mă întreba ce planuri am în legătură cu Léonie...

— Ei cum, zise regele încruntând puţin din sprâncene, te-am întrebat eu aşa ceva?

Ca un curtean dibaci ce era, ducele tăcu. Ghicind sensul tăcerii, regele întrebă:

— Şi asupra cui s-au fixat planurile dumitale, domnule duce?

— Asupra nepotului meu, marchizul de Vandeuil... Această căsătorie...

— E exact ceea ce voiam să-ţi propun şi eu! strigă regele frecându-şi mâinile.

— Vreau să-i dovedesc frumoasei mele rivale, zise atunci regina râzând, că nu-i port ranchiună; locul primei doamne de onoare e liber; ţi-l ofer dumitale, domnişoară.

— Majestatea voastră vrea deci sa-mi anuleze frumuseţea apropiindu-mă de domnia-sa...

— Se pricepe la măguleli întocmai ca un vechi curtean, zise regele, bătând-o uşor pe Léonie, peste obrazul care-i ardea.

— Prietene, continuă regele adresându-se ducelui, îl numesc pe Vandeuil ambasador la Curtea Angliei şi crede-mă că acest post nu e decât o treaptă pentru funcţia de ministru... Peste opt zile vom celebra la Palat nunta domnişoarei.

— Sire, strigă disperată fata, am să vă cer o favoare...

— Vorbeşte...

— Acordaţi-mi un răgaz de patru luni pentru această căsătorie... Ducele îi aruncă fiicei sale o privire plină de amarnice reproşuri...

— Sunt încă în doliu, adăugă tânăra cu multă prezenţă de spirit.

— E drept, și sunt de acord, răspunse regele mirat de tonul Léoniei. Dar peste patru luni nădăjduiesc că nu va mai exista nicio dificultate?

— Niciuna, sire... Și întorcându-se către regină, adăugă: — Mulțumesc Majestății Voastre pentru bunătatea cu care m-a copleșit.

— Pe mâine, îi zise regele ducelui care ieși împreună cu fiica sa.

Regele și regina crezură în mod sincer că făcuseră fericiți pe doi dintre supușii lor. Iată cum se înșală regii... până și în binefacerile pe care le fac. Ar fi de prisos să-i mai arăt cititorului felul în care Vandeuil știu să se facă plăcut regelui. Reîntoarsă acasă, Léonie se închise la ea pentru a plânge în voie. Justine fu martora lacrimilor ei și deși urma să-și părăsească slujba pentru a se mărita cu avocatul Courottin, mai rămase cu plăcere câteva zile pentru a o consola pe Léonie.

— Ah, Justine, tu ești mult mai fericită decât mine: te măriți cu cel pe care-l iubești; tata te înzestrează; tu vei fi fericită, în vreme ce eu voi trăi în deznădejde!

— Domnișoară, încă nu vă pierdeți speranța...

— Nu mai există nicio speranță!

— Domnișoară trebuie să recurgeți la un șiretlic pentru...

— Mai întâi, replică Léonie, am să-i scriu colonelului Granivel... Și repede, repede, fetișcana scoase hârtie, își alese pana și începu... Scrise una, două, trei, patru, zece, douăzeci de pagini și tot nu reuși să mărturisească în rândurile adresate lui Jean-Louis ceea ce acesta nu știa, și anume că era iubit tot timpul de draga lui Léonie. Îmi dau seama că ar însemna să abuzez de răbdarea celor care au bună voința să mă citească, dacă m-aș apuca să transcriu cele cincizeci de pagini ale tandrei Léonie; iată deci partea cea mai importantă a scrisorii sale:

Extras din scrisoarea Léoniei de Parthenay către domnul Jean-Louis Granivel, colonel în slujba Statelor Unite.

Paris, aprilie 1789

„Dragul meu, încerc să scap un moment de nenorocirile care mă copleșesc, scriindu-ți... Vai, dragostea ți-e amenințată... Lasă gloria, războiul și independența; întoarce-te în țara ta unde fericirea noastră se spulberă ca un val ușor... Regele mi-a poruncit să mă mărit cu Vandeuil, omul care m-a mai răpit o dată din brațele tale... Dumnezeule, dacă nu vii cât poți de repede, ce se va întâmpla cu mine? L-am rugat să-mi dea un răgaz de patru luni ca să ai vreme să mă ceri de nevastă. Dacă nu ajungi până la 18 iulie, sunt pierdută... pierdută pentru tine și pentru toată lumea, căci voi muri, rămânându-ți credincioasă, după ce voi ieși din capela de la Versailles. Totuși, dragul meu, fie ca moartea unei femei să nu împiedice fericirea unei națiuni. Dacă ești de folos acolo, dacă lipsa ta ar aduce prejudicii cauzei Americii, rămâi! Eu însă voi muri... Voi lua cu mine gândul că voi fi mereu regina sufletului tău. Aceste patru luni vor fi o lungă agonie pentru mica ta Fanchette... Vai, tremur când mă gândesc că soarta mea depinde de capriciile vântului. Adio! Acest adio va fi oare ultimul? Te voi mai vedea măcar o ultimă oară? Iubire, te implor, ocrotește-mi scrisoarea, călăuzește vaporul... Dar dacă englezii pun mâna pe el? Câte temeri! Adio!”

Scrisoarea a fost încredințată căpitanului fregatei „Căprioara”. „Căprioara” a fost mânată de vânt, timp de opt zile, în chipul cel mai fericit. Dar un vânt contrar a reținut-o timp de alte opt zile, la un știu ce latitudine. Pe-acolo a trecut un vas englez. Văzând pavilionul francez, a dat curs ordinelor cabinetului englez care voia să se asigure

că Franța nu-i ajută pe insurgenți; au vrut să viziteze fregata: echipajul de pe „Căprioara” nu s-a supus acestei vizite dezonorante; s-au luptat; dar vasul englez avea cu douăsprezece tunuri mai mult decât fregata, așa că aceasta a fost capturată de vasul englez „Comandorul”. Din fericire, o ambarcațiune bostoniană, comandată de un înfocat partizan al mărilor, captură „Comandorul” când acesta s-a încrucișat cu ea, înaintea coastei. Atunci „Căprioara”, „Comandorul” și ambarcațiunea americană intrară în New York. Scrisoarea îi parveni colonelului Granivel în orașul K., pe care îl asediase la 1 iunie 1789. Scrisoarea îl înfurie atât de tare încât își adună trupele, le vorbi despre glorie, despre Fanchette și despre prada de război, într-un discurs foarte energic, care n-avea nici cap, nici coadă. Totuși, e probabil ca învârtirea dezordonată a săbiei comandantului și cuvântul jaf să fi avut un mare efect, căci ostașii, cuprinși de turbarea care-l însuflețise pe șeful lor adorat, săriră la atac și cuceriră orașul K., în ciuda bateriilor și a bastioanelor engleze. La asediu s-a distins cel mai mult Maïco. Ciudățenia descendentului Montezumilor făcu să fie repede remarcat. Într-adevăr, nu purta niciodată mănuși și pantaloni decât din pielea de pe fundul femeilor engleze, și-și schimba foarte des hainele...

Cucerirea fortăreței din K. fu unul dintre cele mai strălucite succese ale americanilor; în plus, Statele-Unite au capturat muniții imense, tunuri și haine pentru soldați. Jean-Louis încredință comanda maiorului Browning, împărți soldaților săi două sute de mii de franci și mai ales celor o sută cincizeci de bățăuși, bravi ca Cezar, care mai rămăseseră din cei cinci sute de pierde-vară pe care-i adusesese cu el. Se strigă: „Trăiască colonelul!”, se bău puncti, se procedă la îndeplinirea poruncii Domnului: *Crescite et multiplicamini*^[37]... Acel *crescite* mi-a atârnat întotdeauna înclinarea către comentarii. E totuși

evident că *multiplicami* depinde de *crescite*! Pe scurt, bucuria a fost mare! Francezii cântară, americanii băură; toți dansară și se odihniră; apoi o luară de la capăt, se îmbătară, se dedară la tot felul de excese și căpătară și mai mare curaj pentru a-i înfrânge pe englezi. Cufundat în durerea lui, colonelul își păstră cinci mii de franci, o porni cu bidiviul lui în galop, ajunse lângă Washington, îi dădu planurile de luptă, memoriile sale, îi dădu socoteală de tot și-i istorisi, în două cuvinte, necazul său. Se îmbrățișară și Jean-Louis fu însoțit de un prieten al său până la New York. Acolo, se imbarcă pentru Franța, împreună cu cincizeci dintre soldații care voiau să-și revadă țara și să-și cheltuiască paralele. În 10 iunie 1789 o mulțime de ofițeri, de soldați și de locuitori își luară rămas bun de la Granivel care plecă, în aclamațiile pline de recunoștință ale mulțimii. Călătorie plăcută!

În vremea asta Léonie, îndurerată și plângând, număra zilele și privea pe hartă drumul pe care urma să-l parcurgă vaporul. Calculă timpul, se informă de durata vântului, de direcția lui... Ce nu făcu... Sărmana Léonie! Câtă neliniște în dragostea ei! „Dar și câtă bucurie!” v-ar răspunde pyronianul. Aprilie, mai, iunie trecură... Sosi și iulie... Fiecare noapte, fiecare răsărit de soare, erau tot atâtea lovituri de pumnal pentru Léonie.

Toate neliniștile nu împiedică fatala zi să se apropie și pe Vandeuil de a fi în culmea bucuriei că i se împlinesc toate planurile. Într-adevăr, cititorilor, dacă aveți cât de cât, vederea bună, ceea ce se întâmplă când nu faci prea multe din acele prostii despre care Voltaire mărturisea, la optzeci de ani, că nu avea să și le reproșeze decât în ultimii șaptezeci și opt – atunci trebuie s-o zăriți pe Léonie la fereastra apartamentului ei, unde-și deplânge nenorocirea văzând cum intră trei oameni îmbrăcați în negru ca să-i îngroape dragostea.

Acei domni erau Courottin și Plaidanon, cei ce trebuiau să redacteze contractul de căsătorie, însoțiți de Charles Vaillant, devenit notar. Aici, cititorilor, aș putea să mă cruț de vreo cinci, șase pagini, copiind textual contractul de căsătorie al lui Léonie; dar am decența și trec peste asta; totuși vreau să vă asigur că n-a fost omis nimic; contractul începea astfel: „*În fața consilierilor regelui, subsemnații notari maestrul Charles Vaillant, etc...*” Maestrul Courottin, prevenit de soția sa, isteța Justine, iscă unele dificultăți, atât pentru a se răzbuna pe Vaillant și pe Plaidanon, căroră le dovedi, în fața ducelui, cât erau de imbecili, cât și pentru a-i mai da câteva zile de răgaz lui Léonie care-i mulțumi printr-o privire grațioasă. După asta, vicleanul avocat dădu o fugă până la moș Granivel, înștiințându-l despre măhnirea lui Léonie. Vedeți cum știa această vulpe șireată să împace și capra și varza! îi găsi pe cei doi Granivel urmărind pe harta Americii, drumul fiului drag...

— Bună ziua, domnilor, zise avocatul.

— Ah, iată-te, prietene, strigă pyronianul.

— Ce ne spui sau ce nu ne spui?

— Vai, vă aduc vești proaste!

— Asta e o afirmație! strigă pyronianul.

— Léonie se mărită peste patru zile la capela din Versailles și e disperată... mi-a vorbit despre durerea ei... mi-a spus că i-a scris colonelului...

— E de neconceput că nu sosește, îl întrerupse consternat, moș Granivel.

— Ba dimpotrivă, e foarte de conceput, frate...

— Ar trebui ca Jean-Louis să se hotărască mai repede, zise Courottin.

— Va prefera o Fanchette moartă, decât în brațele altuia! strigă moș Granivel.

— Ceea ce spui e lipsit de logică, zise profesorul; l-ar putea face pe rivalul său...

— O va iubi mai mult moartă, decât dezonorată, răspunse moș Granivel.

— Bați câmpii, frate!

— Domnilor, strigă avocatul cu un aer de profund devotament, dispuneți cum vreți de mine, sunt al dumneavoastră.

Profesorul se scărpină în cap, gândindu-se, așa că urmă o jumătate de ceas de tăcere.

— Prietene, o s-o revezi pe Fanchette? întrebă profesorul.

— Da, răspunse Courottin. Acum pot intra și în salon și sunt primit la palatul de Parthenay la orice oră...

— Ei bine, spune-i să ne indice ziua fixată pentru căsătorie și ora la care...

— Pentru asta n-aveți nevoie de ea, îl întrerupse avocatul. Se mărită peste trei zile, la ora zece dimineata, în capela regală de la Versailles... Sunt și eu invitat, adăugă Courottin cu un gest de orgoliu.

— Du-te și spune-i să nu se teamă de nimic; voi veghea asupra ei!

Acest pyronian răspuns a fost transmis imediat Léonie de către devotatul Courottin.

— Frate, zise Barnabé, când rămaseră singuri, ne trebuie curaj și, hotărâre și mai mult decât orice, o precizie și o prezență de spirit admirabile... Vino cu mine să luăm unele măsuri... Și zicând acestea, ieșiră amândoi.

Răspunsul profesorului n-o liniști pe Léonie și iată și de ce. Într-adevăr, cea de a treia fatală zi sosi, fără ca fata să fi observat măcar umbra vreunui ajutor... Cu o noapte înainte, își perindă prin fața ochilor, întreaga viață și dragostea ei și-și aminti de frumoșii ochi negrii ai lui Jean-Louis; de glasul lui mângâietor care i se strecurase până în străfundurile sufletului; scena din seara când se înapoiase de la Plaidanon, leșinul lui Jean-Louis, statornicia, gloria, victoriile sale, etc. Atunci plânse de necaz, căci era înclinată spre melancolie și avea și motive, dacă se gândea la josnicia, la trădările viitorului ei soț. Urmarea acelei furtuni

morale fu faptul că Léonie se înarmă cu un cuțit mic și frumos, cu care avea de gând să-și străpungă inima după ieșirea din capelă.

Se ridică, se lasă îmbrăcată, cu tristețe, fără să scoată un cuvânt; își reținu lacrimile și compară acea dimineață cu cea din ziua în care trebuia să se mărite cu Jean. Sărută buchetul consolator peste care își dăduse duhul, marchiza.

— Și eu vreau să pălesc și să pier la fel! exclamă ea, amintindu-și de cuvintele Ernestinei.

Intră în salon; Vandeuil o mânca din ochi. Se auziră nechezatul cailor, strigătele și înjurăturile rândașilor; mâncară cu toții, în tăcere, și plecară. Léonie se afla pe drumul spre Versailles și, în vreme ce trăsura o ducea cu o rapiditate înfricoșătoare, sufletul ei rățăcea peste imensul spațiu al mărilor, încercă să ghicească prin ce accident vasul care trebuia să-l aducă pe colonel, nu putuse aborda țărmul francez.

— Ei, Léonie, nu pari prea veselă! zise ducele. Un surâs melancolic ținu loc de răspuns.

— Dacă scumpa mea Léonie își face griji în ceea ce privește viitorul ei, să fie liniștită: m-am jurat de prea multe ori că o voi face fericită! Fata nu răspunse nimic.

— Dar, Léonie, zise ducele, cu tine se întâmplă ceva deosebit!

O lacrimă i se rostogoli pe obraz și căzu pe mâna tatălui său, iar lacrima frigea! Ducele se simți dintr-odată tulburat până în străfundul inimii, și încă atât de tare încât nici nu observă cum fusese oprită caleașca de opt oameni mascați.

— Ajutor! strigă Vandeuil.

— Taci! și un om îl apucă pe marchiz de gât.

Un alt bărbat, nemascat, se înfățișă la portieră.

— Domnule duce, există unele lucruri nelămurite, ca de altfel tot ceea ce e aici pe pământ... Totuși ele trebuie limpezite... zise pyronianul Barnabé.

— Ajutor!

— Domnule duce, n-aveți dreptul să strigați... Mai bine ascultați-mă...

Nemișcată, Léonie nu știa ce intenții are pyronianul, care-i făcu cu ochiul un semn de înțelegere.

— Domnule duce, reluă Barnabé, iată că... La aceste cuvinte, un om o înșfăcă pe Léonie și dispăru în pădure, ducând-o cu sine pe moștenitoarea familiei de Parthenay. După mișcările viguroase ale răpitorului, Léonie își recunoscuse tatăl adoptiv. Nu se putură apăra în niciun fel, fiindcă marchizul observase zece călăreți la cinci sute de pași în spatele lor, pe drum, și tot atâția, la aceeași distanță, în fața lor. Dispărură de îndată ce Léonie fu răpită. Ducele și nepotul său strigau întruna.

— Iată care e problema, continuă imperturbabilul Barnabé...

— Ajutor!

— N-a veți nicio teamă, sunt om cinstit și pyronian. Să examinăm lucrurile: 1. Sunteți sau nu, tatăl fetei? 2. Tații au dreptul să-și căsătorească copiii, sau nu-l au? 3. Fanchette vrea să se mărite sau nu vrea? 4. Viitorul ei bărbat îi convine sau nu? 5. Regele are dreptul să-și silească supușii să se căsătorească sau nu? 6. Fericirea există sau nu există? 7. Fanchette va fi fericită cu domnul marchiz, sau nu va fi? 8. Căsătoria asta se va face sau nu? 9. Trebuie s-o împiedicăm sau nu trebuie? 10. Avem calitatea să intervenim sau nu? Și observați că am intervenit... 11. Dar...

Văzând că sosesc jandarmii-călare, Barnabé adăugă:

— Nu e potrivit să dezbatem aceste propuneri în mijlocul drumului; să știți însă că le-am examinat noi în locul dumneavoastră și am ajuns la concluzia că nu trebuie să vă măritați fata cu un ticălos. Rămâneți cu bine! Nădăjduiesc că într-o zi veți recunoaște serviciul pe care vi l-am adus acum.

Barnabé și cei opt oameni o luară la goană într-un galop susținut. Ducele îl recunoscuse pe pyronian; dădu poruncă jandarmilor-călare să-l urmărească, iar el sosi la rându-i la Versailles. Numai Dumnezeu știe ce zarvă și ce scandal a iscat această aventură! Regele s-a înfuriat foarte tare și sigur că avea și de ce. Uimirea a fost mare. Imediat s-a dat ordin locotenentului poliției, autorităților, oamenilor regelui, la toată lumea, să fie arestat Barnabé Granivel, etc., etc.

Ducele se întoarse la Paris foarte cătrănit, marchizul și mai și. În sfârșit, jandarmii-călare nu descoperiră nicio urmă, nici de cai, nici de oameni, nici de răpire. Țăranii din împrejurimi declarară că nu văzuseră pe nimeni. Potcoavele cailor fuseseră întoarse invers, iar urmele erau aproape șterse... Vă dați seama ce vâlvă a putut face un asemenea eveniment! S-au comentat toate împrejurările ieșite din comun; burghezi, fete, femei, copii, mari seniori, întreg Parisul a vorbit, a criticat și dacă aveți memorie bună, trebuie să vă aduceți aminte de tot ceea ce au spus jurnalele din vremea aceea. Dar, acest tumult n-a durat decât două zile; în cea de a treia zi nu s-a mai vorbit despre el, fiindcă a fost înălțat un balon. O, parizieni... cum mai poți, după asta, să mai speri că s-ar putea vorbi vreme îndelungată despre tine? Cei care aleargă după voturile voastre sunt nebuni! Abia acum îmi dau seama de ce a putut Voltaire să fie gelos pe un spânzurat care v-a preocupat vreme de trei zile, datorită unui cuvânt pe care l-a rostit, dându-și sufletul.

Dar să revenim la Léonie. Moș Granivel o luă pe crupa unui cal care-i duse, pe drumuri ocolite, în P. Intrară în coliba unui tăietor de copaci; Léonie găsi acolo niște haine foarte simple, cu care se îmbracă. După ce i-a mulțumit tăietorului de copaci și soției sale, s-a urcat într-o brișcă de

răchită, cu două roți, la care tăietorul de copaci a înhamat calul lui Granivel. În culmea bucuriei că scăpase de supliciul măritişului ei cu Vandeuil, Léonie s-a urcat în mica brişcă cu care tatăl ei adoptiv o porni, pe drumuri lăturalnice, spre satele ce înconjurau Parisul. Pe drum, Léonie se gândi la marele pericol la care se expuseseră autorii acelei răpiri.

— Dar, tată, spuse ea, v-ați expus mult...

— E adevărat, Fanchette; vom fi victimele acestei acțiuni. Dar băiatul va fi fericit, iar tu te vei mărita cu el. Léonie admiră devotamentul prietenilor ei.

— Unde mă duci? întrebă ea.

— Copila mea, zise moș Granivel, contez pe discreția și pe înțelepciunea ta. O să intrăm în Paris pe la bariera Iadului. Apoi te voi conduce la mănăstirea Ursulinelor, unde am anunțat că te voi aduce. Să nu vorbești niciodată despre familia ta și să păstrezi tăcere în privința numelui. De-acum încolo vei fi sora Marie, fata din flori a domnului teolog din L., pe care intendentul său o va încredința, în seara asta, maicii starețe; ieri, am prevenit-o că domnul teolog nu vrea să mai audă niciodată despre tine, că va nega, în lume, tot ceea ce se va spune pe seama lui, și că eu trebuie să dau, în numele teologului, suma necesară intrării tale în mănăstire.

— Dar, tată, sper că nu va trebui să mă și călugăresc?

— Nu, nu copila mea; s-a zis că va fi necesar, dar noi vom veghea asupra ta!

Într-adevăr, încântătoarea Léonie fu dusă la Ursuline; și moș Granivel, după ce-o încredința stareței, se refugie în pădurea lui, unde sfidea puterea și pe alguazilii trimiși să-l caute.

CAPITOLUL XXII

*„Să nu te temi de vana putere a semenilor tăi...
Oricât de sus ar fi, sunt oameni ca și noi,
Și-același Dumnezeu ne judecă pe toți...”*

J. B. ROUSSEAU

*„Și iată-l că sosi, de colb acoperit,
Zdrobit de oboseală, cu bidiviii-n spume...
Și la acel spectacol, el strigă cătrănit:
— Am să-mi răzbun feciorul..”*

Poemul *Moise salvat*, cântul IV

Cititorul va remarca, nădăjduiesc, mărinimia bunului profesor care nu consimți, pentru nimic în lume, să lase în cârca fratelui său vina și pedeapsa groaznicului complot. Se aranjă în așa fel încât să suporte singur urmările. Se reîntoarce deci liniștit, cu mâinile la spate, în strada Thibautodé, ca un negustor oare revine de la Bursă și se așeză la masă în fața filosoficei felii de jambon, a cărei existență era probabilă, gândindu-se că fratele său și cărbunarii trebuiau să fie în afară de orice primejdie, și-și frecă mulțumit mâinile, gândindu-se la bucuria Léoniei.

Neobositul Courottin se afla la palatul de Parthenay când ducele și marchizul de Vandeuil se întorseseră furioși, de la Versailles.

— Dau zece mii de franci celui care mi-o va reda pe Léonie! zise ducele.

— Iar eu tot atâta, celui cațe va pune mâna pe vinovat! zise marchizul.

— Domnilor, interveni Courottin am avut nefericirea de a fi fost prieten cu Barnabé Granivel și cred că va fi foarte dificil să-l arestați. Această crimă, nemaiauzită în sărbătorile marilor seniori, merită o pedeapsă răsunătoare, care e de resortul Parlamentului. Pentru a vă dovedi cât vă sunt de devotat, îmi asum sarcina de a-l conduce eu însumi pe Barnabé la închisoare, cu condiția ca să-mi fie procurat imediat ordinul de arestare.

— Dacă așa stau lucrurile, zise ducele, voi converti recompensa mea într-o înaltă funcție judiciară! Ordinul nu întârzie; și Courottin, escortat de alguazili și de jandarmi, se îndreptă către strada Thibautodé.

— Când profesorul își isprăvi felia de jambon, trei ciocănituri distincte se auziră la ușă. O slujnică bătrână îl introduse pe Courottin, căci escorta rămase, prudentă, afară.

— Ilustre profesor, zise Courottin cu o voce dulceagă, vin să vă rog să dați curs invitației pe care v-o face domnul M., magistrat savant și procuror al regelui, un om foarte integru, și domnul M. locotenentul poliției... Barnabé își scoase boneta și răspunse:

— Locotenentul poliției îmi face prea multă onoare... Dar, având în vedere că nu sunt nici trăsură de piață, nici fată mare, nici felinar, nici glod, nu prea văd ce treabă are el cu mine. Dragă prietene, cum de ți-a dat prin gând să vii să-mi propui un asemenea lucru?

— Vă asigur, domnule Barnabé, că e vorba de discutarea unui fapt care vă interesează și că există o anumită problemă de rezolvat care necesită prezența la fel ca și părerea dumneavoastră.

— Du răspunsul meu care este: și da, și nu!

— E neîndoielnic, dragă doctore, că argumentele dumneavoastră vor triumfa asupra argumentelor mele; e cu neputință de luptat împotriva dumneavoastră. Ceea ce mă face să trag nădejde că Parlamentul va fi convins; dar vă rog să

aveți în vedere că nu cu mine trebuie să discutați. Talentul dumneavoastră va străluci pe scena unde vor să vă aducă acești magistrați savanți, semnatarii sfidării.

— Dragul meu, zise Granivel, îmbătat de cea de a doua laudă pe care o primise în viața sa, argumentul tău e vrednic de milă, căci dacă nu vreau să discut...

— Dar observați, zise Courottin, pentru prima oară încurcat, că e totuși indispensabil pentru...

— Mă rog, prietene, îl întrerupse Barnabé; mă întorc la sistemul meu: mi-e indiferent dacă discut sau nu discut cu acei domni, căci există tot atâtea rațiuni și dintr-o parte și dintr-alta și, cu toate că încă n-am întrezărit niciuna, sunt sigur de asta...

— Atunci veniți, zise Courottin.

— Nu, vreau să rămân, replică Barnabé.

— Deci acest lucru nu vă e indiferent... strigă avocatul.

— Bravo, amice, replică pyronianul încântat de argument; ai cel mai mare talent; m-ai învins! „Își va croi drum în viață”, murmură Barnabé. Te urmez...

— Ce fac acești domni? întrebă pyronianul văzându-i pe alguazili la ușa lui.

— Asta-i garda de onoare pe care v-o trimite procurorul regelui.

— Și ce subiect are chestiunea pe care o vom dezbate?

— E o problemă despre dreptul coercitiv și drumul mare, zise Courottin care începuse a fi neliniștit.

— Drace! Și unde mă duci?

— La Conciergerie.

— Asta-i o închisoare pe câte știi...

— Da, prietene, răspunse Courottin cu o voce dulceagă. Am luat această hotărâre ca să vă salvez.

— Ca să mă salvezi?... repetă stupefiat pyronianul.

— Da, răspunse Courottin cu îndrăzneală. Împotriva dumneavoastră a fost emisă o „*lettre de cachet*”^[38]; am luat-o, am zburat la Parchetul Parlamentului, am cerut un mandat de arestare, am venit să vă arestez și să vă bag în pușcărie; în două sau trei zile veți fi judecat de urgență și achitat, fiindcă nu mă îndoiesc de acest lucru dacă vă veți pleda singur cauza. Iar eu voi avea consolarea de a-l fi scutit pe cel mai bun dintre prietenii mei de nenorocirea de a muri într-o celulă subterană din îngrozitoarea Bastilie.

Pătruns de recunoștință, profesorul îl îmbrățișă pe Courottin care continuă:

— Chiar dacă veți fi condamnat, oare acest lucru nu e de preferat morții lente și dureroase într-o închisoare murdară și infectă?

Între timp ajunseră. Profesorul făcu o strâmbătură văzând poarta pe unde intrară. Temnicerul îl conduse într-o foarte solidă celulă și mândria filosofiei moderne fu închisă acolo. Courottin, mirat el însuși de a fi știut să iasă din greul impas, se duse să-l anunțe pe duce despre succesul arestării și-l lăsă să întrevadă că va fi în curând răzbunat.

Biata victimă a machiavelismului courottinian, adică marele Barnabé, se resemnă. Aruncă o privire pe jumătate tristă, pe jumătate veselă asupra pereților umezi ai celulei sale, asupra paielor murdare, se uită la lumina slabă ce pătrundea înăuntru, la dalele dezlipite ce păreau a fi fost victimele lenei sau ale disperării predecesorului său. Inventarul odată făcut, își spuse liniștit: „A fi aici sau a fi într-un palat mi-e indiferent; aici îmi va fi frig, mă voi bucura de prea puține comodități, n-am saltea, masa va fi simplă; în schimb, voi trăi într-un calm desăvârșit, niciun nechemat nu va veni să mă deranjeze; aici voi fi liber; gândurile mele vor putea rătăci în voie; în ceea ce privește trupul meu, e adevărat că dacă

aș vrea să-l scot la aer, ioc! Dar, de când sunt la Paris, nu știu dacă am ieșit din casă de zece ori... Pe urmă, să ne gândim la oamenii ținuiți de bună într-un fotoliu... Dacă aș vedea prea clar, mi-aș pierde vederea... Acest moment de captivitate mă va scuti de ochelari. Într-un palat aș fi năucit de lingușitori și de raționamente proaste; pe scurt, aici nu, mă tem nici de hoți, nici de invidioși; nu voi plăti impozite; pereții par solizi, deci nu voi face reparații... N-aș fi crezut că o închisoare poate avea atâtea avantaje!”

După monologul pe care fiecare ar trebui să-l învețe pe dinafară ca să fie fericit, filosoful își aranjă paiele ca să se culce; ezită multă vreme dacă să doarmă de-a lungul sau ghemuit, de-a curmezișul, pe partea stângă sau dreaptă, pe burtă sau pe spate, în picioare sau în șezut; examinează proprietățile curbei și ale liniei drepte, cântări toate inconvenientele și, după trei ceasuri de reflecții, convins că avea tot atâtea argumente pentru, câte avea și contra, pentru fiecare poziție, se culcă de-a lungul, așteptând cu răbdare loviturile sorții.

După un interval de timp, o cheie grea se răsuci în broască și un om cu o înfățișare destul de grosolană, însoțit de un câine, aduse un ulcior cu apă, pâine și niște supă de păstăi de fasole.

— Ține, voinicule, iaca!

Și temnicerul închisorii își puse mâinile în solduri, și-l privi calm pe Barnabé.

— Ce te-a apucat, amice? îi zise pyronianul.

— Cred că nu vei suferi mult; Parlamentul vrea să te judece pentru că ai atacat un *pair*...

— Ah, și tu, tu crezi asta? replică Barnabé. Pun rămășag că vei fi foarte încurcat dacă va trebui să dovedești că crezi; dar, oricum, îți mulțumesc pentru veste; e o veste bună.

— Bună, repetă temnicerul.

— Bună pe de o parte, rea pe de alta; toate lucrurile sunt astfel.

— Vestea e sigur, rea, pentru că vei fi spânzurat frumos și bine.

— Iar eu pun rămășag că, examinând mai bine acest lucru, vei vedea că situația de spânzurat are și ea părțile ei bune! strigi Barnabé.

— Toți zic așa în ajun!

— Amice, eu o gândesc; ba fac și mai mult: o dovedesc! Ascultă...

— Ah, n-am vreme... Ține...

Și temnicerul îi întinse supa.

— Îmi dai pâine uscată?

— E foarte proastă, fu de acord temnicerul, dar n-am ce face!

— Dimpotrivă, e tot ceea ce mi se poate întâmpla mai plăcut, replică Barnabé; o mâncare prea bună, m-ar ucide; regimul ăsta mă va face să slăbesc și voi câștiga treizeci de ani de viață; ceea ce, pe de altă parte, e un rău, căci a trăi înseamnă a suferi; dar trăiască filosofia și Pyron!

— Asta e șeful bandei voastre? întrebă temnicerul, sperând în unele mărturisiri.

— Da, amice; e, așa cum ai spus, șeful nostru, și în plus, un om mare.

— Nu știi pe unde poate fi găsit? continuă temnicerul.

— Și da și nu, răspunse surâzând, Barnabé.

— Cum adică?

— Da, fiindcă e mort; nu, fiindcă nu știu pe unde sunt substanțele din care era alcătuit; da, pentru că știu că nu mai există; nu, fiindcă nu știu dacă nu s-o fi întrupat în vreo altă ființă. Și acum, urmărește-mă cu atenție, fiindcă e vorba de o chestiune complexă: dacă sufletul filosofului însuflețește o altă ființă, acest ultim Pyron și cu primul Pyron sunt oare același lucru? Sau într-adevăr...

— Deci nu-i vorba de un hoț? făcu temnicerul dezumflat.

Aici Barnabé începu să râdă; temnicerul se retrase bombănind, iar câinele îl imită, mârâind.

Trec sub tăcere micile evenimente care i s-au întâmplat în timpul cât Barnabé a stat la închisoare. E de-ajuns să știți că a avut fericirea de a-i perora temnicerului închisorii. Sar cu amândouă picioarele deodată peste interogatorii, oricât ar fi ele de curioase, pentru că cei care doresc să le cunoască se pot duce să le citească la grefa Parlamentului. Sosi și ziua judecății: Barnabé compăru în fața primei Curți a regatului, fără să fie uluit de măreția justiției. Fiecare dintre judecători își ocupă locul, cu un aer destul de indiferent, ca și cum ar fi fost vorba de lucrul cel mai obișnuit. Publicul fu lăsat să intre în incintă și procurorul general luând cuvântul, explică faptele și ceru pedeapsa cu moartea, fără ca Barnabé să fie câtuși de puțin emoționat. Courottin trase sforile cerând să aibă onoarea de a fi numit avocat din oficiu, spre a convinge familia Granivel că era prietenul ei fidel și devotat. Martorii odată audiați, pyronianul vru să se apere singur. Convins fiind că cititorii noștri vor fi încântați să cunoască unul dintre discursurile care l-au situat în rândul geniilor pe acest om ilustru, vom da un rezumat pe care-l vor putea citi. Și dacă cineva îl va găsi lung, să-și aducă aminte că avem dreptul de a introduce cele două sute de pagini inutile.

Extras din pledoaria lui Barnabé Granivel, doctor în teologie și profesor de filosofie.

Eroul nostru se ridică, îi privi pe judecători și adunarea, se scarpină pe frunte, examinează podeaua și, după ce salută, începu astfel:

— Domnilor, e în firea lucrurilor probabile ca orice discurs să aibă o introducere. Acceptați ca salutul meu să țină loc de introducere; căci, în acest exord aş fi putut să vă flatez și să vă fac plăcere, dar aş fi putut, de asemenea, să vă spun adevărul, și deci să vă șochez. Or, cum un salut se încadrează perfect între aceste două extremități, el

e cel mai bun interpret al unui pyroman. Așa că intru în materie.

În ceea ce privește faptele, procurorul, le-a expus perfect și eu nu-l voi contrazice. Totuși mi-ar fi ușor să-rai apăr cauza, dovedindu-vă că s-ar putea ca aceste fapte să nu fi existat niciodată. Aș fi recurs: 1. La erorile pe care le săvârșesc simțurile noastre și aș fi demonstrat că fiecare martor m-a văzut cu ochii săi, că ochii martorilor fiind cu totul deosebiți, devine evident faptul că nici uimi dintre ei n-a văzut aceeași persoană. 2. Durata, timpul, spațiul, materia mi-ar fi furnizat niște argumente care v-ar fi făcut să vă îndoiiți de tot ceea ce ați auzit. (Aici Barnabé se lansa în ample dezvoltări filosofice de oare vă scutim, remarcând doar că erau admirabile.)

— Renunț la aceste mijloace, care totuși mi-ar da câștig de cauză... Vreți capul meu? Mai am puțin de trăit. Să-l imităm pe Socrate și să facem ca ultimul meu minut să fie folositor omenirii. Pot muri după asta, căci sunt din cale-afară de fericit de a fi avut o singură dată în viața mea, un auditoriu care să mă asculte până la capăt... deși, din nefericire, sunt siliți...

Problema mea de drept în acest discurs *pro humanitate* va fi pusă imediat: Aveți dreptul de a condamna un om la moarte? Fac uz de dreptul pe care-l am pentru a discuta: 1. E vorba de un prea mare bine pentru societate și de o ameliorare prea evidentă, pentru a nu mai căuta adevărul?; 2. Această chestiune, deși examinată de legislatori, a rămas întotdeauna nedecisă, pe tapetul filosofiei. 3. Orice om pe care vrei să-l condamni poate s-o trateze; 4. Oricine se poate afla în această situație; 5. Și eu mă aflu în ea; 6. Dacă, făcând caz de chestiuni periculoase înseamnă a tulbura societatea, răspund că n-am fost niciodată de acord cu ceea ce numiți chestiuni periculoase; 7. Că o societate pe care o tulbură niște discursuri stă pe niște temelii foarte șubrede; 8. Că dacă are

jandarmi-călare, judecători, poliție, supra-poliție, ofițeri de poliție, trupe, miniștri, și se teme de niște idei, atunci e gata să se prăbușească și că n-ar trebui să facă astfel dovada neputinței sale; 9. Că nu se pot discuta niște teorii; 10. În sfârșit, examinând dacă pedeapsa cu moartea se află și în natură, atunci nu contest societății că vă împuternicește pe dumneavoastră cu dreptul de a fixa pedepsele.

Auzindu-l pe acest argumentator nemilos, judecătorii ridicară capul, poate pentru că până atunci dormiseră, și Barnabé, luând gestul drept un elogiu, continuă în acești termeni:

— Domnilor, v-ați ocupat prea mult de legi și prea puțin de justiție. Este una dintre himerele pe care fiecare om îi propune vecinului său să o caute și-și consumă viața fără să reușească a o găsi; și încă până la un asemenea punct, încât n-a putut niciodată s-o definească în mod clar.

Totuși, un mare om, deși n-a fost pyronian, a spus că legile sunt „niște raporturi necesare” care derivă din natura lucrurilor; atunci justiția ar fi deci o necesitate prin excelență. Cu cât veți reflecta mai mult, cu atât veți vedea mai clar justetea concluziei pe care o trag. Deci dacă legile sunt niște raporturi necesare, principiul care mișcă aceste legi, care într-un cuvânt face ca ele să existe, care le dictează și le gravează pe piatră, pe marmoră, pe plumb, este necesitatea. Ea este marea zeiță atât de adorată de cei vechi, acel *fatum* care-i guverna pe zeii lor. Sublime idei alegorice, puțin sesizate; căci, într-un Stat al legilor, oricât de imperfecte ar fi ele, am zări acel *fatum*. Dacă necesitatea înseamnă totuși justiție, nu e greu de dovedit că necesitatea e adesea nedreaptă. Un copac care-mi cade în cap în timp ce dorm este mișcat din loc după raporturile necesare care există între un vânt impetuos și trunchiul lui îmbătrânit; deci mă zdrobește în mod necesar. În natura lucrurilor, acesta este un act plin de dreptate. Nu

aplic acest raționament scleraților, ar însemna să-i justific, ceea ce nu e de datoria mea, căci ar fi prea multe de spus. Atunci acest principiu al lui Montesquieu, cu consecințele sale, e adevărat? Ar urma că crima de care mă acuzați e cât se poate de dreaptă. Dar dacă principiul este fals, ce rezultă de aici? Că necesitatea este sau nu este un principiu ascuns de justiție? În primul caz, va trebui să mă achitați de îndată ce voi fi dovedit necesitatea acțiunii mele. În al doilea caz, principiul fiind o eroare, trebuie să căutați un principiu absolut contrar; abia atunci vom obține adevărul pentru că el este opus greșelii. Or, contrariul necesității fiind liberul arbitru, ar urma că arbitrariul social ar fi principiul justiției: ceea ce implică contradicția. Între cele două cantități morale, nu zăresc niciun mijloc proporțional; și dacă mi se obiectează că justiția este adevărul, eu vă pot răspunde că adevărul și necesitatea sunt surori; că nimic nu este adevărat fără să fie necesar; atunci te întrebi: „Deci justiția nu există?” Domnilor, dacă mărturisirea asta costă atât de mult omenirea, atunci să-mi dea procură ca s-o fac. O voi mărturisi, ba mai mult, o voi dovedi!

Ajuns aici, Barnabé se uită să vadă dacă ochii consilierilor mai erau încă deschiși; dar avu mahnirea să constate că unii se închiseseră. Asta nu înseamnă că n-a continuat:

— Într-adevăr, domnilor, lăsând deoparte generalitățile metafizice, să examinăm, de bunăcredință, pe ce se sprijină justiția, această femeie frumoasă care se lasă atât de des violată. Remarcați, domnilor, că nu mă îndoiesc de puterea dumneavoastră. Căci, pentru singurul motiv că există societate, ea are dreptul de a lăsa un Corp să acționeze în numele ei. Nu-mi consacru atenția decât asupra pedepsei cu moartea, și continui, afirmând că justiția nu poate avea alte baze decât dreptul natural sau dreptul pozitiv; și sigur că ar fi dificil să-i găsești alte argumente.

Aici, găsim aceleași incertitudini ca și la cuvântul „drept”, dar trec peste asta și cer ca aceste prime idei care alcătuiesc baza edificiului să fie înțelese în același sens, pe întreg pământul, ceea ce este cu neputință; totuși o cer. Atunci pretind că justiția nu se poate baza pe dreptul pozitiv din zece mari motive:

1. Dreptul pozitiv fiind cel pe care fiecare națiune și l-a creat, justiția care derivă din el nu se sprijină decât pe o bază falsă, pentru că constă într-o voință șovăielnică, în niște argumente mai mult sau mai puțin convingătoare care au existat într-o epocă foarte îndepărtată ce nu mai există și e mai mult decât dovedit că principiile logicii antice nu se mai aseamănă cu ale noastre; că ideile umane au sporit; că, în sfârșit, acel drept n-a fost stabilit decât după opinia momentană și fugară pe care a avut-o

Corpul popular din vremea aceea... Renunț la restul dezvoltării.

2. Dovada se află în cea de-a doua rațiune. N-aș putea să tăgăduiesc că acest drept se schimbă la fiecare popor și variază după obiceiuri, climat, impresii locale, gradul de sensibilitate, caracter și elementele care influențează asupra acelei națiuni; dreptul și legile se acomodează deci cu toate aceste considerente și formează o justiție care nu se aseamănă întru nimic cu cea a altor State care diferă tot atât de mult între ele. Rezultă din asta că o faptă care, judecată în temeiul dreptului pozitiv ar fi socotită bună sau rea, va avea tot atâtea caractere câte justiții naționale o vor analiza. Or, în această bălțatură, în această haină de arlechin care încinge întreg pământul, veți recunoaște dumneavoastră justiția? Cred că nu; dacă ar trebui să explic de ce purtați o robă neagră, s-ar putea spune că pentru a ascunde acele culori felurite.

(Trecem, la fiecare propoziție a lui Barnabé, peste savantele dezvoltări și dovezile pe care le

aducea, dovezi sprijinite tot timpul pe exemple cunoscute.)

3. Dacă, urmă el, ar avea adevărul la bază, ar fi ca și el unic, indivizibil, asemănător pretutindeni, având aceleași simptome în orice timp și în orice loc... Or, vin eu și vă întreb, dreptul pozitiv are aceste calități? Durează? Se aseamănă? Justiția poate fi, dar până acum n-a fost. Fiecare imperiu doarme în mormânt împreună cu justiția sa; despotismul, libertatea, aristocrația, toate aceste forme de guvernământ au o justiție particulară, companie dulce și fidelă. Duceți-vă în Babilon, la Palmira, și veți vedea în colb, rămășițele justiției și ale imperiilor...

4. Dar această variație există nu numai în bine ci și în rău; atunci se întâmplă să se asocieze în mod fals, în justiție, ceea ce e just cu ceea ce nu e just, adică în cutare țară un anumit lucru va fi o crimă, iar la noi, o virtute.

5. Sper că veți fi de acord cu mine că fiecare om este supus greșelii și că, acolo unde sunt mulți oameni, sunt și multe greșeli. La Atena, o trăsătură de spirit a putut determina o lege. Priviri Academii: acele reuniuni ale oamenilor de talent n-au produs niciodată nimic. Se pare mai curând că omul se aglomerează, geniile deosebite se topesc într-o masă inertă pe care aș compara-o, cu plăcere, cu un bloc de stalactite, unde strălucesc niște frumoase efecte parțiale într-un tot inform. Ei, care! Omul, omul laolaltă cu alții, care determină acea linie delicată ce separă dreptul de nedrept. Câți dintre dumneavoastră vor cuteza să spună că nu s-au înșelat, că dintr-o sută de mari idei morale, niciuna nu e falsă? Ieșind de la o adunare, nimeni nu va duce cu sine îndoiala? Dar cum mă veți face să cred că ultimul punct care se află dincolo de ultimul rând de demarcație, deci către partea justă, nu e puțin cam nejust? Și că vice-versa, nu cumva celălalt e just? Și acest pământ, împărțit astfel, în aceste două emisfere,

noi îl mai numim drept pozitiv? Singur numele este cea mai crâncenă ironie și totuși dreptul acesta se sprijină pe nisipul mișcător care te condamnă la moarte.

6. Procese asemănătoare au fost judecate în diverse sensuri, nu numai pe întreg pământul, ci chiar în aceeași țară. Și mă gândesc că un om în plus sau în minus ar fi făcut să încline balanța. Aici, domnilor, trebuie să vă mărturisesc că una dintre cele două hotărâri este o prostie. Căci ce înseamnă un drept pozitiv dacă jumătate din efectele lui sunt absurde? În sfârșit, dintr-o mie de criminali judecați pe an, pe tărâmul judiciar, pot dovedi că abia unul singur poate fi privat de viață, chiar dacă s-ar fi perindat prin tribunalele din fiecare țară. Această singură idee și ar trebui să iște în noi gânduri profunde.

7. Adăugați la fiecare din cele șase puncte peremptorii, subtilitățile prin care se eludează legile. Și când veți observa că dreptul pozitiv primește tot atâtea interpretări câți oameni îl aplică și-l explică, ce trebuie să mai gândim despre acest lucru?

8. Până acum, n-am atacat dreptul pozitiv decât ca existând. Ce s-ar întâmpla dacă l-aș fi analizat prin niște mijloace care-l întronează? Cred că toți oamenii fiind egali, ar trebui – pentru a stabili un drept pozitiv – ca să-l discute toți, să fie toți de acord cu el, iar această înțelegere să fie păstrată cu religiozitate; or, ce nor de probleme ridică o treabă ca asta! Probleme care, toate, pot fi controversate și rezolvate în sens contrar. Le las în seama sagacității dumneavoastră...

9. Remarcați că, în situația acestui drept, cea mai mare parte, dacă nu chiar jumătate din știința și elocința unui apărător, pot face ca un om să fie achitai sau condamnat. Ce infirmitate morală! Nu insist asupra acestei rațiuni! Ea e palpabilă!

10. În sfârșit, domnilor, din anul 440, dreptul nostru pozitiv a suportat mai mult de o sută de

schimbări: ce vă spune că în cel care va veni, eu aş mai fi condamnat?

Ca un fidel istoric ce sunt, trebuie să vă spun că limba lui Barnabé se uscaseră; cu toate astea, a continuat:

— Mai înainte, am anunţat că, odată discutate aceste zece propuneri, fiecare este mortală pentru dreptul pozitiv. În sfârşit, cu cât le veţi examina mai mult, cu atât veţi vedea că dreptul pozitiv nu este şi nu poate fi al justiţiei. Să fie acesta un drept natural? strigă Barnabé cu un glas puternic care-i trezi pe cei ce dormeau. Dar, domnilor, dreptul nefiind altceva decât înclinarea şi voinţa pe care natura a sădit-o în inimile noastre, acest drept ne oferă *necesitatea*, în deplina ei lumină, la fel ca şi *adevărul*; destui filosofi au dovedit acest lucru ca să nu mai fie nevoie să-l repet şi eu.

Acest drept este domnia bunului plac al omului şi în mod sigur el nu poate constitui temelia justiţiei. În acest drept, ne călăuzeşte o voce secretă şi anume, conştiinţa noastră. Spânzurătorile voastre sunt mai puţin puternice decât ea, căci sunt inutile de vreme ce ea e necunoscută. Or, răsfoiţi arhivele acestui drept şi vedeţi dacă merit moartea!

Ce sentinţă veţi rosti? Puţin mă interesează! Aflaţi doar că omul nu ajunge la vârsta mea decât după ce s-a izbit de rele şi de furtuni şi că dacă mai trăiesc, aşa a vrut natura. În sfârşit, presupun că există tot atâtea argumente împotriva părerii mele câte v-am debitat şi în sprijinul ei; ar trebui să vă îndoiiţi şi îndoindu-vă, să vă abţineţi. *Non liquet*, a spus Pyron. (La acest cuvânt, profesorul îşi scoase boneta.) În concluzie, să nu credeţi că am vorbit ca să-mi apăr capul; de multă vreme am învăţat să sufăr. Filosofia nu este, de altfel, contemplarea morţii? Eu vorbesc în numele locuitorilor universului care privesc disoluţia ca pe una dintre cele mai mari nenorociri. Au dreptate şi n-au... Mie, moartea îmi este indiferentă. Există o

mulțime de argumente pentru ca sentimentul meu să fie mare și generos. Am zis!

Domni o lungă tăcere, plină de uimire. La început, profesorul vorbise cu o volubilitate și o forță care captivaseră auditoriul. Dar aceste ultime cuvinte, rostite cu elocvență, însuflară convingere. Atunci Barnabé strigă:

— Măine, dacă vreți, voi dovedi că justiția există, și o voi face! Fără să-l mai asculte, Parlamentul se retrase pentru deliberare.

În acel moment, un mare zgomot rupse tăcerea. Niște pași grăbiți anunțau sosirea mai multor persoane; fiecare se întoarse și văzu întrând un bărbat înalt, de vreo douăzeci și patru de ani, jigărit și palid de oboseală. Cizmele lui erau albe de noroi, hainele în neorânduială. Ținea în mână o cravașă uzată. O centură lată, roșie, îi susținea sabia lată și lungă, la fel ca sabia sfântului Gheorghe. Ochii îi erau însuflețiți de o mânie sumbră, avea o barbă de șase săptămâni, mușchii de pe chip i se subțiaseră; porunci, cu o voce severă unui grup de cincizeci de flăcăi zdraveni, îmbrăcați într-un mod tot atât de ciudat ca și el, să nu treacă pragul tribunalului.

Courottin îl recunosc pe Jean-Louis; înaintă spre el:

— Colonele, unchiul dumitale se află în cel mai mare pericol; l-am salvat dintr-unul și mai mare? dar, contează pe mine... Și se înclină în fața unuia dintre eliberatorii Americii.

— Ajunge! zise Jean-Louis. Și străbătând sala, zbură spre unchiul său, și-l îmbrățișă spunându-i: — În sfârșit, te revăd!

În acel moment, Parlamentul intră și rosti condamnarea la moarte a lui Barnabé. Auzind-o, Barnabé, nu lăsă să i se vadă nici cea mai mică emoție; își desprinsese doar una dintre mâini pentru a alunga o muscă ce-l pișcă de vârful nasului și zise:

— Muscă fericită! Ea nu moare decât atunci când vrea natura!

Revenindu-și din mirare, Jean-Louis se întoarse spre judecătorii speriați de chipul și de expresia lui, și le strigă:

— Deci, pe mâine! Poporul aplaudă.

Barnabé fu condus în celula lui; pe drum, eliberatorul Americii zise:

— Unchiule, te-ai sacrificat pentru fericirea mea! Acum e rândul meu! Pe mâine!

Moș Granivel nu rosti decât un cuvânt:

— Frate!, dar e imposibil de redat accentul cu care rostise acest cuvânt.

CAPITOLUL XXIII

*„Muiat de sânge-un povârniș era de neurcat;
Primejdia pe toți, de-ndată, i-a și însuflețit.
Umplură gropile cu morți) cu ce-au mai nimerit
Și peste maldărul de leșuri, trecând s-au avântat”*

VOLTAIRE, Henriada, cântul VI

*Oastea sosește pe pragul blestemat
Îl sfarmă fără milă și Jean e liberat.”*

Piesă de THANSILLK

— Aș fi un dobitoc să dorm! strigă profesorul trezindu-se în toiul nopții dinaintea execuției. Dacă nu mai am decât douăsprezece ore de trăit, păi atunci să le trăim! Căci somnul e moarte cu vise. Și, falsă sau adevărată, moartea va sosi destul de curând!

Se apucă deci să compună o odă închinată filosofiei, pe care ne dispensăm de a o împărtăși și cititorilor noștri. Dacă sunt curioși, e gravată pe zidul celulei numărul 7, de la Conciergerie. În vreme ce se ocupa cu acest lucru, tipograful imprima condamnarea lui și vânzătorii de jurnale așteptau cu nerăbdare să le vândă ca să câștige câțiva bănuți.

Încă din zori, Jean-Louis, aflând despre situația politică a Franței, bătea în lung și-n lat foburgul Saint-Antoine împreună cu cei cincizeci de oameni cinstiți pe care-i adusese din America. Lumea se îmbulzi, emisarii perorară; elocvența lor nu consta decât în zugrăvirea mizeriei publice și particulare

și în unele strigăte în care se amestecau cuvintele: sclavaj, popor, opresiune, etc.

De multă vreme Jean căuta în mintea lui un mijloc de a antrena populația pentru a-și pune în practică unicul țel; profită de momentul în care, la celălalt capăt al foburgului, cinci sau șase sute de muncitori ieșeau din manufacturi ca să se ducă la masă.

— Cum de îndurați, prieteni, strigă el, ca să vă copleșească sărăcia? Puțin curaj și veți fi stăpâni; nu sunteți voi cei mai puternici.

Cei cincizeci de veterani ai săi, luând cuvântul, strigară:

— La Bastilia! Să alergăm la Bastilia! Jean intră la un armurier și cumpără puști; antrenați de strigăte și de zarvă, muncitorii îl urmară repetând:

— La Bastilia! [...]

Pe măsură ce grupul lui Jean-Louis înainta, se îngroșa cu oameni străini care se îmbulzeau. Odată ce poporul se entuziasmează, entuziasmul lui este molipsitor și e greu să-ți dai seama cât de puternice și de seducătoare sunt strigătele sale. Străzile foburgului se dovediră a nu fi îndeajuns de largi pentru a cuprinde torentul ce se revărsa. Numele popularului tovarăș de luptă al lui Washington și al lui Lafayette spori efervescența; nimeni nu se mai îndoia de victorie, delirul atinsese culmea.

Sosirea maselor populare în fața Bastiliei a fost un spectacol magnific; fiecare chip, galben sau roșu, palid sau strălucind de sănătate, tânăr sau bătrân, exprima ura față de arbitrar; fiecare ochi măsura zidurile groase care închideau victimele celor mari și iată că strigătul prelung de „Libertate!”, răsună până în celulele acestora. Acel strigăt spori durerile; la cuvântul „Libertate!”, prizonierii se ridicară, la cele de „Jos Bastilia!”, traseră cu urechea și nădejdea renăscu în inimile lor. Tăcerea care urmă după bubuitul tunului făcu să li se năruie speranța. Dar zgomotul unui tropăit

puternic, al unui strigăt surd, semnalul furiei mulțimii, le redădu un pic de nădejde. Își scuturară lanțurile, imaginația lor trecu dincolo de celulele subterane, văzură lupta și izbiră cu lanțurile în zidul inexorabil, ca pentru a-i ajuta pe asaltatori să ghicească unde sunt.

Văzând stăruitoarea încăpățănare a poporului, în Bastilia se înstăpâni spaima. Femeile aduseră țepușe și fascine făcute în grabă; îi îngrijiră pe răniți; mulți dintre cei care mureau, strigau: „Curaj!” Mărturisesc totuși că morții nu prea mai pot striga. În mijlocul acestei mulțimi înverșunate, se remarcă un om îmbrăcat într-un mod ciudat: e un bătrân încă verde; atitudinea, înfățișarea, expresiile, strigătele, imboldurile sale îl fac să fie privit ca o ființă ciudată; pletele lui albe se aseamănă cu o aureolă; dă sfaturi cu o voce răsunătoare și-i însuflețește pe luptători cu gestul și mai ales cu privirile lui pătrunzătoare; contribuie serios la entuziasmul poporului mirat. Acel bătrân e Maïco, urmașul Montezumilor. Seamănă, într-adevăr, cu un demon al urii și al răzbunării, dezlănțuindu-și toate flăcările, toate otrăvurile, toată furia sa.

Jean-Louis dirijează atacul, ca un general dibaci. În sfârșit, după mii de eforturi, Bastilia e cucerită; populația intră înăuntru în valuri; temnicerii, comandanții, soldații, cad victimă furiei sale întărită de rezistență, furie ce nu mai cunoaște margini. Mulțimea se oprește, totuși, în fața nenorocirii, privind cadavrele vii pe care le dezgroapă, în fața acelor bătrâni a căror frunte are în ea ceva împietrit, lipsit de sensibilitate, ca și zidurile care i-au despărțit de lume. Poporul tace, țepușile se lasă în jos și tăcerea plină de respect a mulțimii îi lasă pe prizonieri pradă extazului lor. Aceștia văd cerul senin, respiră aerul curat. „Libertate!” strigă poporul, și acest cuvânt îi readuce la viață. Câte unii aruncă parcă un fel de rămas-bun lanțurilor; un bătrân se obișnuise până

într-atât cu ele, încât începe a le regreta; nu mai are nimic: nici rude, nici prieteni, nici avere.

Subteranele întortocheate dezvăluiră crimele Puterii: au văzut în ele oseminte a căror prezență era suficient de grăitoare...

În toiul acestor diverse scene, Jean-Louis, prinzând momentul în care poporul era foarte emoționat, strigă cu glasul lui tunător:

— Acum haidem la alte închisori! Tovarășii de arme ai lui Granivel repetară cuvintele: „*La alte închisori!*” Ele deviniră un adevărat, strigăt de luptă, pe care mulțimea îl lansă în aer. Intre timp, se înnoptă. Ca prin farmec, se aprinseră niște torțe. Jean-Louis se îndreptă spre Conciergerie.

E inutil să-l mai avertizez pe cititor că moș Granivel nu-și părăsi o clipă fiul. Numele lui moș Granivel era popular. Fiecare își aminti de bogatul cărbunar și toți alergară, plini de ardoare, să-i elibereze fratele, victimă a unui mare senior.

Marșul acestei mulțimi grăbite, strigătele sale răgușite, vociferările, prezentau un tablou curios. Poporul îi respecta pe trecători, după ce mai întâi le spunea: „Trăiască libertatea!”; dar continua să înainteze, își urmărea cu perseverență scopul, nu se lăsa... Ajunseră la Conciergerie...

Barnabé își terminase oda și începuse a fi neliniștit că nimeni nu venise să-l ducă la execuție. „Nimic nu e sigur! își zise el. Pyron a avut dreptate. Am crezut că voi fi spânzurat, dar probabil că vreun argument contra a împiedicat acest lucru. Măcar dacă mi l-ar fi spus și mie, ca să-l pot combate! Iată ceva cât se poate de neplăcut! Nu trebuie să contezi pe nimic pe lumea asta!” Auzi mai multe salve de muschetă.

— Oh, oh! Se bat... Iată cum e omul!... Când isprăvi aceste cuvinte, mulțimea îl strigă și strigătele ajunseră până la urechile sale.

— Mă strigă... Oare prin ce întâmplare?

Niște pași grăbiți răsunară pe coridor; porțile fură dărâmate, ușa lui la fel.

— Unchiule, să ieșim de aici! strigă Jean-Louis.

— Frate, haide repede...

Cei trei Graniveli străbătură iute mulțimea care întreba:

— L-ați eliberat?

Poporul rămase încă multă vreme adunat.

În acest timp, la Curte în loc să se acționeze, se delibera. Aceștia au fost de fapt zorii Revoluției din 1789. Adică, dacă ne îngăduiți, îi vom da cuvântul pyronianului:

— Excesele sunt blamabile, zicea el, dar se pot face schimbări fără crize? Și apoi o criză nu e dureroasă? etc.

Cititorul va afla că avocatul Courottin s-a comportat în așa fel încât i-a dat de înțeles lui Jean-Louis că-i era cu totul devotat; discursurile și vorbele sale energice încurajară mulțimea, căci prudentul avocat nu s-a hazardat la mai mult. Seara, s-a dus imediat să-l caute pe ducele de Parthenay și i-a dat raportul, spunându-i că urmărise îndeaproape intențiile poporului, cu scopul ca monseniorul duce să-l poată lămuri pe rege despre ceea ce trebuia să facă în acea împrejurare.

Cei trei Graniveli părăsiră strada Thibautodé, se duseră să locuiască peste drum, la Ursuline și încercară să-și alunge oboseala de peste zi, dormind duși. Greșesc, căci Jean-Louis nu închise ochii; privi toată noaptea portalul mănăstirii unde se afla iubita lui și-și făcu o sută... o sută de mii de planuri pentru a intra acolo ca s-o vadă.

Închisă în chilia ei, Léonie era departe de a-și închipui că Jean-Louis se afla la o sută de pași de ea. Totuși se gândea la Jean-Louis, căci se trezi în urma unui vis înfricoșător. Se făcea că se află în mijlocul unui câmp de luptă; marchiza apăruse zicându-i: – Am murit otrăvită! Și-i arată interiorul trupului ei devorat de otravă. Vandeuil o înșfăcase pe Léonie și o silea să bea o cupă otrăvită, înainte

ca Jean-Louis să poată ajunge la timp pentru a-l împiedica. Granivel era acoperit de sânge și de sudoare și-și învârtea sabia; o luptă pe viață și pe moarte se angajă între marchiz și el; fata se trezi în momentul în care Jean-Louis primise o lovitură mortală.

Ochii ei priviră atunci buchetul de flori de portocal pe care-l agățase lângă un crucifix; își aminti de dragostea ei, își veni în fire și adormi la loc, cu ideea consolatoare că nu fusese decât un vis și o presimțire tainică îi spuse că iubitul ei se afla în Franța.

Oare farmecul iubirii să nu răspândească un fluid invizibil care se împrăștie în jurul persoanei iubite și care străbate toate obstacolele omenești, grilaje și zăvoare?

CAPITOLUL XXIV

*„În fața aurului, toți tremură, se pleacă,
Toți se supun, cedează, văzând acel metal!
Oricine are asemenea cusur, chiar dacă
E strâmb și e bătrân, diform, brutal.
De cum ești om bogat
Te dibuie de-ndat,
Și binele și răul ți-l face, amical”*

PIRON, *Trandafirul*, scena XIV

În zori, Jean-Louis sari din pat, strigând:

— Astăzi o voi revedea pe Fanchette!

Iese, se învâluie într-o mantie vastă și se duce să se plimbe în jurul mănăstirii în care e închisă iubita sa. Examinează cu grijă înălțimea și grosimea zidurilor; o piatră ieșită în afară, o crăpătură îi atrag atenția. Vede tot, remarcă tot și-și făgăduiește să profite de tot. Dar mai ales asupra mănăstirii Ursulinelor stăruie privirea sa înflăcărată. Acolo respiră Fanchette a lui. Se jură s-o scape de... de... Cititorilor, știți că Jean-Louis face tot ceea ce făgăduiește, așa că bucurați-vă pentru Léonie. Împrejurimile locului asediat odată bine cunoscute, colonelul Granivel intră în casă și dă ultimele dispoziții în legătură cu planul răpirii. Cumpără cai, o trăsură și se asigură de doi dintre tovarășii lui din America. Toate acestea realizate, așteaptă noaptea, cu cea mai mare nerăbdare.

În timp ce Jean-Louis acționa și nădăjduia, subtilul Gourotin, după atacul Bastiliei, își urmărise vechile sale cunoștințe. Le văzuse îndreptându-se către strada Thibautodé, apoi către

mănăstirea Ursulinelor. Neliniștit de ceea ce se numea – în limbajul său – o schimbare frauduloasă de domiciliu, fostul curier al lui Plaidanon, fidel planului pe care și-l trasase odinioară, își făgădui să-și petreacă noaptea la ușa celor pe care socotea că are motive să-i supravegheze. Cititorul, care cunoaște sagacitatea lui Courottin, își poate da prea bine seama că nu i-a trebuit întreaga noapte discipolului lui Machiaveli pentru a ghici ce anume îi determinaseră pe Jean-Louis și pe rudele sale să părăsească strada Thibautodé; Courottin îi ghicea pe oameni numai dintr-o jumătate de cuvânt și foarte adesea, din și mai puțin. Trecu în revistă evenimentele petrecute, privi în jurul lui: pe de o parte, văzu dragostea Fanchettei și a lui Jean-Louis, despărțirea planurilor lor, dovedite de răpirea Léoniei de către unchiul Barnabé; pe de altă parte, văzu mănăstirea, doar la treizeci de pași, și cum îl știa pe Jean-Louis un catolic nu prea înfocat, se gândi imediat că nu venise acolo ca să adore sfinții, la ora patru și jumătate dimineața. Plimbarea lui Jean-Louis în jurul zidurilor mănăstirii Ursulinelor nu-i mai lăsă nicio îndoială lui Courottin: acum totul era clar pentru el. Ce făcu atunci cotoiul nostru judiciar? Se gândi cinci minute, apoi se năpusti, alergă, zbură și, în alte cinci minute, ajunse la poarta palatului de Parthenay. În zadar elvețianul făcu pe surdul; în zadar valetul de cameră spuse că monseniorul nu putea fi trezit la o oră atât de tentată... Courottin bravă toate bruftuielile. Presă, amenință, mângâie, conjură, și sfârși chiar prin a da un ludovic! da, un ludovic... Oh. Courottin, ca să te hazardezi astfel, înseamnă că tragi nădejde să câștigi o mie!

Ultimul argument al lui Courottin îl determină pe elvețian să-i deschidă și pe valetul de cameră să-l anunțe pe stăpânul său că domnul avocat Courottin solicită cu insistență onoarea de a fi primit de monseniorul, având a-i vorbi despre o afacere în care era foarte interesat. Astfel suna

cererea verbală pe care Courottin i-o dictase valetului de cameră.

Fără a se mai osteni să-și pună un halat de casă, ducele porunci ca avocatul să fie introdus imediat Courottin înaintă deci și, cu trupul frânt în două, făcu trei plecăciuni adânci înainte de a cuteza să-și așeze persoana lui de om de rând în fotoliul pe care ducele i-l arătase cu degetul.

— Vorbește, domnule Courottin, zise cu însuflețire bătrânul senior. S-a răsculat din nou poporul?

— Nu, monseniore, și slavă cerului, răspunse subtilul interpret al lui Themis, cu un aer de pocăință, ceea ce am de vorbit cu înălțimea voastră nu vă privește decât pe dumneavoastră.

— Sunt gata să te ascult, zise ducele cu un aer destul de liniștit; ce anume vrei să mă anunți?

— Monseniore, domnișoară Léonie...

— Fata mea?

— A fost găsită!

— Dumnezeule mare! Unde se află?

— În Paris.

— La cine?

— La mănăstirea Ursulinelor, strada...

— Să dăm fuga...

— Un moment, monseniore...

Și Courottin puse, cu respect, peste ducele, cuvertura pe care acesta o aruncase cât colo.

— De ce mă oprești?

— Prudența, monseniore...

— Dragostea paternă e mai presus de orice!

— Fără îndoială, monseniore, dar...

— Această dragoste îmi poruncește să mă duc să-mi îmbrățișez fiica!

— Monseniore, asta ar însemna s-o pierdeți!

— Ce tot spui?

— Binevoiți să mă ascultați, monseniore... Domnișoara de Parthenay locuiește la mănăstirea din strada X... dar Excelența Voastră nu știe că, la

treizeci de pași de mănăstire, și-a stabilit domiciliul familia Granivel.

— Ce mă interesează?

— Înțelegere secretă, monseniore.

— Cum? făcu ducele.

— Monseniore, suntem cu toții atât de fragili... Scriptura spune...

— Nu pot crede ca fiica mea să uite sângele din care se trage și mai ales virtutea ei!

— Sunt convins de asta, monseniore; dar sunt de asemenea convins că Granivelii n-o vor lăsa pe domnișoara de Parthenay să se reîntoarcă la palatul tatălui ei.

— Vor avea această îndrăzneală?

— Mă tem că da, monseniore...

— Vor cuteza?

— Cutezi tot ceea ce poți... Or, Granivelii acum pot totul! Poporul s-a răzvrătit, Jean-Louis e idolul lui și...

— Jean-Louis e un om cinstit?

— Da, monseniore, dar în același timp e îndrăgostit... ceea ce mă determină a o ruga pe Excelența Voastră de a nu folosi forța și autoritatea pentru a o scoate pe domnișoara de Parthenay din mănăstirea unde e închisă.

— Atunci cum să fac?

— Șiretenia, monseniore, merge la orice; pe drumuri lăturalnice, sunt de acord, dar ce importanță are? Ajungi în modul cel mai sigur să-ți îplinești dorința!

— Astfel de mijloace sunt nedemne de mine!

— Ei bine, monseniore, lăsați-l pe domnul marchiz de Vandeuil să acționeze împreună cu devotatul dumneavoastră slujitor și vă făgăduiesc că la noapte, fără zgomot, fără scandal, domnișoara Léonie va părăsi mănăstirea pentru a reîntra în palatul de Parthenay. Binevoiți doar să obțineți un ordin de la rege pentru a pătrunde în mănăstire.

— Ce planuri ai? întrebă ducele pe jumătate convins.

— Dacă monseniorul îmi îngăduie, le voi explica în fața domnului marchiz.

— Picard! strigă ducele. Un valet de cameră își făcu apariția.

— Du-te în apartamentul nepotului meu și roagă-l să vină încoace fără a pierde un minut. Anunță-l că e vorba de Léonie.

Valetul alergă să se achite de însărcinarea sa, și, după două minute, marchizul intră în camera de culcare a unchiului său.

— Vorbește, domnule Courottin, zise ducele.

— Monseniore duce și domnule marchiz, am onoarea să vă spun că... iată ce am descoperit, iată acum ce trebuie să facem

Cititorilor, nu vă impacentați de felul meu de a povesti: fiecare cu felul lui...

— Bravo, amice! strigă marchizul după ce Courottin isprăvi de vorbit. Bravo! N-am văzut niciodată un plan mai bine pus la punct ca al tău... E o capodoperă a artei...

— Ah, domnule marchiz... și Courottin făcea eforturi să pară modest.

— Aprob și eu ideile dumitale, zise ducele.

— Ține, dragul meu prieten, zise marchizul dându-i lui Courottin o superbă tabacheră de aur, ține, ca să-ți dovedesc recunoștința mea. Jur că nu mă voi mărgini doar la acest fleac...

— Nici eu, adăugă ducele. Până atunci, vreau să-ți pun niște tutun în tabachera asta. Și rostind aceste cuvinte, ducele luă tabachera din mâinile lui Courottin și o umplu cu bilete de bancă.

— Domnule Courottin, iată, ca să ai pentru micile cheltuieli pe care le va necesita răpirea fiicei mele.

Fii convins, cititorule, că ducele știa să dăruiască; fii de acord că și Courottin știa să dea, când avea interes, căci ai văzut cât i-a adus vicleanului susținător al lui Themis ludovicul dat

elvețianului și valetului de cameră: Courottin ieși din palatul ducelui de Parthenay cu mâinile pline de bani și cu inima plină de speranțe. Totuși, nu apucă să facă nici cincizeci de pași și, începând să reflecteze adânc, văzu foarte clar și reversul medaliei. „Drace, își zise el, scărpinându-se după ureche, până aici totul a mers bine, dar...”

Avocatul se temea ca teribilul Jean-Louis să nu afle de uneltirile sale ascunse, caz în care trebuia să se aștepte la cele mai cumplite consecințe. Speriat de gândurile melancolice pe care trebuie să i le fi inspirat reversul medaliei, un altul decât Courottin ar fi renunțat la beneficiile și la sarcinile acestei întreprinderi. Courottin, dimpotrivă, cuteză să înfrunte soarta. Ba făcu și mai mult, voi să lupte cu ea, s-o îmblânzească.

În timp ce, plin de aceste hotărâri generoase, fostul mic slujbaş se ocupa, împreună cu Vandeuil, de pregătirea expediției, la rândul lui, Jean-Louis nu stătea cu mâinile în sân. Îi prevenise pe doi dintre foștii săi tovarăși de luptă și un bilețel trimis Léoniei o înștiința pe fată despre sosirea iubitului ei în Franța și despre planul pe care și-l făcuse de a o răpi din mănăstirea Ursulinelor, ca s-o conducă – ocrotită de Barnabé și de moș Granivel – la o frumoasă proprietate pe care acesta din urmă o avea aproape de pădurea din Sénart. Jean-Louis o mai înștiința pe iubita lui să aibă deplină încredere în călugărița oare avea să-i dea biletul. Ea era cea care trebuia s-o conducă, fix la miezul nopții, la piciorul zidului pe unde Jean-Louis urma să pătrundă în incinta mănăstirii. Așa încât, ca și cum fiecare s-ar fi vorbit, grădina mănăstirii Ursulinelor din strada X, deveni loc de întâlnire. Léonie, Jean-Louis, Vandeuil, Courottin și escortele celor două tabere trebuiau să se întâlnească acolo. Căci miezul nopții – ora crimelor și a voluptăților, dar pretutindeni ora misterului – fusese ales de ambele tabere. Potrivită-vă ceasul, doamnă! Bine! E unsprezece și

jumătate, ne aflăm în strada X. și ne lipim de zidul
mănăstirii în care se află închisă Léonie... Atenție!

CAPITOLUL XXV

*„O Rozineta mea,
Ia spune tu, n-ai vrea
Să faci cumpărături
Pentru-un bărbat model
Nu-s Tircis, dar oricum
În toiul nopții, greu,
Vedea-vei prețul meu,
Că-n beznă, de-atât zel,
Pisicile-s la fel...”*

Bărbierul din Sevilla

Sunt de acord ca strada X. e o stradă foarte urâtă. Dați-mi voie să protestez fiindcă dacă ar fi depins de mine, nu v-aș fi condus în mod sigur într-acolo; dar adevărul istoric îmi dă ghes și eu trebuie să ascult de porunca lui. Așa că închipuiți-vă îngusta și murdara stradă X. E miezul nopții fără zece minute; trageți cu urechea și veți auzi șase oameni, furișându-se cu pași de lup pe strada X. Cei șase sunt marchizul de Vandeuil, Courottin și patru acoliți, dintre care doi copoi de la poliție. Acea armată nocturnă înaintează în mare grabă. Ajuns la o porțiță dosnică, omul din față ciocănește de două ori și după câteva secunde se aude un zgomot de chei și de zăvoare. E în afară de orice îndoială că vicleanul Courottin a știut să-și facă relații și în acel loc.

Să lăsăm porțița dosnică să se închidă la loc, iar noi să ne întoarcem privirea către partea de sus a străzii. Vedeți acolo alergând trei oameni?

— Da.

— Ați observat că unul dintre ei a luat-o înaintea celorlalți?

— Da; pare că aleargă pe un pământ elastic.

— Doamnă, acela e Jean-Louis; în mai puțin de două minute a făcut înconjurul mănăstirii și iată-l oprit în fața locului pe care l-a remarcat de dimineață. Amicii lui și el își desfac frânghiile cu care s-au încins peste mijloc; trudesco din greu și în curând frânghiile se transformă într-o scară, Jean-Louis îi adaugă un cârlig pe care-l aruncă, cu dibăcie, de cealaltă parte a zidului, întărește partea care atârână cu un țăruș de fier pe care-l înfige bine între două pavele și începe să urce... Când sună miezul nopții, el e în grădina mănăstirii, unul dintre tovarășii săi stă călare pe zid, iar celălalt e de pază la piciorul scării.

Odată ajuns în interiorul mănăstirii, Jean-Louis se orientează și se îndreaptă către locul unde trebuie să se întâlnească cu Léonie, condusă de călugărița pe care a câștigat-o de partea sa. Trec cinci minute, cinci secole, și Jean-Louis, aidoma surorii Anne^[39], nu vede pe nimeni apărând; se face foc, bate din picior, ba chiar și înjură; degeaba! Nicio altă voce decât a lui nu vine să rupă monotonia tăcerii din toiul nopții. Neliniștit, disperat, își face planul să se aventureze în clădirea ale cărei unghere nu le cunoaște; își dă seama că planul lui nu e deloc rezonabil; dar, îndrăgostit și întreprinzător, incertitudinea i se pare mai grea decât primejdia. Așa că Jean-Louis înaintază... Să-l lăsăm deci să înainteze...

— Monsenioro, spuse prudentul Courottin nerăbdătorului Vandeuil, să procedăm în ordine și mai ales cu circumspecție. Cine știe? Diavolul acela de Granivel poate că se află prin partea locului. Nu degeaba se plimba el azi-dimineață la patru și jumătate prin preajma acestei vechi și urâte clădiri.

— Ce mă interesează omul ăsta? ripostă marchizul. Nu suntem destul de numeroși?

— Monsenior, Jean-Louis e teribil... Dar liniște! Mi se pare că-l aud mergând pe-aproape de noi!

— Fricosule!

— Iată cum este denaturată prudența!

În acel moment al ieremiadei sale, Courottin fu întrerupt de unul dintre copoii poliției, care se alipi trupei, înarmat cu un felinar orb.

— Monsenior, zise nou-sositul, au fost văzuți niște oameni dând târcoale zidului mănăstirii; să ne grăbim.

— Monsenior, zise și Courottin, nu mai avem un minut de pierdut! Repede, doamnă dragă, adăugă el către sora portăreasă, condu-mă în apartamentul maicii starețe, în timp ce monseniorul marchiz va intra în chilia domnișoarei de Parthenay. Hai, fie-ți milă și binevoiește să mergi puțin mai repede! Sora își dublă pasul și, în curând, trupa dispăru, înfundându-se într-un vast coridor. Ajunși la ușa apartamentului stareței, călugărița îl rugă pe marchiz să nu se aventureze singur pe coridoare, înainte de a fi obținut permisiunea. Marchizul vru totuși să meargă înainte, dar, din lipsă de călăuză și ca să nu iște vreun scandal, fu silit să urmeze sfatul portăresei.

Să-i părăsim un moment pe Vandeuil și pe Courottin, lăsându-i să discute cu stareța și arătându-i ordinul prin care i se poruncea acesteia s-o încredințeze pe domnișoara de Parthenay oamenilor regelui, și să ne ocupăm de bietul Jean-Louis care, furios și disperat, străbătea grădina chemând-o, cu glas șoptit, pe draga lui Fanchette. A vizitat toate boschetele, a străbătut toate aleile și nici urmă de Fanchette. Tocmai se pregătea să se năpustească spre clădirea mănăstirii, când zări un loc acoperit de un tei care scăpase privirilor sale; se, năpusti într-acolo... Abia pătrunse sub ramuri că și auzi un glas dulce:

— Tu ești, dragul meu?

— Da, iubita mea!

— O, ce fericire! Și două brațe frumoase i se încolăciră pe după gât, îl strânseseră; îl lipiră de un sân agitat și două buze îndrăgostite depuseră pe buzele sale cel mai voluptuos sărut. Colonelul american se trezi în al șaptelea cer; vreau să vă spun că ochii i se închiseseră, că limba i se împleticise și că inima îi bătea asemeni cupelor unei mori de apă. Oh, frumos lucru mai e și dragostea! Ea înseamnă farmec, speranță, floare, conținutul vieții... Dar, să continuăm...

Adevărul istoric începe să devină jenant. Dacă nu mi-aș fi impus să-l respect în mod scrupulos, aș fi fost scutit la ora asta să intru în amănuntele aventurii din funestul boschet de tei, plantat cu atâta răutate de Astarot, întru pierderea fidelității lui Jean-Louis. Din moment ce n-avem mijlocul de a proceda altfel, păi atunci să spunem adevărul istoric...

Cred că bănuți stimați cititori (și aici e vorba de ambele sexe) că atunci când un bărbat ca Jean-Louis se află în cel de al șaptelea cer, el nu întârzie să se cațere și în cel de al optulea; asta e, vai, ceea ce s-a întâmplat în boschetul de odioasă aducere aminte. Granivel care o iubea, care o adora pe Fanchette a lui și care credea că o strânge în brațe, nu putu să primească și să dea, nepedepsit, cele mai dulci sărutări ale iubirii. Dacă acele sărutări oricât de suave ar fi putut ele să fie, ar fi fost singurele atracții ale lui Satan, poate că i-ar fi fost cu puțință, ajutat de sfinți, să scape de capcanele diavolului; dar, pe lângă sărutările cele mai periculoase, suspinele cele mai înflăcărâte, strângerile de mână cele mai dulci, atrăgătoarea apăsare a trupului, totul trebuia să facă să se poticnească până și cea mai grozavă virtute. Nu vă mirați deci, dacă Jean-Louis a fost fericit... Și „fericit” e aici un cuvânt decent...

Nu e totul să savurezi plăcerea, mai e nevoie ca ea să nu-ți fie tulburată de remușcare sau de orice alt lucru. Or, s-a întâmplat ca partenera lui Jean-

Louis, uimită de dragostea excesivă pe care i-o arătase iubitul ei, lăsase să-i scape mai multe exclamații (nu cunosc numărul lor); important e că domnul colonel Granivel auzi foarte clar rostindu-se aceste cuvinte: – O, dragul meu abate, cât te iubesc! Calificarea injurioasă pentru un Granivel și mai ales glasul care o rosti îl făcură pe Jean-Louis să tresară violent. Ai fi zis că tocmai călcase pe un șarpe. Se smulse din brațele frumoasei și-i spuse, cu o voce plină de mirare și de rușine: – Cine ești dumneata?

— Mă mai poți întreba?

— Răspunde, în numele cerului sau al iadului!

— Ingratule! Oare Eulalie se putea aștepta la o asemenea purtare?

— Eulalie? strigă Jean-Louis. Stai cât mai departe de mine, femeie! Cât mai departe!

— Dar dragul meu...

— Dragul tău... Ah, piară ziua când voi mai merita acest nume! Fugi, nenorocito! Depărtează-te!

Cum Jean-Louis adăugă și unele gesturi nu prea cavalierești, la presantele lui imbolduri maica Eulalie care, presupun, dăduse dovadă de prea multă complezență ca să nu bage de seamă înlocuirea unui abate cu un colonel, sora Eulalie, zic, se hotărî să asculte. Se ridică de jos plângând totuși și binevoi să se îndepărteze de cel care avusese barbaria de a maltrata cea mai frumoasă operă de artă a Creațiunii. Totuși, fiind femeie și călugăriță, își făcu planul să se răzbune pe necioplitul care cutezase să se plângă de cel mai fericit *quiproquo*; prin urmare, ieșind repede din boschet, se îndreptă în fugă către clădirea mănăstirii, murmurându-și gândurile care o tulburau. Jean-Louis, nu lipsit de o anumită pătrundere în materie de femei, înțelese – din faptele și din cuvintele scăpate de călugăriță al cărei amor-propriu jignit o făcuse să treacă peste orice prudență – că avea să izbucnească un scandal

cu urmări incalculabile. Începu deci s-o urmărească pe fugară și ajunsese înaintea ei în fața clădirii mănăstirii. Dar chiar în clipa în care o înșfăca pentru a o îndepărta de vecinătatea primejdioasă, se auzi un zgomot surd. Jean-Louis trase cu urechea și, în curând, frânturi de strigăte și de amenințări ajunseră până la el: „Arestați... în numele regelui... pedepsiți... răzbunare!”, acestea fură cuvintele pe care le desluși.

— Sunt pierdută! zise atunci călugărița, căzând la picioarele lui Jean-Louis. Pe mine mă caută...

Analizând toate inconvenientele situației, Jean-Louis, repede ca gândul, o azvârli pe călugăriță pe umăr și alergă s-o depună sub teiul buclucaș unde, cu câteva clipe mai înainte, o strânsese cu foc, în brațe.

— Rămâi aici, îi zise cu glas poruncitor, altfel vei fi dezonorată! Călugărițele s-au trezit, căci am văzut lumină la toate ferestrele. Așteaptă până s-o potoli zarva, ca să poți intra în chilia dumatăle fără să fii văzută! Adio!

Abia rosti aceste cuvinte că eroul nostru și dispăru. Alergă mai întâi la zidul grădinii, în locul unde făcea de santinelă unul dintre tovarășii săi.

— Ce e, colonele?

— În toată mănăstirea e mare zarvă și nu știu din ce pricină... Ai văzut pe careva?

— Nu, colonele, nimeni nu s-a apropiat încă de locul ăsta, în schimb Jacques, care se află în partea cealaltă, mi-a spus mai adineauri că a zărit niște oameni la porțița din spatele mănăstirii.

— Atenție! Zi-i lui Jacques să vegheze cu grijă și la primul pericol serios să ne avertizeze printr-o împușcătură. Știe?

— Da, colonele!

— Prudență și curaj!

— Fiți liniștit, n-am băut decât o jumătate de sticlă de rachiu!

Însoțit de un soldat întreprinzător, Jean-Louis se hotărî să pătrundă în interiorul clădirii și să ajungă

până la Fanchette. Să nu-l pierdem din vedere; iată-l străbătând grădina, curțile și urcând chiar primele trepte; dar să ne ocupăm, în același timp, și de marchizul de Vandeuil, de Courottin și de escorta lor, pe care i-am lăsat discutând și certându-se în apartamentul stareței.

— Doamnă, spuse elocventul Courottin, reprezentanții religiei, oricât de respectabil le-ar fi caracterul, trebuie să-și plece capul în fața autorității regale sprijinită de lege. Un tată, doamnă, are dreptul să-și ceară copilul de oriunde, chiar și dintr-un tabernacol. Gândiți-vă, de altfel, că monseniorul marchiz de Vandeuil, aici de față, este reprezentantul puterii monseniorului duce de Parthenay, ministru de Stat, cavaler al ordinelor regelui, guvernator

— Pentru Majestatea Sa — în provinciile Poitou și Angoumois, locotenent general al armatei, etc., etc. Tot ceea ce am avut onoarea să vă spun trebuie să vă convingă de necesitatea de a ceda de bună voie în fața rugăminților noastre! Prin acest discurs, vicleanul avocat a convins-o pe stareță să trimită două călugărițe s-o aducă pe fata ducelui de Parthenay. Dar cele două călugărițe se întoarseră singure, declarând, cu un aer consternat, că sora Marie își părăsise chilia.

La această veste neașteptată, buna stareță se închină de trei ori, iar marchizul, fără niciun respect pentru sfintele maici în fața cărora se afla, trânti cea mai eretică dintre înjurăturile pe care le poate rosti un catolic.

— Ia hai să vizităm noi înșine mănăstirea, strigă Vandeuil! Veniți, prieteni!

Această profanare pricinuisse strigătele și zarva pe care le auzise Jean-Louis. În momentul în care colonelul se reîntorcea cu tovarășul său, tapajul era în toi și asta din două motive: primul, pentru că lacomul Courottin, după ce se achitase de îndatorirea sa, își lăsase mâinile să rătăcească pe... Liniștiți-vă, doamnelor: fostul cleric, fidel

obiceiurilor sale de odinioară, râvnea mai mult la crucile de aur ale călugărițelor decât la alte... giuvaieruri! Al doilea motiv de scandal îl constituiau înjurăturile și gesturile oamenilor din escorta marchizului.

Acum, când știți ce făcea Vandeuil și ce voia să facă Jean-Louis, să ne ocupăm puțin, dacă ne îngăduiți, de încântătoarea noastră Léonie pe care fiecare o caută prin munți și prin vâlcele...

Sărmana de ea, la primirea scrisorii iubitului ei, se înțelese cu călugărița aflată în slujba lui Jean-Louis și amândouă, temându-se să nu întârzie de la întâlnirea dată în grădină, așteptau de două ceasuri în capela mănăstirii să sune miezul nopții. Din nenorocire, frumoasa noastră Fanchette, intrând în capelă, neglijase să tragă ușa după ea; ușa întredeschisă fusese remarcată de călugărița-portăreasă – care-i conducea, la unsprezece și trei sferturi, pe Vandeuil, pe Courottin și toată suita lor – și încuiată imediat cu cheia. Așa că, atunci când Jean-Louis se dădea de ceasul morții, ba chiar se apucase să facă și altceva, când Courottin perora, când Vandeuil înjura iar copoii poliției huleau cele sfinte, Léonie și tovarășa sa se străduiau de aproape un ceas să forțeze ușa blestemată care o împiedica să se ducă și să se întâlnească cu Jean-Louis. În sfârșit, broasca cedă și Léonie fu liberă. Strigătele care se auzeau din interiorul clădirii o opriră un moment, dar dragostea îi dădu aripă; se lăsă în grija Domnului și, ușoară ca o silfidă, străbătu curțile și ajunse în grădină; zbură spre zidul mănăstirii, dar nu zări pe nimeni; speriată de singurătate, dar și mai mult de zgomotul ce ajungea până la ea, Léonie căută un adăpost; cum teiul fu primul care se oferă privirii sale, alergă într-acolo. Un strigăt de spaimă pornit din frunzișul lui o făcu să tresară; totuși, cuteză să se apropie și se trezi imediat alături de sora Eulalie care plângea. Léonie o întrebă pe călugăriță de ce plânge; o consolă, ba chiar o și strânse în brațe;

dacă ar fi știut ce se întâmplase, poate c-ar fi strâns-o de gât!

În vreme ce se petreceau toate aceste lucruri, Jean-Louis și tovarășul său pătrunseră în mănăstire. Se strecură încetișor și ajunseră la chiliile novicelor. În timp ce traversau un coridor îngust, le ajunse la urechi zgomotul pașilor mai multor persoane; în fața lor se afla o ușă; fără să stea prea mult pe gânduri o deschiseră, intrară și o închiseră încetișor. Era chilia Léoniei... Zgomotul pașilor se întetă, se apropie și mai multe persoane se opriră în fața chiliei unde intraseră Jean-Louis și tovarășul său.

— Continuați-vă cercetările, zise o voce blândă, al cărui timbru nu-i era necunoscut lui Granivel. Eu voi rămâne singur aici... în cazul în care domnișoara de Parthenay se va întoarce, voi fi...

— Ajunge! Prieteni, să-l lăsăm aici pe domnul... spuse o altă voce. Ceilalți plecară imediat și coridorul reîntră în calmul său obișnuit. Omul rămas afară, după ce se plimbă câțva timp în lung și-n lat, se vede că se plictisește de acest exercițiu, căci se apropie de ușa chiliei, o deschise și intră înăuntru. Abia apucă să treacă pragul, că Jean-Louis se și năpusti asupra lui, îl doborî și, punându-i pistolul în ceafă, îl amenință că-i zdrobește creierii la cel mai mic strigăt.

— Milă! Îndurare! zise Courottin cu o voce pe care frica i-o făcea să tremure. În numele cerului, nu mă ucideți! Vai, domnilor, ce-ați câștiga ucigându-l pe nefericitul Courottin?

— Courottin! strigă Jean-Louis. Și apropie un felinar de figura palidă a avocatului.

— Mă recunoașteți? întrebă el, căpătând oarecare încredere. Ah, dacă e așa, caritabile și cinstite persoane, nu veți dori să pricinuiți ruina unei interesante familii a cărei soartă depinde de viața mea!

— Ticălosule! Cum de te afli aici?

— Iertare, stimată cunoștință; dar n-ați vrea să-mi spuneți mai întâi cu cine am onoarea să vorbesc în clipa asta?

— Cu Jean-Louis Granivel.

— Ah, viteazul colonel; cât sunt de bucuros să vă văd! Iertați-mă că nu v-am recunoscut imediat! Dar surpriza... frica... noaptea... toate astea au făcut ca... Vedeți, domnule colonel, cel mai devotat dintre servitorii dumneavoastră, un om căruia i s-a poruncit de către ducele de Parthenay să-i scoată fata din acest loc, a făcut atâta prin părerile lui anapoda și prin zarva pe care a iscat-o, încât tânăra a avut tot timpul să scape de soarta înfricoșătoare care o amenința... Și asta, în ciuda marchizului de Vandeuil, care se află aici...

— Ticălosul ăla e aici?

— Da, domnule colonel, a venit s-o răpească pe domnișoara Léonie.

— Vai de capul lui! Dar vorbește, spune-mi ce s-a întâmplat cu Fanchette?

— În acest moment, nu știu.

— Crezi că a putut fugi de pe aici?

— Nu, domnule colonel; ieșirile din mănăstire sunt toate păzite de oamenii marchizului.

— Unde poate fi?

— În vreun colț al capelei sau în grădină... ce știu eu?

— Ascultă, Courottin zise Jean-Louis apucând mâna avocatului și strângând-o vajnic într-ale sale, tu mă cunoști; ar trebui să știi că sunt un prieten tot pe-atât de generos pe cât sunt de cumplit ca dușman; jură că ai să faci întocmai ce-ți voi spune și-ți voi plăti cu larghețe serviciile.

— Jur, răspunse tremurând Courottin.

— Gândește-te bine că cea mai mică viclenie va fi pedepsită cu cruzime; ori cincizeci de ludovici, ori spânzurătoarea!

— N-am de ales...

— Ce vrei să zici, caraghiosule?

— Îmi explic în mod clar, mă gândesc că n-am de ales, *ergo*, accept cei cincizeci de ludovici...

— Reține bine ordinele mele: la zece minute după ce voi fi coborât, să strigi după ajutor și să faci în așa fel, încât să-i reții pe marchiz și pe oamenii lui cât mai mult cu putință; în vremea asta, eu voi vizita capela. Atunci vei putea să le spui că m-ai văzut; că te-am legat de pat; că m-ai auzit vorbind despre capelă; ei vor alerга într-acolo; nădăjduiesc ca până atunci să nu mai am nimic de făcut în această mănăstire. Courottin, ai înțeles?

— Perfect, întreprinzătorule colonel, perfect și purtarea mea v-o va dovedi! Legați-mă de pat și aveți încredere în mine că-i voi amăgi pe marchiz și escorta lui.

— Gândește-te la ce ți-am făgăduit... îmi voi ține fie o făgăduială, fie pe cealaltă.

— N-o veți ține decât pe cea bună.

— Asta depinde de tine.

— Tocmai pentru asta am și spus ce-am spus... Haideți, lăsați-mă, și plecați... Domnul să vă aibă în pază! Adio!

— Courottin, roagă-l pe diavol să nu-ți insuflă alte gânduri! Adio!

Tot discutând, Jean-Louis îl legase pe Courottin de piciorul patului Fanchettei și făcând asta invidiase de peste douăzeci de ori fericirea avocatului, fericire pe care materialistul Courottin o gusta foarte puțin. Treaba odată isprăvită, Granivel și tovarășul său ieșiră din chilie și coborâră treptele care duceau în curte. Ajunși în fața capelei, intrară. Jean-Louis care observa totul, văzu broasca ușii sfărâmată; într-o clipă bănuî ce se întâmplase: bănuî că Léonie fusese închisă acolo și că odată scăpată, fugise la locul întâlnirii. Își luă zborul și ajunse în grădină. Fanchette nu era nicăieri. Poate că nu cutezase să rămână acolo la o oră în care luna începuse a străluci ca ziua; unde putea deci să fie? Boschetul de sub tei era un

refugiu... da, dar acolo se afla sora Eulalie... Jean-Louis șovăi; nu știa dacă să mai pătrundă a doua oară acolo unde se afla martora unei greșeli atât de crude, deși atât de dulci. Un zgomot ușor îl făcu să se hotărască; înaintă cu precauție și intră în boschet în momentul în care Léonie făcea risipă de mângâieri, consolând-o pe sora Eulalie. Jean-Louis strigă:

— Fanchette!

Léonie se întoarce, își recunosc iubitul după glas și după statură și se aruncă în brațele sale. De data asta cititorule, îți jur că nu mai era vorba de niciun *quiproquo*.

În timp ce Jean-Louis și iubita lui copleșiți de bucuria de a se fi regăsit, făceau risipă de cele mai dulci mângâieri, Courottin se miorlăi atât de tare, încât auzindu-i vocea ascuțită, dădură fuga și marchizul și garda lui. Atras de nădejdea câștigului și reținut de teama spânzurătorii, subtilul avocat debită în mod imperturbabil și cu o frunte la fel ca cea a grecului Sinon, povestea, așa cum se înțelese cu Jean-Louis. Auzind istorisirea avocatului, marchizul, furios, izbucni în invective împotriva Granivelilor. Coborî, escortat de trupa lui, și se năpusti în capelă, cu rapacitatea unui vultur care se aruncă asupra prăzii sale.

În vreme ce poruncea să se percheziționeze fiecare colțișor al capelei, Jean-Louis, avertizat de strigătele lui Courottin despre manevrele dușmanului, o trase pe Franchette spre zidul unde se afla scara de frânghie. Tremurând, sora Eulalie se agăță de brațul soldatului care-l însoțea pe Jean-Louis și o conjură pe Léonie să n-o lase pradă furiei călugărițelor. Jean-Louis făcu pe surdul, dar Léonie, al cărei suflet era sanctuarul tuturor milelor, vorbi în numele călugăriței:

— Dragă Louis, s-o salvăm! îi spuse ea, iubitelui ei. Colonelul nu cuteză s-o refuze, dar își văzu de drum. Ajuns la piciorul zidului, îl strigă în șoaptă pe omul care era de santinelă. Jacques recunosc

vocea șefului său și, ușor ca o pisică, apăru pe creasta zidului.

— Repede, scara! strigă Jean-Louis.

Scara fu repede agățată. Jean, luând-o pe Léonie în brațe, i-o încredință robustului Jacques, pe care îl ajută să urce scara. Ajunsă pe creasta zidului, Léonie fu coborâtă cu aceleași precauțiuni, de partea cealaltă a lui, în stradă. Pune piciorul pe pământ, e liberă; era și timpul, căci marchizul și oamenii săi, după ce vizitaseră capela, se năpustiseră vociferând, prin grădină; se apropiară și-i zăriră pe Jean-Louis și pe sărmana soră Eulalie care rămăseseră singuri la piciorul scării. Plin de furie și de patimă, marchizul se năpusti asupra lui Granivel și trase un glonte cu unul din pistoalele sale. Jean-Louis nici măcar nu se deranjă să recurgă la armă; altoindu-i o palmă zdravănă, își răsturnă inamicul năucit și probabil că avea de gând să trateze în același fel și cinstita escortă a rivalului său, când un strigăt dureros îl avertiză de neliniștea Léoniei; strigătul a însemnat semnalul retragerii. Nervosul Jean-Louis, fără să mai recurgă la scara de frânghie, își făcu vânt și sări ditamai zidul care-l despărțea de iubita sa. Copoii poliției rămaseră cu gurile căscate, Courottin răcni ca din gură de șarpe, ridicându-l pe marchiz care, luând-o pe Eulalie drept verișoara sa, nu se mai gândi să se plângă de căzătură. Biata călugăriță, fu luată pe sus, vârată în trăsură și condusă la palatul de Parthenay.

Să-l lăsăm pe marchizul de Vandeuil să se felicite pentru pretinsa lui victorie; s-o lăsăm pe sora Eulalie să sosească la palatul de Parthenay, fără să fi adresat un singur cuvânt pretinsului ei văr; să-l lăsăm pe Jean-Louis s-o conducă pe iubita lui la tatăl său; să-i lăsăm pe moș Granivel și pe unchiul Barnabé, copleșiți de mângâierile micii lor Fanchette; să-l lăsăm, în sfârșit, pe Jean-Louis să viseze, așteptând urmarea acestei istorii,

construindu-și două sau trei castele, în Spania...
Era și momentul.

CAPITOLUL XXVI

*„E soarta noastră, de-a voastră diferită
Mici păsări ce mă fermecați!...
Vreți să iubiți? Iubiți și cont nu dați;
Nu-i locul bun? Plecați într-o clipită.
Nu vă schimbați mai niciodată straiul
Și corbii, prin pădureț nu vă mai ies în cale.
Privighetori vă împrumută graiul,
Iar libertate nu e decât printre animale”*

Doamna DESHOULIÈRES

Socot că e inutil să-i mai vorbesc cititorului despre surpriza pe care trebuie s-o fi încercat ducele și marchizul la vederea surorii Eulalie, răpită într-un mod atât de neîndemânatic și asta cu atât mai mult cu cât a putut fi luată drept frumoasa noastră Fanchette. Orice surpriză e posibilă; și asta a fost mare, deci nimic mai firesc. Pentru noi. treaba cea mai importantă este s-o urmărim pe domnișoara de Parthenay reinstalată la familia de Granivel. E ora opt dimineată. Moș Granivel, Barnabé și Jean-Louis, sculați de aproape două ceasuri, discută împreună despre frumoasa Fanchette care, ajunsă mare doamnă, nu s-a trezit decât la șapte și jumătate. Jean-Louis vorbește despre planurile sale, moș Granivel surâde, iar pyronianul se gândește. Totul la el vestește febra discursului: ochii îi strălucesc, buzele i se mișcă în mod involuntar iar brațele, duse adesea de înflăcărarea sa deasupra capului, nu fac o impresie prea urâtă. Lekain pretinde că singură pasiunea poate scuza această poză defectuoasă. În ce mă

privește, mă bizui pe dumneavoastră. Dar nu despre asta e vorba acum; vă e de ajuns să știți că Barnabé rumega unul dintre cele mai frumoase discursuri pe care le rostise vreodată. În sfârșit, după un ceas de așteptare, Léonie frumoasă, drăgălașă și proaspătă, apăru ca soarele în luna ianuarie, adică un întăritor pentru oricine o privea. Jean-Louis își uită posomorala; moș Granivel râse mai cu poftă, iar pyronianul se îndoie dacă o ființă mai frumoasă împodobise vreodată suprafața pământului. Un sărut depus pe pletele albite de ani și de meditații isprăvi de sucit capul lui Barnabé. Adio cu firul discursului, niciodată nu-l va mai găsi. Cititorule, poți să-ți freci mâinile de bucurie, din pricina acestei pierderi... Orice-ar fi, pyronianul luă cuvântul și adresându-se nepotului său și lui Léonie, începu în termenii următori – un nou discurs pe care i-l sugerase situația:

— De la crearea lumii – nu știu când și cum s-a făcut acest lucru, nu importă, nu sunt treburile mele și mă gândesc la ele cât mai puțin cu putință – deci, de la crearea lumii, zic, omul, materia primă și demnă de disprețuit – și în acest nume general vă rog să credeți că e inclusă și femeia – omul a fost întotdeauna ușuratic, nestatornic, crud, perfid, mincinos, inconsecvent, viclean, trădător, rău-de-gură, calomniator, hoț, și nelegiuit... Pe de altă parte...

— Unde vrei să ajungi, frate?

— Vreau să ajung la acea consecință în care există întotdeauna un pentru și un contra. Astfel omul, în timp ce a fost tot ceea ce v-am spus mai adineauri, a fost și va fi întotdeauna un model de perseverență, statornicie, blândete, cinste, adevăr, prudență, dreptate, bună-credință, caritate, dezinteres, virtute și evlavie.

— Așa că tu pretinzi deci...

— Că Léonie nu poate rămâne în mod decent, aici; că Jean-Louis n-o poate reține în mod decent, aici, iar noi nu putem, în mod decent, să privăm un

tată de fiica lui. Ori părerea mea e că trebuie s-o ducem pe draga și mica noastră Fanchette înapoi la palatul de Parthenay!

— N-am salvat-o, strigă impetuosul Jean-Louis, ca s-o așez eu însumi în brațele marchizului mișel! Unchiule, asta ar însemna să ne nenorocști pe amândouă!

— Frate, Jean are dreptate!

— Tot ce se poate; dar eu cred că n-are dreptate; și mai cred, în ciuda proverbului latin: *Non est sapiens qui dicit: credebam*^[40] că, în adâncul inimii sunteți amândoi de părerea mea.

— Hai, frate! Hai, nepoate! Să imităm conduita vechilor preoți și să luăm ca regulă a faptelor noastre maxima: „Fă ceea ce trebuie, întâmplă-se ce s-o întâmpla...”

Barnabé atinsese coarda onoarei; ea vibrase întotdeauna în inima familiei sale, așa că nimeni nu se mai opuse proiectului. Fiecare, trist, dar convins, se pregăti de eroicul sacrificiu pe care pyronianul își asumase gloria de a-l patrona, întocmai ca un mare pontif, *summus pontifex*.

Să-i lăsăm pe Graniveli să se îndrepte, triști, către palatul ducelui, iar noi să le-o luăm înainte, intrând în somptuoasa locuință. Sora Eulalie a fost recunoscută a fi străină; ducele era disperat, marchizul, furios. Courottin, care-l urmasa pe Vandeuil pentru a fi martor la o căsătorie pe care n-o concepea, își freca bucuros mâinile (în gând, cititorule; căci vicleanul nostru avocat era prea prudent pentru a lăsa să-i scape cer mai mic gest care ar fi putut să-i dezvăluie sentimentele de care era tulburat în forul său interior). Totuși, în ciuda tuturor prudențelor cu care era înzestrat, Courottin începu a-și socoti situația cam încurcată. Pe de o parte, ducele de Parthenay, cu un nume ilustru, cu putere, cu o avere imensă; pe de alta, Jean-Louis cu un caracter hotărât, întreprinzător, teribil. Ducele era un mare senior, dar marii seniori începeau să nu mai fie la preț. Jean-Louis era un

om de rând, dar oamenii de rând începuseră să ridice capul. Și erau o sută împotriva unuia și aveau, prin urmare, de o sută de ori mai multe brațe, picioare și capete de pierdut decât nobilimea. Fiecare gentilom voia să-și păstreze ce era al lui; fiecare om de rând voia să dobândească ce era al gentilomilor. Lupta nu mai era deci îndoielnică.

Aceste reflecții melancolice pe care Courottin le făcea *in petto*, răciră considerabil zelul de care dăduse dovadă până atunci față de ilustra familie de Parthenay. Socoti că afacerile sale se cam încurcaseră și-și făgădui să se scalde în două ape. până ce un partid l-ar fi zdrobit pe celălalt.

O mulțime de oameni importanți din zilele noastre au gândit și gândesc încă la fel ca jupânul Courottin; poate că au dreptate; cel puțin, așa ar spune pyronianul, căci el are tot atâtea argumente și pro și contra.

Pentru a reveni la pyronian, iată-l sosind împreună cu fratele, cu nepotul său și cu Léonie, în strada Bac, unde era situată locuința ducelui de Parthenay. Jean-Louis nu se poate împăca cu ideea de a o conduce el însuși pe Fanchette la ușa palatului unde locuiește marchizul. Deschide portiera trăsurii înainte ca aceasta se fi ajuns aproape de odioasa fațadă și se năpustește în stradă, după ce depune pe buzele Léoniei un mut legământ de dragoste. Bunul moș Granivel, remarcând durerea și deznădejdea fiului său, lasă lacrimile să-i curgă din belșug. Nu are curajul să privească prea multă vreme frumoasa și palida figură a Léoniei, pe jumătate leșinată. Strânge mâna tinerei fete și se îndepărtează în tăcere.

Dispariția lui Jean-Louis i s-a părut Léoniei a fi hotărârea despărțirii lor definitive. Nemișcată, înghețată, durerea ei care depășise orice margine, o făcu să păstreze o tăcere mohorâtă. Pyronianul, preocupat în întregime de alcătuirea discursului pe care-și propusese să-l țină ducelui și marchizului,

nu dădu și nici nu putea să dea vreo atenție tinerei. E un lucru supărător, dar filosofia te face egoist și dur. Savantul, preocupat doar de cărțile sale, n-are lacrimi de vărsat pentru cei nefericiți; nu se gândește decât la frumoasele teorii ale cutărui doct, sau la sumbrele reverii ale cutărui metafizician. Realul nu există pentru el. Și acest om care caută adevărul, care vrea să sacrifice totul pentru el, trăiește tot timpul în mijlocul himerelor sale. Biata Léonie, îmi veți spune, nu putea face asemenea remarci profunde; sunt de acord, cititorule; pentru asta le și fac eu însumi. Să continuăm.

Sprijinită de brațul lui Barnabé, Léonie coboară din trăsură și intră în palatul tatălui ei; elvețianul o recunoaște și scoate un strigăt de bucurie; valetii dau fuga, la strigătul elvețianului, și-i țin isonul. Unul dintre ei, mai șiret decât ceilalți, își lasă camarazii să strige și urcă scările, câte patru trepte deodată, pentru a avea onoarea, profitul vreau să zic, de a fi primul care să-i anunțe monseniorului sosirea domnișoarei; din nefericire pentru inteligentul valet, Courottin îi văzuse – de la una dintre ferestrele apartamentului ducelui – pe pyronian și pe Léonie. Gata să tragă foloase din orice, Courottin dă năvală, intră în dormitorul ducelui și-l informează de sosirea fiicei sale. Ducele, amețit de bucurie, se scoală din pat, aleargă la fereastră, o vede pe fiica sa și pune în mâna lui Courottin un superb ceas împodobit cu diamante; omul legii acceptă darul, înclinându-se. Tocmai atunci intră și valetul, anunțând fericita veste.

— Bine, zise ducele, poștește-i să intre!

Servitorul e consternat de aerul rece al stăpânului său; se retrage încurcat, iar Courottin îl privește surâzând ironic.

În vreme ce au loc aceste mici episoade, marchizul îi iese grăbit înainte verișoarei sale și

vrea să-i dea mâna ca să intre în salon; dar pyronianul se opune, declarând că până ce Léonie nu va fi încredințată ducelui, nimeni altul în afară de el nu poate reclama gloria de a-i fi slujit drept protector. Marchizul nu-i răspunde nimic unchiului Barnabé; e atât de fericit s-o vadă pe cea pe care-o privește ca pe inevitabila sa pradă, încât orgoliul lui nu se mai răzvrătește la preambulul familial al filosofului. În sfârșit, ușa salonului se deschide și Léonie se află în fața tatălui ei. La vederea venerabilului, fata scoate un strigăt și cade la picioarele sale.

— În brațele mele, în brațele mele, draga mea fiică, e locul tău, zice ducele... Vino lângă inima mea!

— O, tată, cât e de dulce primirea ta! Și câtă recunoștință îți datorez...

— Recunoștință, copila mea? Dragostea unui tată se plătește cu altă monedă!

— Ah, tată, toată viața mea...

Și tânăra îl înlănțuie pe bătrânul senior cu brațele ei frumoase, copleșindu-l cu cele mai tandre și mai naive mângâieri.

— Am mai spus-o, strigă pyronianul înduioșat, micuța asta posedă logica inimii.

După primele momente acordate naturii, ducele, întorcându-se către Barnabé, îi dădu de înțeles, cu răceală, că se putea întoarce acasă la el.

— Țștia sunt marii seniori! răspunse pyronianul. Ne cred din cale-afară de fericiți că le putem face unele servicii... Maniera asta de a gândi e foarte comodă, căci te scutește de recunoștință.

— Aș putea să știu ce-ți datorez dumitale, domnule pe care o judecată solemnă te-a declarat vinovat de răpirea fiicei mele Léonie?

— Într-adevăr, domnule duce, poate că ăsta e cel mai mare serviciu pe care vi l-am putut aduce. Ar trebui... Dar, mă rog, să nu mai vorbim despre trecut, *fait*... ci să ne ocupăm de prezent. V-am

adus copila. Iat-o, v-am pus-o în brațe, dar cu o condiție...

— Cu o condiție? zise cu un aer trufaș, marchizul. Ai dreptul să ne pui condiții, dumneata, un criminal scăpat de paloșul justiției datorită răscoalei?

— E posibil să am acest drept pe care mi-l renegi, dar ăsta e un punct asupra căruia aș discuta cu plăcere, cu dumneata, dacă n-aș fi obligat să discut cu domnul duce despre ceva care-mi stă la inimă... Ceea ce e amânat, nu-i pierdut; ne vom revedea...

— Aștept, reluă marchizul cu ironie; du-te, ne vom revedea singuri la Barbin...

— O glumă nu-i un argument, domnule marchiz.

— Un argument e adesea o prostie, domnule Granivel.

— Atunci înseamnă că dumneata argumentezi cam des...

— Insolentule!

— Nerușinatule! Ca să revin la afacerea care m-a adus aici, reluă pyronianul, cu sângele rece al filosofiei și fără să catadicsească a observa roșeața care acoperise obrazul marchizului, vreau să vă spun, domnule duce, că v-am adus înapoi fata, cu o condiție și iată care: mă veți lăsa să vă spun, fără să mă întrerupeți, tot ceea ce cred că e necesar să vă declar; acceptați?

— Consimt să te ascult.

La aceste cuvinte, ducele se așeză într-un fotoliu, după ce-și invită fiica și nepotul să ia loc lângă el. Cât despre Courottin, cum rămăsese, modest, în ambrazura unei ferestre, ducele uită să-l roage să se îndepărteze, așa că, spre marea lui bucurie, se văzu martor ocular și auditiv la discuția care poate că avea să-l ajute la vreo combinație reușită. Barnabé, după ce tuși, scuipă, își suflă nasul, salută, toate preliminariile indispensabile

unui orator care intră în materie, rosti următorul discurs:

— Evident că, etc., etc....

Cititorilor, nădăjduiesc că veți ține seama de acest rând de puncte pe care-l pun aici, în locul superbului discurs al lui Barnabé. Aș fi putut, transcriindu-l, să vă fac să citiți cel puțin treizeci de pagini de raționamente, pe care probabil că le veți mai citi. fiindcă încă nu cunoașteți lucrarea domnului de Courotin, procuror general, etc., despre legea naturală. Or, domnul Courotin, pe care l-am lăsat mai adineauri în ambrazura ferestrei din apartamentul ducelui, e absolut inutil să vă mai spun că a introdus acel discurs într-o celebră lucrare pe care a prezentat-o publicului ca fiind a sa. Digresiunea pe care mi-am permis-o, neavând alt scop decât să vă prevină asupra acestui plagiat literar, vă poftesc să citiți, dacă aveți timp, capitolul intitulat: „*Despre datoriile reciproce ale copiilor și ale părinților*”. Cu asta, să ne reîntoarcem la palatul de Parthenaÿ și să tragem cu urechea; pyronianul isprăvise și ducele îi răspunse:

— Domnule Barnabé, discursul dumitale a fost superb, dar el nu scuză purtarea dumitale față de mine. Vreau să uit totul, având în vedere eforturile pe care le-ai făcut pentru a-ți determina familia să-mi înapoieze fiica; voi face chiar mai mult: consimt să plătesc oricât serviciul pe care mi l-ai adus cu această ultimă ocazie; spune, cât ceri?

— Nimic pentru mine, nimic pentru fratele meu, nimic pentru Jean-Louis; căci virtutea nu se plătește decât prin virtute; vă voi conjura doar să vă aruncați ochii asupra încântătoarei Léonie și să vă fie milă de nefericirea ei.

— Nefericirea ei, domnule Granivel?

— Țsta e cuvântul potrivit, domnule duce. Rangul, bogăția și onorurile dumneavoastră nu sunt decât un necaz în plus pentru această copilă, dacă uitați să-i cercetați și inima; acea inimă naivă

și fără ocolișuri vă va spune: „Nu pot trăi fără Jean-Louis!”

— Superbă perorație și demnă de exord, zise marchizul ridicând din umeri, cu un surâs disprețuitor. Cum adică, domnișoara de Parthenai! n-ar ști să trăiască dacă nu-și dezonoarează noblețea sângelui?

— Ce logică demnă de milă, strigă pyronianul întrerupându-l pe marchiz. Domnule de Vandeuil, se pare că dumneata n-ai auzit de Spinoza!

— Asemenea discuții sunt inutile, zise atunci ducele, căci ele nu pot duce la niciun rezultat satisfăcător. Fata mea, adăugă bătrânul senior ridicându-se, îți îngădui să-l îmbrățișezi pe bătrânul dumitale prieten.

— E un mod politicos de a mă da pe ușă afară, replică Barnabé; dar n-are importanță; asta nu înseamnă că n-o voi strânge la pieptul meu pe fata pe care am învățat-o carte, în copilărie... Vino, mica mea Fanchette, vino să-i spui adio sârmanului profesor și să îmbrățișezi, prin mine, întreaga noastră familie!

Léonie se aruncă, plângând, în brațele pyronianului; îi șopti la ureche legământul de a-l iubi pe Jean-Louis; i-ar fi vorbit, de asemenea, despre toate temerile, despre toate neliniștile sale, dacă ducele, apucând-o de mână, n-ar fi dus-o cu sine într-un alt apartament.

— *Spes amoris valet*^[41], strigă pyronianul urmărind-o cu ochii.

— Domnule Granivel, îi zise Courottin unchiului Barnabé coborând împreună cu el scara palatului, ce socotiți că va face, în situația actuală, domnul colonel Jean-Louis?

— Nu știu, băiete! Totuși cred că cea mai bună hotărâre ar fi să citească – cu atenție – capitolul 357 din *Tratatul* meu *Despre pasiuni*, articolul *Resemnarea*.

Cu asta, filosoful și avocatul se despărțiră. Barnabé, visând la capitolul 357, iar Courottin la

mijloacele de a-și spori averea.

CAPITOLUL XXVII

*„Jupân întinde mese la fiecare stare
Istețul, vigilantul, cei tari îs îndrumați
La prima dintre mese; ceilalți, fără cătare,
Mănâncă ce le-aruncă bogații îmbuibați”*

LA FONTAINE

*„Grandia saepe quibus mandavimus hordea sulcis
Infelix lolium et steriles dominantur avenae
nascuntur.”*^[42]

VERGILIU Bucolica V

Aici, cititorilor, dacă vreți să-mi îngăduiți, vom păși peste trei ani lungi. Vă dați seama că nu vă pot povesti despre Léonie și Jean-Louis decât ceea ce e de povestit. Iată de ce mă voi dispensa să intru în niște amănunte foarte plicticoase atât pentru dumneavoastră cât și pentru mine. Totuși, pentru a vă pune la curent cu aventurile eroilor noștri, vă voi spune, cu cea mai mare concizie posibilă, ce-au făcut în timpul acestor trei triști ani, Jean-Louis, Léonie și principalele personaje ale acestor veridice memorii.

Sper că n-ați uitat că acel capitol XXIII al meu se sfârșea la câteva zile după cucerirea Bastiliei (14 iulie 1789). În acea zi a izbucnit Revoluția. [...]

Ducele de Parthenay crezu că e de datoria lui să-i scutească pe domnii Robespierre și compania de corvoada de a-l înscrie pe lista proscrisilor; emigrăți bine făcu.

În timp ce parcurgea Germania, Spania și Italia și în timp ce nepotul său lupta în armata prinților, Jean-Louis se bătea și el la rândul lui; dar cum el nu era nici gentilom, nici fermier general, își pusese muscheta în slujba armatelor republicane. N-o purtă prea multă vreme căci, la prima luptă, egalii săi, cetățenii ce alcătuiau batalionul de voluntari din Paris, îl numiră, în unanimitate, comandant. În acea epocă se avansa ușor, mai întâi pentru că majoritatea ofițerilor își părăsiseră corpurile de armată pentru a se alătura trupelor lui Condé, și apoi pentru că erau uciși pe capete, așa că nu mai aveau timpul de a mai îmbătrâni în grad. Jean-Louis, care era brav, plin de entuziasm și de geniu, parcurse un drum rapid. Comandant, colonel, general adjutant, general de brigadă, general de divizie, ajunse la cele mai înalte demnități militare în mai puțină vreme decât ți-ar trebui astăzi ca să devii căpitan.

La rândul lor, moș Granivel și unchiul Barnabé se lansaseră pe drumul onorurilor și al averii. Ars de dorința de a perora în public, pyronianul făcuse atâtea și spusese atâtea, încât izbuti să intre în Adunarea Constituantă, ajutat de numele lui, de-acum celebru, și de cel al nepotului său. Moș Granivel, care era o fire mai liniștită, nu se preocupă decât de sporirea averii sale și așa destul de măricică —, cumpără, vându, recumpără, revându atâta și atât de bine. Încât se trezi, în câțiva ani, posesorul unor bogății imense. Acelui om de treabă îi plăceau lucrurile solide: așa că făcu niște foarte frumoase achiziții de pământuri și de castele; între alte bunuri pe care le-a cumpărat, cred că e cazul să te informez, cititorule, că cea mai mare parte a proprietăților ducelui de Parthenay a trecut în mâinile sale, și asta din dragoste pentru Jean-Louis, cum veți afla mai târziu.

În vreme ce moș Granivel se îmbogățea, în vreme ce fiul său lupta și se acoperea de glorie iar Barnabé perora îndelung și frecvent în Adunarea Constituantă, Revoluția mergea înainte; sosiră zilele de 10 august de 2 și 3 septembrie, precedate și urmate de alte zile. În sfârșit, Ludovic al XVI-lea fu adus în Adunarea Constituantă pentru a fi judecat. Faptul găsi în pyronian cel mai elocvent adversar; bravând pericolul flagrant în care se băga apărând un rege abandonat, rosti mai multe discursuri. [...] montaniarzii îl denunțară cum că ar fi... aristocrat. La această veste curioasă, Barnabé care avea în acel moment, sufletul mai trist ca niciodată, era cât pe-acți să moară de râs. El, Barnabé Granivel, filosof pyronian, fiu și frate de cărbunari, el aristocrat! Cred că sunteți de acord că treaba asta era a dracului de caraghioasă! Partea cea mai comică a aventurii, spun comică pentru că aventura s-a sfârșit cu bine – asta neînsemnând că limba noastră n-ar poseda cuvinte destul de energice care să zugrăvească oroarea și disprețul ce-au constituit bazele acuzației – partea cea mai comică deci, a fost alta. În vizita făcută la domiciliul filosofului, i s-au luat, dintre hârtiile sale, un tratat despre nemurirea sufletului și u.; coș cu vin spaniol.

— Trădare! Trădare! se auziră unele voci; ticălosul a cutezat să scrie că există o mulțime de rațiuni în ceea ce privește credința în nemurirea sufletului. În plus, mai posedă și niște sticle cu vin spaniol. Vă dați seama, cetățeni! Vin spaniol! Înțelegere cu străinii, agentul lui Pitt și Coburg! La moarte! La moarte! Cu acestea, nu știu care maestru însăilă un rechizitoriu și Barnabé fu condamnat ca un aristocrat înrăit. Dar asta n-a fost totul: cum toate rudele unui astfel de om trebuiau să fie la fel de vinovate, moș Granivel, care în acel moment se delecta plantând o pădure tânără, fu înglobat în fatala sentință și trimis la Conciergerie.

Aici, cititorilor, se plasează în mod firesc și fără niciun efort, singura acțiune – nu spun dezinteresată și virtuoasă, dar umană – de care Courottin, pe atunci unul dintre cei mai influenți magistrați, s-a făcut vinovat pe tot parcursul îndelungatei sale cariere. La vestea arestării Granivelilor, își simți inima cuprinsă de o milă involuntară. Își aminti de numeroasele binefaceri cu care fusese copleșit de această generoasă familie. Și, cum îi era cu neputință să facă binele doar de dragul binelui, se gândi de asemenea la recunoștința de care se va bucura din partea celor scăpați de la moarte. Reflecțiile lui, întărite de ideea că generalul Jean-Louis, al cărui nume se afla pe toate buzele, ar putea, prin încrederea de care se bucura, să-i înlesnească o avansare rapidă celui care va ști să se bucure de protecția sa. Îl hotărâra pe Courottin. Se decise, deci, să facă totul pentru a suspenda executarea hotărârii Comitetului Salvării Publice. Ca să se ajungă la acest dificil rezultat, era nevoie de multă istețime, de care Courottin nu ducea lipsă și iată cum procedă. Mai întâi, începu prin a aplauda judecarea Granivelilor, apoi se lăudă cum că ar fi descoperit un vast complot, al cărui fir îl avea în mână. Slavă Domnului, ticăloșii erau câțiva terchea-berchea. Magistrații se lăsară orbiți de strălucirea acelui Phoebus-Courottin care ceru și obținu o amânare a condamnării lui Barnabé și a fratelui său, pentru a-i putea interoga – chipurile – despre complicități răzvrătirii lor. Amânarea o dată acordată, Courottin îi scrisese – printr-un om sigur – generalului Jean-Louis că tatăl și unchiul său, condamnați la pedeapsa capitală, urmau să fie executați de îndată ce expira răgazul acordat la cererea cetățeanului Courottin, cunoscut pentru înflăcăratul său patriotism. Apoi, liniștit, abilul nostru avocat începu să scrie Comitetului Salvării Publice rapoarte peste rapoarte privind conspirația Granivel și până la urmă, încurcă atât de tare

lucrurile, încât generalul ar fi trebuit să aibă de două ori mai multă vreme pentru a-și salva rudele.

Jean-Louis se afla tocmai în ajunul unei bătălii când omul trimis de Courottin îi înmână misiva acestuia din urmă. Aflând despre primejdia în care se afla familia sa, vru să zboare în ajutorul lor, dar onoarea și salvarea armatei îl reținură pe câmpul de luptă. Vru să împace ceea ce datora patriei sale cu ceea ce datora rudelor sale, scriind următoarea scrisoare Comitetului Salvării Publice:

„Am aflat că tatăl și unchiul meu au fost condamnați la moarte. Mâine trebuie să mă lupt cu dușmanul; dar după ce voi câștiga bătălia, voi mărșălui cu oastea spre Paris, și vai de voi dacă...”

Generalul își isprăvi scrisoarea cu puncte de suspensie; fie că n-a mai avut când spune mai mult, fie – și acest lucru mi se pare mai probabil – că-și adusese aminte că pyronianul lăuda mult acel „dacă” spartan. Orice-ar fi fost, scrisoarea generalului adusă membrilor Comitetului Salvării Publice de către doi dintre șmecherii ce-l însoțiseră pe Jean-Louis în America, impuse în asemenea măsură judecătorilor abuzivi, încât unchiul Barnabé și moș Granivel fură puși, în mod secret în libertate, cu invitația foarte presantă de a părăsi Parisul în douăzeci și patru de ore.

Acum, cititorilor, după ce i-ați văzut pe prietenii noștri salvați, acum când Jean-Louis devenise unul dintre marii căpitani ce stârniseră admirația întregii Europe, să ne ocupăm puțin de biata Léonie, pe care am pierdut-o din vedere de atâta vreme. Ducele și fiica sa se folosiră de primii ani ai emigrației lor pentru a străbate țările străine, cu atenția unor oameni ce au înțelepciunea de a trage profit până și din nenorocirile care li se întâmplă. În timpul lungului exil, ochii lor erau îndreptați, în mod constant, către pământul natal, unde

înapoierea devenea, cu fiecare zi, tot mai dificilă pentru ei. După lungi furtuni, fiecare putu să pășească, fără pericol, pe pământul drag al patriei sale; fiecare putu să trăiască în pace, sub cerul natal. Fericiți și înțelepți cei care, regăsindu-și patria, își iasă toate resentimentele la graniță!

CAPITOLUL XXVIII

*„Opune-te mâhnirii ce te-apasă!
Cât timp speranța nu te lasă,
înfruntă soarta cea nedreaptă.
Vuieste vântul și-o furtună
Deasupra capului se-adună,
Dar mâine, portul te așteaptă.”*

J. – J. ROUSSEAU

*„...Non, și male nune et olim
Sic erit...”* [\[43\]](#)

HORAȚIU

Ducele și fiica sa fură printre primii care profitară de amnistia acordată emigranților [...] De îndată ce sosi la Paris, tatăl Léoniei se apucă să-și adune rămășițele opulenței sale de odinioară. Împrumutase niște sume foarte mari unor oameni care acum nu voiau să-și mai aducă aminte. Oamenii săi de afaceri, care ar fi trebuit să fie în avans cu banii lui, se găsiră, ca prin farmec, în regres. În toată acea mulțime de hoți, nu se găsi decât un sărman prost de om cinstit, zic „un sărman prost”, căci spiritele puternice au dovedit că cinstea e o prostie; prostul era un bătrân valet *de* cameră al domnului de Parthenay, care valet, căzând la o vânătoare, fapt ce nu i-a mai îngăduit să-și continue serviciul pe lângă stăpânul său, a primit în arendă – ca despăgubire la retragerea sa – o fermă destul de frumoasă. Bătrânul valet nu numai că a pus deoparte în timpul emigrației – și asta într-un mod foarte scrupulos – toată chiria

fermei dar, când ducele a fost declarat în afara legii, ca emigrant, a cumpărat ferma pe un preț de nimic. Aflând despre reîntoarcerea fostului său stăpân, s-a urcat pe căluțul lui și s-a îndreptat liniștit, spre Paris. Léonie și tatăl ei erau tocmai pe punctul de a părăsi capitala pentru a vizita micile proprietăți pe care le posedaseră, când, într-o dimineață, Antoine Daupe se prezintă la modesta locuință a fostului său stăpân. Bătrânul servitor, care odinioară îi prezentase omagii ducelui în magnificul palat de Parthenay, nu-și putu reține lacrimile de înduioșare văzându-se anunțat chiar de către fiica seniorului. Domnul de Parthenay îl recunoscuse imediat pe fostul său valet de cameră.

— Iată-te, dragă Antoine, îi spuse el, vesel. Ce te aduce la Paris?

— Monsenior, este de datoria mea...

— Hai, dragul meu, nu-mi atribui un titlu pe care nu mi l-am luat decât atâta vreme cât am fost invidiat. Acum, nu mai sunt decât un om sărman ca și tine.

— Bietul monsenior! Trag nădejde că nu! Cât despre titlul pe care vi l-am atribuit, nu știu dacă au sau nu au dreptul să vi-l mai acorde. Tot ceea ce știu, monsenior, este că eu voi continua să vă tratez cu tot atâta respect, în nenorocirea dumneavoastră, pe cât ați fost de bun cu mine când erați bogat.

— Bunule Antoine, strigă Léonie mișcată de purtarea fermierului, de ce trebuie ca tata să nu poată răsplăti atâta fidelitate?

— A și făcut-o, domnișoară; totuși, dacă monseniorul dorește, ar exista mijlocul de a mă face pe deplin fericit.

— Vorbește, dragă Antoine, zise ducele.

— Monsenior, știți, reluă cu un aer încurcat fermierul, am cumpărat ferma pe care mi-ați arendat-o cu contract.

— Ei bine, zise cu fermitate domnul de Parthenay, ai făcut o afacere bună?

— Excelentă, monseniore, căci n-am dat pe ea decât un sfert din cât valorează.

— Te felicit...

— Monseniore...

— Ce mai vrei?

— Monseniore, dacă n-ați fost nemulțumit de mine, aș putea să vă cer un nou contract, pe zece ani, pentru ferma noastră din Chenettes.

— Glumești, Antoine?

— Iertare, monseniore...

— Păi nu mi-ai spus că ai cumpărat ferma?

— Da, monsenior dar pentru dumneavoastră!

— Pentru mine, zici? exclamă contele.

— Da, monseniore. Și cred că vă aduceți aminte că n-am plătit arenda din 1738; arenda asta o datoram în grâne și furaje; monseniorul fiind plecat din țară, n-am putut să i-o plătesc. Așa că am pus-o deoparte. Când grâul s-a scumpit, l-am vândut pe cel care vă aparținea. Pe scurt, când ferma a fost scoasă în vânzare, eu aveam destule parale ca s-o cumpăr. Sigur că am plătit unele mici avansuri, dar monseniorul e mult prea drept ca să mai țină seama de asta reintrând în stăpânirea bunurilor sale.

Tonul franc și sincer al lui Antoine, probitatea binecunoscută a acestui vechi servitor, nu-i îngăduiră ducelui să se mai îndoiască de o faptă cu totul ieșită din comun, având în vedere timpurile și persoanele. Foarte emoționat, luă mâna fermierului său și o strânse în tăcere, în mâinile sale. În ceea ce-o privește pe Léonie, cum femeile simt de o mie de ori mai puternic decât noi, recunoștința și admirația sa izbucniră în mod mai fățiș: se aruncă în brațele fermierului și-l îmbrățișă, cu o efuziune; a inimii pentru care Jean-Louis ar fi plătit un milion. La această dovadă a celei mai înalte stime, obrajii lui Antoine se acoperiră de roșeață: — Ei, drăcie! strigă el, pentru oamenii cinștiți există un profit mult mai mare decât ți-ai închipui! Această exclamație îi făcu să suradă și pe Léonie și pe tatăl

ei. Să-l lăsăm să savureze în liniște deliciile unei fapte bune; să-i lăsăm să-și facă dulci planuri de odihnă, părăsind Parisul și ducându-se în Bourgogne; iar noi să ne reîntoarcem la generalul Jean-Louis, la tatăl și la unchiul său Barnabé.

Vestea sosirii domnului de Parthenay și a fiicei sale ajunse repede până la ei. Jean-Louis simți cum îi bate inima tot atât de puternic ca în toiul gloriei. Moș Granivel își puse ghetrele de piele, iar unchiul Barnabé pregăti un discurs, pe care-l socoti dinainte ca pe o capodoperă a elocinței. De data asta, moș Granivel care arătase toată viața sa un mare respect pentru sfaturile pyronianului, se încăpățână să facă totul după capul său. Îl rugă deci pe fratele său să-și vâre în buzunar superbul discurs pe care-l compusese pentru edificarea domnului de Parthenay și țină morțiș să-și asume singur grijile discuției. Jean-Louis care, ca orice îndrăgostit, era de o teamă excesivă, îi făcu câteva demonstrații tatălui său, temându-se întruna ca nu cumva bătrânul, cu cele mai drepte și mai amicale intenții să-i pună vreo piedică iubirii sale. De douăzeci de ori mai încăpățânat decât un îndrăgostit, pyronianul aproape că se supără la gândul de a-și păstra în buzunar sublima bucată plină de elocință ce trebuia să aducă fericirea familiei și gloria sa; discută în contradictoriu, argumentă, se certă pentru a lua el cuvântul; dar moș Granivel fu ferm și cum fermitatea impune totdeauna, chiar și rațiunii, obținu câștig de cauză și rămase singurul care să aibă grijă de propunerea sa. Iată-l deci pe domnul Granivel în trăsura de poștă, galopând pe drumul spre Arpajon și ajungând la ferma din Chenettes unde aflaseră că se retrăsese domnul de Parthenay și fiica sa. Zgomotul nemaiauzit al unei trăsuri cu patru cai atrase atenția locuitorilor fermei.

— Cine poate veni să ne vadă? zise bunul Antoine.

— Să fie vorba de o nouă persecuție? se îngrijoră Léonie.

Ducele nu zise și nu gândi nimic în legătură cu acest lucru, căci de câteva minute era cufundat în profundele reflecții inspirate de citirea unei scrisori de la nepotul său care, sărac, rătăcitor și urmărit, străbătea în acel moment munții Vosgi. Ușa camerei se deschise deci fără ca ducele să acorde cea mai mică atenție zgomotului din jurul lui. Un strigăt al lui Léonie care tocmai îl recunoscuse pe moș Granivel îl smulse, în sfârșit, din stupoarea ce părea că-l copleșise. În timp ce ducele își venea în fire și se freca la ochi, privind în jurul său, moș Granivel o strângea la piept pe „frumoasa lui Fanchette”. Aproape că o înăbuși cu dragostea lui; în sfârșit, când inima i se mai goli de-atâta bucurie și-i îngădui să vorbească, spuse:

— Dragă Fanchette... Ești tu, în carne și oase? Iată ochii tăi mari și atât de dulci, iată chipul tău fraged... surâsul tău fermecător... Vai, biată copilă, recunosc toate trăsăturile Fanchettei mele, dar caut în zadar expresia de fericire și de veselie care o înfrumuseța pe tânăra fată din strada Thibautodé. Toate au dispărut odată cu grandoarea. Iar grijile au venit să topească în tine... Cel puțin dacă ți-ai regăsi prețioasele bunuri pe care le posedai odinioară, acum când, în urma Convenției, ți-ai pierdut bogățiile, fapt ce ți-a pricinuit destule griji și necazuri... Dar liniștește-te, vin aici cu vești bune, și dacă tatăl tău ar consimți...

— Tata? zise atunci Léonie luând cuvântul, iată-l...

Și-l arătă cu degetul pe bătrânul duce care, în picioare în fața unui fotoliu în care se prăbușise mai înainte; îl privea pe moș Granivel cu un aer mirat și nemulțumit.

— Cum? Acesta este domnul de Parthenay? Pe legea mea, nu l-aș fi recunoscut! Dumnezeuule! N-aș fi crezut niciodată, adăugă încet, că exilul și

pierderea unui titlu pot să schimbe un om în asemenea măsură!

— Să știi că nu-s de vină nici exilul, nici pierderea titlurilor, domnule Granivel, răspunse ducele care auzise discuția pe șoptite a tatălui lui Jean-Louis; nu, nu lor, trebuie să le atribui această schimbare, această modificare a trăsăturilor mele, ci nenorocirilor la care am fost martor, nefericirilor care poruncesc tuturor durerilor să tacă în fața lor...

— Vă stimez, domnule Parthenay, reluă moș Granivel strângând în mod afectiv, mâna ducelui. Iertare dacă nu vă mai acord titlul despre care sigur că ați crezut întotdeauna că vă aparține. Dar am socotit că, în situația dumneavoastră actuală, v-ar aminti de pierderi pe*care le-ați deplânge pe drept...

— Îți mulțumesc pentru delicatețea dumitale, domnule Granivel, zise ducele surâzând cu amărăciune; ea mă face să-mi amintesc că națiunea nu ne-a acordat decât dreptul de a muri pe pământul de care aparținem.

— Ah, domnule Parthenay, gândiți rău despre națiune: ea e mai mare și mai echitabilă decât socotiți dumneavoastră; vreți să reflectați puțin și să-mi spuneți dacă...

— Să ne oprim aici, domnule Granivel; intenția mea nu e de a deschide un curs de politică. Faceți-mi onoarea de a-mi spune de îndată cărui motiv datorez favoarea de a vă primi pe modestul domeniu care mi-a mai rămas?

— Cu plăcere... cu cât acesta este singurul lucru important, domnule Parthenay. Mă cunoașteți?

— Da, domnule Granivel, am această onoare.

— Știți că i-am ținut loc de tată vreme de șaisprezece ani fiicei dumneavoastră și că, în timpul acestei îndelungate perioade, n-am încetat să am pentru ea dragostea și tandrețea pe care le impun acest titlu?

— Știu, dar n-a depins de mine ca să-ți dovedesc recunoștința mea.

— Astfel de lucruri nu se plătesc, domnule Parthenay și nu se plătesc cu bani, vreau să spun, fiindcă vin să vă ofer posibilitatea de a vă achita față de mine.

— Ah, vorbește și să nu te îndoiești că...

— Ascultați-mă... Vă amintiți că în 1789 am venit să vă caut, eu Bonifaciu Granivel, ca s-o cer pe fata dumneavoastră (pe atunci erați monseniorul duce de Parthenay) pentru fiul meu Jean-Louis, care se topea de dragoste pentru ea și invers... Cererea mea a fost atunci respinsă cât colo și știți ce a făcut fratele meu, filosoful, pentru a vă sili să i-o dați pe Fanchette omului dorit; necazuri și vorbe de prisos! Pe atunci erați mare senior, iar noi, niște cărbunari! Astăzi vremurile s-au schimbat: fratele meu face parte din Consiliul celor cinci sute, eu fac parte dintre cei bătrâni, iar fiul meu Jean este primul general al Europei. Ei bine, domnule Parthenay, vin din nou la dumneavoastră cu aceleași intenții ca în 1789; oare îmi veți da același răspuns?

— Același, domnule Granivel. Unica mea fiică, moștenitoare în această epocă a ilustrei familii de Parthenay, era plasată prea sus pentru a coborî până la dumneata; acum, când nenorocirea i-a dat o altă noblețe, sunteți plasați prea jos, în ciuda titlurilor voastre, a averii și a rangului fiului vostru, pentru ca ea să-i poată întinde acestui băiat mâna și să-l ridice până la ea.

— Ce vrea să însemne asta, domnule Parthenay?

— Că refuz categoric propunerile primului general al Europei pentru cea mai săracă fată din departament.

— Știți bine, domnule Parthenay, că fiul meu va avea o avere de peste trei milioane de franci.

— Mă bucur pentru el!

— Știți că toate bunurile dumneavoastră, și mai ales frumosul domeniu de Parthenay, au devenit

proprietatea mea?

— Doresc să le stăpâniți într-un fel demn de vechii lor stăpâni.

— Știți, în sfârșit, că vă înapoiez toate aceste bunuri care v-au aparținut odinioară, că dau, în plus, tot ceea ce am, tinerilor căsătoriți, dacă veți consimți să-i îndepliniți dorința fiului meu?

— Refuz, domnule Granivel!

— Ești nebun, domnule Parthenay!

— Îți iert această expresie în virtutea noii dumitale averi; încă nu te-ai obișnuit să rămâi un om modest!

Această remarcă, a cărei justete moș Granivel o simți până în fundul sufletului, fu urmată de un moment de tăcere. Moș Granivel îl rupse prin următoarele exclamații:

— Să-l refuze pe fiul meu... generalul Granivel, cu trei milioane... Un om care n-are nimic... doi tineri care se iubesc de atâția ani, etc.

În vremea asta, Léonie, cu ochii plecați, părea o victimă resemnată. În sfârșit, după un potop de exclamații, mai mult sau mai puțin patetice, moș Granivel, întorcându-se brusc spre duce, îi zise: — Mi se pare domnule că intenția dumitale este ca scumpa noastră Fanchette să nu se mărite niciodată.

— Ce te poate face să crezi acest lucru, domnule?

— Drace! Refuzul propunerii extraordinare pe care ți-am făcut-o! N-ai să găsești niciodată ceva mai bun decât îți ofer eu!

— Am și găsit, domnule Granivel.

— E cu putință? Pot ști și eu cine e acest om minunat?

— Domnule Granivel, este un gentilom care și-a sacrificat totul pentru regele său, care s-a luptat pentru el și și-a vărsat sângele pe câmpul de luptă. E un bărbat, domnule Granivel, căruia nu-i mai rămâne nimic pe pământ decât prietenia mea și care, tocmai din aceste motive, n-o va pierde.

Léonie a mea își va achita datoriile față de rege, împărțind cu un ofițer brav puțina avere pe care i-a lăsat-o cerul.

— Foarte bine, domnule Parthenay, Léonie a dumitale își va lega toate speranțele și fericirea de un bărbat care fără îndoială că n-are altceva ce să-i ofere decât prietenia dumitale și niște păreri conforme cu ale dumitale; bun bărbat, pe legea mea, pentru o tânără; un ofițer bătrân, care tușește, morocănos, mizantrop și invalid!

— Marchizul de Vandeuil nu arată așa!

— Cum? E vorba de fostul marchiz de Vandeuil? Nepotul dumitale?

— El însuși!

— Drace! Mai bine aș fi fost sărac, fiindcă atunci aș fi putut spune „frumoase” lucruri pe seama lui! Dar căsătoria asta nu se va face! Liniștește-te, draga și frumoasa mea Fanchette! încă nu ești doamna de Vandeuil! Plec, mă urc în trăsură, dar ne vom mai întâlni! Vom vedea noi, domnule Parthenay, dacă... Ei, drăcie, vom vedea noi, ți-o spun eu, domnule... în culmea mâniei, moș, Granivel, plecă repetând:

— Vom vedea noi, domnule Parthenay!

Furia lui n-a fost totuși chiar atât de mare încât să uite s-o îmbrățișeze de mai multe ori pe biata Léonie care, palidă și melancolică, părea o victimă gata pregătită pentru jertfit.

Să-l lăsăm pe moș Granivel să dea fuga la stația de poștă pentru a împărtăși fratelui său și lui Jean-Louis insuccesul soliei sale și să ne transportăm un moment în munții Vosgi, unde marchizul de Vandeuil răătăcește de cincisprezece zile. Zăriți un om așezat lângă un tufiș de păducel?

— Da.

— Priviți-l: ridică ochii spre cer și duce o mână disperată la frunte. După câteva minute de gândire, iese din reveria sa, trage cu urechea și pare să se teamă de-un pericol. Îl vedeți aruncându-se în fundul unei gropi? Privirea îi e sumbră și rătăcită,

iar mâna înarmată cu un pistol. Oare nefericitul aşteaptă vreun duşman? Nevoia sau crima îi diriguieşte braţul? Se aude tropotul unui cal şi un bătrân împreună cu slujitorul său ies de pe poteca stufoasă a pădurii şi înaintează către necunoscut; acesta şi-a părăsit locul şi şi-a băgat pistolul la locul lui. N-are de ce se teme de cei doi străini. Deşi departe, se îndreaptă către ei pentru a lega o discuţie. Să-i ascultăm.

Cititorilor, dacă-mi îngăduiţi, v-aş spune în capitolul următor cine erau oamenii pe care vi i-am oferit privirii. Să vă fie de ajuns pentru un moment să ştiţi că-i cunoaşteţi, deşi nu sunteţi departe de a bănuî cine ar putea fi... mai ales bătrânul.

CAPITOLUL XXIX

„Raro antecedent scelestum

Descruit pede Poema claudo”^[44]

HORAȚIU, oda II, cartea III

„Există precum pare, și neamuri condamnate

De tristul ascendent spre crimă îndemnate,

Care transformă-n zei eternele lor legi

Pe muritori sperându-i, fiind ai spaimei regi”

VOLTAIRE, *Pelopides*, actul I, scena I

Să știți, cititorilor, ca drumul pe care s-au întâlnit cei doi oameni pe care i-am părăsit un moment, era o scurtătură. E ora șase seara, locul e pustiu și nimeni în afară de Cel de Sus nu poate vedea ce se va întâmpla pe acele meleaguri solitare. Bătrânul, care mergea călare, a observat imediat că un străin ieșit dintr-o groapă se îndrepta spre el cu intenția de a-l aborda. Îi spuse câteva cuvinte servitorului care-l însoțea și acesta din urmă trase două mari pistolete de fontă din șaua calului său, le armă și se pregăti de tras. Bătrânul însuși se înarmă cu o pereche de pistoale mici și continuă să înainteze destul de hotărât către străin care, la rândul său, se îndreaptă spre el. În curând, oamenii noștri se trezără față în față. Cel de jos își scoase pălăria și-l salută pe călăreț, care-i înapoie salutul, în tăcere. Privirea bătrânului, ai cărui ochi străluceau, era plină de un foc satanic; nu se fixase asupra străinului, dar un surâs înflori pe buzele sale livide. Îi spuse două cuvinte servitorului său

care puse liniștit marile lui pistoale la loc, în oblâncul șei. Însuși bătrânul puse piedica la ale sale și le vârî în buzunarul mantiei. Apoi, întorcându-se către cel care-l salutase, îl întrebă în mod cavaleresc ce anume dorea. Mișcările bătrânului și ale servitorului său nu-i scăpară străinului. Precauțiile luate de cei doi călători nu-i smulseseră decât un surâs de milă. Dar întrebarea trufașă care tocmai îi fusese adresată păru să se ciocnească de mândria sa, căci nu-și putu reprima o mișcare de nerăbdare, pe care se sili în zadar s-o ascundă de ochii bătrânului. Acesta din urmă, strigă:

— Superb! Dar în zadar vrei să te sustragi de sub puterea mea! Supune-te!

La aceste stranii cuvinte, necunoscutul aruncă asupra cavalerului care le rostise o privire neîncrezătoare, scrutătoare. Părea că vrea să ghicească gândurile ce-l tulburau pe omul pe care-l avea în fața ochilor; un examen rapid îl liniști. Luă tonul bătrânului drept înflăcărarea unui creier smintit și-i răspunse surâzând:

— Depart de a înfrunta puterea dumneavoastră, mă vedeți, domnule, gata să recunosc această putere. Sunt un călător rătăcit și poate puteți să-mi arătați drumul.

— Un călător rătăcit! replică bătrânul lăsând să-i scape un surâs amar. Vrei să spui rătăcit în mod voit!

— Domnule, ce înseamnă asta? bâlbâi surprins, pietonul.

— Cine te-a condus la ora asta, pe această scurtătură și în aceste locuri depărtate?

— Fug de răutatea oamenilor!

— Poate de justiția lor?

— Mă insultă, bătrâne!

— Tăcere! încotro te duci?

— Cu ce drept...

— Liniște! repetă călărețul cu mai multă putere. Unde te duci?

Subjugat de tonul bătrânului, străinul păru resemnat de ascendentul acestuia, pe care nu și-l putea explica.

— Mă duc la Paris, zise el.

— Ce te îndeamnă într-acolo?

— Dorința de a-mi revedea prietenii dragi.

— O femeie, poate o iubită?

— Într-adevăr.

— Vai de ea!

Rostind aceste ultime cuvinte, figura bătrânului păru însuflețită de expresia unei bucurii satanice. Adăugă:

— Cum se face că mergi pe jos, în timp ce-ar fi trebuit să zbori pe aripile vântului ca să-ți întâlnești iubita?

— Proscris, sărac și fără bani...

— Te înțeleg... Ține, iată punga mea! Aleargă, zboară lângă iubita ta! Mă bizui pe tine s-o faci cât mai nenorocită.

— Ce spui, domnule?

— Ți-am spus să iei punga mea cu bani.

— Pot primi oare bani de la un necunoscut?

— Pentru tine, nu sunt un necunoscut... marchize de Vandeuil! strigă cu voce puternică, bătrânul. Noi ne cunoaștem!

Marchizul de Vandeuil (căci el era) păru să tremure fără voia lui, auzindu-și numele. Îl privi pe bătrân și încercă să-și aducă aminte de trăsăturile personajului pe care-l vedea în fața lui. Vocea necunoscutului nu i se părea câtuși de puțin străină, dar nu putea spune unde o mai auzise. În sfârșit, epuizând toate presupunerile, marchizul îi zise bătrânului:

— Cine ești dumneata, domnule?

— Un om care ți-a făcut odinioară un mare serviciu.

— Te rog, numele dumitale...

— Ai să tremuri dacă ai să-l auzi!

— Eu nu tremur niciodată... Vorbește!

— Ei bine, dacă-i așa, rostește-l tu singur!

La aceste cuvinte, bătrânul își smulse peruca neagră ce-i acoperea creștetul, își trecu mâna peste față și reluându-și expresia obișnuită, înfățișă ochilor rătăciți ai marchizului niște trăsături pe care acesta nu le putea uita.

— Maïco! strigă el pälind.

— El însuși, fiu demn al tenebrelor!

— Dumnezeuule!

— Taci! Îți interzic să invoci o Providență iluzorie!

— Încă trăiești...

— Da, pentru a face sexul slab să sufere, pentru a mă liniști cu lacrimile și cu suferințele acestor perfide...

— Cum, răzbunarea încă îți mai arde inima?

— Ea e singura care mă mai ține în viață.

— Cea pe care o urăști, mai trăiește?

— Au trecut cincizeci de ani de când sufletul celei care m-a jignit și-a părăsit învelișul grosolan. Dar sentimentele unui bărbat ca mine nu sunt variabile, întocmai ca anotimpurile. Am ucis-o pe fiica Evei și, aidoma Dumnezeului pe care tu îl invoci, am pedepsit și în copiii ei nevinovați crima mamei. Nemulțumit de a-i fi sacrificat familia, am învăluit toată partea femeiască în focul resentimentelor mele. De o jumătate de veac n-am încetat să urmăresc creaturile pe care Stăpânul meu și cu mine le-am condamnat la pedepse veșnice!

— Mă faci să tremur!

— Fiu al lui Adam, ai fost și vei fi unul dintre instrumentele rezervate răzbunărilor mele.

— Ah, jur că niciodată...

— Jurăminte fragile! În ciuda ta, a Dumnezeului tău, vei merge pe calea pe care ți-am trasat-o. Răul a încolțit în inima ta; patimile îți sunt treze, ești al meu!

— Sunt liber!

— Șarpe! strigă Maïco, vrei să mă silești să te zdrobesc? Ascultă, strigă americanul cu mai mult

calm, îți pot îndeplini cele mai ambițioase dorințe ale inimii; dar pot, de asemenea, să-ți dau peste cap cele mai frumoase planuri pe care ți le-ai făcut. Pleacă, du-te ca fulgerul și înapoiază-te lângă cea pe care o iubești ca un nebun. În câteva zile voi fi la Paris. Dacă dorințele tale se realizează, nu vei mai avea nevoie de mine; dacă dimpotrivă, ți se vor pune în cale piedici, vino la mine să mă consulți; mă vei găsi în același loc unde ți-am dat odinioară otrava care te-a scăpat de nevastă-ta... Cu bine, fiule!

Cu aceste cuvinte, Maïco dădu pîteni calului și dispăru urmat de servitorul său. Vorbele lui și mai ales tonul infernal cu care rostise cele trei cuvinte: „Cu bine, fiule”, făcuse să înghețe sufletul marchizului. Rămase o vreme parcă doborât de greutatea vorbelor pe care le auzise. În sfârșit, adunându-și curajul, hotărî să se înapoieze la Paris, lângă unchiul său și lângă Léonie. Banii dați de Maïco îl ajutară să evite primejdiile de toate felurile ce amenințau un emigrant al cărui nume nu se afla pe listele de amnistie. Încurajat de acel puternic auxiliar, Vandeuil se înapoie pe drumul cel mare. Acolo, în schimbul câtorva monede de aur, obținu de la un proprietar de trăsură o bluză, un bici și o șaretă. În primul târg, alte câteva piese de aur, metamorfozate în vin, lichior, etc., îl hotărâră pe primarul viticultor al comunei să-i dea o hârtie de trecere, pe numele de Thomas Blaiseau, vizitiu, care dovedise cu martori, pierderea actelor sale.

Astfel deghizat, marchizul de Vandeuil se îndreptă liniștit către Paris.

CAPITOLUL XXX

*Cui non animus formidine divum
Contrahitur? Cui non conrepunt membra pavore
Fulminis horribili cum plaga torrida Tellus
Contremittit et magnum percurrunt murmura coelumi
Ne, quod ab admissum foede dictumve superbe
Poenarum grave sit salvendi tempus ad actum*

LUCREȚIU

*„Care e sufletul vinovat că poate să audă fără să
tremure bubuitul trăsnetului, când prin zgomotele sale
cumplite și repetate face să se cutremure pământul pe
care-l devoră cu flăcările lui? Un Dumnezeu
răzbunător pare să-i strige criminalului; „Vai ție!
Timpul pedepselor a venit”*

Traducere liberă

Dacă-mi îngăduiți, cititorilor, să-i lăsăm pe americanul Maïco, și pe marchizul de Vandeuil să se ducă fiecare pe drumul lui, la Paris, iar noi să ajungem din urmă trăsură de poștă care-l duce pe domnul Granivel, după insuccesul soliei sale. Trăsura intră în curtea palatului. La zgomotul cailor, generalul Jean-Louis care, ca toți îndrăgostiții, are auzul fin, îl trase după sine pe unchiul Barnabé care, ca toți filosofi, era surd și orb, și-l duse la o fereastră.

— Totul e pierdut! strigă Jean-Louis, zărindu-l pe tatăl său coborând încet din trăsură.

— De ce crezi asta? întrebă pyronianul.

— Nu vezi, unchiule, că tata e trist?

— Iei seriozitatea unui om înțelept drept tristețe... Nepoate, nepoate, n-ai să fii niciodată filosof!

— Dacă o pierd pe Fanchette n-am să fiu decât un nenorocit!

— Ah, dragul meu, astea sunt roadele excelentelor precepte pe care m-am străduit să ți le introduc în cap încă din copilărie? Cum, pentru că un tată sau soarta, ceea ce e exact același lucru, căci și unul și altul nu sunt decât piedici, cum deci, zic eu, pentru că un tată sau soarta te vor lipsi de iubita ta, liniștea, ba chiar fericirea întregii tale vieți să fie tulburate pentru totdeauna? Nepoate, filosofia te va învăța...

Pyronianul ar fi continuat și fără îndoială că dizertația lui filosofică ar fi fost la fel de luminoasă ca și celelalte, dacă n-ar fi observat dispariția nepotului pe care voia să-l îndocctrineze. După ce a scos două sau trei oftaturi pricinuite de frivolitatea tinerilor, își făcu datoria de a se îndrepta, în modul cel mai filosofic, pentru a-și satisface curiozitatea, cu alte cuvinte, se îndreptă încet-încet către fratele său, singurul care putea să-i dea noutăți despre Fanchette și despre felul cum îl primise domnul de Parthenay. Dar Jean-Louis, care și afluase răspunsul echivalent cu năruirea speranțelor sale, dăduse frâu liber durerii. La început, voi să se urce pe cal, să dea fuga la fermă și s-o răpească pe Fanchette, chiar și fără voia ei dacă trebuia.

— Nu vedeți, îi spuse tatălui și unchiului său, că încăpățânarea bătrânului va pricinui nenorocirea tuturor? Crezi tată, crezi unchiule, că-l voi lăsa pe marchizul de Vandeuil să pună liniștit mâna pe Fanchette? Nu; chiar dacă moartea cea mai crudă mă va aștepta la ușa bisericii, rivalul meu nu va intra în acel lăcaș decât peste cadavrul meu!

— Ah, patimi, patimi! strigă pyronianul în extaz, cât sunteți de elocvente! Dar ce logicieni proști faceți! Ascultă, frate, și mai ales tu, nepoate;

iată ce cred eu că trebuie făcut în împrejurarea de față...

Pyronianul vorbi astfel timp de o oră și vei fi de acord cu mine, cititorule, că am dat dovadă de multă bunăvoință față de dumneata când am înlocuit un discurs de un ceas doar cu un rând de puncte. Orice-ar fi, nu-ți cer niciun fel de recunoștință pentru acest procedeu delicat, fiindcă am motivele mele ca să procedez astfel. Le vei ghici dacă vei putea, nu mă neliniștesc câtuși de puțin din pricina asta.

Vă spuneam deci că Barnabé a vorbit timp de un ceas. Primele fraze ale discursului său au fost ascultate și înțelese de cei doi auditori ai săi; dar asta a fost tot. Jean-Louis, la începutul celei de a zecea fraze, iar moș Granivel, la sfârșitul acesteia începură a se gândi la alte lucruri. Generalul visa cum să înlăture obstacolele care se opuneau la căsătoria lui cu Léonie, iar moș Granivel recapitula, în memorie, obiecțiile ducelui și ofertele strălucitoare pe care i le făcuse fără niciun rezultat. În sfârșit, pyronianul își isprăvi liniștit discursul. Moș Granivel luă cuvântul și zise:

— I-am oferit ducelui mâna fiului meu pentru fiica sa, împreună cu trei milioane. Ducele, care e un om cinstit, deși puțin cam mândru, a refuzat pentru că, zice el, și-a dat cuvântul față de nepotul său, care nu mai trage nădejde la nicio avere decât la mica fermă salvată din naufragiu de credinciosul valet de cameră al bătrânului senior. Mi se pare că, dacă m-aș duce să-l caut nu pe duce ci pe Vandeuil, căruia i-aș propune două sute de mii, trei sute, cinci sute de mii de franci, mă rog, oricât ar vrea, aș obține mai ușor renunțarea la mâna verișoarei sale. Atunci ducele n-ar mai putea, cu toată dorința lui, să-l însoare pe Vandeuil cu o fată pe care acesta n-ar mai vrea-o; *ergo*, cum zice frate-meu, Léonie ar fi atunci a lui Jean-Louis.

— Bravo, frate dragă, strigă pyronianul, iată logica și încă o logică strânsă. Totuși există o obiecție care se opune argumentului tău. Marchizul de Vandeuil, ademenit de momeala sumelor oferite cupidității sale, va renunța, cred și eu ca și tine, la mâna Léoniei, care astfel va fi liberă, *concedo*; dar ce se va întâmpla dacă, după ce Léonie nu se va mai mărita cu vărul ei, ducele nu-și va da consimțământul ca Jean-Louis să se însoare cu ea? *Nego*. Ducele, la fel de orgolios ca mai înainte, și mândru ca un om cinstit aflat în nenorocire, va vrea mai puțin ca niciodată să consimtă la această căsătorie disproporționată; nădăjduiam totul de la el dacă ar mai fi fost încă bogat și puternic. Sărac și fără credit, va fi inflexibil.

— Hm... Hm... făcu moș Granivel scărpinându-se în cap în semn de încurcătură. — Vezi frate, reluă pyronianul înaintat de efectul argumentului său, că știm să răspundem *afi rem* și să punem imediat degetul pe rană. — Ascultați, strigă Jean-Louis, cred că am găsit mijlocul să împăcăm pe toată lumea!

Imediat Barnabé și moș Granivel se apropiară și ascultară atenți.

Mai îngăduiți-mi o dată, cititorilor eminamente indulgenți, de a înlocui printr-un rând de puncte ceea ce le-a spus Jean-Louis rudelor sale. Nădăjduiesc că scuza de a vă fi oferit această soluție vă va face plăcere. Dacă vorbesc, veți afla înaintea mea deznodământul; iar un deznodământ trebuie să-l amuze și să-l surprindă pe cititor. Pentru a-l amuza și a-l surprinde veți fi de acord că trebuie să fie nou și neașteptat; dacă v-aș preveni acum, nu veți jnai fi surprinși mai târziu. *Ergo*, suportați ca acest rând de puncte să țină locul a ceea ce Jean-Louis a spus, mai adineauri, tatălui și unchiului său.

...

Jean-Louis nici n-a apucat să-și dezvăluie planurile, că moș Granivel a și început să strige după caii de poștă. În vreme ce servitorii se grăbeau să-l asculte, pyronianul – foarte prudent de felul său – alergă la bucătărie și porunci să se pregătească pentru berlina de călătorie excelente aluaturi de Chartres, un pateu de ficat de gâscă, etc., flancate și escortate de vinuri vechi de Bordeaux și de Bourgogne, totul ca antidot împotriva melancoliei. Aceste precauții odată luate, unchiul Barnabé se vâri în berlină, resemnându-se, în mod filosofic, la orice evenimente; fratele său și Jean-Louis luară loc alături de el, surugiul pocni din bici și porni în galop. Să-i lăsăm să gonească... Oare unde se duc? Asta o veți afla în curând.

Acum, cititorilor, vă rog să urmăriți cu ochii pe bătrânelul scund care trece pe Pont-Neuf și care se îndreaptă către strada Postes. II vedeți dispărând în misterioasa lui redută; remarcați ochii strălucitori ai bătrânului, fața lui cenușie, fruntea cheală și brăzdată de riduri. Îndreptați-vă apoi privirile asupra a tot ceea ce-l înconjoară și veți recunoaște lesne în persoana lui pe americanul Maïco. De trei zile, răzbunătorul personaj așteaptă vizita marchizului de Vandeuil. În fiecare dimineață își trimite sluga în oraș și în fiecare seară e din ce în ce mai nemulțumit. În sfârșit, în cea de a patra noapte, americanul a ieșit din bârlogul său. s-a urcat pe cal și a părăsit Parisul. Să-l lăsăm să meargă în trapul bidiviului... încotro se duce? Veți afla imediat. Și asta nu e tot: remarcați lungul șir de trăsură de piață care străbat Parisul? Zăriți, în a șaptea trăsură, un bărbat cu bluză albastră, al cărui mers și ale cărui maniere contrastează puternic cu cele ale celorlalți vizitii din jur? Acesta e marchizul de Vandeuil. Tocmai a sosit la Paris. Abia a tras trăsura în remiză că marchizul se și curăță, își schimbă hainele și alergă la poștă. Iese

cu o scrisoare în mână și cu bucuria zugrăvită pe chip. După două ceasuri, pleacă, pe jos, din Paris. Să-l lăsăm să meargă... Unde se duce? Veți afla în curând.

Acum, cititorilor, transportați-vă împreună cu mine, în satul din G., la nicio leghe de ferma din Chenettes unde locuiește ducele împreună cu fiica sa. Satul nu are decât un singur han, „Le Grand-Cerf”. În acel moment, în han se află șase călători. Trei au sosit cu berlina cu patru cai, în urmă cu două zile; aceștia sunt domnii Granivel, tatăl, fiul și unchiul. Au fost la ferma din Chenettes și s-au întors furioși. Ceilalți doi călători locuiesc, începând din acea dimineață, într-una din odăile mai îndepărtate ale hanului: aceștia sunt Maïco și servitorul său. În sfârșit, al șaselea călător, abia a poposit: e marchizul de Vandeuil. Acum urmează marile lovituri. Atenție!

CONCLUZIE

Trebuie sa va amintiți, cititorilor, că hanul „Le Grand-Cerf” închide în el principalele personaje ale acestei istorii, pe care întâmplarea pare a le fi reunit în mod special pentru a produce cine știe ce catastrofă. Lucru înfricoșător! Un mic spațiu, un loc ignorat, adăpostește în el mai multe patimi arzătoare decât ar trebui ca să răvășească întreaga Europă! Actorilor mei nu le lipsește decât un mare teatru! Jean-Louis, sosit mai demult, l-a și văzut pe duce. În zadar i-a oferit tot ceea ce putea să-i ofere; ducele a respins orice ofertă. Nu i-a rămas decât o singură nădejde și acum așteaptă sosirea marchizului de Vandeuil pentru a-i veni de hac sau... Jean-Louis e furios.

Moș Granivel, uluit de încăpățânarea ducelui, nu mai știe ce să creadă. Bea, ca să facă și el ceva; cât despre pyronian, compune un nou discurs: vă spun destul, dacă vă mărturisesc că el este cel mai fericit dintre toți trei.

Dar ce face implacabilul Maïco? Și-a trimis servitorul la fermă și a aflat că marchizul încă nu sosise. Se hotărăște să plece a doua zi, în zori, la Paris, dacă marchizul de Vandeuil nu va apărea până în seara acelei zile. Americanul aude sunând orele, cu o neliniște mult mai mare decât a unui criminal ale cărui clipe sunt numărate. Tremurând, vede cum soarele dispare la orizont; căci începe să nu mai creadă în reîntoarcerea omului care trebuie să rănească și să ofilească viața Léoniei, a unei femei! Furios, îl blestemă pe Vandeuil cum îi vine la gură! Se jură să-l pedepsească și-și cimentează jurământul prin cele mai cumplite blasfemii. Marchizul și-a bătut joc de el, răpindu-i o victimă. Într-unul din momentele în care, încetând să mai blesteme, bătrânul pare că vrea să pună capăt

agitației care-l devoră, răsună zgomotul unei uși ce se deschide în camera de alături. Maïco trage cu urechea și aude niște cuvinte ce nu se înțeleg bine și peste puțin timp câteva fraze fără cap și fără coadă, al căror sens se străduie inutil să-l înțeleagă. Persoana din camera vecină geme, amenință și jură să se răzbune. E vocea unui bărbat: vorbește despre dragoste, despre o femeie. Maïco e numai urechi; se apropie încetișor de peretele care desparte camera sa de cea a lui Jean-Louis, căci străinul nu este altul decât generalul, și nu pierde niciunul dintre cuvintele pe care durerea i le smulge eroului nostru. Americanul e încântat: niciodată n-a auzit niște fraze mai pătimăse; niciodată un suflet n-a închis în el flăcări mai încinse; în sfârșit, niciodată bănuiala, gelozia, răzbunarea n-au găsit un mai vast câmp de exploatare. Maïco vrea să pună mâna pe el. Arde de dorința de a-l călăuzi pe noul Séide și de a aduce – prin mâinile acestuia – nenorocirea veșnicei ființe iubite: femeia! O, ce plăcere! E vorba despre o femeie!

— Cine geme alături de mine? întrebă cu glas dulce bătrânul.

Jean-Louis deschide brusc ușa camerei unde se găsea și apare în fața americanului.

— Ce faci aici, bătrâne?

— Fiule, îl aștept pe cel nefericit ca să-l ajut, pe cel slab ca să-i insuflu tărie, pe cel puternic, ca să-l călăuzesc...

— M-ai auzit?

— Da, tinere smintit! Acum cunosc și energia dragostei tale și nefericirea de care te temi! Pot să te scap de disperare!

— Dumneata, bunule bătrân?

— N-am decât să rostesc un singur cuvânt și Léonie de Parthenay este a ta... Vezi că știi despre ce e vorba?

— Dar marchizul de Vandeuil?

— N-o va avea niciodată, atâta vreme cât mă voi opune eu. De altfel, el e departe...

— Ba e aici!

— Cine ți-a spus?

— L-am văzut... Dar cum tremură... Nu va ieși din odaie!

— Deci bănuielile mele erau întemeiate! strigă Maïco. Ticălosul de Vandeuil, disprețuind ofertele mele, n-a îndrăznit să vină să mă caute. Să tremure! Mă voi răzbuna pe el și voi da, în același timp, un exemplu cumplit! Ascultă tinere, adăugă el întorcându-se spre Jean-Louis, pot și vreau s-o salvez pe Léonie. Pentru asta, n-am de spus decât un cuvânt și-l voi spune... Fiindcă trebuie să-l pedepsesc pe Vandeuil care-mi va sluji el însuși să-mi pedepsesc, mai apoi, dușmanii mei de moarte. Unde se află acum Vandeuil?

— A plecat de două ceasuri la ferma din Chenette. Un om devotat pe care-l am prin acele locuri a venit să-mi spună despre primirea părintească pe care i-a făcut-o ducele și despre vestea apropiatei lui căsătorii cu Fanchette.

— Ți-o repet nebunule, smintitule ce ești! Niciodată Vandeuil nu se va însura cu iubita ta! Pentru ce zi a fost anunțată nunta rivalului tău?

— Pentru mâine!

— Pentru mâine?

— Vai, da; de multă vreme au fost luate toate precauțiile pentru ca această blestemată căsătorie să aibă loc de îndată ce va sosi marchizul.

— Ce ai de gând să faci?

— Să mă bat cu marchizul. Mâine, în zori, unul dintre noi doi va muri.

— Ești deci în stare să-ți sacrifici zilele pentru o femeie?

— Pentru Léonie aş sacrifica și o mie de vieți.

— Bine, tânăr nebun! îmi place să te văd astfel! Ți-o spun încă o dată, Vandeuil n-o va strânge niciodată în brațe pe cea pe care o dorește cu atâta ardoare! Mâine la ceasul căsătoriei, voi fi la

biserică... Să fii și tu acolo, cu tatăl și cu unchiul tău. Adio! Vreau să mă bucur câteva ceasuri de o odihnă de care am mare nevoie.

Nehotărât în privința a ceea ce urma să întreprindă, Jean-Louis crezu, totuși, că n-avea ce pierde dacă urma sfaturile date de extraordinarul personaj care se interesa de soarta lui și a lui Léonie. Își făgădui deci să se ducă la biserică din sat la ora la care ducele, Léonie și marchizul se vor afla acolo pentru cruda ceremonie...

Sună de ora zece și clopotele bisericii de țară anunțară, nunta proiectată. Jean-Louis, devorat de nerăbdare, moș Granivel afurisind și înjurând, și pyronianul, între un argument pentru și altul contra, se îndreptară către parohie. Din cealaltă parte, înaintau către același loc, ducele, cu conștiința datoriei împlinite, Léonie cu inima sfâșiată, și Vandeuil, în culmea bucuriei. Singur, calm, rece, hotărât, Maïco aducea cu sine o decizie de nezdruncinat și un resentiment veșnic.

Preotul înaintă ca să schimbe inelele; când văzu aceasta, Jean-Louis puse mâna pe spadă ca să-l lovească pe Vandeuil, când iată că Maïco, înfășurat în mantia lui și înaintând grav spre altar, opri explozia de mânie a generalului.

— Opriți! zise americanul cu un aer impunător; Léonie de Parthenay nu poate fi soția marchizului de Vandeuil.

— Insolentule! strigă marchizul furios, cine ți-a dat acest drept?

— Privește! Rostind aceste cuvinte, Maïco lăasă să-i cadă enorma mantie care-l acoperea. Mă recunoști? strigă el îndreptând asupra lui Vandeuil ochii strălucind de răzbunarea satisfăcută.

— Dumnezeule! strigă marchizul văzându-l pe american, sunt pierdut!

— Nu, replică Maïco, depinde de tine ca să mă obligi să tac!

— Ah, spune ce vrei...

— Renunță la Léonie de Parthenay!

— Cum? îmi poți cere una ca asta?

— Atunci am să spun ce știu...

— Bine, renunț! zise îngrozit marchizul.

— Ce-mi aud urechile? îi întrerupse ducele aruncând spre american și spre Vandeuil o privire fixă și scrutătoare. Îmi explici și mie, domnule?

— Întreabă-l pe nepotul tău, îi răspunse bătrânul; numai el singur îți mai poate răspunde acum...

La replica ironică a americanului, Vandeuil, abătut, se lăsă să cadă pe una din băncile corului.

— Ce taină cumplită există între voi doi? întrebă ducele curios să afle și tremurând de teama de a ști... Vandeuil, ești nedemn de fata mea?

Vandeuil păstră o tăcere mohorâtă.

— Nobile marchiz, ai de gând să vorbești? strigă Maïco, cu o expresie de răutate diabolică. Din moment ce tu nu poți, am să mă achit eu de această sarcină... Liniștește-te, nu voi spune decât ceea ce trebuie pentru a-mi îndeplini planurile! Duce de Parthenay, fiica ta nu se va putea mărita niciodată cu marchizul de Vandeuil. Nu mă întreba nimic, căci dacă vocea mea ți-ar dezvălui secretul fatal care-i desparte pentru totdeauna, fruntea ta, acoperită de roșeața rușinii, s-ar umili în țărână. Ceea ce ți-am spus, ți-e de-ajuns. Mă vezi, sunt bătrân, singur și fără putere. Și totuși nepotul tău, înconjurat de prieteni și de servitori, nu cutează să ridice ochii spre mine. Departe de asta, îți va declara el singur, cu riscul de a-și pierde viața și onoarea, că nu poate să se însoare cu Léonie. Haide, lașule... Vorbește, sau vorbesc eu...

Cu voce slabă, marchizul declară că renunța la mâna verișoarei sale.

— Trebuie, pentru că vreau! Totul ne separă, ne separă pentru totdeauna!

— Îl auzi! strigă Maico întorcându-se spre duce. Acum sunt satisfăcut! adăugă americanul. Și, aruncând spre Léonie o privire crudă, spuse:

— În curând, această tânără se va căsători cu omul ales de ea, omul care trebuie s-o facă pentru totdeauna fericită. Am încredere în el, în tine, Vandeuil și mai ales în patimile care vă sfâșie inimile, ca să-m înlesniți cea mai dulce răzbunare. Adio, copii ai lui Adam! În clipa nenorocirii, gândiți-vă la Maïco și la binecuvântarea lui nupțială!

Vorbind astfel, americanul își scutură, cu un aer înverșunat, mantia ce-l învăluia. Ai fi spus că, aidoma ferocelui Argant din *Ierusalimul eliberat*, venise să răspândească, în lăcașul Domnului, toți șerpii infernului. Chiar când era de-acum departe, fiecare îi mai auzea încă glasul.

Acum, cititorilor benevoli, aceste puncte n-au alt scop decât să înlocuiască discursurile lui Barnabé și rugămințile lui Jean-Louis către duce, care, până la urmă, se lăsă înduioșat și-i căsători pe cei doi îndrăgostiți.

În ziua celebrării acestei căsătorii atât de dorită și atât de des întreruptă, o voce sinistră făcu să răsunе bolțile bisericii: *Opus consummatum est*^[45], strigă vocea. Și un răs satanic vesti prezența lui Maïco.

Jean-Louis vru să fugă după el. Léonie îl reținu și americanul dispăru.

Cititorilor, liniștiți-vă; prezicerile și răutățile lui Maïco nu s-au împlinit; Fanchette e frumoasă și înțeleaptă; Jean-Louis e un om cinstit, iar cerul e drept.

— În sfârșit, strigă Jean-Louis în camera nupțială, sărutând-o pe Fanchette.

— În sfârșit! strigă pyronianul, rostind ultimul discurs, după care adormi.

— În sfârșit! zise moș Granivel, scoțând din nisip o sticlă cu vin și veselindu-se.

— În sfârșit! zise Fanchette ștergându-și o lacrimă.

În ce mă privește, și eu zic la fel; dar eu țin la
dulcea lacrimă...

În sfârșit, cititorilor, vă părăsesc.

Sfârșit

[1] Traducerea versurilor și a notelor, neurmărite de nici o altă
mențiune aparține traducătoarei.

[2] Colibă uriașă, în Antile și Guyana franceză, construită din
trunchiuri și frunze, care adăpostește foarte multe familii.

[3] Filosoful grec *Diogene* (413—323 î.e.n.) își manifesta disprețul
pentru bunurile trecătoare și pentru convențiunile sociale, locuind
într-un butoi și lipsindu-se de cele mai necesare obiecte. (n.k.)

[4] Impozit pe cap de om.

[5] *Item* – termen latin întrebuințat la enumerări și inventare;
înseamnă „pe lângă aceasta, de asemenea”. (n.k.)

[6] E vorba de Palatul de Justiție.

[7] Bluză țărănească, lungă și largă, încheiată în față cu nasturi și
purtată în Franța.

[8] Primul dintre marii sceptici greci (365—275 î.e.n.).

[9] Nu e îngăduit. (lat.).

[10] Prin înțelepciune. (lat.).

[11] Ergo – în limba latină: așadar, deci. (n.k.).

[12] *Buridan* – doctor scolastic francez care a trăit în secolul al
XIV-lea. Profesorul Jean Bouridan avea obiceiul să dea ca ilustrare
a situației unui om care nu se poate hotărî între două solicitări
exemplul unui măgar, care, pus între o găleată cu apă și un coș cu
ovăz, își prelungește foamea și setea de care e cuprins fiindcă nu
știe cu ce să înceapă.

[13] *scuzi* – traduce cuvântul francez *ecus* = veche monedă de
argint; valora în mod obișnuit 3 franci.

[14] Vai celor învinși (lat.).

[15] Plictis (engl.).

- [16] Vânzare sau ipotecare a unui bun la mai multe persoane deodată.
- [17] Rugăciune pentru morți.
- [18] Pacea fie cu voi (lat.)
- [19] Între cupe cu vin (lat.); prin extensie, beat, cherchelit.
- [20] Vă cunun (lat.).
- [21] Și despre toate lucrurile ce pot fi cunoscute (lat.).
- [22] Frazele din această năstrușnică dizertație a lui Jean-Louis parodiază latina medievală.
- [23] De aici iubirile și urile (lat.).
- [24] În mers de iamb (lat.).
- [25] E vorba de închisoarea Saint-Pélagie.
- [26] Chiar cu teama de a fi acuzat de plagiat, mărturisesc în mod cinstit, că Rabelais mi-a sugerat această glumă și-i invit pe cei care vor să râdă un moment, să citească lucrarea sa *Pronostication pantagruétine*, bucată plină de haz, unde veți găsi multe trăsături și ideea primară a acestui paragraf. Cât despre această carte, va avea bunul rezultat de a-l face pe Rabelais cunoscut celui ce nu l-a citit, ceea ce va fi un lucru foarte important (N.A.).
- [27] Numim limbă socială acel fel de a discuta care nu se ocupă decât despre vreme, toalete, despre importanța unui pliu al unei rochii, în sfârșit, despre acele nimicuri serioase ce furnizează spiritului mii de alte nimicuri și de veșnice repetări inutile. Cred că în Franța s-ar putea crea tipul etern al unei conversații specifice vizitelor. (N. A.).
- [28] *Jean-François La Harpe* (1739—1803), critic francez, autorul unui *Curs de literatură*, scris într-un spirit foarte clasic.
- [29] *Sébastien Roch Nicolas de Chamfort* (1740—1794), scriitor francez ; a improvizat, în saloane, elementele culegerii sale postume *Idei, maxime și anecdote*. Urmărit de Teroare, s-a sinucis.
- [30] Anteriu cu mâneci până la cot.
- [31] Necontrazicând pe nimeni (lat.).
- [32] Privind oamenii (lat.).

- [33] Prin filozofie (lat.).
- [34] Căci... căci (lat.).
- [35] *Jacques Pradon* (1644—1693), poet francez. A reprezentat odată cu Racine, o tragedie consacrată Fedrei.
- [36] Agenți de poliție, spanioli.
- [37] Creșteți și vă înmulțiți (lat.).
- [38] Scrisoare din partea regelui pentru a fi întemnițat la Bastilia.
- [39] Aluzie la sora eroinei din basmul *Barbă-Albastră* de Ch. Perrault.
- [40] Nu este înțelept cel ce zice: credeam (lat.).
- [41] Speranța zboară spre iubire (lat).
- [42] *Unde-am semănat pe brazdă boabe mari de orz, acolo
Ies acum neghină și netrebnicul ados* (lat.).
Vergiliu, *Bucolica* V, vers. 36
- [43] „...Nu, dacă prefer acum și odinioară, așa va fi...” (lat.);
- [44] *Mai rar pedeapsa însă cea șchioapă de pictor
N-a prins pe vinovatul fugindu-i din pripor* (lat.).
Horatius, *Opera Omnia*, I
- [45] Faptul s-a săvârșit (lat.).

Table of Contents

CAPITOLUL I	5
CAPITOLUL II	16
CAPITOLUL III	27
CAPITOLUL IV	42
CAPITOLUL V	55
CAPITOLUL VI	68
CAPITOLUL VII	80
CAPITOLUL VIII	99
CAPITOLUL IX	105
CAPITOLUL X	112
CAPITOLUL XI	121
CAPITOLUL XII	132
CAPITOLUL XIII	140
CAPITOLUL XIV	148
CAPITOLUL XV	164
CAPITOLUL XVI	176
CAPITOLUL XVII	185
CAPITOLUL XVIII	195
CAPITOLUL XIX	209
CAPITOLUL XX	223
CAPITOLUL XXI	242
CAPITOLUL XXII	256
CAPITOLUL XXIII	272
CAPITOLUL XXIV	278
CAPITOLUL XXV	285
CAPITOLUL XXVI	299
CAPITOLUL XXVII	309

CAPITOLUL XXVIII	315
CAPITOLUL XXIX	325
CAPITOLUL XXX	330
CONCLUZIE	336
[1]	342
[2]	342
[3]	342
[4]	342
[5]	342
[6]	342
[7]	342
[8]	342
[9]	342
[10]	342
[11]	342
[12]	342
[13]	342
[14]	342
[15]	342
[16]	343
[17]	343
[18]	343
[19]	343